

Slægtskabelser

en undersøgelse af relationer mellem familieplejebragte børn, deres forældre og plejeforældre

Hammen, Ida Cecilie Norn

Publication date:
2016

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Hammen, I. C. N. (2016). *Slægtskabelser: en undersøgelse af relationer mellem familieplejebragte børn, deres forældre og plejeforældre*. Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Slægtskabelser

En undersøgelse af relationer mellem
familiepleje- og anbragte børn, deres forældre
og plejeforældre

Ida Cecilie Norn Hammen

Hovedvejleder: Hanne Warming

Bi-vejledere: Eva Gulløv & Turf Böcker Jakobsen

Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv

ISSN no. 0909-9174

Slægtskabelser

En undersøgelse af relationer mellem familieplejebragte børn,
deres forældre og plejeforældre

Ph.d. afhandling af:

Cand.scient.anth. Ida Hammen

RUC, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv

ISSN no. 0909-9174

Hovedvejleder: Hanne Warming

Bi-vejledere: Eva Gulløv & Turf Böcker Jakobsen

Afhandlingen er finansieret af RUC, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv,
Professionshøjskolen Metropol og familieplejeorganisationen "Børn & Familier".

Oktober 2016

Tak

Denne Ph.d. er blevet mulig igennem mange menneskers faglige og personlige støtte.

En særlig tak til Jens for generøs og kærlig støtte og stor tålmodighed med mine tidskrævende valg i denne proces – hver dag. Også en særlig tak til Frederik, Clara og Marcus, for jeres kloge og inspirerende tilgange til (familie)livet.

Tak til mine tre vejledere: Hanne Warming (hovedvejleder), Eva Gulløv og Turf Böcker Jakobsen (bi-vejledere) for kyndig, faglig vejledning og værdifulde råd.

En stor tak også til alle de børn i pleje, plejeforældre, forældre og samværskonsulenter, der sagde ja til at dele deres tid og tanker med mig. Jeg håber, at denne afhandling kan give noget tilbage til jer.

Tak til Børn og Familier og Gitte Kirkeby for at tage initiativ til denne afhandling, for at etablere kontakt til informanter, og for det finansielle bidrag. Tak til Metropol/Frank Ebsen, der sammen med RUC/Hanne Warming, valgte at gøre afhandlingen mulig. I denne sammenhæng også tak til Tove Lybeck fra Familieprojektet for at træde til og hjælpe mig med at skabe værdifulde kontakter til felten.

En stor tak til professor Janet Carsten fra universitetet i Edinburgh, der tog generøst imod mig og gav mig vældig meget af sin tid med henblik på at forbedre dette projekt. Det samme gælder de mange universitetsansatte forskere og ph.d.-studerende, der har hjulpet mig videre gennem deres gennemlæsninger af udkast, kritiske kommentarer og alt muligt andet. Der er så mange, at jeg ikke kan nævne dem alle, men de omfatter blandt andre: Ann Karina Eske Henriksen, Sofie Sauzet, Ann-Kristin, Adam Johansen, Malou Juelskjær, Helle Plaugborg, Susanne Ekman, Michael Christensen, Ida Marie Leth Svendsen, Kristian Fahnøe, Netværket for yngre forskere på udsatte børne- og ungeområdet NBU, Frank Ebsen og hans forskningsgruppe på Metropol og mange flere.

Slutteligt en stor tak til Marie-Ange for at være en vigtig fødselshjælper på alle mulige måder.

Indhold

Slægtskabelser.....	1
Kapitel 1: Tomme løfter om familielykke?	1
1.1. Relevansen af familiepleje og slægtskab som forskningstema.....	3
1.2. Normativt udgangspunkt for afhandlingen.....	4
1.2.1. Forskning i udsatte børn og deres relationer.....	5
1.3. Afhandlingens situering på tværs af faggrænser	8
1.4. Kundskabsambitioner og forskningsspørgsmål	9
1.4.1. Slægtskabelser som begreb i afhandlingen	10
1.5. Læsevejledning.....	13
Kapitel 2: Forskellige tilblivelser af udsathed – forskning om anbragte børn og deres særlige voksne... 15	
2.1. Den anvendelsesorienterede forsknings perspektiv på børn i pleje og deres særlige voksne.....	17
2.1.1. Børn i pleje og udvikling.....	18
2.1.2. Udsatte børn og udfordringer	19
2.1.3. Relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne.....	20
2.1.4. Børnene som informanter.....	22
2.2. Den kritiske forsknings perspektiv på anbragte børn og deres særlige voksne.....	23
2.2.1. Den nye barndomsforskning og børn som aktører	24
2.2.2. Børnene i pleje og deres relationer til voksne i det kritiske forskningsperspektivs første og anden bølge.....	28
2.3. Afrunding: Denne afhandlings perspektiv på relationer.....	30
Kapitel 3: Teoretiske ressourcer	33
3.1. Antropologiske veje til forskning i slægtskab	34
3.1.1. Det biologiske slægtskab som en kulturel konstruktion.....	36
3.1.2. Forbundethedsbegrebet	36
3.1.3. Hvordan spørge til slægtskab?.....	38
3.2. To centrale greb i afhandlingen	40
3.3. De to greb og deres tilknyttede agential realistiske begreber	42
3.3.1. Tilblivelser af forskelle.....	44
3.4. Materielle-diskursive praksisser.....	46
3.4.1. Fra agens til agentialitet.....	47
3.4.2. Slægtskab som et materielt-diskursivt fænomen.....	48
3.5. Afhandlingens primære meso-teori.....	48

Kapitel 4: Empiriske dataproduktioner	52
4.1. Informanter og rekruttering	54
4.1.1. Anonymisering.....	56
4.1.2. Informanten som tilblivelse.....	58
4.2. Fire metoder	60
4.2.1. Interviewet som ”intraview”.....	62
4.3. Betydningen af begrænset kontakt med felten	67
4.3.1. Indtaling af diktafondagbog som eksempel på intra-aktioner med felten på afstand.....	68
4.3.2. Begrænset adgang er medkonstituerende for empirien	71
4.4. Afrunding.....	73
Kapitel 5: Afhandlingens analysemodel – fødselsfortællinger om upassende andre	74
5.1. Opdelingen af analysekapitlerne	75
5.2. En ‘amoderne’ analysemodel	77
5.2.1. En etisk forsvarlig tøven som en grundlæggende orientering i analysen	78
5.2.2. Analysemodellens struktur i de enkelte kapitler: fra populære over differentielle/oppositionelle til upassende praksisser.....	79
5.2.3. Analysemodellens bidrag: den upassende anden som en position i sig selv.....	81
Kapitel 6: Optakt: Børn og forældre igennem 100 års lovgivning.....	84
6.1. Børneloven af 1905: Barnets ret	85
6.1.1. Den danske stat omkring 1905: Fra straf til opdragelse	86
6.1.2. Værgerådspraksisser.....	88
6.2. Revision af 1905-loven – og vejen videre	90
6.3. Dansk tradition – og lovgivning – der støtter relationen mellem barn og forældre	92
6.3.1. Forsorgsloven, Revisionen af Forsorgsloven og Graversen-betænkningen.....	92
6.3.2. Graversen-betænkningen og barnets rødder.....	94
6.4. Forældre og børn i Barnets Reform.....	97
Afrunding	100
Kapitel 7: Motiverede slægtskabelser.....	102
7.1. Forskning om plejeforældre og deres anbragte børn.....	103
7.1.1. Forskningsbidraget i dette kapitel.....	105
7.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel	107
7.2. Populære praksisser: ‘Hun har udviklet sig som vi gerne vil have det’	108
7.2.1. Motivet om hjælp som berettigelse for relationen	109

7.2.2. Intentionelle slægtskabelser som dominans	111
7.3. Differentielle/oppositionelle praksisser: 'Det er jo børn vi snakker om'	112
7.3.1. Familiepleje som double-bind	116
7.4. Upassende praksisser: "Og så har vi én..."	118
7.5. Afrunding:.....	121
Kapitel 8: Arvelige slægtskabelser	124
8.1. Forskning om forældre og deres relationer til deres anbragte børn	126
8.1.1. Forskningsbidraget i dette kapitel.....	127
8.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel	130
8.2. Populære praksisser: "Han kan huske ligesom mig"	131
8.2.1. Naturlig og unaturlig adfærd hos Stine	133
8.2.2. Social arv vs. hjernevask.....	136
8.3. Differentielle/oppositionelle praksisser: "Jeg kender dem og passer dem"	137
8.4. Upassende praksisser: "Hun skulle lige lære det"	142
8.5. Afrunding.....	146
Kapitel 9: Aktive slægtskabelser	149
9.1. Forskningsbidraget i dette kapitel	151
9.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel	152
9.2. Populære praksisser: Prisoverrækkelsen	152
9.3. Differentielle/oppositionelle praksisser: "Det har jeg så gjort alligevel"	156
9.3.1. Når modstanden fastholdes.....	159
9.3.2. Agens som reaktion	162
9.4. Upassende praksisser: "Det er fint..."	163
9.4.1. "Jeg vil ikke væk herfra".....	166
9.4.2. "Han bliver ved med at holde mig i hånden"	168
9.5. Afrunding.....	170
Kapitel 10: Kontinuerlige slægtskabelser.....	173
10.1. Kontinuitet som et betydningsfuldt aspekt i lovgivning og forskning om anbragte børn.....	174
10.1.1. Samvær som dis/kontinuitet og forskningsbidraget i dette kapitel	177
10.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel	179
10.2. En optakt: Hvordan samværslokaler bliver til som kontinuitet i dis/kontinuerlige praksisser.	179
10.2.1. At sætte og slette spor i samværslokalet	180
10.3. Populære praksisser: "Det skal være så naturligt som muligt".....	183

10.3.1. Forsamtaler som en dis/kontinuerlig praksis	185
10.3.2. Gentagelser som beroligende, dis/kontinuerlige praksisser	186
10.3.3. Det fælles taktslag som dominans	188
10.3.4. Effekter af slægtskab som et fælles taktslag	190
10.4. Differentielle/oppositionelle praksisser: “Konflikt er en dark horse”	191
10.4.1. Afbrydelser, der gør kontinuitet.....	193
10.5. Upassende praksisser: “Nej, jeg vil gerne snakke om det her”	196
10.6. Afrunding:.....	198
Kapitel 11: Slægtskaber i stadig tilblivelse og forandring.....	201
11.1. Afhandlingens bidrag til agential realisme.....	202
11.2. Slægtskabelser i fire regioner - afhandlingens konklusioner i forhold til de udvalgte forskningstemaer	203
11.2.1. Motiverede slægtskabelser og tilblivelser af ikke-beslægtede børn	203
11.2.2. Fikseringen af børn og forældre som særligt beslægtede gør social arv	205
11.2.3. Tredimensionale tilblivelser af udsathed.....	206
11.2.4. Samvær som dis/kontinuerlige slægtskabelser.....	207
11.3. Praksis-situerede slægtskaber: afhandlingens bidrag til forskningen i slægtskab.....	210
11.3.1. Slægtskabelser på tre forskellige måder.....	211
Litteraturliste	215
Resumé:	238
Abstract:	242

Kapitel I: Tomme løfter om familielykke?

I august 2012 bragte dagbladet Information en kronik med titlen: “Livet som plejebarn er et liv som sekundavare” (Marx, 2012). Kronikken er skrevet af tidligere plejemor Vibeke Marx, og den vakte røre hos de plejeforældre, som jeg interviewede netop på det tidspunkt i forbindelse med denne afhandling. Plejeforældrene blev stødt over, at Marx – selv en tidligere plejemor – talte imod familieplejeanbringelser og mente, at foranstaltningen burde nedlægges til fordel for børnehjem. Marx påpeger i kronikken, at anbragte børn stilles en familie i udsigt i plejefamilien, som de alligevel aldrig kan blive en del af. Hun begrundet dette med forskellige, konkrete eksempler fra sit eget og andres liv som plejeforældre, hvor plejebørn kommer i anden række i plejefamilien og må stå som tilskuere til den familielykke, som plejeforældrene har med deres biologiske børn. Marx beskriver bl.a., at hun har oplevet, hvordan plejebørn bliver forfordelt i forbindelse med ferier, konfirmation osv. Eksemplerne bruger Marx til at underbygge sit argument om, at familiepleje som anbringelsestype i det danske anbringelsessystem er forfæjlet. “Det er at snyde barnet”, skriver Marx, “at bilde det ind, at det får en ‘bytter’ fordi det kommer i familiepleje”. Ifølge Marx skyldes plejeforældrenes forskelsbehandling mellem familiens egne børn og plejebørnene hverken særlige omstændigheder i de enkelte plejefamilier, plejeforældrenes manglende indsats i forhold til børnene eller lignende. Derimod begrundet hun forskelsbehandlingen med en henvisning til, at man kun har “én familie”: den biologiske. Ifølge Marx er hele ideen om, at plejefamilien kan udgøre en ny familie for barnet, forbundet med romantiske, men forkerte, forestillinger om, at familieskabelse mellem ikke-blodsbeslægtede individer er en reel mulighed. Børnehjem med højt kvalificeret og nærværende personale vil, ifølge Marx, være det mest ærlige udtryk for dette forhold frem for at love børnene et tilhørsforhold i en plejefamilie, som aldrig kan blive reelt eller fuldgyldigt.

Marx’ kronik åbner for nogle vigtige spørgsmål i forhold til familiepleje som anbringelsesform, som også udgør omdrejningspunktet for denne afhandling, nemlig hvilken betydning forældre og plejeforældre har for børn i pleje¹, og hvordan børn i pleje kan høre til i begge relationer samtidig. Har Marx ret, når hun fremhæver det biologiske slægtskab som noget, der ikke kan sidestilles med andre relationer, hvad angår graden af kærlighed og tilhørsforhold, eller er der andre muligheder at anskue slægtskab på? Og er familiepleje en anbringelsesform, hvor barnet bliver bedt om at udvikle et tilhørsforhold til sin plejefamilie, samtidig med at dette tilhørsforhold anskues som grundlæggende

¹ Af hensyn til læsevenligheden tillader jeg mig at bruge betegnelsen ‘børn’ for både børn og unge. I situationer, hvor børnenes alder kan have forståelsesmæssig betydning vil jeg bruge den præcise aldersangivelse. Jeg bruger desuden betegnelsen ‘børn i pleje’ i stedet for den mere mundrette ‘plejebørn’ for at understrege, at børn i pleje først og fremmest er børn, og at deres særlige omsorgsforhold er sekundære i forhold hertil. Sidstnævnte er inspireret af Larsen (2009:23).

umuligt? Marx berører med sin kronik et centralt dilemma i familiepleje som handler om, at familiepleje er bygget op om intentionen om, at børn i pleje skal leve med to sæt forældre, samtidig med, at det biologiske slægtskab fremhæves som det rigtige². I dilemmaet ligger et grundlæggende spørgsmål om, hvad slægtskab er og kan være, og hvor grænserne for slægtskab går, som denne afhandling vil undersøge.

Et forsøg på at give en entydig definition af slægtskab byder ret hurtigt på problemer: Hvis man begynder at se nærmere på, hvordan slægtskab defineres i forskellige sammenhænge tegner der sig nogle forskelle. I nogle sammenhænge er det biologiske slægtskab entydigt forskelligt fra andre relationer: Hos Marx er slægtskab afgrænset til et biologisk slægtskab mellem børn og deres biologiske forældre, og hun begrundet afgrænsningen med konkrete erfaringer fra sit liv som plejemor. Dermed lægger Marx sig op ad en almindelig forståelse af slægtskab i Danmark som funderet i biologi eller gener³. I andre sammenhænge er denne entydige forskel mellem det biologiske slægtskab og andre relationer mere skrøbelig og ladet med problemer. Dette gælder eksempelvis i forhold til nye forplantningsteknologier, der rækker fundamentalt ved definitionen af slægtskab som beskrevet ovenfor. Hvordan kan ovenstående definition af slægtskab bruges til at forstå relationer mellem et barn og dets rugemor? Er rugemoren betydningsløs som slægtning sammenlignet med de to mennesker, der har leveret æg og sædcelle? Eller i fænomenet mitochondrial donation, hvor et barn bliver til ved hjælp af DNA fra to forældre og en tredje donor⁴, hvor er det biologiske slægtskab her? Er det muligt at afgrænse to af disse voksne som de rigtige forældre på bekostning af den tredje?⁵ Samme spørgsmål kan stilles til livsforløb, hvor andre voksne end barnets biologiske forældre har haft en afgørende indflydelse på børnenes liv, som beskrevet i biografier om Knud Foldschack (Johansen, 2012) og Lisbeth Zornig Andersen (Andersen, 2014) eller ved adoptioner af børn. Er det muligt at tale om en form for slægtskab her, eller hvordan kan man forstå den slags relationer? Man kan også anskue det biologiske slægtskab fra en anden side og spørge til sammenhængen mellem den familielykke, som Marx beretter om, og det biologiske slægtskab. Garanterer det biologiske slægtskab familielykke? Fjernsynsprogrammer om hhv. konfliktmægling i familier⁶ og alvorlige arvestridigheder⁷ vidner om, at en sammenhæng mellem det

² Se også Ulviks beskrivelse af samme dilemma (2007:214).

³ Informanterne i denne undersøgelse fremhæver det biologiske slægtskab som et kropsligt slægtskab funderet i fælles gener eller blodsbeslægtethed. Når jeg bruger betegnelsen 'det biologiske slægtskab' henviser det også til denne forståelse. Se fx Carsten (2000) for en gennemgang af globale, men lokale og forskellige opfattelser af biologiens rolle i slægtskab.

⁴ Denne procedure er legal i Storbritannien i tilfælde, hvor forældrene er bærere af alvorlige genetiske sygdomme.

⁵ Se også Carsten, 2004:163 for andre eksempler

⁶ Senest en programserie fra DR1 med start d. 17. maj 2016: "Aldrig for sent", hvor psykolog Ulla Dyrlov hjælper familiemedlemmer med at genskabe kontakten (beskrivelse af programmet lokaliseret d. 4. august 2016 på <https://www.dr.dk/tv/se/aldrig-for-sent/aldrig-for-sent-1-4>).

biologiske slægtskab og familielykke ikke kommer af sig selv.

Man kan argumentere for, at forplantningsteknologier og anbragte børn enten er undtagelser eller ekstreme tilfælde, der ikke har relevans for en grundlæggende definition af slægtskab. Fremkomsten af nye forplantningsteknologier og anderledes opvækstbetingelser kan dog også anskues som bevægelser, der gør det muligt at stille spørgsmålstejn ved entydige opfattelser af, hvad slægtskab er og kan være i relationer mellem mennesker, som yderligere kan kvalificere en forståelse af slægtskab som et betydningsfuldt og komplekst aspekt i menneskers liv. Med sit udgangspunkt i familiepleje som forskningsfelt placerer nærværende afhandling sig i grænselandet omkring det biologiske slægtskab, som et område, hvor "hverdags- og videnskabsdiskursive selvfølgeligheder" (Søndergaard, 2007: 12) omkring slægtskab er virksomme, men også slår revner og derfor kalder på en nærmere undersøgelse.

1.1. Relevansen af familiepleje og slægtskab som forskningstema

I Danmark er gennemsnitligt ca. 1 procent af den samlede børnebefolkning mellem 0 og 17 år anbragt uden for hjemmet (i alt mellem 11.000 og 12.000 børn og unge), omend det samlede antal anbringelser har været faldende de seneste år (Ankestyrelsen, 2015). Ifølge Ankestyrelsens anbringelsesstatistik var der ved udgangen af 2014 i alt anbragt 11.127 børn og unge mellem 0 og 17 år uden for hjemmet (Ankestyrelsen, 2015). Heraf er andelen af børn og unge, der anbringes i familiepleje voksende, mens antallet af børn og unge, der anbringes på institution er faldende. Lidt over halvdelen af alle anbringelser sker nu i familiepleje⁸ (Folden et al., 2014). Stigningen i anvendelsen af familiepleje som anbringelsesform skyldes først og fremmest indførelsen af Barnets Reform i 2011, hvor det angives, at familiepleje skal undersøges som førsteprioritet, når et barn eller en ung skal anbringes. I Barnets Reform betones således værdien af nære og stabile omsorgsrelationer for udsatte børn og unge, som familieplejeanbringelser i højere grad end institutionsanbringelser forventes at kunne tilbyde. Med Barnets Reform nærmer anbringelseslovgivningen i Danmark sig de andre nordiske lande, der har langt større tradition for at anbringe børn og unge i familiepleje, og hvor størstedelen af alle anbringelser sker i familiepleje (Holm-Petersen & Grostøl, 2010).

Familieplejeområdet berører dog langt flere mennesker end blot de anbragte børn eller unge selv. Man antager, at ca. 6 procent af voksne i Danmark over 18 år på et eller andet tidspunkt i deres opvækst har været anbragt uden for hjemmet (Socialt Udviklingscenter SUS og Tryk Fonden, 2012). Dertil kommer de anbragte børns egen familie; forældre, bedsteforældre eller måske søskende, ligesom plejeforældrene og deres mulige egne børn osv. også berøres. Samtidig er der en del mennesker

⁷ Se fx dokumentarserien "Til arven os skiller" fra DR1 sendt d. 10. januar 2015 (beskrivelse af programmet lokaliseret d. 4. august 2016 på www.dr.dk/til-arven-os-skiller.dk).

⁸ Samme tendens ses desuden i mange lande i Europa (Folden et al., 2014:12).

i samfundet, der arbejder professionelt eller kommer regelmæssigt i berøring med området, såsom sagsbehandlere, familieplejekonsulenter, samværskonsulenter, institutionspersonale, jordemødre, psykologer, læger, pædagoger, skolelærere mv. Sidst, men ikke mindst er det et område, der har stor befolkningsmæssig, politisk og mediemæssig bevågenhed, måske fordi børn og unges trivsel er et emne, som mange mennesker i samfundet tager alvorligt, kerer sig om og bliver berørte af. Mange mennesker har derfor en eller anden form for kendskab til området, og endnu flere har en mening om, hvordan vi i samfundet bør behandle vores udsatte og anbragte børn. Især familieplejeanbragte børns tilhørsforhold til enten deres plejeforældre, forældre eller begge er et spørgsmål, som mange mennesker har stærke følelser og meninger investeret i.

Afhandlingens fokus på slægtskab rammer også ind i en problematik, der har relevans ud over familieplejeområdet: Det er ikke kun børn i pleje, der lever med forskellige særlige voksne, som de ikke er biologisk beslægtede med, men deler hjem og familieskab med og måske føler sig knyttet til. Det er også hverdag for mange andre børn, der vokser op i forskellige familiekonstellationer, såsom skilsmissec familier, børn, som har forældre af samme køn osv. (Ulvik, 2007:24). Danmarks Statistik har registreret i alt 37 forskellige børnefamilietyper i landet. Den mest almindelige familietype er fortsat et forældrepar med fælles børn, som udgør over halvdelen af alle børnefamilietyper i Danmark. Men antallet af familier, der indgår i nogle af de andre familiekonstellationer, er voksende (Danmarks Statistik, 2016). Børn, hvis forældre bliver skilt og finder nye partnere, som forældrene får nye børn med, kan opleve samme ambivalens som børn i plejefamilier mellem på én gang at være fremmed og høre til, uanset om årsagerne til at have flere familier kan være forskellige.

1.2. Normativt udgangspunkt for afhandlingen

Interessen for betydningen af slægtskab i forhold til familiepleje udspringer af mit arbejde gennem flere år med forskning og udredning i forhold til anbragte børn og det fokus, der har været i de undersøgelser på at forstå udfordringer i anbragte børns tilhørsforhold til deres familie(r), netværk, samfundet osv. Dette arbejde tager afsæt i en opfattelse af anbragte børn som 'udsatte' og som nogle, der skal hjælpes tilbage til stabile sammenhænge og relationer. Hvor denne tilgang på den ene side er meningsfuld og nødvendig, både som pejlemærke for indsatser i forhold til disse børn og som vagthund i forhold til konsekvenser af konkrete organiseringer af området, vil jeg igennem afhandlingen belyse, hvordan tilgangen også kan være med til at konstituere børnene som udsatte ved netop ikke at problematisere antagelsen om børnenes udsathed. Marx' kronik er i den sammenhæng forfriskende, fordi hun på en provokerende måde drejer opmærksomheden hen på det ansvar, som myndigheder, plejeforældre og andre voksne, har for børn i plejes udsathed. Og selvom jeg ikke kan tilslutte mig

indholdet i Marx' argument, er hun en af de tydelige stemmer fra praksis, der sætter fokus på nogle af de normative antagelser, der virker i anbringelsessystemet, og som har betydning for de anbragte børn.

Nærværende analyse tager afsæt i et anderledes normativt udgangspunkt end hos Marx: Mit normative udgangspunkt for afhandlingen er, at jeg ikke anerkender det biologiske slægtskab som determinerende for relationer mellem mennesker. Samtidig ønsker jeg heller ikke at se forbi det biologiske slægtskab som blot en kulturel konstruktion. I nærværende afhandling tager jeg fat i de samme opmærksomhedspunkter, som Marx fremhæver som afgørende for plejefamiliens mangel på succes, nemlig betydningen af slægtskab for samspillet mellem børnene i pleje og deres særlige voksne⁹ i hverdagen. Jeg undersøger, hvordan børnene, når de anbringes og lever i en plejefamilie, håndterer det at have to sæt voksne omsorgspersoner (forældre og plejeforældre) samtidig, og hvordan børnenes forældre og plejeforældre på forskellig vis forholder sig til børnene i pleje og til hinanden. Ligesom i Marx' kronik vil denne afhandling fremvise eksempler på, hvordan børn i pleje kan blive passive tilskuere til plejefamiliens familielykke trods gode hensigter fra de voksne omkring dem. Men afhandlingen vil også vise, hvordan slægtskab er et langt mere bevægeligt og multipelt fænomen, end Marx lægger op til. I modsætning til Marx tager jeg ikke afsæt i det biologiske slægtskab som et determinerende udgangspunkt for relationer, der skaber en uomgængelig forskel mellem børn i pleje og plejeforældrenes egne børn. Jeg vil med afhandlingen her ikke stille spørgsmålstejn ved, om ikke-biologisk beslægtede børn og voksne er i stand til at skabe slægtskab med hinanden. Det antager jeg, at de er, ligesom jeg antager, at et biologisk slægtskab ikke, som et isoleret fænomen, kan sikre en (kærlig og harmonisk) relation imellem forældre og børn, ej heller i såkaldt almindelige kernefamilier.

1.2.1. Forskning i udsatte børn og deres relationer

Relationer mellem børn i pleje og voksne udgør et forskningsområde, hvor nogle af de dominerende fortællinger om anbragte børn som udsatte, som jeg har nævnt ovenfor, reproduceres¹⁰. I afhandlingen gør jeg et forsøg på – ikke at benægte, at børn i pleje kan have behov for hjælp og støtte – men at finde måder at undersøge relationer på familieplejeområdet på, der ikke styres af forudgående antagelser om, hvem der har problemer, hvem der er årsag til dem, hvem der kan afhjælpe dem osv.

Med denne tilgang lægger jeg mig i forlængelse af den såkaldt 'nye barndomsforskning', som sidst i 1990'erne foretog et opgør med det ovenfor beskrevne syn på børn som individer i udvikling på vej til at blive voksne, blandt andet igennem et opgør med den traditionelle udviklingspsykologi (James & Prout, 1990). Et af de centrale temaer i den nye barndomsforskning er

⁹ Særlige voksne henviser i denne afhandling til forældre og plejeforældre, med mindre andet angives. Betegnelsen anvendes som en forkortelse med henblik på læsevenlighed. Betegnelsen er ikke tænkt som en indholdsmæssig udgrænsning af, at andre voksne end børnenes forældre og plejeforældre også kan være særdeles særlige for børn.

¹⁰ Dette vil blive belyst i næste kapitel.

distinktionen mellem barnet som værende (being) og barnet i udvikling (becoming) og udviklingsperspektivet som et mangelfuldt og voksendomineret blik på børn. Ifølge den nye barndomsforskning skal børn ikke ses som ufærdige voksne, men som aktører med et liv i egen ret.

Den nye barndomsforsknings opgør med det dominerende udviklingsperspektiv på børn og barndom har dog ikke fået en nær så stor virkning på forskningen i *udsatte* børn¹¹ som for børneforskningen generelt. Jeg antager, at en af årsagerne hertil er, at forskningen i udsatte børn traditionelt er funderet i fagligheder såsom udviklingspsykologi, sundhedsvidenskab og lignende, der trods interne forskelle og udviklinger i faget arbejder ud fra en målsætning om intervention og forbedring. Desuden kan et perspektiv på det udsatte barn som 'værende' måske synes naivt eller uvæsentligt, fordi det ikke adresserer de områder, hvor børnene i pleje har udfordringer, som forhindrer dem i at få et liv, der ligner andre børns. Når et udviklingsfokus fortsat i vid udstrækning fastholdes i forskningen på området, handler det derfor ikke så meget om, at udsatte børn anskues som individer i udvikling i forhold til voksne, jf. kritikken fra den nye barndomsforskning, men derimod, at anbragte børn anskues som individer i udvikling i forhold til andre, ikke-udsatte børn. Det er først og fremmest henvisningen til de udsatte børns udfordringer, der begrundet forskningsområdet som forskelligt fra barndomsforskningen generelt. Af samme grund optræder barndomsforskningen og forskningen i udsatte børn i nogle sammenhænge som to adskilte forskningsområder, hvor forskningen i udsatte børn har en tendens til at lukke sig om sig selv (Ulvik, 2002:66). Forskningen i udsatte børn har dog særligt været inspireret af den nye barndomsforskning i forhold til opgøret med forestillingen om børn som passive og afhængige af voksne. Opgøret er især kommet til udtryk i form af en stor opmærksomhed på *inddragelsen* af børn og på børn som aktører, der har ret til at blive hørt. Dette fokus har skabt ændringer i valget af forskningstemaer og i arbejdet med inddragelse af børn i forskningsprojekter på forskellige måder og i forskellig grad (se fx Jensen, B.S., 2014). Desuden har den nye barndomsforskning haft indflydelse på praksis, fx i forhold til fortolkningen af Børnekonventionens artikel 12 om barnets ret til at give udtryk for sine synspunkter (Gulbrandsen et al., 2012:56), og børns ret til deltagelse i egen sag er blevet en retsligt funderet præmis for det kommunale myndighedsarbejde med anbragte børn og unge i Danmark.

Selvom disse ændringer må siges at være meget væsentlige for forskning og praksis i forhold til udsatte børn, så indeholder de også forskellige svagheder: For det første medfører et fokus på udsatte børn som aktører ikke nødvendigvis et opgør med udviklingsperspektivet, idet interessen for

¹¹ Der findes ikke nogen fast definition af, hvad et udsat barn er, hverken i lovgivning eller i forskning (Ploug, 2007) og der er derfor heller ikke nogen fast definition af forskningen i udsatte børn. Forskningen i udsatte børn bruges her som en bred betegnelse for forskning, der beskæftiger sig med børn og deres omgivelser – som belastede – af forskellige og måske længerevarende udfordringer, herunder også anbringelser væk fra hjemmet.

de udsatte børns stemmer fortsat i overvejende grad kredser om de samme temaer, som forskere hidtil har været optaget af, nemlig temaer, som knytter sig til børnenes anbringelse, problemer osv. Anbragte børn bliver eksempelvis spurgt om, hvad de synes om deres plejefamilie/institution, samvær med forældre osv. Selvom forståelsen af disse aspekter nuanceres væsentligt igennem børnenes egne oplevelser, kan de, hvis de står alene som udsagn om de udsatte børn, medføre, at forskningen, uanset inklusion af børnenes egne perspektiver, fortsat medvirker til at konstituere udsatte børn som nogle *på vej* igennem deres problemer til et liv, der måske kan komme til at ligne andre, ikke-udsatte børns. Forskning og praksis i forhold til udsatte børn risikerer dermed fortsat at fastholde et perspektiv på børnene som 'i udvikling', frem for 'værende', som bliver den dominerende og altoverskyggende fortælling om udsatte børn.

For det andet vokser kritikken fra barndomsforskningens egne rækker af agensbegrebet, der ligger bag aktørperspektivet på børn (Prout, 2000:16; Esser et al., 2016a). Argumentet lyder, at begrebet er underteoretiseret og mere får karakter af et politisk 'statement', end at det udgør et robust, analytisk begreb, der er anvendeligt i analyser af forskellige problemstillinger i forhold til børn og barndom (Oswell, 2016). Den manglende teoretiske præcisering af agensbegrebet og aktørperspektivet kritiseres desuden for, at besværliggøre analyser af børn som både aktivt handlende *og* sårbare, eller som både kompetente *og* relationelt forbundne og afhængige (Gulbrandsen et al., 2012:56; Esser et al., 2016:8b). Kritikken har affødt en voksende interesse i barndomsforskningen for teorier, der ikke arbejder ud fra et syn på individet som 'substans', med en iboende agens, men i stedet anskuer individet og individuelle egenskaber som 'decentraliserede aspekter', der bliver til i samspillet mellem en hel række humane og non-humane kræfter (Esser et al., 2016a). Det er især forskere, såsom Karen Barad, Donna Haraway, Bruno Latour, Anne Marie Mol og Gilles Deleuze, der af kritikerne udpeges som anvendelige veje væk fra et afsæt i individet som a priori, og hen til en forståelse af de processer, hvorigennem børn og voksne bliver til som hhv. aktive, passive, forbundne, adskilte osv. (Esser et al., 2016a; Oswell, 2016).

Denne afhandling er et resultat af samme kritiske overvejelser og tager ved hjælp af Karen Barads agentiale realisme, samt Donna Haraways og i lille grad Anne Marie Mols teoridannelser, et skridt væk fra et fokus på substans, i form af udsatte børn, som enten i udvikling eller med en iboende aktørstatus, til en decentraliseret tænkning om børn i pleje og deres relationer, med henblik på at tilvejebringe et indblik i de praksisser, hvorigennem slægtskab mellem familieplejeanbragte børn og deres voksne bliver til. Hvordan dette gøres vil blive nærmere udfoldet i de næste kapitler.

1.3. Afhandlingens situering på tværs af faggrænser

Afhandlingen er ikke placeret inden for ét bestemt forskningsfelt, men er i stedet et resultat af et samspil mellem i hvert fald tre forskellige forskningsfelter: Først og fremmest placerer afhandlingen sig inden for den nye barndomsforskning og forskningsområdet udsatte børn. Dette forskningsområde er en primær samtalepartner for afhandlingen i den forstand, at det er forskningen her, som afhandlingen forholder sig aktivt til, og som afhandlingens empiriske, teoretiske og metodiske resultater skal skabe relevans i forhold til. Afhandlingen var i begyndelsen anlagt til at handle om betydningen af organiseret samvær mellem anbragte børn og deres forældre¹². Dette var opdraget fra den private familieplejeorganisation Børn & Familier, der tog initiativet til undersøgelsen. Undervejs med arbejdet i forhold til emnet blev jeg dog opmærksom på, hvordan mine analyser hele tiden kørte fast i de samme dominerende fortællinger om børn i pleje som udsatte og det biologiske slægtskab som norm for børns relationer, som Marx bl.a. præsenterer i sin kronik. Dette blev udslagsgivende for, at jeg begyndte at lede efter nye teoretiske perspektiver, der kunne åbne op for en mere kompleks forståelse af relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne. I den sammenhæng blev det nødvendigt at udvide afhandlingens fokus, så den kom til at omfatte, ikke bare hvordan børn, forældre og plejeforældre håndterer selve den organiserede samværsituation, men også de mere omfattende processer i hverdagen i familiepleje, hvorigennem børn og voksne bliver til som forbundne eller adskilte, fjerne og tætte i forhold til hinanden.

Dette skift betød, at jeg begyndte at stille mere grundlæggende spørgsmål til forståelser af slægtskab og dermed kom min oprindelige faglighed, nemlig antropologien og den antropologiske slægtskabsteori, i spil. Den antropologiske slægtskabsteori har bl.a. haft betydning for nærværende afhandling i forhold til at forstå slægtskab som noget, der leves forskelligt rundt omkring i verden, hvoraf den euro-amerikanske forståelse af slægtskab som funderet i undfangelsen blot er én version ud af flere. Afhandlingen er desuden særligt inspireret af den del af den antropologiske slægtskabsforskning, der undersøger slægtskab ved at tage afsæt i relationer mellem forældre og børn, der ikke umiddelbart lever op til dominerende vestlige idealer om familie som baseret i biologi og blodsbeslægtethed (Mogensén & Olwig, 2013:25). Jeg anser familieplejeområdet som et genstandsfelt, der på linje med forskning i adoption (Myong Petersen, 2009), barnløshed (Tjørnhøj-Thomsen, 1999), forplantningsteknologier såsom kunstig befrugtning (se fx Carsten, 2004; Adrian, 2006), skilsmisser (Simpson, 2001; Simpson, 1998; Simpson, 1994; Winther et al., 2014) osv. kan bidrage med viden om,

¹² Samvær er en administrativ betegnelse for en kommunal foranstaltning i Danmark, hvor anbragte børn og deres forældre mødes, ofte sammen med en støttende eller overvågende samværskonsulent, enten i forældrenes eller plejeforældrenes hjem eller et samværslokale. Samvær som foranstaltning beskrives nærmere i kapitel 10.

hvad slægtskab er og kan være.

For at kunne stille spørgsmål til materialet, der bryder mere grundlæggende med antagelser om det biologiske slægtskab som en ontologi, der er a priori anderledes end børnenes andre relationer til voksne, valgte jeg desuden at beskæftige mig med de grene af feministisk teori, der arbejder med sammenhænge mellem materialitet og diskurs, som også gives betegnelsen “den materielle vending”, (se fx Alaimo & Hekman, 2008), og som har haft stor betydning for denne afhandlings mulighed for at undersøge slægtskab som andet og mere end en a priori substans. Det er den feministiske teori, her særligt repræsenteret af Karen Barads agentiale realisme samt Donna Haraways (og i lille grad Annemarie Mols) teoridannelser, der har gjort det muligt at undersøge slægtskab på måder, der bryder med dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre ikke-biologiske relationer mellem børn og voksne som afsæt for analysen.

1.4. Kundskabsambitioner og forskningsspørgsmål

Min kundskabsambition er dobbelt: For det første ønsker jeg at udfolde konkrete praksisser på familieplejeområdet, hvorigennem slægtskab bliver til. For det andet ønsker jeg mere generelt at undersøge, hvordan man kan spørge til og tale om slægtskab på familieplejeområdet ved at situere analysen i de praksisser, som slægtskab bliver til igennem¹³. Denne kundskabsambition muliggøres hverken igennem en undersøgelse af slægtskab som en a priori defineret substans eller igennem en indsigt i, hvordan børn i pleje, plejeforældre og forældre subjektivt skaber mening om sig selv og hinanden i forhold til en større diskursiv sammenhæng. Kundskabsambitionen forfølges snarere ved at undersøge, hvordan slægtskab bliver til, som et samtidigt materielt-diskursivt fænomen, i praksisser, der inkluderer forskeren.

Med denne kundskabsambition er det bestræbelsen at komme forbi det nulsumsspil, som ofte bliver resultatet af forskning, når analysen tager afsæt i en definition af slægtskab som entydigt og biologisk funderet. En konsekvens af et analytisk afsæt i det biologiske slægtskab som a priori er, at børn i pleje kun har to muligheder for tilhørsforhold, hvoraf ingen af dem anerkendes som reelle: På den ene side er børnene beslægtet med deres forældre, men kan ikke leve sammen med dem, og på den anden side lever børnene i en plejefamilie, som de ikke kan anerkendes som fuldgældende medlemmer af, fordi de ikke har et biologisk slægtskab her. Ved at forlade et afsæt i det biologiske slægtskab som a priori, bliver det muligt at udfolde flere forskellige eksempler på, hvordan børn i pleje og deres særlige voksne ’gør slægtskab med hinanden. Ambitionen er svær, fordi den indebærer et arbejde med at vriste de automatiserede konnotationer af tæthed, oprindelighed, autenticitet, nærhed, afstand osv. løs, der

¹³ Denne afhandlings anvendelse af praksisbegrebet udfolder jeg senere.

lægger sig ind i kategorier som mor, far, plejemor osv., så de ikke optræder med samme automatik i forskningsproduktionen.

Kundskabsambitionen er opstået igennem et længerevarende feltarbejde blandt børn, deres forældre og plejeforældre på familieplejeområdet og har udkrystalliseret sig dels igennem den voksende indsigt i forskningslitteraturen som henholdsvis rig og fattig på forskellige perspektiver, dels i det kvalitative analysearbejde, der langt hen ad vejen har handlet om, ved hjælp af teori at forsøge at bryde med mine egne automatiserede forestillinger om børn i pleje og voksne. Børn, og herunder også børn i pleje, er noget, som voksne ofte har en mening om. På samme måde ligger der hos mig som forsker og forælder nogle faste forestillinger om, hvad der er problemer, og hvad der ikke er problemer på det her område. Det vil sige, at noget står frem på bestemte måder, når jeg som forsker begynder at arbejde med dette emne. Bourdieu bruger begrebet "prækonstruerede objekter" (Krais, 1991:248) for at pege på, at objekter altid er behæftet med en bestemt type tænkning, som bl.a. er med til at skabe forskningsområder, identificere problemområder, udløse forskningsmidler osv. Bourdieu påpeger, at man som forsker er nødt til at lave et brud med konstruktionen af forskningsobjektet, herunder benævnelserne af problemområder, og derved også med sin egen vanetænkning (Krais, 1991:248-9). Ellers forbliver man, ifølge Bourdieu, i en positivistisk forskningstradition, hvor man som forsker redegør på varierende måder for på forhånd accepterede og validerede sammenhænge (Ibid.). Jeg har i afhandlingen valgt en åben definition af slægtskab, som i kombination med valget af teori er et forsøg på at skabe nye veje til viden inden for et forskningsområde, der i vid udstrækning er 'allemandseje'.

1.4.1. Slægtskabelser som begreb i afhandlingen

Jeg har valgt at kalde denne afhandling for 'slægtskabelser'. Slægtskabelser udgør en omskrivning af substantivet slægtskab til et verbalsubstantiv, der dermed peger på afhandlingens interesse for at undersøge måder, hvorpå slægtskab bliver til og gøres i lokalt forankrede praksisser. Når afhandlingen har fået titlen 'slægtskabelser', er det for at understrege afhandlingens fokus på de forskellige praksisser, der inkluderer forskeren, og som gør slægtskab på forskellig vis. Betegnelsen 'skabelser' trækker tråde til afhandlingens teori og metode, ved at understrege slægtskab som et både multipelt og materielt-diskursivt tilblivende fænomen i praksis. Betegnelsen 'slægtskabelser' skal dermed ses som forskellig fra fx "tilblivelseshistorier", der konnoterer en overvejende interesse for diskursive analyser af slægtskab¹⁴. Imperativet 'at skabe' kan, for nogen, have religiøse konnotationer, fordi 'Skabelsen' er et begreb, der også bruges i den danske oversættelse af Biblen som en betegnelse for fortællinger om, hvordan jorden,

¹⁴ Tilblivelseshistorier er titlen på en afhandling om barnløse par og slægtskab, som er skrevet af Tine Tjørnhøj-Thomsen (1999).

himlen og mennesket blev skabt¹⁵. Skabelsen er noget, der i Biblen overskrider menneskelig agens, og som omfatter menneskelige og ikke-menneskelige komponenter. Brugen af begrebet slægtskabelse i denne afhandling har ikke noget med Biblen at gøre, men jeg kan godt lide, at ordet konnoterer materielle-diskursive tilblivelser, der på én gang er underlagt og samtidig overskrider menneskelig kontrol, i overensstemmelse med afhandlingens teoretiske afsæt i Karen Barads agentiale realisme, som jeg vil beskrive i kapitel tre.

Jeg taler i afhandlingen dermed også om forskellige 'slægtskaber' i flertal, når jeg skal pege på de variationer af slægtskabelser, der bliver til i praksis. Desuden vil jeg bruge begreber som 'relationer', 'forbindelser' og 'tilhørsforhold' som empiriske betegnelser for forbindelser mellem voksne og børn, der endnu ikke er præciseret analytisk.

Med begrebet slægtskabelser anskues slægtskab ikke længere som en ontologi, der kan defineres før praksis. I stedet peger begrebet hen imod slægtskab som forskellige tilblivelser i praksis. Dette fører til følgende forskningsspørgsmål for afhandlingen:

Hvad er slægtskab i familiepleje, og hvordan bliver slægtskab til i praksis mellem familieplejebragte børn, deres forældre og plejeforældre?

Spørgsmålet, *hvad* er slægtskab, synes umiddelbart at pege i retning af en forståelse af slægtskab i familiepleje som en ontologi, der kan defineres entydigt. Men ordet 'er' henviser i denne sammenhæng i stedet til slægtskab som et fænomen, der bliver til forskelligt i forskellige situationer. Denne forståelse af forskningsgenstanden som multipel er inspireret af Annemarie Mol og hendes analyser af sygdommen artherosclerose (2002)¹⁶. Inspireret af Mol er det hensigten at undersøge slægtskab som et praksissituert fænomen og praksis som lokalt forankret og foranderlig. Denne ret åbne definition af slægtskab kan virke diffus, men det åbne afsæt er valgt, fordi det tvinger mig som forsker til at være nysgerrig i forhold til forskellige måder, hvorpå slægtskab gøres, samtidig med at det forstærker sensitiviteten for anderledes tilblivelser af slægtskab.

At arbejde ud fra en relativ åben forståelse af slægtskab gør det i højere grad muligt at tilkendegive forskellige slægtskaber. Ved at sætte fokus på praksis bliver det muligt at afstå fra at forstå et fænomen (hos Mol er det artherosclerose) som et passivt og statisk udgangspunkt for forskellige

¹⁵ Se også Adrian (2006:10f.) for lignende overvejelser i forhold til hendes begreb "Skabelsesberetninger", som Adrian bruger til at understrege sin interesse for et samspil imellem det, hun kalder for "materialitetens agens" og "diskurser", i forhold til genstandsfeltet assisteret befrugtning i sædbanker, fertilitetsklinikker og inseminationsklinikker.

¹⁶ Annemarie Mol er antropolog og filosof, der laver empirisk baserede teoriudviklinger inden for den teoretiske retning ANT på især sundhedsområdet. Mol teoretiserer over sammenhængen mellem materialitet og diskurs ved at tale om ontologier i flertal som nogle, der bliver til i praksis (se fx Mol, 2008b; Mol, 2002; Mol & Law, 2004).

perspektiver. I stedet er fænomenet bevægeligt og bliver til på forskellige måder i praksis. Når jeg, med Mol som inspiration, sætter forskellige praksisser i forgrunden, så skaber forskningsprocessen adgang til fænomenet slægtskab som bevægeligt og forskelligt tilblivende:

“If practices are foregrounded there is no longer a single passive object in the middle, waiting to be seen from the point of view of seemingly endless series of perspectives. Instead, objects come into being – and disappear – with the practices in which they are manipulated. And since the object of manipulation tends to differ from one practice to another, reality multiplies” (Mol, 2002:5).

Denne tilgang udfordrer antagelsen om slægtskab som en ontologi, der kan defineres entydigt, og det bliver i stedet muligt at undersøge fænomenets bevægelser og forvandlinger igennem forskellige praksisser på familieplejeområdet. I Mols monografi om artherosklerose udvælger hun fire forskellige professionelle grupper og undersøger deres forskellige praksisser i forhold til netop denne sygdom. Alle fire professioner producerer sygdommen på deres egen måde, og Mols pointe er dels at vise variationer i måden, sygdommen bliver til på i de forskellige praksisser, dels at vise, hvordan de forskellige professionelle praksisser også har et indbyrdes samspil (2002). Tilgangen er interessant i forhold til en undersøgelse af slægtskab, fordi den muliggør en forståelse af, hvordan slægtskab bliver til på forskellige måder igennem forskellige praksisser, og hvordan de forskellige praksisser enten understøtter eller står i modsætning til hinanden.

I nærværende undersøgelse er udvælgelsen af, hvilke praksisser der er relevante for at forstå slægtskab, dog langt mindre indlysende end i Mols design, som tager afsæt i umiddelbart distinkte professioner og deres professionelle praksisser i forhold til én bestemt sygdom (kirurgen, patologen osv.). Analysen i denne afhandling tager også afsæt i tre forskellige grupper af personer (plejeforældre, forældre og børn i pleje), som nok gør nogle meget forskellige ting i deres hverdag sammen, men hvor det ikke på samme måde giver sig selv, hvilke praksisser der vil være relevante at fremhæve i undersøgelsen af forskellige tilblivelser af slægtskab. Mol giver ikke nogen fast definition af praksisbegrebet, men lader begrebet være en løs eller måske snarere altomfattende betegnelse for de uendelige variationer af humane og non-humane bevægelser, der forekommer, hvor end man kigger hen (Mol, 2002:156). Jeg tager afsæt i Mols åbne forståelse af praksis, fordi det derved kommer til at fungere som et sensitiverende og rummeligt greb, der peger på det, som både humane og non-humane komponenter gør med hinanden og bliver til noget igennem. Samtidig er valget af relevante praksisser i analysen ikke sket tilfældigt og jeg vil præsentere kriterier herfor i sammenhæng med beskrivelsen af afhandlingens analysemodel i kapitel fem. Et vigtigt aspekt i måden, hvorpå jeg bruger praksisbegrebet i denne afhandling, og som Mol ikke berører særligt eksplicit, er desuden, at jeg som forsker er en del af

den praksis jeg studerer. Forskeren står ikke uden for felten eller analysen, men er medkonstituerende for tilblivelser af fænomenet slægtskab¹⁷.

Afhandlingens relativt åbne tilgang til fænomenet slægtskab udgør en mulighed for at præcisere slægtskab på nye måder, fordi et fokus på slægtskab som forskellige tilblivelser i praksis nødvendiggør en indgående undersøgelse af de bevægelser, herunder de forskellige forskningsgreb, hvorigennem slægtskab bliver til, inklusiv de forskellige effekter heraf. Hvordan dette præcist kommer til at foregå vil jeg udfolde i løbet af de næste kapitler.

I.5. Læsevejledning

Afhandlingen består af i alt 11 kapitler inklusive denne indledning. Første del af afhandlingen (kapitel 1 til 6) udgør de indledende manøvrer i forhold til at præcisere de greb i afhandlingen, som ligger til grund for og udfoldes i de empiriske analyser, der præsenteres i kapitel 7-10. Kapitel 11 udgør afhandlingens konklusion.

I det herpå følgende **kapitel 2** vil jeg gennemgå forskningen på området for anbragte børn. Dette gør jeg ved at opdele forskningen i to forskningsperspektiver, som jeg kalder for hhv. det anvendelsesorienterede og det kritiske forskningsperspektiv. Betegnelserne er generaliseringer, men tjener til at belyse forskellige måder, hvorpå forskningen er med til at producere viden om relationer mellem anbragte børn og deres særlige voksne. I **kapitel 3** vil jeg beskrive afhandlingens teoretiske afsæt i Karen Barads agentiale realisme og den betydning, som dette afsæt har for de empiriske analyser senere i afhandlingen, med særligt henblik på begreberne fænomen, agentiale skæringer og sammenfiltringer. I **kapitel 4** vil jeg belyse afhandlingens empiriske dataproduktion bl.a. ved at præsentere de informanter, der indgår i afhandlingen og de anvendte metoder. Dette leder over til **kapitel 5**, hvor jeg vil præsentere afhandlingens analysemodel, der er en lettere omskrevet version af den analysemodel som Donna Haraway anvender i sin tekst *Monstrøse Løfter* (2007). Analysemodellen er valgt med henblik på at synliggøre nogle skridt i analysen, som samtidig åbner op for forskellige versioner af relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne. Analysemodellen arrangerer analyserne i en amoderne historie, der ikke kendetegnes ved at fortælle en fortløbende historie med en pointe til sidst, men som giver indblik i forskellige aspekter af informanternes hverdag, som sidestillede. I **Kapitel 6** introducerer jeg forskellige centrale problematikker på anbringelsesområdet ved at fortælle en historie om lovgivningshistorien på børneområdet de sidste 100 år. Kapitlet fungerer som en optakt til de efterfølgende analytiske kapitler.

¹⁷ Dette udfoldes nærmere i kapitel 3.

Kapitel 7 til 10 udgør afhandlingens analysekapitler, hvor jeg omsætter de beskrevne greb fra Barad og Haraway i et analysearbejde i forhold til slægtskab med afsæt i fire forskellige temaer, som har generel relevans på familieplejeområdet, og som hver især knytter sig til en af de tre primære informantgrupper i afhandlingen, nemlig plejeforældre, forældre og børn i pleje (i den rækkefølge). I det sidste analysekapitel optræder alle tre grupper sammen i sammenhæng med en analyse af samværssituationer og samværskonsulenternes arbejde.

Kapitel 7 tager afsæt i motiv-begrebet og analyserer praksisser, der særligt involverer plejeforældrene, og hvorigennem slægtskab bliver til på særlige måder. **Kapitel 8** tager afsæt i begrebet social arv og analyserer praksisser, der særligt involverer forældrene, og hvorigennem slægtskab bliver til på særlige måder. **Kapitel 9** tager afsæt i begrebet agens og undersøger praksisser, der særligt involverer børnene i pleje, og hvorigennem slægtskab bliver til på særlige måder. **Kapitel 10** handler om kontinuitet som et centralt begreb på anbringelsesområdet i forhold til at bevare relationen mellem forældre og deres anbragte børn igennem samværsordningen. I kapitlet indgår alle tre informantgrupper: børn, forældre og (i mindre udstrækning) plejeforældre sammen med samværskonsulenten, og det undersøges, hvordan det biologiske slægtskab bliver til på særlige måder i samværsordningen.

Afhandlingen afsluttes i **kapitel 11** med en konklusion, hvor jeg beskriver afhandlingens bidrag til hhv. agential realisme, forskningen i udsatte børn og slægtskabsforskningen.

Kapitel 2: Forskellige tilblivelser af udsathed – forskning om anbragte børn og deres særlige voksne

I kapitlet vil jeg beskrive to betydningsfulde forskningsperspektiver som bruges i forskningen i udsatte børn. Det ene perspektiv anlægger et overvejende anvendelsesorienteret fokus på anbragte børn med henblik på forbedring af børnenes vilkår. Det andet perspektiv arbejder overvejende med kritiske refleksioner i forhold til forståelser og begrebsliggørelser omkring barndom, børn og deres relationer. Sidstnævnte vil blive beskrevet i form af to 'bølger': Den første bølge – også kaldet den nye barndomsforskning (fra sidst i 1980'erne) – bryder med det hidtil voksendominerede blik på børn og barndom og lægger vægt på forskellige forståelser af børn som aktører med en egen stemme, mens den anden bølge, som er ret ny, og ikke bærer en overordnet betegnelse, anvender såkaldt 'post-humane' teorier i barndomsforskningen, hvortil kan henregnes Karen Barads agentiale realisme (Esser et al., 2016a). Barndomsforskningens anden bølge adskiller sig særligt fra den første bølge ved et opgør med aktørperspektivet. Agens ses her ikke som iboende hverken børn eller voksne (og reserveres ej heller til det humane), men anskues i stedet som en tilblivelse i praksis (Oswell, 2016; Esser, 2016:50). Nærværende afhandling centrerer sig ikke særligt om begrebet agens, men den bevægelse som den nye barndomsforsknings anden bølge muliggør, er afgørende for afhandlingen, fordi den gør op med antagelsen om forskellige fænomener som fikserede og a priori, hvilket muliggør en anderledes tilgang til forståelsen af slægtskab. Hvordan dette særligt kan gøres ved hjælp af den agentiale realisme vil jeg præcisere i næste kapitel. I dette kapitel vil jeg gennemgå begge forskningsperspektiver ud fra en interesse for, hvad de bidrager med i forhold til forståelser af familieplejeanbragte børn og deres relationer til deres særlige voksne.

For at få et overblik over, hvad der er lavet af forskning om familieplejeanbragte børn og deres relationer til deres særlige voksne, og hvilke forskningsperspektiver der har været anvendt, har jeg i begyndelsen af arbejdet med denne afhandling foretaget et semikonsistent litteraturstudie. Dette har afstedkommet et omfattende overblik over litteraturen på området, uden at litteratursøgningen kan siges at være udtømmende¹⁸. Den fundne litteratur har jeg valgt at inddele i to overordnede grupper på baggrund af nogle forskelle i de anvendte forskningsperspektiver. De to typer forskningsperspektiver

¹⁸ Jeg har foretaget litteratursøgninger i Scopus og Isi Web of Knowledge på baggrund af søgeordene foster care AND famil* OR parent* OR foster parent* AND contact* OR relatedness* OR relationship*. Desuden har jeg søgt på Google Scholar og i øvrigt fundet yderligere relevante titler igennem forskellige litteraturlister. I alt har søgningen afstedkommet over 7000 titler, som jeg i første omgang har sorteret ud fra deres titler og abstracts. Jeg har nærlæst de fundne forskningsoversigter (reviews) om børn i pleje og skimet alle fundne undersøgelser, der beskæftiger sig med familieplejeområdet i forhold til relationen mellem børn i pleje og voksne (forældre eller plejeforældre). De få undersøgelser, der tager afsæt i børn i plejes hverdagsliv i plejefamilien har fået særlig opmærksomhed.

har jeg valgt at betegne som hhv. 'det anvendelsesorienterede' og 'det kritiske' forskningsperspektiv. Der findes flere bud på, hvordan man bedst kan betegne forskningsperspektiver, og de forskellige betegnelser fremhæver udvalgte, indbyrdes forskelle. Justesen & Mik-Meyer (2010) taler fx om to grundlæggende forskningsperspektiver, som de har valgt at kalde for hhv. et 'realistisk forskningsperspektiv' og et 'konstruktivistisk forskningsperspektiv' (Justesen & Mik-Meyer, 2010:18). Disse betegnelser har jeg fravalgt, da de vil være forvirrende i en afhandling som denne, hvor det metateoretiske¹⁹ grundlag netop er baseret i en særlig definition af realisme (agential realisme)²⁰. Andre vælger at skelne mellem kvalitativ og kvantitativ forskning, som også kan være misvisende, da flere undersøgelser kombinerer begge metoder. Jeg har valgt betegnelserne det 'anvendelsesorienterede' og det 'kritiske' forskningsperspektiv, for at fremhæve nogle andre forskelle i måden forskningsresultater produceres på, som kan være med til at belyse forskningens betydning for forståelsen af relationer mellem børn og voksne på familieplejeområdet. Betegnelserne skal ses som mine genveje til beskrivelser af et omfattende forskningsfelt, og de yder i sig selv ikke de enkelte undersøgelser retfærdighed. Det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv dækker i denne sammenhæng en praksis, hvor forskningen sigter mod at producere anvendelig viden med henblik på at skabe konkrete forbedringer på området, mens det kritiske forskningsperspektiv i denne sammenhæng peger på en praksis, hvor forskeren er optaget af at øge kompleksitet ved at forholde sig kritisk til etableret viden på området uden i udgangspunktet at sætte konkrete mål for anvendelsen af denne viden. Begge perspektiver er dog kritiske på hver deres måde, ligesom begge producerer viden, der har praktiske konsekvenser, ud fra et ønske om at skabe forandring og forbedring. Betegnelserne skal derfor ikke forstås som andet end angivelser for hhv. en dominerende bevægelse i undersøgelsesdesignet hen imod en reduktion af kompleksitet i vidensproduktionen med henblik på at muliggøre handling og skabe konkrete forbedringer på området og en dominerende bevægelse i forskningsdesignet hen imod en øgning af kompleksitet med henblik på at forandre etablerede forståelser på området. En af pointerne i kapitlet er netop, at forskningsperspektiver virker i deres tilgang til virkeligheden, uanset om de er anvendelsesorienterede eller kritiske.

Jeg vil i det følgende gennemgå hovedtræk ved forskningen inden for begge forskningsperspektiver og undersøge, hvordan de producerer forskellig viden om børn i pleje og deres

¹⁹ Betegnelsen 'metateori' er hentet fra Kirsten Hastrup (1988), der arbejder med en differentiering af teori-niveauer ud fra deres forskellige abstraktionsniveauer ved hjælp af betegnelserne meta- og mesoteori. Hvor meta-teori er en betegnelse for teorier, der er abstrakte, generelle og med en analytisk rækkevidde, der kan anvendes i forskellige empiriske felter, så er meso-teori en betegnelse for en teori, der er udviklet i forhold til et konkret empirisk område. I denne afhandling udgør Karen Barads agentiale realisme min metateori, mens jeg hovedsageligt anvender en lille del af Donna Haraways teoridannelse, som mesoteori.

²⁰ Det realistiske i agential realisme henviser til Barads forståelse af, at 'noget' kun kan blive til i relation til noget andet, og at tilblivelser derfor har reale konsekvenser (Barad, 2007:37).

særlige voksne. Jeg vil i den sammenhæng særligt inddrage forskningslitteratur, der omhandler familieplejeområdet og familieplejeanbragte børn, deres forældre og plejeforældre. I nogle tilfælde vil jeg henvise til forskningen i udsatte børn generelt, når denne forskning også omfatter problematikker, der er relevante for familiepleje og da flere forskningsundersøgelser retter sig bredt mod udsatte børn uden at skelne mellem anbragte børn eller ej.

2.1. Den anvendelsesorienterede forsknings perspektiv på børn i pleje og deres særlige voksne

Ser man hen over forskningslitteraturen om børn i pleje og plejefamilier er der en overvægt af undersøgelser, der tilstræber en reduktion af kontekstens indflydelse med henblik på at sikre en høj grad af validitet og reliabilitet. Samfundsmæssige krav om intervention og en efterspørgsel efter 'viden der virker' i forhold til anbringelser af børn er elementer, der er med til at forme opfattelser af, hvilken type viden der er brug for, og hvordan den skal tilvejebringes. Typisk arbejder man inden for det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv med induktive analyseprocesser, hvor forskeren søger at identificere dominerende typer eller tendenser på baggrund af både kvalitative og kvantitative data, eksempelvis observationer eller statistiske data. At skabe viden, der virker, kræver desuden, at data komprimeres og gøres entydige på en måde, der gør dem egnede til sammenligning og som udgangspunkt for handling. Målet er i denne tilgang, at viden om anbragte børn og familiepleje kan akkumuleres med henblik på at skabe forbedringer på området og i forhold til børnenes udfordringer og udvikling (Ulvik, 2007:35). Afhandlingen her er funderet i det kritiske forskningsperspektiv, som jeg vil præsentere herefter. Men det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv har alligevel betydning for afhandlingen, fordi der i dette perspektiv er produceret meget viden om anbragte børn, som informerer ikke bare forskningen, men også praksis og almindelige forståelser af og tænkning om anbragte børn og deres relationer.

Jeg vil herefter give en kort beskrivelse af nogle af hovedtrækkene i den forskningslitteratur, som jeg har fundet om børn i pleje og deres særlige voksenrelationer, og som jeg tilskriver det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv. Jeg har på baggrund af litteratursøgningen udvalgt fire overordnede temaer, som forskningen inden for dette perspektiv er særligt fokuseret på i forhold til børn i pleje og deres særlige voksne: Forskning, der anvender det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv har for det første et implicit eller eksplicit fokus på 1/**børnenes udvikling**. Denne interesse indebærer også en opmærksomhed på 2/**børnenes udfordringer**, som udgør det afsæt, som børnene skal udvikle sig væk fra. Dernæst – og i sammenhæng hermed – er der også et stort fokus på de 3/ **børnenes relationer**, som hhv. støttende eller ej i forhold til børns udvikling og

udfordringer og slutteligt indeholder forskningen et fokus på 4/ **børnene som informanter**. Disse temaer vil blive beskrevet efterfølgende ved hjælp af enkelte, konkrete eksempler på forskningsundersøgelser

2.1.1. Børn i pleje og udvikling

Først og fremmest orienterer størstedelen af de fundne undersøgelser sig implicit eller eksplicit i forhold til børn i pleje, som ‘becoming’, som individer der er i en fysisk og psykisk udvikling, som begynder ved fødslen og skrider frem igennem barndommen i forhold til forskellige på forhånd definerede faser.

Mary Dozier er en indflydelsesrig forsker inden for forskningsområdet udsatte børn, hvor Dozier har været med til at producere over 100 forskningsartikler, bogkapitler osv. om især anbragte børn og deres primære omsorgsgivere, forældre, plejeforældre og institutionspersonale, samt vurderinger af forskellige foranstaltninger og metoder udviklet til anbragte børn. Flere af undersøgelserne omhandler anbragte børns udvikling: Et eksempel, som ofte citeres, er fra en undersøgelse (Dozier et al., 2001), hvor Dozier undersøger kvaliteten af tilknytning ved hjælp af interview (Adult Attachment Interview) og observation (Strange Situation) mellem 50 familiepleje-anbragte børn i alderen 12 til 24 måneder og deres plejeforældre, ca. tre måneder efter børnenes anbringelse. Dozier konkluderer, at børnene i pleje og deres plejeforældre i undersøgelsen havde en tilknytning af en kvalitet, der ligner den kvalitet i “intakte” relationer mellem biologiske forældre og deres børn (Dozier et al., 2001), og Dozier diskuterer, hvorvidt der er en mulighed for tilstedeværelsen af en “ikke-genetisk mekanisme” (non-genetic mechanism) for overførsel af tilknytning mellem børn og voksne. Samtidig konkluderer Dozier også, at der ikke er forskel på de børn i undersøgelsen, der er anbragt relativt sent (ca. 20 måneder), og de børn, der er anbragt direkte efter fødslen. Dette understøtter en forventning hos Dozier om, at børn kan genskabe evnen til tilknytning på trods af en oplevelse af skift i de primære omsorgsgivere. Doziers resultater er vigtige i forhold til overvejelser om, hvorvidt børn skal anbringes på institution eller i plejefamilie og i vurderinger af, hvorvidt anbragte børn og deres plejeforældre kan opbygge tilknytning, selvom de ikke er biologisk beslægtede. Det er forskning som denne, der giver faglige begrundelser for brugen af familiepleje, hvis et barn ikke længere kan bo hos sine forældre.

Dozier har også i samarbejde med andre forskere undersøgt udviklingsproblematikker, som kan optræde hos børn i pleje, der netop har oplevet brud i relationen til deres primære omsorgsgivere (Dozier et al., 2002). Disse udviklingsproblematikker undersøges i forhold til forskellige aldersbetingede faser i børnenes liv: spædbarnsalderen, førskolealderen, mellemskoletrinnet og i

teenageårene, med henblik på at nuancere udviklingsteorien om børn og finde egnede indsatser, der kan hjælpe børnene i forhold til deres særlige og aldersbetingede problematikker. Af nyere undersøgelser kan desuden nævnes Doziers interesse for at undersøge indsatser i forhold til anbragte børn, der er udviklet til voksne (forældre og plejeforældre), og som er rettet mod at kunne imødekomme anbragte børns særlige udviklingsbehov igennem opvæksten (se fx Dozier et al., 2013; Dozier et al., 2011).

Denne gennemgang yder ikke Doziers forskningsproduktion retfærdighed, men jeg tillader mig alligevel at fremhæve nogle få af hendes undersøgelser med henblik på at belyse, hvordan det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv er med til at synliggøre udviklingen hos børn i pleje på særlige måder: Først og fremmest er undersøgelserne rettet mod at skabe viden, der kan forbedre udviklingen hos anbragte børn igennem forskellige indsatser. Dette giver på den ene side en anvendelig viden, når der skal tages beslutninger om børns anbringelse, og hvordan børn i anbringelse støttes bedst. Samtidig synliggør undersøgelser som disse udelukkende børnene i pleje i forhold til områder, hvor børnene kan have udfordringer. Aspekter såsom børnenes adfærd, og hvorvidt denne adfærd opfylder de på forhånd fastlagte kriterier for sund udvikling og sund tilknytning, fremhæves og får særlig opmærksomhed. Et eksempel herpå er Doziers sammenligning mellem de anbragte børns udvikling og tilknytning og de ”intakte” biologiske relationer mellem forældre og børn. Herved bliver det biologiske slægtskab den norm, som de anbragte børns og deres plejeforældres relation afviger fra og vurderes i forhold til. De anbragte børn bliver i disse undersøgelser dermed særligt synlige i forhold til, hvorvidt de følger eller ikke følger udvikling og adfærd hos ikke-anbragte børn og deres forældre.

2.1.2. Udsatte børn og udfordringer

I et forskningsmæssigt fokus på udsatte børns udvikling ligger der mere eller mindre implicit en antagelse om, at børnene har udfordringer, som de skal udvikle sig væk fra eller have støtte i forhold til. Meget forskning, der bruger et anvendelsesorienteret forskningsperspektiv, fokuserer derfor på forskellige kontekstuelle og relationelle risikofaktorer som kan have negativ betydning for udsatte børns udvikling, såsom forskellige effekter af misrøgt i børnenes tidlige år (Kendall-Tackett & Eckenrode, 1996), plejeforældres opdragelsesmønstre (De Robertis & Litrownik, 2004), samværets betydning for børnenes trivsel (Browne & Moloney, 2002), børn i plejes emotionelle problemer ved at skulle forholde sig til både forældre og plejeforældre (Baker et al., 2013) og risikofaktorer i forhold familiepleje/anbragte børns mentale helbred (Fish & Chapman, 2004; Clausen et al., 1998). Der findes desuden en stor mængde forskningsartikler og udredninger fra sundhedsfaglige faggrene såsom pædiatri og psykiatri, der er rettet mod at dokumentere udsatte børn og børn i plejes helbredsproblemer og sammenhængen mellem disse problemer, tidligt omsorgssvigt og skift i omsorgsgivere i børnenes liv (se fx Hansen et al.,

2004; Simms et al., 2000; Wilfert et al., 2000; Rosenfeld et al., 1997).

Nogle af undersøgelserne fokuserer på resiliens og indtager dermed et snævert fokus på børn, der har et særligt potentiale i forhold til at overkomme udfordringer (se fx Harden, 2004; Gilligan, 1999). Man kan dog hævde, at begrebet resiliens netop kun giver mening som begreb i sammenhæng med et implicit problemfokus, dvs. når der er udfordringer, som det resiliente barn overkommer, udvikler sig væk fra eller på trods af.

2.1.3. Relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne

Det dominerende fokus på børnenes udvikling og udfordringer gør også, at relationer mellem de anbragte børn og deres primære voksenrelationer som oftest optræder i undersøgelserne ud fra, hvorvidt de styrker eller destabiliserer det anbragte barns trivsel og anbringelse. I det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv inddrages de anbragte børns relationer, enten hvis de er årsag til børnenes problemer (udvikling, tilknytning osv.), eller hvis de indgår som en del af løsningen i forhold til børnenes problemer. Eksempelvis er der flere undersøgelser, der interesserer sig for, om børnenes forældre udgør en stabiliserende eller forstyrrende betydning i de familieplejeanbragte børns opvækst og anbringelser, fx gennem samvær eller anden kontakt (se fx Ryburn, 1999; Quinton et al., 1999; Quinton et al., 1997)²¹. I undersøgelser, der bruger det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv, indgår forældre og plejeforældre dermed også implicit i en sammenligning med hinanden, fordi man forsøger at finde ud af, hvornår den ene eller den anden er god for barnet på hvilke måder og hvilke tidspunkter i barnets liv.

Gunvor Andersson fra Socialhögskolan i Lund er endnu en indflydelsesrig forsker inden for forskning i udsatte børn og har som en af få forskere særligt beskæftiget sig med familieplejeanbragte børns relationer til deres forældre og plejeforældre (se fx Andersson, 2009; Andersson, 1999a; Andersson, 1999b; Andersson 1998; Andersson, 1990). I sin artikel "Children in Permanent Foster Care in Sweden" (1999a) diskuterer hun, hvad det betyder for børn i pleje og deres plejeforældre, at den svenske lovgivning ikke muliggør permanente familieplejeanbringelser, men i stedet kræver, at anbringelser tages op til revision ca. hvert halvandet år. Andersson interviewer i undersøgelsen 22 børn i pleje på 10 og 11 år, der har boet hos deres plejefamilier i flere år, i forhold til deres relationer til hhv. deres biologiske familie og deres plejefamilie. I interviewene beder hun børnene om at lave tre forskellige lister over deres relationer: 1/ en liste over mennesker, der bor i plejefamilien, 2/ en liste over hhv. morens familie og farens familie og 3/ en liste, hvor børnene skal anføre de mennesker, der er vigtigst for dem, med de vigtigste først (Andersson, 1999a:178). De forskellige lister

²¹ Dette emne uddybes i kapitel 10.

udgør herefter et grundlag for, at Andersson kan opdele børnene i grupper, alt efter om børnene oplever, at de hører mere til hos deres plejeforældre end hos deres forældre. Det viste sig, at halvdelen, nemlig 11 børn, anser deres familieplejehjem som permanent og deres plejefamilie som deres eneste familie, også selvom de stadig havde kontakt med deres biologiske forældre (Andersson, 1999a:178). Andersson fokuserer herefter på disse 11 børn, som oplever, at familieplejehjemmet er deres permanente hjem, og hun diskuterer på den baggrund, om Sveriges anbringelsespolitik, der prioriterer hjemgivelser og som – på papiret – ikke giver mulighed for stabile anbringelser, er meningsfuld i forhold til disse børn.

Anderssons perspektiv kan kaldes anvendelsesorienteret, fordi undersøgelsen udføres med henblik på at diskutere, om der er behov for juridisk at tillade stabile anbringelser i Sverige. Inden for denne overordnede ramme er undersøgelsen også i nogen grad kritisk udforskende og inddrager børnenes egne udtalelser og forskellige oplevelser af tilhørsforhold:

"How do you ask foster children about their relationship to members of their family and foster family and their sense of family belonging? An interviewer gathers information not only through answers to direct questions, but also by talking about events and situations in everyday life and by looking at the child's favorite gifts and photographs. My approach was to begin by asking the children to make a list [...]" (Andersson, 1999a:178).

Anvendelsesperspektivet viser sig særligt, når Andersson beder børnene 'rangere' deres relationer alt efter, hvem de har det tætteste forhold til, på en liste, der går oppefra og ned. For at kunne vurdere det svenske anbringelsessystems manglende tilbud om stabilitet vælger Andersson at sammenligne forældre og plejeforældres betydning for børnene *i forhold til hinanden*, og selvom hun muligvis har undersøgt mere komplekse kvaliteter i disse relationer, får rangeringen af de voksne forrang i undersøgelsen. Denne rangorden er meningsfuld i forhold til Anderssons mål, nemlig at diskutere stabilitet i anbringelsen, men tilgangen giver ikke en nærmere forståelse af, hvad det vil sige for barnet at anse familieplejehjemmet som deres eneste hjem og samtidig at have kontakt med sine forældre, og hvordan man kan forstå kvaliteten af de to relationer. Når fokus kommer på, *hvem* barnet foretrækker, udelades de erfaringer, som barnet gør sig i forhold til at håndtere to voksne i sit liv, og dertil også, hvad det betyder for barnet, når det bliver bedt om at foretrække én voksen frem for en anden osv. Andersson kommenterer i artiklen, at det er vanskeligt at komme til at forstå børn i plejes relationer og hun tager selv enkelte forbehold sidst i artiklen:

"Perhaps it could be questioned why the foster children were so willing to inform me that they felt confident that they belonged to the foster family and that they were satisfied with the foster home. However, in studies where the informants

are foster children, especially those in long-term foster care, the children commonly report satisfaction with foster care and refer to the foster family as their 'family'” (Andersson, 1999a:184).

Andersson overvejer, at børnenes understregning af deres tilhørsforhold i plejefamilien kan være afhængig af deres deltagelse i interviewsituationen, men henviser til, at forskningsresultaterne ikke adskiller sig fra andre forskningsundersøgelser. Uanset børnenes motiver for at svare, som de gør, hvilket kan være svært at få svar på, har Anderssons metode også en betydning for de svar, som hun opnår. Når børnene bliver bedt om at sammenligne og rangordne de betydningsfulde voksne i deres liv, udelukkes muligheden for en mere kompleks undersøgelse af børnenes relationer som nogle, der er samtidige, og som har forskellig kvalitativ betydning i børnenes liv. Rangeringen reducerer relationerne til kvantitative grader af tilhør, der kan sammenlignes uden en nærmere analyse af, hvad det er, der bliver udslagsgivende for rækkefølgen i den enkelte liste. Tilhørsforhold bliver noget entydigt, som børnene har til én voksen i højere grad end til andre. Dette er en tilgang, der ligner Marx' fokus på slægtskab som entydigt, om end Andersson ikke knytter det entydige tilhørsforhold op på biologiske relationer som den eneste mulighed. Hos Andersson kan børnene vælge, hvem de føler sig mest knyttet til, af både forældre og plejeforældre, men slægtskabet eller tilhørsforholdet fortsætter med at være entydigt og singulært i forhold til én voksen.

2.1.4. Børnene som informanter

Inden jeg går videre til det kritiske forskningsperspektiv, skal det nævnes, at mange undersøgelser, der arbejder med det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv, lægger vægt på at inddrage børnene som informanter ligesom Andersson ovenfor. Som gennemgangen af de tre første temaer viser, er det overvejende fagretninger såsom psykologi og sundhedsvidenskab, der producerer viden ved hjælp af det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv, og her er børnenes egne perspektiver ofte fraværende. Der er dog også undersøgelser fra andre samfundsvidenskabelige traditioner såsom sociologi, socialvidenskab og antropologi, der producerer viden, der kan kendetegnes ved at bruge et anvendelsesorienteret forskningsperspektiv. Her er vidensproduktionen i større eller mindre udstrækning baseret i et udviklingsperspektiv på børn og rettet mod forbedring af børnenes situation, samtidig med, at børnene indgår som informanter. Undersøgelserne adskiller sig fra flere af de ovenfor beskrevne undersøgelser, ved at børn ofte inddrages direkte som informanter. Undersøgelserne bidrager med viden om, hvordan børnene selv oplever aspekter af deres liv som anbragte og de er dermed medvirkende til at nuancere de valgte temaer. Som eksempel på denne kombination af et anvendelsesorienteret forskningsperspektiv, som inkluderer anbragte børns egne perspektiver, kan nævnes Egelund et al. (2010) “Sammenbrud i anbringelser af unge, erfaringer, forklaringer og årsagerne

bag”, hvor forskerne undersøger sammenbrud i anbringelser ved hjælp af både kvantitative og kvalitative metoder, heriblandt dybdeinterview med anbragte unge for at udforske sammenbrud med henblik på at afdække udbredelse, årsager og konsekvenser af fænomenet. Undersøgelsen er et eksempel på en anvendelsesorienteret tilgang, der er baseret i et bredt metodevalg og forsøg på at forstå komplekse processer, samtidig med at der fastholdes et fokus på udvikling og udfordringer i forhold til anbragte børn. Forfatterne begrundes undersøgelsens relevans som følger: “Trods en udbredt overbevisning om, at stabilitet er særdeles vigtig for barnets udvikling, er der forbavsende få videnskabelige undersøgelser, der har sat sig for at efterprøve, hvorvidt man kan spore en sammenhæng mellem anbringelsesstabilitet og barnets udvikling” (Egelund et al., 2010:23). Undersøgelsen udpeger en konkret problematik, som er særdeles relevant i forhold til børns udvikling, nemlig stabilitet og dermed bidrager denne undersøgelse, uanset inddragelsen af børnene selv som informanter, fortsat til et fokus på anbragte børn som i udvikling på vej mod et bedre liv.

Gennemgangen af fire grundlæggende temaer i det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv viser, at perspektivet synliggør anbragte børn som nogle, der er på vej væk fra udfordringer og hen mod en bedre udvikling og et bedre liv. Samtidig tilbyder denne forskning nye måder at forstå og imødekomme de udfordringer, som børnene og deres voksne lever med. Denne samtidige synliggørelse af udfordringer og konkrete anbefalinger til forbedring skaber en knaphed på viden om ikke kun positive aspekter af anbragte børns liv, men temaer, der synliggør børnene som ‘værende’, som en del af en kompleks sammenhæng og med et liv i egen ret, der ikke ‘kun’ behøver forbedring eller udvikling. Dette blik på børn i pleje får ekstra betydning, fordi undersøgelser, der bruger det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv, dominerer vidensproduktionen om anbragte børn og kun i mindre udstrækning suppleres af andre forskningsperspektiver, der kan give en anden viden om børnene. Desuden skaber det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv en knaphed på viden om, hvordan forskeren og forskerens praksis i form af teori- og metodevalg m.m. er med til at synliggøre børn i pleje som hhv. problembærere, udfordrede osv. Disse er alle aspekter, som det kritiske forskningsperspektiv på forskellig vis forholder sig til, og som jeg vil præsentere i næste afsnit.

2.2. Den kritiske forsknings perspektiv på anbragte børn og deres særlige voksne

Der findes som sagt kun et mindre antal forskningsundersøgelser, der omhandler anbragte børn og familiepleje, som arbejder kritisk undersøgende i forhold til etablerede forståelser af anbragte børn og deres relationer. Undersøgelser, som jeg tilskriver det kritiske forskningsperspektiv, arbejder ud fra forskellige teorier, som gør det muligt at dekonstruere antagelser om børn og relationer. Alligevel kan

man tale om to bølger inden for forskningen, der arbejder med et kritisk forskningsperspektiv. Den første bølge er den nye barndomsforskning (James, Jenks & Prout, 1999; James & Prout, 1990), der begyndte sidst i 1980'erne, og som har fokus på overordnede samfundsdiskurser om børn og barndom samt på børn som aktører i relation til voksne. Den anden bølge er først er ved at få fart (Esser et al., 2016a; Oswell, 2013) og kan kendetegnes ved sin kritik af aktørperspektivet og igennem anvendelsen af teorier, der muliggør en anderledes decentraliserende og relationel²² tilgang til børn og barndom (Esser et al., 2016a). Jeg vil i det næste redegøre for disse to bølger i den udstrækning, de har relevans for familieplejeområdet, igennem en præsentation af forskellige undersøgelser, der anvender det kritiske forskningsperspektiv i forhold til udsatte børn/familiepleje.

2.2.1. Den nye barndomsforskning og børn som aktører

Det kritiske forskningsperspektiv introduceredes for alvor med den nye barndomsforskning i slutningen af 1980'erne, og repræsenteres typisk ved antologien redigeret af James & Prout: *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood* fra 1990. I antologien afsøges veje i etableringen af et nyt paradigme for forskning i børn og barndom, hvor børnene forstås som betydningsfulde aktører med et liv i egen ret²³. Fokus lægges her både på børn som aktive deltagere og på de strukturer, der er med til at forme og begrænse barnet. Den nye barndomsforskning præsenterede en ændring i tilgangen til børn fra at være entydigt rettet mod børnene som passive, udfordrede, i udvikling osv., til at se på barndom som et resultat af både børns og voksnes agens og diskurser om børn. Flere af de temaer, der er vigtige i undersøgelser, der bruger det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv i forhold til børn i pleje, nemlig børnenes udvikling, udfordringer og relationer (sidstnævnte som hierarkisk rangerede), bliver i den nye barndomsforskning anskuet som virksomme diskurser, der er afhængige af og bliver til igennem samspillet mellem aktør og struktur, der gensidigt påvirker hinanden. I den nye barndomsforskning fokuserer man eksempelvis på, hvordan børn og barndom er et produkt af kulturelle og historiske indretninger i samfundet, der er medvirkende til at konstruere børn som afhængige, passive, umodne, sårbare mv. i modsætning til voksne som selvstændige, aktive, kompetente, modne, robuste osv. (Warming, 2011b:42).

Bestræbelserne i tilgangen går på at dekonstruere normative kategorier ud fra en problematisering af undertrykkelsen af børn og en etisk fordring om, at der bør gøres en særlig indsats for at modvirke denne undertrykkelse, bl.a. ved at inddrage børn i forskning, praksis mv. Det etiske imperativ om at

²² Det relationelle er en upræcis betegnelse, som defineres på sin særlige måde i de forskellige teorier. I den agentiale realisme kommer det relationelle til udtryk i begrebet 'fænomen', som jeg vil beskrive nærmere i næste kapitel.

²³ Ulvik (2007) påpeger, at udviklingspsykologer inden for den sociokulturelle tradition allerede på samme tidspunkt havde forsket inden for samme paradigme længe. Det samme gælder andre norske forskere fra flere discipliner, som har bidraget til studiet af børn som deltagere i konkrete kontekster (heriblandt Marianne Gullestad (1997). (Ulvik, 2007:33)

høre barnet kan ses som den ultimative konsekvens af det nye barndomsperspektiv (Warming, 2011b), som de fleste vil være enige i, er både grundlæggende og værdig, idet den gør børn synlige som subjekter med ret til et eget liv, egne meninger osv. Den nye barndomsforskning har været central for den interesse, både inden for forskning og praksis, der de sidste ca. 30 år er vokset støt i forhold til anerkendelsen af barnet som aktør i samfundet og inddragelsen af barnets perspektiv.

På anbringelsesområdet har den nye barndomsforskning igangsat en stor interesse for børns egne perspektiver på deres liv som anbragte, som også har resulteret i forskellige forskningsudgivelser. For det første er der produceret en lang række udgivelser, hvor børn selv fortæller om deres liv og erfaringer som anbragte: (Nielsen, H.E., 2015; O'Neill, 2014; Strolin-Goltzman et al., 2010; Alderson, 1995; Butler & Williamson, 1994). Disse udgivelser er med til at bringe temaer i spil, som i højere grad udspringer af børnenes oplevelse af deres liv, og hvad der er vigtigt for dem. For det andet har interessen for anbragte børns perspektiver afstedkommet udgivelser, hvor forskerne forholder sig til forskellige dilemmaer og udfordringer i forhold til inddragelse af anbragte børn (Gulbrandsen, 2014; Jensen, B.S., 2014; Warming, 2013; Warming, 2011a; Warming, 2006; Ulvik, 2009). For det tredje har den nye barndomsforskning også inspireret forskningsudgivelser, der anvender forskellige teoretiske perspektiver, som synliggør forskellige nuancer af børns aktørstatus:

Et eksempel er Hanne Warming, der har forsket i både institutions- og familiepleje-anbragte børn igennem mange år, særligt med fokus på børns deltagelse og medborgerskab (se fx Warming, 2013; Warming, 2011a; Warming, 2011b; Warming, 2006). I en af sine seneste artikler, "The Life of Children in Care in Denmark: A Struggle over Recognition" (2015) undersøger Warming, hvad Honneths filosofiske begreber om anerkendelse kan bidrage med i forståelsen af socialt arbejdes praksisser med børn, der er eller har været anbragt på institutioner i Danmark. Artiklen omhandler en enkelt case med en pige, der er institutionsanbragt, og som Warming analyserer ved hjælp af Honneths anerkendelsesbegreb. Honneths teori gør det muligt at belyse forskellige, komplekse dimensioner i det, pigen selv (og andre børn i undersøgelsen) beskriver som en oplevelse af, at de føler sig 'overset' ("overlooked") i mange sociale sammenhænge, både på institutionen, i skolen osv. (Warming, 2015:259).

Et andet eksempel på forskning, der udforsker anbragte børn som aktører i relation til voksne igennem et særligt teoretisk perspektiv, er de engelske forskere Alyson Rees & Andrew Pithouse, der i artiklen "The Intimate World of Strangers – Embodying the Child in Foster Care" (2008) beskriver hverdagen i en gruppe engelske plejefamilier og håndteringen af kropslig intimitet mellem plejeforældre og børn i pleje. I undersøgelsen indgår både anbragte børn og deres plejeforældre som informanter igennem hhv.

interview og diktafondagbøger, og i artiklen undersøges særligt de udfordringer, som børn og plejeforældre oplever i forhold til at skulle lære at leve sammen med hinanden i den meget private ramme, som plejefamilien er. Undersøgelsens empiriske eksempler analyseres ved hjælp af bl.a. Csordas begreb om krop og kropslige afgrænsninger, og det vises, hvordan kropslige rutiner og intimitet i familieplejehjemmet er med til at korrigere børnene i plejes adfærd i forhold til normer for god opførsel, påklædning og køn.

En anden forsker, der tager afsæt i et kritisk forskningsperspektiv, og som ligeledes har forsket i anbragte børn og familiepleje igennem mange år, er Oddbjørg Skjær Ulvik, der bl.a. har skrevet en større afhandling og adskillige artikler m.m. om familieplejeområdet (Ulvik et al., 2014; Ulvik, 2007; Ulvik, 2002). I afhandlingen "Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger" tager Ulvik afsæt i kulturpsykologiske teorier og det, hun kalder for et 'stærkt aktørperspektiv' i den forstand, at hun anser både børn og voksne for at være intentionelle subjekter, som er aktive medskabere af egne betingelser inden for deres begrænsede handlingsrum og i en kontekstuel forankring (Ulvik, 2007:215). Hos Ulvik er relationsdannelse en interaktion mellem mindst to aktive aktører i konkrete situationer og inden for en mere overordnet kulturel kontekst. Ulvik beskriver forskellige aspekter af familiepleje gennem detaljerede empiriske analyser. Ulvik analyserer eksempelvis, hvordan relationer mellem børn i pleje og deres plejeforældre bliver til igennem forhandlinger, som inkluderer de enkelte aktører, og bredere samfundsmæssige diskurser. Eksempelvis viser Ulvik, hvordan en pige i pleje og hendes plejemor forhandler betydningen af moderskab over tid. Pigens ønsker om, at plejemor skal være mor, korrigeres af plejemor, der agerer kulturel vejleder i forhold til samfundets slægtskabsnormer, som plejemor samtidig har et ambivalent forhold til (Ulvik, 2007:211ff.). Ulvik skriver, at forhandlingsbegrebet gør det lettere at få øje på børnene som "intensjonale subjekter, som vurderer, tenker, ønsker og handler" (Ulvik, 2007:215).

De ovenfor beskrevne undersøgelser anvender forskellige teorier, som alle har et udgangspunkt i præmissen om, at børnene og de voksne er aktører med en iboende agens, som forandrer sig i mødet mellem dem og bredere samfundsmæssige diskurser, ligesom børnene forandrer verden, inden for det mulighedsrum de måtte have. Undersøgelserne berører alle med afsæt i præmissen om børns aktørstatus, hvordan børnene på en gang former og formes af mødet med voksne og med dominerende diskurser om børn. Nogle af de empiriske undersøgelser inden for det kritiske forskningsperspektiv lægger vægt på, hvordan bredere diskurser influerer eller ligefrem begrænser børns agens – dette kan man med en grov generalisering sige er temaet i undersøgelserne ovenfor – mens andre lægger større vægt på at undersøge, hvordan børn er aktører, når de ikke er under påvirkning af voksne, eksempelvis

når børn er sammen med andre børn. Inden for forskningsområdet udsatte børn er dette tema dog kun belyst i lille udstrækning (Ulvik, 2007:313), mens det er et tema, der er langt mere udfoldet i barndomsforskningen generelt (se fx Winther et al., 2014; Warming, 2001; Gulløv, 1999;).

Det stærke fokus i den nye barndomsforskning på børn som deltagere og børns aktørstatus etablerer et brud med det anvendelsesorienterede forskningsperspektivs optagethed af børn som passive bærere af prægninger og udfordringer. Bruddet har medført en enorm vækst i forskningsproduktioner, der viser mange nuancer af børns liv – herunder også anbragte børns – fra barnets perspektiv. Men tilgangen møder også voksende kritik fra barndomsforskningens egne rækker, fordi brugen af agensbegrebet som iboende børnene skaber en ny udfordring, der handler om at forstå børn (og voksne) som på én gang selvstændige og afhængige, stærke og sårbare (Gulbrandsen et al, 2012:56). Der er dermed fare for, at forskningen ved at fastholde et entydigt aktørperspektiv i empiriske undersøgelser af anbragte børn paradoksalt nok risikerer at fastholde en forståelse af anbragte børn som isolerede fra deres voksenrelationer, hvor børnene bliver bærere af egne færdige kompetencer og holdninger, der ses som løsrevne fra de sammenhænge, børnene optræder i. Agensbegrebet har først og fremmest vist sig som svært anvendeligt i empiriske forskningsundersøgelser, der omhandler børneliv, hvor børnene ikke har megen indflydelse på deres omgivelser, såsom i undersøgelser om spædbørn (Bollig & Kelle, 2016:44) eller børnearbejdere (Jensen, K.B., 2014). Disse problemer har affødt diskussioner om forskellige slags agens ("thick agency" og "thin agency"), som dog også kritiseres for at opretholde et vestligt (og maskulint) ideal om fuld autonomi som målet for eksistens (se Esser et al, 2016b:8 for en beskrivelse af udviklingen i brugen af agensbegrebet inden for barndomsforskningen).

Agensbegrebet defineres ikke altid eksplicit i de forskellige undersøgelser inden for den nye barndomsforsknings første bølge og der er variationer i brugen af det. Raitelhuber (2016) beskriver, at agensbegrebet ofte bruges i overensstemmelse med paradigmet i den nye barndomsforskning, nemlig som en kontrast til en dominerende struktur (Raitelhuber, 2016:93). Mange bidrag til den nye barndomsforskning bruger, ifølge Raitelhuber, agensbegrebet med et implicit eller eksplicit afsæt i Giddens' teori om samme (Raitelhuber, 2016:94). Her imødegås dikotomien mellem aktør og struktur igennem ideen om en dual struktur, hvor struktur er en forudsætning for handling, men hvor handling også reproducerer struktur og kan modificere eller ændre denne. Denne tilgang er i samfundsforskningen generelt blevet kritiseret for at essentialisere agens som en kapacitet eller et potentiale hos mennesket som udgangspunkt for handling (Raitelhuber, 2016:94). Agensbegrebets svagheder har været katalysator for en voksende interesse for det, man kan kalde en relationel tilgang til agensbegrebet som noget decentreret, der opstår i relationer mellem aktører og mellem aktører og objekter (Raitelhuber, 2016:95). Især feministiske teoretikere har længe udfordret etablerede vestlige

ideer om autonom agens (Mol, 2008a; Mol, 2008b; Haraway, 1988). I denne sammenhæng er den anden bølge ikke ny, men repræsenterer en introduktion af allerede eksisterende teoriudviklinger i barndomsforskningen (Esser et al., 2016c:291). Den anden bølge er endnu ikke introduceret *systematisk* i barndomsforskningen, men den indeholder potentiale i forhold til at tilgå barndomsforskningen på måder, som er åbne for en “situeret af enhver ontologi”, som ikke forkaster agens, men i stedet forstår agens som en “radikal afhængighed” (Oswell, 2016:30-1).

2.2.2. Børnene i pleje og deres relationer til voksne i det kritiske forskningsperspektivs første og anden bølge

Hvad betyder skiftet mellem den første og den anden bølge inden for det kritiske forskningsperspektiv for tilgangen til relationer mellem voksne og børn? Og hvad kan den anden bølge tilbyde af nye muligheder i forståelsen af disse relationer? Agens og relation viser sig som to tæt knyttede begreber, der ikke kan forstås uden om hinanden, idet forståelsen af agens, som enten iboende eller ej, samtidig rykker ved forståelsen af det relationelle (Raitelhuber, 2016).

Når relationer mellem børn og voksne inddrages i det kritiske forskningsperspektivs første bølge, er det som oftest igennem et fokus på, hvordan børns handlinger, ønsker og holdninger bliver mødt af voksne og i forhold til bredere samfundsdiskurser om børn. I Rees og Pithouses artikel (2008), som jeg har beskrevet ovenfor, bliver relationen imellem plejeforældre og deres børn i pleje analyseret igennem plejeforældrenes og børnenes forskellige holdninger til børnenes påklædning og hygiejne, og det vises eksempelvis, hvordan plejeforældrene lærer deres pige i pleje at smide sit drengede tøj, sætte sit hår og bruge mere ‘piget’ tøj (Rees & Pithouse, 2008:340-1). Undersøgelserne er eksempler på, hvordan afsættet i en præmis om børns (og voksnes) iboende agens gør det muligt at undersøge komplekse forhandlinger mellem børn og voksne, som giver et nuanceret billede af diskurser om børn, samt hvornår og hvordan diskurserne bliver virksomme, afviges fra osv. Perspektivet er samtidig afhængigt af, at børnene udviser en eller anden grad af intention, som adskiller sig fra de voksnes, og som vurderes ud fra, hvorvidt og hvordan denne intention ændrer sig, støttes, begrænses eller blokeres. Når relationer bliver forstået som et møde mellem to a priori afgrænsede subjekter, bliver afsættet en dualitet, som kan være mere eller mindre præget af modsætninger. Jeg vil desuden argumentere for, at udgangspunktet i børn og voksne som indbyrdes afgrænsede individer desuden være medvirkende til at lede analyserne hen imod en forståelse af relationer som et ‘styrkeforhold’, hvor nogen, typisk børnene, påvirkes og forandrer sig derved. En anden effekt af denne tilgang er, at muligheden for at undersøge børn og voksne sammen i indbyrdes afhængighed bliver begrænset, især hvis analysen handler om relationer mellem børn i pleje og deres plejeforældre, der ikke forudsætter en

antagelse om en a priori samhørighed baseret i biologi.

Den anden bølge omfatter, ligesom den første bølge, forskellige teorier. Men fælles for dem er en tilgang til agens som decentreret og afhængig (Oswell, 2016). Det vil sige, at 'det relationelle' på forskellig vis kommer i forgrunden som den arena, hvorigennem både det humane og non-humane bliver til som hhv. aktivt, passivt, undertrykt, sammenhørende, adskilt osv. Dette betyder også, at det bliver nemmere at afkoble automatiserede antagelser om relationer mellem børn og voksne som fx naturligt adskilte (som i familieplejerelationer) eller naturligt sammenhængende som i det biologiske slægtskab. I stedet kan man sige, at selve tilblivelsesprocessen eller omstændighederne for tilblivelse af børn og voksne som beslægtede eller ej står i centrum for analysen, og dermed vil der også komme en større mulighed for at forstå kompleksiteten i relationer.

Karen Barad er en teoretiker, der ligesom Gilles Deleuze, Bruno Latour og andre har været anvendt i barndomsforskningen på denne måde, om end stadig i et lille omfang (se fx Davies, 2014; Søndergaard, 2013; Lenz Taguchi, 2012; Woodyer, 2008). Det bliver for omfattende at beskrive de forskellige teoretiske retninger her, som anvendes i barndomsforskningens anden bølge, men jeg vil give to korte eksempler på undersøgelser inden for barndomsforskningen, der arbejder med en decentreret tilgang til agens, og desuden præsentere Karen Barads teori indgående i næste kapitel.

Woodyer er i sin artikel: "The body as research tool: embodied practice and children's geographies" (2008) optaget af, hvordan børns kroppe igen kan få betydning i analyser af barndom uden om biologisk determinisme eller anskuelsen af kroppe som kulturelt konstruerede. Woodyer ønsker at komme omkring dikotomien mellem natur og kultur igennem inspiration fra teoretikere, der associeres med ANT, nemlig Latour og Haraway. Woodyer betegner undersøgelsen som en relationel materialistisk tilgang (Woodyer, 2008:350). De empiriske analyser bygger på deltagerobservation og videooptagelser og viser, hvordan børn bruger legetøj i hverdagen. Ved at undersøge legetøjs sanselige og materielle kvaliteter i børns leg viser Woodyer eksempler på børns sociale verden som heterogen, dvs. knyttet sammen af humane og non-humane elementer, der ikke kan adskilles. Woodyer viser fx, hvordan legetøj får forskellig status i forskellige situationer forbundet med børn (køb, leg osv.), og hvordan børn danner alliancer med materielle objekter. Dette implicerer en decentreret forståelse af agens, hvor det sociale og materielle interagerer og virker ind i hinanden som heterogent relationelle elementer (Woodyer, 2008:358).

Bronwyn Davies undersøger i artiklen "Reading anger in early childhood intra-actions: a diffractive analysis" (2014) betydningen af vrede mellem en gruppe drenge i en børnehave i Sverige. Davies bygger sin analyse på hhv. Deleuze og Barad og deres tilgang til etik, som på hver deres, men dog lignende

måde decentrerer fænomener som radikalt tilblivende i praksis gennem intra-aktioner mellem menneskelige og ikke-menneskelige komponenter, herunder også forskeren. Davies viser, hvordan denne tilgang gør det muligt at undersøge vrede, ikke som en a priori følelse, der udspringer hos et individuelt barn, men i stedet ved at forskeren i analysearbejdet spørger sig selv, hvad der bliver betydningsfuldt, og hvordan det virker (Davies, 2014:22-3). Dermed rykkes fokus væk fra det enkelte barn som personligt ansvarlig for sin vrede og for de handlinger, som vreden har afstedkommet, og til de menneskelige og materielle intra-aktioner, som gør vreden mulig (ibid.). Davies beskriver dette som en etisk tilgang, fordi forskeren inkluderer flere samspillende kræfter i analysen af handlinger, inklusiv sine egne forskningsvalg, frem for at placere et entydigt ansvar eller en entydig oprindelse hos én person.

De to eksempler viser, at agens ikke bliver et usynligt eller overflødigt begreb i barndomsforskningens anden bølge, men måden, der spørges til agens på, skifter, med henblik på at forstå agens som decentreret. Esser (2016:57) foreslår, at empiriske undersøgelser, der ønsker at bruge et decentreret agensbegreb, kan lade sig lede af følgende spørgsmål: Hvilken agens involverer barndom, og hvilken aktørstatus er mulig for børn i forskellige sammenhænge? I stedet for at tage udgangspunkt i agens som en a priori menneskelig karakteregenskab, bliver agens en tilblivelse, der er afhængig af de sammenhænge, som den optræder i og med.

2.3. Afrunding: Denne afhandlings perspektiv på relationer

Agensbegrebet fungerer i denne afhandling en trædesten, som gør det muligt at diskutere forskellige perspektiver på relationer mellem børn og voksne, individ og relation. Den nye barndomsforsknings første bølge arbejder med et 'stærkt aktørperspektiv', hvor børn på én gang er afgrænsede aktører, der indgår i og formes igennem samspillet med andre aktører og bredere samfundsmæssige diskurser. Denne tilgang bygger på antagelser om forskelle mellem børn og voksne og børn og deres omverden, herunder børns relationer til den materielle verden, som nok er bevægelige, men hvor tilblivelsen af disse forskelle forbliver udforskede. I den nye barndomsforsknings anden bølge rykkes tilblivelsen af forskelle i centrum for analysen, og dette gør det muligt at sætte spørgsmålstejn ved antagelser om børn og voksne og deres indbyrdes relationer på langt mere radikale måder. Woodeyer undersøger således forskelle og sammenhænge mellem børn og ting såsom legetøj, mens Davies undersøger forskelle og sammenhænge mellem børn, der udtrykker vrede mod hinanden. Børn er her ikke kun individuelle børn, der mener noget, og som bliver præget udefra. Børn er langt mere komplekse tilblivelser, der interagerer med verden sammen med hinanden og med voksne i alle mulige, bevægelige konstellationer.

Disse teoriers fokus på tilblivelser i bevægelige konstellationer, frem for a priori substanser, er i denne afhandling en mulighed for og anledning til, at jeg kan undersøge relationer mellem anbragte børn og deres forældre og plejeforældre som andet og mere end hhv. en 'naturligt' sammenhængende eller 'naturligt' adskilt relation. Børn og deres særlige voksne bliver i stedet til i praksis, i mange versioner af adskilthed og nærhed med hinanden, som analyserne vil vise. Dette giver plads til langt mere komplekse og nuancerede forståelser af, hvad slægtskab kan være, og hvem (og hvad) slægtskab kan gøres imellem, end hvis analyser tager afsæt i en dikotomi mellem det biologiske slægtskab og andre sociale relationer som a priori forskellige.

Som gennemgangen af det anvendelsesorienterede forskningsperspektiv og det kritiske forskningsperspektivs første bølge viser, arbejder begge perspektiver på forskellig vis på baggrund af antagelser om a priori afgrænsninger af børn og voksne, der ikke undersøges nærmere. Disse indbefatter en a priori forbindelse mellem børn og deres forældre igennem det biologiske slægtskab og en a priori forskel/adskillelse mellem børn og deres plejeforældre, fordi de ikke er biologisk beslægtede med hinanden. Ved ikke at forholde sig til disse antagelser som a priori udgangspunkt for analyserne er forskningen medvirkende til at konstituere den adskillelse mellem børnene og deres særlige voksne, som forskningen samtidig søger at forstå eller finde løsninger på. Adskillelsen mellem børnene og deres forældre forstås, som noget der forekommer som en praktisk adskillelse mellem to ellers sammenhørende individer, fordi børnene af forskellige grunde ikke kan bo hjemme længere. Samtidig hviler adskillelsen mellem børn og deres plejeforældre i antagelsen om individets a priori afgrænsning, som her ikke suppleres af et samtidigt biologisk slægtskab og dermed bliver relationen mellem plejeforældre og børn en relation, som forskningen er optaget af, hvordan de kan bygge bro over. Børn i pleje og deres plejeforældre er den første tid af børnenes anbringelse selvfølgelig fremmede for hinanden og skal lære hinanden at kende, men antagelsen om en a priori adskillelse mellem børn og deres plejeforældre fortsætter i manglen på nærmere undersøgelse, som et kronisk eller varigt virkende udgangspunkt for måden forskning (og praksis) tilgår denne relation på. Denne antagelse i forskningen om sammenhæng og adskillelse i børnenes relationer til hhv. forældre og plejeforældrene er medvirkende til at styrke det dilemma, som jeg beskrev i kapitel 1, hvor børn i familiepleje tilbydes to parallelle voksenrelationer, men samtidig kun antages at have én rigtig relation, nemlig den biologiske. Dette, mener jeg, er et stort problem. Ikke kun fordi forskningen dermed ikke kan forstå børns slægtskaber som mangfoldige, men også fordi forskningen dermed er medvirkende til at holde børnene i pleje fast i udsathed, som nogle, der aldrig rigtigt kan høre til, medmindre de oplever en lykkelig hjemgivelse til deres biologiske forældre.

Med denne tilgang ønsker jeg at bidrage til forskningen i familiepleje ved at stille

spørgsmål til selvfølgelige opfattelser af biologisk og ikke-biologisk slægtskab som et 'naturligt' afsæt for nærhed og adskillelse. Dette gør jeg ved at vende retningen om og se på, hvordan slægtskab ikke er et a priori afsæt for, men en tilblivelse i praksis. Hermed er afhandlingen også tænkt som et bidrag til en forskningsmæssig kritisk refleksion i forhold til, hvordan både praktikere og forskere er medkonstituerende for slægtskab på området. Forståelsen af tilblivelser og tilblivelseres afhængighed af de sammenhænge de bliver til i, udgør fundamentet i denne afhandlings tilgang til slægtskab, som jeg vil præsentere herefter ved hjælp af afhandlingens metateori; den agentiale realisme.

Kapitel 3: Teoretiske ressourcer

"What is on the other side of the agential cut is not separate from us – agential separability is not individuation. Ethics is therefore not about right response to a radically exterior/ized other, but about responsibility and accountability for the lively relationalities of becoming of which we are part" (Barad, 2007:393).

Min søgen efter teoretiske ressourcer til denne afhandling blev drevet af et spørgsmål om, hvorvidt man kan undersøge slægtskab på familieplejeområdet på en måde, hvor slægtskab ikke tages for givet som noget iboende, a priori, der står uden for analysen, som både determinerer børnene i plejes relationer til deres primære voksne, og gør det svært at forstå formidlinger af forskellige slags slægtskab, som andet end subjektive oplevelser. For at kunne det var det nødvendigt at finde en teori, der tilbyder en anderledes måde at tænke om forholdet mellem materialitet og diskurs på. Metateorien, som jeg har valgt til denne afhandling, Karen Barads agentiale realisme, tilbyder nogle greb, der gør det muligt, at forskeren kan undersøge måder, hvorpå noget bliver til og disse tilblivelsers afhængighed af de sammenhænge de bliver til i.

Sigtet med afhandlingen her er at undersøge, *hvad* slægtskab er imellem børn i pleje og voksne. Selve spørgsmålets formulering peger på, at dette er en undersøgelse af, hvad noget er, eller på hvilke måder noget kan siges at være. Jeg bevæger mig dermed væk fra, hvad man kan kalde en klassisk post-strukturalistisk tilgang, hvor det diskursive er den eneste tilgængelige kilde til viden (Juelskjær & Plauborg, 2013; Alaimo & Hekman, 2008:2). Samtidig ligger der i mit spørgsmål dog heller ikke en antagelse om, at jeg kan udføre objektive 'afdækninger' af en virkelighed derude. Afhandlingen er derimod skrevet med afsæt i den videnskabsteoretiske retning, som kaldes for 'den materielle vending' eller 'ny materialisme' (Alaimo & Hekman, 2008; Dolphijn & Tuin, 2012), som er en overordnet betegnelse for forskellige forsøg på at gøre op med adskillelsen mellem materialitet og diskurs ved at undersøge, hvordan materialitet og diskurs bliver til samtidig på forskellige måder. Dette forskningsmæssige grundlag findes i forskellige udgaver i en række videnskabsteoretiske grupperinger såsom dele af post-strukturalistisk tænkning, Aktør Netværks Teori (ANT)/post-ANT (Law 2004), feministisk materialisme (Alaimo & Hekman, 2008) med flere. Jeg samler de forskellige orienteringer under fællesbetegnelsen 'den materielle vending' på trods af deres interne forskelle, da jeg ønsker at fremhæve enkelte teoretiske nedslag, der har relevans for afhandlingens tema, frem for at gennemgå teorierne i forhold til deres særlige disciplinære indbyrdes forskelle og markeringer. Det vil sige, at jeg laver et snit ned i mængden af teoretiske diskussioner ud fra denne afhandlings specifikke problematikker, som ligger i forlængelse af de diskussioner, jeg beskæftiger mig med.

En fællesnævner for disse teorier er, som nævnt, undersøgelsen af agens som decentreret

og distribueret mellem både det humane og det non-humane. Teorier, der identificeres med den materielle vending arbejder således med både diskursive og materielle konstitueringer i forståelsen af, hvordan vores virkelighed bliver til, med afsæt i en diskussion af social-konstruktionismen og post-strukturalismens fremhævelse af sprogets konstituerende betydning (Dolphijn & Tuin, 2012). Jeg ser teoridannelserne, der hører under den materielle vending, som en videreudvikling af post-strukturalismen, der bygger på de samme greb og samtidig yderligere problematiserer og specificerer forholdet mellem materialitet og diskurs.

Jeg skal vende tilbage til forholdet imellem diskurs og materialitet nedenfor i gennemgangen af, hvordan Karen Barads agentiale realisme bygger videre på Foucaults interesse for samme tema. Jeg vil dog først bruge noget plads på at skitsere, hvordan man inden for den antropologiske slægtskabsforskning på forskellige måder har beskæftiget sig med begrebet slægtskab og forholdet mellem natur og kultur²⁴. Skitseringen af udviklingen inden for den antropologiske slægtskabsforskning, fungerer som en optakt til en præcisering af, hvordan jeg, ved hjælp af den agentiale realisme, vil undersøge slægtskab som en samtidig materiel og diskursiv tilblivelse.

3.1. Antropologiske veje til forskning i slægtskab

Barads agentiale realisme har ikke været den eneste teoretiske ressource i denne afhandling. Som antropolog har jeg igennem længere tid beskæftiget mig med den omfattende forskning om slægtskab, som er blevet produceret igennem mere end hundrede år inden for antropologien. Fagets mange brydetag med slægtskab som forskningsfelt har både været en inspirationskilde i valget af forskningstema og haft indflydelse på denne afhandling på mange måder. Den antropologiske slægtskabsteori har udviklet sig fra at være et redskab til at løse gåden om ikke-vestlige samfunds sammenhængskraft, hvilket bragte detaljerede slægtskabsterminologier forrest i antropologernes analytiske arbejde, over en stilstandsperiode til en genoplivning eller revitalisering af interessen for slægtskab i kølvandet på nye teknologiske muligheder såsom kunstig befrugtning og organdonation (Carsten, 2000; Carsten, 2004; Schweitzer, 2000). Et centralt tema i den senere forskning i slægtskab har været, hvordan slægtskab skabes imellem mennesker, der ikke lever op til det biologiske slægtskab som norm for familieskabelse (Mogensen & Olwig, 2013:25), og denne afhandling lægger sig i forlængelse heraf.

Nogle hævder, at slægtskabsteori er central i antropologiens teoridannelse (Carsten, 2004:7). Dette skyldes, at datidens antropologiske slægtskabsteori muliggjorde, at faget kunne etablere

²⁴ I antropologien har man tradition for at bruge betegnelsen natur og kultur når man taler om dikotomien mellem materialitet og diskurs. Jeg skelner ikke mellem denne betegnelse og betegnelsen materialitet og diskurs, men anvender i denne sammenhæng begge betegnelser som synonymer for hinanden.

sig som et videnstilbud, der adskilte sig fra bl.a. sociologi, psykologi og historie. I første halvdel af det 20. århundrede anså pionerer inden for faget såsom Bronislaw Malinowski (1929), A.R. Radcliffe-Brown (1950) og Meyers Fortes (1949) slægtskabsteorier som netop det redskab, der kunne tilføre den vestlige verden viden om fjerne folkeslag, som andre fag ikke kunne tilvejebringe. Antropologiske slægtskabsteorier kom både til at fungere som en 'nøgle' til at forstå ikke-vestlige samfunds sammenhængskraft, og som en retfærdiggørelse af faget som ét, der på linje med andre forskningstraditioner kunne tilbyde væsentlig og distinkt viden om verden²⁵. Vestlig familieskabelse og slægtskab hørte på det tidspunkt ikke til antropologien, men blev i stedet tilskrevet forskningsområder som biologi og psykologi. Datidens antropologer interesserede sig for variationer i slægtskabssystemer og deres betydning for samfundsstrukturen (den offentlige sfære), mens selve den intime familieskabelse blev anset for at tilhøre privatsfæren og være underlagt universelle og naturlige principper. Slægtskabsteori blev dermed fra starten defineret som adskilt fra intim og familær praksis (Carsten, 2004:11) og det, der ofte var kvindernes domæne, nemlig børnefødsler, madlavning osv., blev ikke anskuet som et relevant emne for antropologer på daværende tidspunkt²⁶.

Det entydige fokus på afdækning af underliggende slægtskabsmønstre betød, at den antropologiske slægtskabsteori efterhånden mistede sin betydning i faget og for omverdenen. Slægtskabsterminologierne blev ikke forkastet som forkerte, men tilgangen formåede ikke at forklare den voksende efterspørgsel på viden om det mere hverdagsligt levede liv og menneskers egne oplevelser af deres liv. 'Lineages' og 'sublineages' kunne nok sige noget om generelle kategoriseringer af slægtskab, men kunne ikke gøre rede for bevægelser, afvigelser og forandring. En mangel, der affødte en re-orientering i antropologien i slutningen af det 20. århundrede (fra 1980'erne og frem) hen imod en større interesse for lokalt forankrede og subjektivt oplevede forståelser af slægtskab.

Antropologiens normative opfattelser af fx kvindens og mandens roller i samfundet, som

²⁵ Antropologerne kastede sig i begyndelsen hovedsageligt over det afrikanske kontinent med hensigten om at afdække slægtskabssystemer her, de såkaldte 'lineages', 'sub-lineages' osv. Slægtskabssystemerne blev anset for at være samfundenes ryggrad, hvor lederskab enten gik i arv fra far til søn (i de såkaldt 'patri-lineære' samfund) eller fra mor til datter (i de såkaldt 'matri-lineære' samfund) i modsætning til vestlige samfund, der blev styret af politiske institutioner. Faget markerede sig i forhold til sociologien, der havde vestlige (egne) samfund som genstandsfelt, mens antropologerne rejste ud til 'de fremmede' (Schweitzer, 2000:11), og faget markerede sig også i forhold til den historiske videnskab og studiet af fortiden ved eksplicit at beskæftige sig med betydningen af slægtskab i samtiden (Carsten, 2004:10).

²⁶ Ovenstående beskrivelse tager hovedsageligt udgangspunkt i den engelske antropologiske tradition. I fransk antropologi fik slægtskabsforskningen en lidt anden drejning, som dog stadig handlede om at finde bagvedliggende mønstre i samfundsstrukturer med den franske antropologis måske mest berømte forsker Claude Lévi-Strauss i centrum. Oppositionen mellem natur og kultur så Lévi-Strauss som et grundlæggende princip bag elementære slægtskabssystemer (Lévi-Strauss, 1969). Lévi-Strauss var, ligesom sine engelske samtids, optaget af kulturelle logikker frem for spørgsmål om, hvordan samfund fungerer i praksis (Carsten, 2004:12). I Danmark har man været inspireret af begge retninger, men hovedsageligt fulgt den engelske interesse for slægtskabssystemer, hvorfor det også er den, som jeg fremhæver her.

blev præsenteret uden megen variation (Carsten, 2004:14), kom dermed også i opbrud. Den nye bølge af slægtskabsteori påbegyndte et opgør med nogle af de fastlåste dikotomier, som faget op til da havde taget udgangspunkt i, bl.a. mand vs. kvinde, offentlig vs. privat, natur vs. kultur, og opgøret blev anført af især feministiske antropologer som Sylvia Junko Yanagisako, Carol Delaney og Jane Fishburne Collier (se fx Yanagisako & Delaney, 1995; Yanagisako & Collier, 1987).

3.1.1. Det biologiske slægtskab som en kulturel konstruktion

Den amerikanske antropolog David Schneider (1968) anses for at være den forsker, der som den første for alvor brød med antropologernes hidtidige bestræbelser på at afdække slægtskabssystemer som en nøgle til at forstå overordnede samfundsstrukturer i andre samfund. Schneiders kritik af den antropologiske slægtskabsforskning bliver ofte fremhævet som banebrydende, fordi han vendte blikket mod de vestlige samfund og præsenterede et opgør med opfattelsen af det biologiske slægtskab som en objektiv og universel slægtskabsmodel. Schneider insisterede på, gennem sine analyser af 'eget samfund' – USA, at ideen om det biologisk funderede slægtskab er en særlig, kulturel konstruktion, der ikke kan antages at være fremherskende i alle samfund (Mogensen & Olwig, 2013:22).

Schneider introducerede med sin første monografi, "American Kinship" (1968), og mere tydeligt i sit andet værk, "A Critique of the Study of Kinship" (1984), beskrivelser af, hvordan vi i Vesten opfatter 'blodsbeslægtethed' som noget naturgivent, og Schneider argumenterede for, at dette perspektiv ikke kan antages at være hverken universelt eller naturligt, men derimod må ses som endnu en kulturel opfattelse af slægtskab, der er særlig for det amerikanske samfund (Schneider, 1984). Slægtskabsundersøgelser blev derefter i høj grad et spørgsmål, der blev besvaret empirisk ved at undersøge, hvordan mennesker lokalt skaber relationer og tillægger dem forskellig betydning (Mogensen & Olwig, 2013:24). Schneiders opgør med slægtskab som en universel kategori betød, at antropologer i stigende grad begyndte at interessere sig for varierende konstruktioner af slægtskab i mange, også egne, samfund.

3.1.2. Forbundethedsbegrebet

Arbejdet med empiriske undersøgelser af slægtskabsforståelser ud fra en åbenhed over for variationer i menneskers eller kulturers oplevelse af slægtskab stødte imod selve begrebet slægtskab, fordi dette uvægerligt pegede hen imod den vestlige opfattelse af slægtskab som en biologisk forbindelse, der er baseret i udfangelsen. Schneiders påpegning af den vestlige slægtskabsopfattelse som en konstruktion havde gjort det muligt at undersøge forskellige kulturelle versioner af slægtskab i alle mulige sammenhænge og steder, men det var samtidig ikke klart, hvordan denne nye åbenhed kunne

operationaliseres teoretisk og praktisk. Den vestlige antropologs opfattelse af dikotomien mellem natur og kultur forsvandt ikke af sig selv samtidig med relativeringen af slægtskab, som noget mange-artet. Derimod blev de forskellige slægtskabsopfattelser fortsat set som kulturelle variationer omkring en biologisk del, der måske fik tildelt forskellige betegnelser og betydning, men som forblev uden for analytisk rækkevidde. 'Natur' forblev på den måde uden for de antropologiske analyser som et område, der var reserveret til naturvidenskaben.

Med henblik på at kunne tale om slægtskab i forskellige samfund uden samtidig at skulle referere og forklare slægtskab i forhold til biologi introducerede den britiske antropolog Janet Carsten begrebet "relatedness" (herefter forbundethed), som ret hurtigt blev et centralt begreb i den antropologiske slægtskabsforskning (Carsten, 2000). Carstens begreb forbundethed er et forsøg på at erstatte det noget hjemsøgte begreb 'slægtskab' med et mere åbent og neutralt begreb, der ikke nødvendigvis konnoterer biologi som i en vestlig konstruktion af slægtskab. Carstens hensigt med begrebet var at gøre det muligt at beskrive slægtskabsformer uden at skulle indpasse disse i dikotomien mellem biologisk og ikke-biologisk slægtskab:

"[I] use the term 'relatedness' in opposition to, or alongside, 'kinship' in order to signal an openness to indigenous idioms of being related rather than a reliance on pre-given definitions or previous versions. In this introduction I have also used 'relatedness' in a more specific way in order to suspend a particular set of assumptions about what is entailed by the terms social and biological. I use 'relatedness' to convey, however unsatisfactorily, a move away from a pre-given analytic opposition between the biological and the social on which much anthropological study has rested" (Carsten, 2000:4).

Carsten gør med lanceringen af begrebet forbundethed opmærksom på, at hun godt ved, at et nyt begreb ikke nødvendigvis løser problemer omkring at forstå slægtskab, uden om dikotomien mellem biologisk/ikke-biologisk slægtskab. Carsten er efterfølgende også blevet kritiseret for at begrebet ikke er præcist nok til at kunne bruges som et analytisk værktøj (Carsten, 2000:5; Holy, 1996:170). Kritikken lyder på, at forbundethed er et så åbent begreb, at beskrivelser af slægtskab stadig kræver specificeringer i forhold til relationen mellem biologisk/ikke-biologisk slægtskab, hvis den vestlige læser skal forstå, at forskellige forhold har med slægtskab at gøre og ikke alt muligt andet (Holy, 1996). Begrebet muliggjorde en større åbenhed for forskellige variationer af slægtskab og løsnede måder at beskrive forskellige konstruktioner af slægtskab på, men det løste ikke problemet med, hvordan undfangelsen og de biologiske processer kunne forstås som andet end objektive realiteter, og dikotomien mellem natur og kultur forblev dermed intakt. Forbundethedsbegrebet bygger fortsat på antagelsen om en forskel mellem det diskursive og det materielle, og begrebet bliver ikke et effektivt redskab i forhold til at undersøge dette forhold nærmere. Det naturlige, biologiske fundament i slægtskab formuleres måske

som blodsbeslægtethed, gener osv. i vestlige konstruktioner og som madlavning i Malaysia (Carsten, 1991), men ses fortsat som diskursive fraseringer omkring biologiske processer, der ligger uden for analysen.

3.1.3. Hvordan spørge til slægtskab?

Schneider og Carsten repræsenterer hver især nogle vigtige vendinger i tænkningen i den antropologiske slægtskabsforskning²⁷. Jeg vil afrunde beskrivelsen af de to skridt i den antropologiske slægtskabsteori ved at opsummere, hvordan hhv. Schneiders og Carstens tilgang lægger op til to forskellige måder at spørge til slægtskab på²⁸, for derefter at introducere, hvad Barads agentiale realisme kan bidrage med netop i den sammenhæng. Det skal understreges, at Karen Barad ikke på nogen måde beskæftiger sig med temaet slægtskab, og at det følgende er en øvelse i at samtænke Barads metateoretiske værktøjskasse med dele af den antropologiske slægtskabsteori.

Schneider konkluderer i sit banebrydende værk om slægtskab, at opfattelsen af slægtskab som biologisk funderet er en vestlig tankegang, der ikke kan antages at være gældende i alle samfund. Dette gav på det tidspunkt enorm genlyd inden for faget, men spørgsmålet, der efterfølgende trængte sig på, udsprang af operationaliseringen af denne opdagelse, og hvordan det er muligt for vestlige antropologer at arbejde med et slægtskabsbegreb, der ikke refererer til den biologiske undfangelse. Schneider foreslog en form for komparativ analyse med afsæt i spørgsmålet: "*Given this definition of kinship, do particular people have it or do they not?*" (Schneider, 1984:200). Spørgsmålet lægger op til en sammenlignende aktivitet baseret på en forudgående eksplicitering af forskerens definition af slægtskab, som gør det muligt at beskrive overensstemmelse, variationer, forskelle mv. i forhold hertil.

Carstens bud på en udvikling af Schneiders tilgang ca. femten år senere kom i form af forbundethedsbegrebet og en anden type spørgsmål, som i højere grad muliggør italesættelsen af slægtskab som forskellige versioner, der ikke tager afsæt i biologi. Carsten foreslår, at det centrale

²⁷ Jeg kunne nævne andre antropologer, såsom fx Marilyn Strathern, som måske tilbyder nogle mere komplekse tilgange til slægtskab (se fx Strathern, 2004). Jeg mener dog, at de spørgsmål, som jeg lader Schneider og Carsten repræsentere her, i forhold til forståelser af slægtskab, fortsat er relevante at beskæftige sig med, fordi slægtskabsforskningen stadig på mange måder arbejder med at finde veje i forhold til spørgsmålet om forholdet mellem natur og kultur. En undtagelse er efter min mening antropologen Tim Ingold, der tilbyder nogle farbare veje i en forståelse af dikotomien mellem natur og kultur. Jeg har fravalgt at bruge Ingolds teoridannelse i denne afhandling, fordi hans teoretiske forståelse er knyttet op på forskellen mellem dyr og mennesker på en måde, der har gjort det svært for mig at overføre hans teoretiske indsigter til familieplejeområdet. Se eksempelvis Ingold (2000:172ff) for en grundig diskussion af, hvad det konstruktivistiske perspektiv (og dikotomien mellem natur og kultur) betyder for opfattelsen af forholdet mellem dyr og mennesker, hvor mennesker forstås som intentionelle og skabende ud fra en på forhånd anlagt, intentionel plan, mens dyrs forhold til deres omverden bliver set som ikke-intentionelt styret af instinkt eller natur.

²⁸ Opbygningen i det følgende afsnit er inspireret af Tjørnhøj-Thomsen, som sammenligner Schneider og Carstens måde at stille spørgsmål til slægtskab på (1999:17ff.), hvilket jeg synes giver et klart indtryk af teoriudviklingen inden for antropologisk slægtskabsteori.

analytiske spørgsmål kunne være: "*How do the people we study define and construct their notion of relatedness and what values and meaning do they give them?*" (Carsten, 1997:290). Carsten flytter, med dette spørgsmål sit fokus fra en på forhånd fastlagt definition af slægtskab og ser i stedet hen til de mennesker, som antropologen studerer, og lader dem definere det. Denne omformulering er et forsøg på at italesætte mange former for relationer og synliggøre menneskers *forskellige* værdi- og betydningstillæggelser i forhold til deres relationer.

Ud fra den metateori, som jeg anvender i denne afhandling, der hører under den materielle vending, og som netop undersøger tilblivelser af forskelle bl.a. mellem natur og kultur, kan man indvende, at Carsten, med sin introduktion af forbundethedsbegrebet, flytter opmærksomheden fra natur til kultur, men holder sig inden for den samme vestlige tankemodell, som adskiller de to, som to forskellige ting. Forbundethedsbegrebet muliggør en anderledes opmærksomhed i forhold til gyldigheden af forskellige slægtskabsopfattelser, men disse forstås fortsat som diskurser og fastholder dermed natur og kultur som dikotomiske.

Schneider og Carsten åbner på hver deres måde op for en viden om forskellige konstruktioner af slægtskab, men efterlader ikke anvisninger om, hvordan forskeren i højere grad kan omsætte de egne antagelser om a priori adskillelser mellem natur og kultur, som forskeren gør sig som afsæt for sine analyser. Eksplicitte eller implicitte antagelser om en adskillelse mellem natur og kultur bærer noget med sig i form af en vægt af selvfølgelighed og normer og særlige foki, der skaber forskellige eksklusioner og inklusioner. Som eksempel herpå kan nævnes, at Marx, jf. indledningen, relativt uimodsagt kan argumentere for det biologiske slægtskab som den eneste rigtige familie(lykke), mens familiepleje er en romantisk *forestilling* om slægtskab, der ikke er reel.

Forskningsspørgsmålet i nærværende afhandling, "*hvad er slægtskab i familiepleje og hvordan bliver slægtskab til i praksis mellem familieplejebragte børn, deres forældre og plejeforældre?*", er i tråd med Carstens spørgsmål ovenfor åbent og eksplorativt, men uden samtidig at adskille materialitet og diskurs, ved at spørge til definitioner, konstruktioner og værdier i forhold til slægtskab. Frem for at se materialitet som noget, der er utilgængeligt igennem andet end diskursive fraseringer om samme, inkluderer spørgsmålet både materialitet og diskurs. Samtidig tager spørgsmålet heller ikke udgangspunkt i en forskel mellem forskeren og informanten, ved at lægge op til at forskeren skal beskrive informanternes måde at forstå slægtskab på. I stedet forstås slægtskab som en tilblivelse i praksis, der inkluderer forskeren. Dermed forsøger jeg ikke at fjerne min forskningsindflydelse fra forskningsobjektet, men i stedet at explicitere den som medkonstituerende for slægtskab. Jeg forsøger ved hjælp af Barads agentiale realisme at finde ud af, hvad der sker, når jeg undersøger slægtskab ud fra en tilgang, hvor slægtskab hverken ses som noget rent fysisk eller rent diskursivt, men altid kun som begge dele på én gang. Det vil sige, at fokus

flytter sig fra a priori definitioner af slægtskab og hen til de måder, hvorpå slægtskab *bliver til* materielt-diskursivt og i samspil med forskeren i praksis.

3.2. To centrale greb i afhandlingen

For at undersøge slægtskab, som en samtidig materiel og diskursiv tilblivelse tager jeg mit metateoretiske afsæt i Karen Barads agentiale realisme. Barad er en amerikansk fysiker og filosof, som er særligt inspireret af fysikeren Niels Bohrs arbejde. Barad har en Ph.d. i teoretisk partikelfysik, men er nu professor inden for området “Feminist Studies, History of Consciousness and Philosophy” på University of California, Santa Cruz, USA. Barads teori identificeres med ny-materialisme (Dolphijn & Tuin, 2012), fordi hun arbejder med forholdet mellem diskurs og materialitet. Barad udfolder sin tænkning inden for et kompakt og abstrakt teoretisk univers med empiriske eksempler fra kvantefysikken, men det er hendes hensigt, at tænkningen kan bruges på områder, der traditionelt anses for at være adskilt fra fysikken, herunder humanvidenskaber. Barads hovedværk “Meeting the Universe Halfway” (2007) tager i vid udstrækning afsæt i Niels Bohrs teoretiske fysik, inklusive udlægninger og diskussioner af konkrete forsøg fra fysikkens verden. Barads udlægning af kvantefysikken indgår i denne afhandling som inspiration i forhold til måder at tænke anderledes på områder, hvor forskelle nemt tages for givet, eksempelvis i forhold til dikotomien mellem biologisk/ikke-biologisk slægtskab. Anvendelsen af Barads agentiale realisme som metateoretisk ressource skal ikke forstås som et forsøg på at validere mine forståelser af, hvordan verden hænger sammen ved at drage analogier til kvantefysikken.

Jeg har valgt Barads agentiale realisme som metateoretisk udgangspunkt i afhandlingen især på grund af to greb, som jeg mener, gør det muligt at undersøge slægtskab på en måde, hvor det bliver muligt at forlade et afsæt i dikotomien mellem materialitet og diskurs. Formuleringen af to centrale aspekter af Barads teori som greb skal tjene til at tydeliggøre den bevægelse, som bliver mulig med denne metateoretiske tilgang, før jeg går til en nærmere præsentation af de tilknyttede agential realistiske begreber. De to greb handler om hhv. tilblivelse og tilblivelers afhængighed.

Det første greb som bliver mulig med den agentiale realisme handler om *tilblivelse* og en insisteren på at afessentialisere substans som selvfølgelig, ved at omvende forholdet mellem substans og praksis. Substans skal her forstås som en a priori, afgrænset form, et individ, et objekt, slægtskab osv., og praksis skal her forstås som en relationel bevægelse eller proces. I stedet for at følge ideen om, at substans kommer før og er udgangspunktet for praksis, bliver substans i agential realisme til i praksis. Det betyder eksempelvis, at et individ ikke kan være nogen eller noget uden for eller før praksis. I stedet bliver individet til i praksis. Det vil sige, at det er praksisser, hvorigennem individer bliver til, og

ikke a priori adskilte individer, der gør praksis. Det første greb 'tilblivelse' flytter afhandlingens fokus fra oprindelse og årsagssammenhænge til processer, der gør nogen og noget på forskellige måder.

Det andet greb som bliver mulig med den agentiale realisme handler om *tilblivelser af afhængighed* og er en konsekvens af det første, idet opløsningen af substans som udgangspunkt for praksis også opløser muligheden for, at nogen eller noget kan være 'uden for' eller før praksis. Eller med andre ord: Idet bevægelse er det ontologiske udgangspunkt, udelukkes muligheden for, at substans kan have absolut eller a priori eksternalitet. Det vil sige, at tilblivelsen af nogen eller noget altid sker i forhold til noget andet. Forskellighed forudsætter en relation. Dette har, som jeg vil udlægge senere, konsekvens for forskersubjektet, som heller ikke kan forstås som a priori uden for forskningsobjektet, men hvor begge skal ses som samtidige tilblivelser (Juelskjær, 2009:62).

De to greb udgør tilsammen en central bevægelse i denne afhandling, både som et grundlag for formuleringen af afhandlingens forskningsspørgsmål og som greb i arbejdet med analyserne. Grebene er centrale, fordi en opløsning af ideen om, at substans er et udgangspunkt for praksis, jf. greb et, gør det muligt at forlade fikseringen af det biologiske slægtskab som et udgangspunkt for menneskelige samspil, relationer m.m. og i stedet undersøge det biologiske slægtskab som noget, der bliver til i praksis. Det biologiske slægtskab *er* således ikke bare a priori, men bliver til i forskellige versioner i praksis. På denne måde udvides mulighederne for, hvordan børn i pleje og deres særlige voksne kan være beslægtede med hinanden.

Denne opløsning af det biologiske slægtskab som et a priori udgangspunkt for praksis har en dyb betydning for forståelsen af børn i plejes relationer til deres særlige voksne, jf. greb to. Med dette greb er det ikke længere muligt at henvise til det biologiske slægtskab som et faktum, der betinger analysen som sådan. I stedet bliver det forskerens opgave at undersøge, de praksisser, (som inkluderer forskeren), hvorigennem slægtskab bliver til som et fænomen, der er hhv. forskelligt fra eller lig med noget andet. Derved er der ikke bare mulighed for at udfolde komplekse og varierende former for slægtskab, men også at se disse tilblivelser af slægtskab som betingede eller afhængige af de praksisser de bliver til igennem. Dette er med til at destabilisere nogle af de mere fastlåste antagelser om slægtskab mellem børn og deres særlige voksne, som præger både forskning og praksis på familieplejeområdet, ved at synliggøre nogle af de processer, hvorigennem disse antagelser bliver til i praksis.

Det er de to greb, tilblivelser og tilblivelser af afhængighed, som tilsammen udgør afhandlingens 'slægtskabelser'.

I det efterfølgende vil jeg præcisere begge greb igennem Barads agential realistiske begreber: intra-aktion, fænomen, skæring, skære-sammen-fra og sammenfiltrering.

3.3. De to greb og deres tilknyttede agential realistiske begreber

For at kunne tale om substans som noget, der bliver til i praksis, *jf. det første greb*, introducerer Barad begrebet **'intra-aktion'** ("intra-action") (Barad, 2007:33). *Intra-aktion* erstatter begrebet *inter-aktion*. Sidstnævnte forudsætter, at der findes a priori adskilte individer, der kan interagere og gøre noget i forhold til hinanden. Med begrebet intra-aktion bliver individer derimod til som adskilte, forskellige eller sammenhængende på særlige måder i forhold til hinanden igennem praksis:

"The neologism 'intra-action' signifies the mutual constitution of entangled agencies. That is, in contrast to the usual 'interaction' which assumes that there are separate individual agencies that precede their interaction, the notion of intra-action recognizes that distinct agencies do not precede, but rather emerge through, their intra-action" (Barad, 2007:33).

Definitionen af intra-aktion betyder også, at det, Barad her kalder for distinkte agenter, kun kan betragtes som 'distinkte' i en relationel forståelse; de eksisterer ikke som a priori adskilte elementer (Højgaard & Søndergaard, 2011). Intra-aktion er således ikke en form for sammenblanding af eksisterende elementer, men derimod en aktiv tilblivelsesproces, der etablerer entiteter midlertidigt, samtidigt og som gensidigt afhængige i deres forskellighed.

Dette peger ind i *det andet greb*, der handler om Barads tilgang til tilblivelsers afhængighed, som jeg vil belyse med de agential realistiske begreber fænomen, agential skæring, skære-sammen-fra og sammenfiltrering. **'Fænomen'** ("phenomenon") er hos Barad et begreb, der betegner den ontologisk mindste enhed, som er en relation:

"Because phenomena constitute the ontologically smallest unit, it makes no sense to talk about independently existing things as somehow behind or as the causes of phenomena. In a sense there are no noumena, only phenomena" (Barad, 2007:140 note 18).

Fænomenet er i den agentiale realisme en betegnelse for den ontologiske sammenhæng mellem entiteter. Eller med andre ord: Den indbyrdes afhængighed mellem entiteter udgør det ontologiske a priori, som betegnes som fænomenet i agential realisme (Barad, 2011:125). Fænomenet skal ikke forstås som en form, en ting eller en 'livsverden', fordi dette med det samme ville skabe en 'eksternalitet' – noget, der ligger uden for fænomenet. Fænomenet er derimod en betegnelse for den afhængighed, der er mellem et objekt og den praksis, objektet bliver til igennem. Dette kan forklares ved at henvise til

Barads beskrivelse af forskningsprocessen, hvor det er intra-aktionen mellem objektet og 'måleinstanserne' som gør begge til nogen/noget på særlige måder. Barad skriver:

"A phenomenon is a specific intra-action of an "object" and the "measuring agencies"; the object and the measuring agencies emerge from, rather than precede, the intra-action that produces them" (Barad, 2007:128).

Med denne tilgang opløser Barad en a priori forskel mellem forsker og forskningsobjekt og opfordrer i stedet til at undersøge deres tilblivelse i relation til hinanden nærmere. Og det er i denne undersøgelse af tilblivelsesprocessen, at fænomeners indbyrdes afhængighed bliver synlig. Dette kalder Barad også for et onto-epistemologisk udgangspunkt og bindestregen kendetegner sammenhængen mellem videnspraksisser og forskningsobjektet:

"Practices of knowing and being are not isolable; they are mutually implicated. We don't obtain knowledge by standing outside the world; we know because we are of the world. We are part of the world in its differential becoming" (Barad, 2007:185).

Forskeren er dermed en del af den verden, der forskes i og det er igennem forskerens væren i verden, at forskeren kan skabe viden om verden. Agential realisme kan derfor måske også snarere betegnes som en metodologi end en teori (Sauzet, 2015:81), som en vidensskabelsespraksis, der samtidig gør verden på særlige måder²⁹. Den agentiale realismes onto-epistemologiske udgangspunkt er i denne afhandling medvirkende til at vende opmærksomheden mod den afhængighed der er mellem tilblivelser af slægtskab og de forskningspraksisser, som slægtskab bliver til igennem. Jeg har givet en lille forsmag på det i kapitel to, i gennemgangen af de forskellige teoretiske perspektiver, der kan ses som eksempler på forskningspraksisser, hvorigennem børn i pleje og forskningsinstansen bliver til på forskellige, indbyrdes afhængige måder. Det onto-epistemologiske udgangspunkt har også betydning for de analyser, som vil blive præsenteret senere i afhandlingen: Først og fremmest ekspliciterer jeg de forskningspraksisser som analyseresultaterne er blevet til igennem, med henblik på at synliggøre analyseresultaterne som situerede og betingede. Dette gør jeg både igennem beskrivelser af de anvendte metoder osv., jf. næste kapitel, og ved løbende at henvise til de "fænomenele praksisser"³⁰ som forsker og forskningsobjekt bliver til igennem i analyserne, enten i form af korte påmindelser eller ved at inddrage min egen forskningspraksis i den pågældende situation mere eksplicit i analysen.

²⁹ Afhandlingen fungerer også som en akademisk meritering, hvori indgår vurderinger af teori, metode, analyse osv. Jeg fastholder derfor disse betegnelser i struktureringen af denne afhandling, velvidende, at de hver især peger på en a priori adskillelse mellem forsker og verden, som egentlig går imod afhandlingens metateoretiske udgangspunkt.

³⁰ Begrebet er udviklet af Sofie Sauzet (2015) som en måde at understrege praksisser, som samtidigt videns- og værensskabende.

3.3.1. Tilblivelser af forskelle

Det kunne måske lyde som om, at den agentiale realisme sigter mod en opløsning af afgrænsninger og forskelle, men dette ville være en upræcis forståelse³¹. Barad anerkender ikke substans og substansers indbyrdes forskelle *som a priori*, men vender i stedet opmærksomheden mod deres tilblivelse.

Opløsningen af a priori substanser og anerkendelsen af substanser afhængighed er ikke ensbetydende med grænseløshed. Tværtimod: Det er netop igennem fænomenale praksisser, at entiteter bliver til og kan genkendes som nogen eller noget, der er forskellige fra hinanden. I de empiriske analyser i nærværende afhandling indgår forskellige individer, såsom plejeforældre, forældre, børn i pleje osv., der siger og gør noget og dermed i en vis forstand agerer. Men disse individer skal ikke forstås som afgjort forud for analysen. Deres særlige tilblivelse materialiserer sig derimod i analysen, som konkrete og forskellige tilblivelser, med konkrete og forskellige effekter.

For at tale om forskelle introducerer Barad begrebet **'agential skæring'** ('agential cut'), som betegner den bevægelse, der gør forskelle i intra-aktioner. Begrebet agential skæring er en måde at beskrive agens på, uden at agensen automatisk knyttes til en aktør. Agentiale skæringer gøres ikke af a priori adskilte individer eller objekter, men finder sted i intra-aktioner mellem humane og non-humane kræfter, der først bliver til som nogen eller noget igennem skæringen. Fænomener materialiserer sig i agentiale skæringer, som forskellige tilblivelser, og agentiale skæringer skaber ikke kun viden om verden, men verden bliver også til derigennem på forskellige måder. Man er som forsker og individ ansvarlig for de agentiale skæringer, som man indgår i, ikke fordi man er et individuelt udgangspunkt for dem, men fordi man er en agential del af disse intra-aktioner, og dermed også med-konstituerende for verden (Barad, 2007:178ff.):

"Agential cuts – intra-actions – don't produce (absolute) separation, they engage in agential separability – differentiating and entangling (that's on move, not successive processes). Agential cuts radically rework relations of joining and disjoining" (Barad, 2011:149).

Forskelle produceres i agentiale skæringer og skal, jf. citatet ovenfor, forstås som afhængige af den praksis, som forskellene bliver til igennem³². Forskelle kan derved ikke reduceres til ensheder (fx at vi alle er ens i udgangspunktet), men de holdes sammen i en 'heterogenitet', dvs. i en afhængighed af fænomenet (Barad, 2007:176; Hammarström, 2012). Når agentiale skæringer sker i fænomenet, betyder det også, at de forskelle, som produceres ved hjælp af skæringer, ikke kan forstås som adskilte fra den

³¹ Se Rosfort (2012) og Hammarström (2012) for en diskussion med hinanden om samme.

³² Tilblivelsesbegrebet bruges i afhandlingen her som et begreb, der ikke på forhånd afgør, hvem eller hvad der handler og gør noget igennem de agentiale skæringer.

sammenhæng, de produceres i (Barad betegner også dette som “exteriority-within-phenomena” (Barad, 2003:815)). Det er denne forskelssætten i fænomenet, som Barad understreger igennem begrebet ‘**skære-sammen-fra**’ (‘cutting-together-apart’), som henviser til, at agentiale skæringer ikke betegner en a priori forskel, der grundlæggende adskiller noget fra noget andet, men derimod betegner en bevægelse, der gør forskelle i en sammenhæng, som denne forskel er afhængig af. Denne produktion af forskelle i fænomenet kalder Barad også for ‘**sammenfiltringer**’ (entanglements). Sammenfiltringer er således ikke enshedsgørelser, men derimod en opmærksomhed på, hvordan to eller flere forskellige entiteter er forbundne på en måde, hvor den ene ikke kan forstås uden også at inkludere den anden eller de andre (Hammarström, 2012: 42)³³. Barad foretager dermed ikke et skift fra at se på dikotomier som forskellige for herefter at pege på dem som grundlæggende ens, men et skift, der fremhæver dikotomier som forskellige og dermed også som sammenfiltrede og gensidigt afhængige.

Begreberne agential skæring, skære-sammen-fra og sammenfiltringer åbner op for en radikal kompleksitets-sensitiv analytisk tilgang, der opfordrer til at undersøge de mange konstituerende kræfter, der er inkluderet i at skabe fænomener som forskellige (Højgaard & Søndergaard, 2011). Denne opmærksomhed på forskelle som afhængige betyder, at forskeren i sine analytiske søgepraksisser eksempelvis både kan være optaget af den omfattende mængde af intra-aktioner, der skaber et fænomen eller optaget af et fænomen i bevægelse i forskellige intra-aktioner – af fænomenets tilblivelse, opløsning, transformation igennem forskellige agentiale skæringer. I denne afhandling er jeg ikke fortrinsvis optaget af, at undersøge de mange intra-aktioner, der kan gøre slægtskab. Derimod er det særligt slægtskab som et fænomen i transformation og bevægelse igennem forskellige agentiale skæringer, der er i fokus.

For at kunne det, er jeg nødt til at tage et opgør med nogle af de helt grundlæggende dikotomier, der styrer tænkningen ind i en opfattelse af a priori forskelle, nemlig forholdet mellem materialitet og diskurs. Forholdet mellem materialitet og diskurs er væsentlig i denne afhandling, fordi det er muligheden for at se det biologiske slægtskab som materielt-diskursivt, der muliggør nye spørgsmål i forhold til en analyse af slægtskab, og som sådan er Barads forståelse af materielle-diskursive praksisser et vigtigt afsæt i afhandlingen. Dette afsnit om materielle-diskursive praksisser afslutter indføringen i de agential realistiske begreber.

³³ Barad anvender ofte begrebet “diffraktion” når hun taler om forskelle. Begrebet diffraktion bruges inden for fysikken og blev i øvrigt introduceret af Donna Haraway (Haraway & Goodeve, 2000:101ff). Jeg bruger ikke begrebet i denne afhandling, da jeg forsøger at finde en balance mellem begrebsmæssig præcision og læsevenlighed i forhold til de forskellige læsere, der vil være interesseret i denne afhandling. Det skal dog understreges, at når Barad (og Haraway) taler om forskelle, så handler det ikke om refleksion og repræsentation, men om forskelle som tilblivelser *i praksis*.

3.4. Materielle-diskursive praksisser

Opløsningen af substans som a priori i agential realisme har konsekvenser for, hvordan man kan anskue materialitet. Barad taler om materialitet og diskurs (med bindestreg) for at understrege den pointe, at det materielle og det diskursive ikke kan skilles ad, men altid må forstås som ontologisk sammenfiltrede. Det materielle skal her ikke forstås som lig med, men ontologisk uadskilleligt fra det diskursive (Hein, 2012:24).

“(...) materiality is discursive (...) just as discursive practices are always already material (i.e., they are ongoing material [re]configurings of the world). Discursive practices and material phenomena do not stand in a relationship of externality to each other; rather, the material and the discursive are mutually implicated in the dynamics of intra-activity. The relationship between the material and the discursive is one of mutual entailment. Neither discursive practices nor material phenomena are ontologically or epistemologically prior. Neither can be explained in terms of the other. Neither is reducible to the other. Neither has privileged status in determining the other. (...); matter and meaning are mutually articulated” (Barad, 2007:151-2).

Barads brug af begrebet materialitet-diskurs i agential realisme kan minde om den post-strukturalistiske, fordi det igennem begge teoriretninger er muligt at spørge kritisk til processer, hvorigennem ‘noget’ naturliggøres (Juelskjær & Plauborg, 2013). Men hos Barad bliver materialitet ikke ‘væk’ i en dekonstruerende bevægelse af diskurs som noget, der er uden for forskerens rækkevidde. Lige så lidt er det Barads ærinde at fremhæve det materielle og det diskursive (eller det humane og det non-humane) som symmetriske størrelser, der begge har agens, hvilket er udgangspunktet inden for teoriretningen ANT (se fx Juelskjær, 2009:52; Law, 2000; Alaimo & Hekman, 2008). Hos Barad kommer materialitet og diskurs til stede simultant, igennem agentiale skæringer, som indbyrdes afhængige tilblivelser.

Barads bidrag er derfor ikke kun, at hun prioriterer materialitet mere, end det har været gjort før, eller at hun i højere grad end tidligere formår at dekonstruere anvendelser af kategorien natur. Barad fokuserer i stedet på samtidige tilblivelser af materialitet og diskurs som simultant virksomme. Barad er, efter min opfattelse, ikke specielt optaget af materielle fænomener såsom natur og dyr på bekostning af mennesker, men fordi hun interesserer sig for agentiale skæringer og tilblivelser, fremhæver hun nogle af de mere grundlæggende agentiale skæringer, som ofte tages for givet, heriblandt skæringen mellem dyr og mennesker. Barad skriver bl.a. i en artikel fra 2011 om naturlige fænomener:

“To be more precise, the point is not merely to include nonhumans as well as humans as actors or agents of change but rather to find ways to think about the nature of causality, origin, relationality, and change without taking these

distinctions to be foundational or holding them in place. What is needed is a way of thinking about the nature of differentiating that is not derivative of some fixed notion of identity or even a fixed spacing” (Barad, 2011:124).

Barad er således først og fremmest optaget af måder, hvorpå der gøres forskelle, og som gør humane og non-humane fænomener til noget. Hun er ikke interesseret i enten diskurs eller materialitet, da det ville betyde, at hun gentog dikotomien mellem diskurs og materialitet, bare til fordel for eller med fokus på materialitet. Bevægelsen af skære-sammen-fra er derimod et centralt aspekt i Barads videnskabsteori, som bliver afgørende for, hvordan vi kan forstå materialitet og anden ‘natur’, såsom biologisk slægtskab, som andet og mere end et passivt baggrundstæppe for social interaktion.

3.4.1. Fra agens til agentialitet

I de to greb og de tilhørende agentialt realistiske begreber, som jeg har beskrevet ovenfor, er arven fra post-strukturalistisk tænkning tydelig, idet den mindste enhed hos Foucault allerede er en relation (Juelskjær, 2009:54). I Foucaults teoridannelse er subjektet ikke en autentisk kerne, men på en gang produkt af og konstituerende for en diskursiv magt. Subjektet kan fx produceres som autentisk og frit, men ikke i en absolut forstand. Det autentiske og frie findes kun som diskurs, som på én gang frigør og underkaster individet. Det er subjektets betingelse, at det opstår som ‘nogen’ i underkastelsen (se fx Foucault, 2006 eller Højgaard & Søndergaard, 2011). Barad inkluderer dermed i sin teoriskabelse Foucaults opgør med den absolutte enhed eller det singulære og det deraf følgende fokus på praksisser, hvor det singulære er det, der træder frem eller skiller sig ud fra sammenhænge, men som aldrig er isoleret singulært (Se Raffnsøe et al., 2009:68ff for en nærmere beskrivelse af dette aspekt i Foucaults teoridannelse). Man kan sige, at Barad er arvtager af dette opgør, dog med den tilføjelse, at Barad udvider mulighederne af kræfter, som er involveret i konstitueringsprocesser til at inkludere materielle komponenter på en lidt anden måde og i lidt højere grad end Foucault (Højgaard & Søndergaard, 2011:341). Dette i en grad, så Barad er blevet kritiseret for, at subjektet er et underbelyst begreb i hendes teoridannelse: Det er den samtidige tilblivelse af subjekt og objekt, der er i Barads fokus, ikke det materielle som attribut til det menneskelige (Højgaard & Søndergaard, 2011:347). Dette betyder også, at Barad ikke bruger begrebet ‘agens’, som en betegnelse for en iboende egenskab ved det menneskelige subjekt, i modsætning til fx passiv natur (Barad, 2011). I stedet bruger Barad ofte begrebet ‘agentialitet’ for at eksplicitere sin forståelse af agens som en mere omfattende, decentreret og kompleks dynamik, der indbefatter både menneskelige og ikke-menneskelige komponenter. Udfordringen af opfattelser af materialitet som passivt og neutralt er også væsentlig i Foucaults post-strukturalisme. Men forskellen på Barad og Foucault er, at Barad med agentialitetsbegrebet udvider sin interesse for tilblivelsesprocesser som nogle, der producerer alt muligt andet end kun subjektet (Barad,

2003:809). Barad genbearbejder således materialitet som et agentialt aspekt, som ikke kun sættes i gang af eller er medkonstituerende for menneskelige tilblivelser, men som er medkonstituerende for alt muligt andet også. Og det er særligt her, at Barad lægger afstand til Foucault og andre post-strukturalistisk inspirerede teoretikere som Judith Butler³⁴ (Barad, 2007:46ff).

3.4.2. Slægtskab som et materielt-diskursivt fænomen

Når materialitet får en så afgørende plads hos Barad, hvorfor så bruge den agential realistiske teori i en undersøgelse af et humant og socialt felt som familiepleje? Valget af agential realisme som metateori kalder på en præcisering af, hvordan jeg vil fastholde interessen for det humane i den inklusion af det non-humane, som Barad lægger op til.

Barads fokus på intra-aktioner gør det muligt i højere grad at se tilblivelser både af børn, voksne og slægtskab uden om et a priori afsæt i og en forventning om særlige iboende egenskaber og betydninger. Fokus rettes væk fra en antagelse om forskellige fænomeners a priori karakteristika og hen til de intra-aktioner, hvorigennem disse fænomener bliver til. Barads inklusion af materialitet som tilblivelse i intra-aktioner gør det muligt at inkludere slægtskab som noget, der materialiseres på forskellig vis, og som kan undersøges nærmere i sin særlige tilblivelse, frem for at tage udgangspunkt i faste definitioner af samme.

3.5. Afhandlingens primære meso-teori

Brugen af agential realisme som metateori i analysearbejdet har fungeret som et eksplorativt eksperiment, hvor jeg har ladet metateorien og de dertil knyttede begreber være forpligtende for arbejdet med afhandlingen. Samtidig har valget af agential realisme som metateori givet nogle udfordringer, der ikke kunne løses inden for teoriens rammer, da teorien øger kompleksitet i en ekstrem grad og på et abstrakt niveau ved at åbne for en gentænkning af alle selvfølgelige pejlemærker og kategorier. Intet er, som man tror, og intet er kendt på forhånd. Det kunne være arbejdstitlen for et empirisk analysearbejde med agential realisme. Jeg har derfor inkluderet en primær mesoteori i afhandlingen med henblik på at placere relevante stop og grænser for analysen. Ikke at Barads teori afviser grænser og stop. Den abstrakte karakter af hendes teori og teoriens udspring i tekniske apparater og kvantefysiske forsøg viser blot ikke en vej i forhold til, hvordan disse kan gøres på en relevant måde i de empiriske, sociale analyser, som denne afhandling handler om.

³⁴ Butler bygger sin teoridannelse på Foucaults post-strukturalisme med specielt fokus på køn og subjektets kønede tilblivelser (Butler, 1990). Barad forkaster ikke Butlers performativetsbegreb, men supplerer det med begrebet agentialitet for at understrege inklusionen af ikke-menneskelige komponenter som medkonstituerende for og relevante tilblivelser af agentiale skæringer (Barad, 2007:225).

For at lokalisere og afgrænse analyserne i forhold til familieplejeområdet og slægtskab har jeg derfor valgt at inddrage en lille del af Donna Haraways arbejde og begreber i form af en analysemodel, som hun præsenterer i teksten “Monstrøse Løfter” (Haraway, 2007), og som fungerer som en strukturerende analysemodel i denne afhandling³⁵. Afhandlingen her forpligter sig ikke på Haraways teoridannelse som sådan, men jeg vil kort præsentere nogle af de aspekter i Haraways tænkning, der er relevante i forhold til afhandlingens brug af agential realisme.

Donna Haraway er feminist, biolog og videnssociolog. Hun identificeres ofte med ANT-traditionen, blandt andet fordi hun kombinerer positivismekritikken med et fokus på ikke-menneskelige komponenter, og hvordan de påvirker social praksis og vidensfrembringelse, hvilket hun har til fælles med Latour (Whatmore, 1996). Samtidig adskiller hun sig også fra samme, ved at forfølge specifikt feministiske spørgsmål, som udmønter sig i en interesse for krop, køn og seksualitet i et højteknologisk samfund. Haraway kan betegnes som en pioner inden for feministisk forskning, idet hun fra tidligt i sin karriere har interesseret sig for ‘naturlige’ grænsedragninger i forhold til bl.a. krop, køn, mennesker og dyr, som udgør et kerneområde i feministisk forskning.

Haraway arbejder, med sin interesse for forholdet mellem materialitet og diskurs, inden for samme videnskabsteoretiske afsæt som Barad, men tilbyder i langt højere grad begreber, der peger ind i sociale processer, da Haraways tænkning tager udgangspunkt i politiske og sociale temaer. Haraway og Barad ligger teoretisk tæt op ad hinanden og krydsrefererer en del til hinanden. Barad, som er yngst af de to, bygger desuden i flere henseender videre på Haraways teoridannelser (Lykke, 2008:167). Barad trækker eksempelvis med fænomenbegrebet på Haraways forståelse af viden som situeret (se Haraway, 1988), hvor uadskilleligheden mellem forskningsobjekt og forskningspraksis er i fokus, og hvor der ikke er noget privilegeret sted, hvorfra viden kan blive til (Sauzet, 2015:81). Begge er også optagede af at synliggøre forskningsteknologier/apparatuser og forskersubjektet som materielt-diskursivt medkonstituerende for forskningsprocessen (Lykke, 2008:169; Barad, 2007:44-5).

Den agentiale realisme er i afhandlingen her velegnet som metateori, fordi Barad tilbyder præcise og grundige udfoldelser af sit teoriapparat, der blandt andet derfor kan konverteres til sammenhænge, der rækker ud over fysikken. Samtidig bevæger Barad sig dog i et univers, der er særdeles abstrakt, og arbejder med begreber, der er så overordnede (eller grundlæggende), at det bliver svært at udfolde konkrete, sociale tematikker. Haraway derimod arbejder i sin teoridannelse med sociale temaer og behandler områder som forplantning mv., der lægger sig tættere op ad slægtskab og familiepleje. Haraway tilføjer desuden en langt mere udtalt interesse for samfundet som en politisk ‘organisme’, hvor hun bl.a. beskæftiger sig med, hvordan marginaliserede og undertrykte positioner kan

³⁵ Analysemodellen beskrives nærmere i kapitel 5.

være vidensgenererende, og det er især denne interesse for empiriske 'andethedspositioner' i samfundet, der gør, at Haraway kan forbinde afhandlingens teoretiske fokus på tilblivelser af forskelle og sammenfiltringer med konkrete, politiske produktioner af anderledeshed og marginalisering (Højgaard, 2007:265).

Jeg bruger Haraway og Barad i forhold til samme opmærksomhedspunkter i deres teoridannelse, som handler om at forstå forholdet mellem diskurs og materialitet. Hvor Barad giver indblik i tilblivelser af materialitet og diskurs som abstrakte processer gennem agentiale skæringer og sammenfiltringer, så lokaliserer Haraway de samme processer i et menneskeligt felt, (dog med en særlig interesse for det humanes grænseområder med det traditionelt ikke-humane, såsom dyr og teknologi (se fx Haraway, 1994; 2003)). Haraway gennemfører eksempelvis sine analyser ved hjælp af narrative figurer, der tydeliggør spændinger, som også er relevante for denne afhandling. Et eksempel er Haraways cyborgfigur, der udfordrer dualismer og dominanslogikker, der indgår i den vestlige tradition, såsom dualismen menneske-maskine (Højgaard, 2007:300). Jeg anvender ikke cyborgbegrebet i denne afhandling, men selve ideen med figurer, der ryster magtfulde definitioner af, hvad der er menneskeligt (ibid.), har gjort det muligt for mig at tænke mere konkret over spændinger mellem tilsyneladende uforenelige fænomener, som Haraway også kalder for "upassende"³⁶. Det upassende bliver i denne afhandling blandt andet tydeligt, når relationer mellem anbragte børn og deres særlige voksne mister deres entydighed som enten biologisk beslægtede eller ej.

Haraway indskriver sig, ligesom Barad, i en videreudvikling af post-strukturalismen, når hun er optaget af kroppens betydning som andet end passiv og uden for rækkevidde (Lykke, 2008). Samtidig argumenterer hun også for, at vi er nødt til at afvise naturvidenskabernes ide om objektivitet og objekter, men at vi ikke af den grund må afvise materialitetens betydning. Løsningen for Haraway bliver at forstå det materielle som indeholdende agens i modsætning til hhv. naturvidenskaberne og post-strukturalisterne, der passiviserer dem (Haraway, 1988). Både Barad og Haraway gør således op med agens som noget, der er iboende nogen til forskel fra nogle andre (mennesker i modsætning til dyr), og de udvider mulighederne for agens til at omfatte både den menneskelige og den materielle verden. Det er dog også i forhold til spørgsmålet om agens, at man kan ane en forskel imellem de to teoretikere i deres tilgang: Hvor Haraway i højere grad er optaget af at udfolde, hvordan agens virker i det non-humane, hunde, dyr, teknologi, rykker Barad sit fokus hen på det sted, hvor mennesker og materialitet *bliver til* som forskellige (eller ej). Hvor Haraway med sine rødder i ANT i højere grad lægger vægt på at undersøge agens i det non-humane såvel som i det humane, er Barad interesseret i, hvordan

³⁶ Begrebet 'upassende anden' (inappropriate/d other) henter Haraway fra den feministiske forsker og filmskaber Trinh T. Minh-ha (Haraway, 1992).

materialitet og diskurs bliver til simultant i praksis (som agentialt eller ej).

Barads videreudvikling af agensbegrebet er i mine øjne en lovende tilgang, der gør det muligt at slippe de problemer, som følger et syn på agens som iboende nogen eller noget, og som dermed også skaber forskellige a priori grænser, forskelle og ensheder. Barads videnskabsteori gør det muligt at undersøge grænser og forskelle som tilblivelser i bevægelse. Haraways mere kategorielle tilgang og sociale begreber skaber en forståelig ramme, en analytisk teknologi, der funderer de agential realistiske mikroanalyser i afhandlingen og giver dem retning.

Brugen af Haraways analysemodel og tilknyttede begreber vil blive beskrevet nærmere i kapitel 5. Først vil jeg beskrive de empiriske dataproduktioner i afhandlingen.

Kapitel 4: Empiriske dataproduktioner

Denne afhandling er bygget op om produktionen af empiriske data, som blandt andet fandt sted i løbet af et udstrakt feltarbejde på familieplejeområdet. I dette kapitel vil jeg redegøre for, hvilke informanter jeg har haft kontakt med, og hvilke metodiske tilgange jeg har brugt i produktionen af data. Samtidig vil jeg undersøge udvalgte problematikker, som udfordrede mig på forskellig vis i løbet af feltarbejdet i samtænkningen mellem konkrete forhold på familieplejeområdet og en agential realistisk inspireret forståelse af forholdet mellem forsker og felt.

I dette kapitel vil jeg særligt se nærmere på de empiriske dataproduktioner ud fra en interesse for etik, der får sin egen nuance i Barads agentiale realisme. Etik anses her for at være et grundlæggende aspekt ved den måde, et forskningsprojekt designes og udføres på, fordi forskningsmetoder, forskningsdesign osv. er med til at konstituere den viden, der frembringes (jf. fænomenbegrebet). Det vil også sige, at forskningsprojektet som helhed er et etisk projekt, der ikke bare afspejler verden, men også gør noget i verden, bl.a. ved at gøre verden tilgængelig på bestemte måder for læseren (Juelskjær & Schwennesen, 2012). Etik er sammenvævet i alle dele af forskningsprocessen og skal i denne tilgang ikke ses som en moralsk værdi, der kommer før eller kan adskilles fra forskningsdesign, de praktiske metoder, forskeren anvender osv., men som en integreret del af vidensproduktionen, fordi tilblivelse altid er et etisk anliggende³⁷ (Dolphijn & Tuin, 2012, Kofoed & Staunæs, 2014:235).

Denne samtidighed i tilblivelsen af viden og etik betyder blandt andet, at forskeren i forskningsprocessen må reflektere over sin måde at deltage i felten på³⁸. Men allerede i denne formulering lyder det, som om forskeren indtager et stykke virkelighed, der ligger passivt og venter på forskerens deltagelse og påvirkning. Dette er ikke i overensstemmelse med Barads ærinde. Et ensidigt perspektiv på forskeren som aktiv og påvirkende en passiv felt privilegerer det menneskelige som aktivt på bekostning af det materielle – en slags ‘antropocentrisme’ (Lenz Taguchi, 2012:270). Dermed er forskeren igen produceret som adskilt fra felten (i ontologisk forstand) som en, der kan strukturere og beskrive felten fra en ekstern position. Felten skal i stedet forstås som intra-agerende, som noget, der bliver til samtidig med forskerpositionen, forskningsmetoder, empiri osv. (Lenz Taguchi, 2012:272).

³⁷ Barad bruger også begrebet ‘ethico-onto-epistemology’ for at understrege, hvordan viden, væren og etik skal forstås som en samtidig tilblivelse (Barad, 2007:185).

³⁸ ‘Felten’ er her en betegnelse for det samlede forskningsområde – familiepleje – som dels inkluderer de deltagende informanter, plejeforældre, forældre, børn i pleje, samværskonsulenter og sagsbehandlere, dels de steder, hvor disse informanter befinder sig, såsom familieplejehjemmene, samværslokalet osv. I min anvendelse af begrebet skal ‘felten’ ikke forstås som a priori eksisterende, som noget, jeg som forsker kan opsøge og skrive om, men i stedet som tilblivende. Tilsvarende bruger jeg betegnelsen ‘feltarbejde’ som en betegnelse for de intra-aktioner, som blev gjort mellem felten og mig som forsker.

Det vil også sige, at forskeren ikke har fuld kontrol med processen. Forskeren er – ligesom felten – heller ikke færdig, men bliver til forskelligt igennem forskningsforløbet. Arbejdet med afhandlingen og afhandlingens design kan dermed også bedst betegnes som “fleksibelt og emergerende” (Kofoed, 2007:104). Begrebet ‘fleksibilitet’ peger hen imod, at undersøgelsesforløbet ikke har fulgt en fast, forhåndsanlagt plan, men at jeg har tilladt designet at være bevægeligt i forhold til undersøgelsesfeltet. Begrebet ‘emergerende’ peger på muligheden for og accepten af, at noget uforudset kan opstå, som beriger designet på forskellig vis. Designet er dermed ikke bare fleksibelt, det er heller ikke færdigt i forståelsen lukket for videretænkning og -udvikling (Kofoed, 2007:104).

Jeg er i kapitlet her inspireret af forskere, der hjælper med at konkretisere og omsætte de linjer, som den agentiale realisme anlægger for forskningsdesignet, herunder især John Law og hans tilgang til metode som andet og mere end “a system for offering more or less bankable guarantees”, der fører forskeren hen til en robust viden om noget (Law, 2004:9). Law peger på, at metoder hurtigt bliver set som en slags neutral automatik, og han taler i stedet for at brede blikket ud og se på verden som en “generative flux of forces and relations that work to produce particular realities” (Law, 2004:7). Law opfordrer til at undersøge, hvordan de konkrete metodevalg blot er en lille del af de samlede videnskabelsesprocesser. Informanter kan i denne tilgang eksempelvis ikke ses som nogen, der bærer på en egen viden uafhængigt af det fænomen, denne viden bliver til i. I en traditionel metodisk tilgang ses informanten som én, der ‘informerer’ og dermed indeholder viden, der kan videregives (Law, 2004), og metoder er i denne optik værktøjer til at få adgang til denne viden hos informanten. Laws tilgang bryder med denne tænkning i overensstemmelse med den agentiale realisme. Betegnelsen ‘informant’ er i den sammenhæng misvisende, da den konnoterer, at mennesker bærer på viden, som de videregiver til forskeren. Jeg bibeholder dog betegnelsen igennem hele afhandlingen, af hensyn til læsevenligheden og peger i stedet på flere versioner af informanten og informanten som tilblivende.

Denne afhandlings forpligtelse på at undersøge familiepleje som fænomenele tilblivelser i praksis sætter krav til et metodekapitel i forhold til at synliggøre de skæringer, hvorigennem ikke bare vidensgenereringen, men også andre tilblivelser, såsom informant (og forsker) bliver til. Tilblivelser kan både belyses ved at synliggøre forskningspraksisser, der gør forskelle, mellem informanter osv. og ved at belyse, hvordan tilblivelser af forskelle er med til at //synliggøre nogle sammenhænge, der bliver til samtidig. Dertil kan metodekapitlet også belyse, hvordan tilblivelser ikke forbliver fikserede igennem hele afhandlingsforløbet, men forandrer sig i løbet af processen, igennem forskellige metodiske praksisser. I telefonsamtaler med familieplejeforeningen om rekruttering af børn som informanter, blev børnene til igennem sætning af kriterier, såsom alder, anbringelsesvarighed osv., der tydeligt adskilte dem fra de voksne informanter. Når jeg senere i forløbet interviewede et barn, blev barnet til på en

anden måde, hvor forskellen mellem barnet og den tilstedeværende plejemor var anderledes bevægelig og svær at sætte entydigt. Dette vil jeg vende tilbage til. Det er synliggørelsen af tilblivelser (frem for antagelsen om a priori substans) og tilblivelser af afhængighed af praksis, som Barad betegner som en grundlæggende etisk praksis (Barad, 2007:178-9) og som jeg vil give et bud på i dette kapitel. Dette kan naturligvis ikke gøres udtømmende. I princippet er antallet af komponenter, der intra-agerer i tilblivelsen af et fænomen, uendelig. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i beskrivelser af hhv. informanter (i kapitlets første del) og metoder (i kapitlets anden del), som allerede færdige fænomener, for derefter at udfolde andre måder, hvorpå hhv. informanter og metoder blev til, igennem konkrete eksempler fra feltarbejdet, som belyser dem som bevægelige og tilblivende og som samtidig også fortæller noget mere generelt om netop dette feltarbejde og familiepleje som felt.

4.1. Informanter og rekruttering

Børn & Familier, en dansk paraplyorganisation for fire private plejefamilieorganisationer, og en anden organisation kaldet Familieprojektet³⁹ hjalp mig med at rekruttere tretten børn i pleje til afhandlingen. I forhold til den konkrete rekrutteringsproces var det nødvendigt at prioritere børnene i pleje og sætte kriterier i forhold til udvælgelsen af dem, fordi børnene var langt sværere at få kontakt med end de voksne informanter. Rekrutteringen af børnene i pleje blev derfor udgangspunktet for rekrutteringen af resten af informanterne. Det var de børn, der gav tilsagn, som i vid udstrækning kom til at afgøre, hvilke voksne der kom med i undersøgelsen. Det vil sige, at de fleste voksne deltagere i undersøgelsen har en relation til børnene og til hinanden.

Jeg satte forskellige kriterier for, hvilke børn jeg gerne ville i kontakt med: Børnene skulle være mellem 5 og 18 år⁴⁰, og der skulle være en ligelig fordeling mellem drenge og piger. Desuden skulle der være en ligelig fordeling mellem forskellige typer samvær⁴¹. Børnene skulle kunne tale et nogenlunde dansk⁴², og de skulle have været anbragt i mindst to år i deres nuværende anbringelse. Jeg valgte det sidste kriterium, fordi jeg ønskede, at børnene i undersøgelsen var nogle, der havde haft tid til

³⁹ Familieprojektet er en del af den alment velgørende fond "Dansk Råstof" og tilbyder støtte til familier og plejefamilier, såsom samvær og supervision.

⁴⁰ Jeg bruger ikke børnenes alder som en aktiv komponent i analysen og sigter ikke mod resultater, der siger noget om børn i forhold til deres specifikke aldersgruppe. Alder har generelt stor betydning i voksnes orientering i forhold til børn, og derfor bliver børnenes alder også angivet i analysekapitlerne i denne afhandling. Man kan dog diskutere, i hvor høj grad børns alder er et brugbart pejlemærke i forhold til at forstå børn, idet børns alder ikke nødvendigvis siger noget om børns modenhed eller er det rette redskab til at forklare børns handlinger (Landsdown, 2009:12). Af samme grund tillod jeg et stort aldersspænd.

⁴¹ I familieplejeorganisationerne arbejder man med forskellige samværstyper. Disse typer kaldes lidt forskelligt fra organisation til organisation. Her bruger jeg betegnelserne: overvåget samvær, støttet samvær og almindeligt samvær. Da man kan forvente, at de tre typer samvær repræsenterer forskellige grader af konflikter i relationen mellem forældrene, børnene og/eller myndigheder, har jeg lagt vægt på, at jeg fik kontakt med børn, der levede med alle tre samværsformer.

⁴² Børn, der ikke talte dansk, på grund af sprogvanskeligheder eller et fysisk handicap, er ikke en del af undersøgelsen.

at opbygge en hverdag i en plejefamilie ud fra en forventning om, at børn, der lige var flyttet til plejefamilien enten fra hjemmet eller en anden anbringelse, ikke ville have haft tid til at finde sig til rette i de nye omgivelser og relationer. Man kan argumentere for, at brud i anbringelser forekommer så relativt hyppigt for anbragte børn, at dette også kan siges at være en relativt almindelig erfaring (Egelund et al, 2010). Mit ønske var dog at tage afsæt i de børn i pleje, der ikke oplever brud (og det er trods alt størstedelen), og som kan siges at have et liv, der ligner livet for andre, ikke-anbragte børn så meget som muligt, og det vil her sige uden for mange brud og skift mellem primære omsorgspersoner.

Det lykkedes familieplejeorganisationerne at finde børn, der repræsenterede den spredning i materialet, som jeg bad om. Lidt over halvdelen af børnene (7 ud af 13) har været anbragt i deres nuværende plejefamilie fra de var helt små (under to år) og havde svært ved at huske, hvordan det var at bo hjemme hos deres forældre, mens de resterende seks børn først var blevet anbragt i deres nuværende plejefamilie, da de var ældre (fra fire år og frem). Kendetegnende for børneinformanterne var dog, at de fleste havde boet i fem år eller længere i deres nuværende plejefamilie (10 ud af 13), og de havde derfor haft god tid til at vænne sig til situationen. Cirka halvdelen (7 ud af 13) havde alligevel oplevet et eller flere skift før anbringelsen i deres nuværende plejefamilie. Man kan sige, at de fleste af de børn, som deltager i denne undersøgelse, kan karakteriseres ved, at de har haft god tid til at vænne sig til livet som barn i pleje med deres nuværende plejeforældre, og hos ingen af dem så jeg tegn på, at dette snart ville ændre sig. Det vil sige, at jeg ikke oplevede, at der var indbyrdes konflikter mellem barnet i pleje, plejeforælderen, forælderen eller myndighederne, der så ud til at kunne betyde et brud i børnenes nuværende anbringelse i nærmeste fremtid. Dette kan jeg naturligvis kun antage. Gruppen af børn i denne undersøgelse kan dog generelt siges at leve relativt stabile liv, hvad angår forudsigelighed i forhold til deres livsomstændigheder.

Ud over børnene deltog også et antal voksne informanter: ti biologiske forældre og dertil sommetider deres partnere/ægtefæller, tolv plejeforældre og ti samværskonsulenter⁴³.

Kvalitativ forskning om anbragte børn er generelt præget af vanskeligheder i forhold til rekruttering af børn som informanter. For det første findes der ikke offentligt tilgængelig viden om, hvem børnene er, og med mindre man kender børn i pleje fra sit netværk, er man derfor nødt til at bede de relevante myndigheder/organisationer om hjælp. For det andet bliver børnene i pleje ofte beskyttet af forskellige voksne (forældre, plejeforældre og myndigheder) imod at blive kontaktet med den begrundelse, at

⁴³ Samværskonsulenter kan have forskellige opgaver i forhold til anbragte børn og deres familier, som enten består af at give støtte til forældre og børn i deres samvær eller at overvåge, at samværet forløber sikkert for barnet. De samværskonsulenter, jeg har talt med, er enten ansat i eller eksternt tilknyttet en familieplejeorganisation.

børnene i forvejen har mange voksne, som de skal forholde sig til, og derfor har brug for ro. Det tog lang tid at få aftaler i stand med børnene i pleje, fordi jeg ikke selv kunne tage kontakt.

Familieplejeorganisationerne gjorde et stort arbejde på mine vegne ved først at indhente tilladelse fra den pågældende sagsbehandler eller kommunernes Børn og Unge-forvaltning, derefter barnets forældre og til sidst plejeforældre. Hvis disse tre parter alle sagde ja, blev jeg kontaktet med et fornavn på barn og plejeforældre. Jeg ringede derefter plejeforældrene op med henblik på at præsentere undersøgelsen og spørge, om de ønskede at deltage. Ofte var plejeforældrene allerede blevet orienteret af den relevante familieplejeorganisation og nogle gange havde plejeforældrene på forhånd spurgt barnet, om det ville deltage, andre gange gjorde jeg det selv over telefonen. Det forekom, at barnet sagde nej, selvom alle voksne havde givet deres tilladelse, og så måtte den omstændelige proces starte forfra med et nyt barn. Rekrutteringsprocessen tog derfor lang tid, og resultatet blev, at feltarbejdet strakte sig ud og fortsatte, lang tid efter at jeg var gået i gang med analyse- og skriveproces. Dette var en fordel, i og med at jeg kunne stille uddybende spørgsmål hen ad vejen, efterhånden som der udviklede sig spor i analysen, men det var også en ulempe, i og med at analysearbejdet forblev særdeles bevægeligt igennem den langstrakte dialog med informanterne.

4.1.1. Anonymisering

Familieplejeområdet kan karakteriseres som et følsomt og følelsesladet område, hvor mange aktører er ansat til og optagede af at beskytte og hjælpe de anbragte børn, blandt andet ved at kontrollere adgang til barnet eller til informationer om barnet. Min adgang til felten blev derfor i vid udstrækning betinget af, at voksne dørvogtere såsom sagsbehandlere, samværskonsulenter, plejeforældre og forældre kunne have tillid til, at jeg ville respektere allerede etablerede grænser for vidensdeling imellem også tætte familiemedlemmer såsom barn og forælder. "Du må love at passe på os," som en plejemor sagde gentagne gange til mig, fordi hun var bekymret for, at moren til barnet i pleje ville kunne genkende hende og barnet i interviewcitater. Samtidig anså nogle voksne informanter også deres deltagelse som en mulighed for, at de måske kunne få et indblik i deres slægtninges liv, som de ellers var forment adgang til (det gjaldt især forældre i forhold til deres anbragte barn, men også plejeforældre, der ønskede viden om forældre). I andre tilfælde har jeg måske fungeret som en form for blåstempling i forhold til både forældre og plejeforældre: I tilfælde, hvor plejeforælder og forælder var uenige i måden at håndtere barnet på, kunne jeg opleve, at begge efterspurgte min mening om en bestemt sammenhæng eller konflikt. Der er ligeledes en risiko for, at forældre, der tillod min deltagelse i samvær, håbede, at de derved kunne gøre et godt indtryk på samværskonsulent/sagsbehandler, hvilket igen kunne hjælpe dem til mere samvær med deres barn. Sidstnævnte er dog ikke mit indtryk. De samvær, hvor jeg fik tilladelse

til at observere, var samvær, hvor der ikke var konflikt mellem forældre og myndigheder, og hvor både børn og forældre var relativt tilfredse med ordningen⁴⁴.

I de tilfælde, hvor informanterne virkede meget forsigtige i forhold til at tale om deres situation, tilbød jeg, at de ville få lov til at godkende, hvis jeg citerede dem på skrift. Det vil sige, at enkelte af de citater, som jeg bruger i analysekapitlerne, har været igennem informanterne til godkendelse. Jeg anonymiserer først og fremmest informanterne i forhold til navne, lokalitet og til en vis grad alder og køn. Det har desuden været nødvendigt enkelte gange at omskrive let genkendelige hændelser, således at de ikke kunne genkendes af nært beslægtede personer. Den konkrete anonymiseringsproces har været væsentlig, dels fordi det lå mig på sinde at undgå, at jeg ikke skabte yderligere belastning og strid imellem mennesker, der ofte i forvejen kæmpede med følelser af afmagt, mistænksomhed og svigt i forhold til hinanden, dels fordi min opmærksomhed på og garanti for anonymisering var den eneste mulighed for at få adgang til nogle informanter, der ellers ikke turde deltage. Informanterne har generelt udvist stor tillid ved at tilbyde mig viden om særdeles private og følsomme emner, der kan have konsekvenser for deres relationer, hvis de bliver givet videre. Samtidig kan det for nogle af informanterne også have været en lettelse at få lov til at tale med en udenforstående om deres tanker og bekymringer.

Jeg står som forsker i en magtfuld position i mødet med informanterne, fordi det er dem, der fortæller om deres liv og ikke omvendt, og fordi jeg som forsker mere eller mindre kan definere de temaer, der skal tales om i en interviewsituation og efterfølgende skære i materialet, ud fra hvad jeg ønsker at analysere på. Samtidig er jeg som forsker også afhængig af, at informanterne 'gør med' og gider at svare på mine spørgsmål eller lade sig observere osv. Der er således ikke tale om en fast asymmetri mellem forsker og informant. Forskeren er magtfuld på grund af sin forskningsgenerering, men forskeren er også samtidig radikalt udleveret til informanternes accept, og hvorvidt og hvor langt informanterne 'vil' en (Juelskjær, 2009:229-230). Jeg blev som forsker på familieplejeområdet en del af et konfliktladet felt af indbyrdes spændinger informanterne imellem, som jeg ikke havde det fulde kendskab til, men som havde indflydelse på rekrutteringsprocessen og empiriproduktionen. Etableringen af fortrolighed med én informant kunne være medvirkende til, at jeg ikke kunne komme tæt på andre (Kofoed, 2004). Hvis nogle børn i pleje oplevede mig som plejeforælders fortrolige, havde det ganske givet en virkning på, hvad og hvor meget børnene sagde. Det samme gjaldt forældre og plejeforældre imellem og flere andre konstellationer. Jeg lagde derfor et stort arbejde i at

⁴⁴ Jeg var påpasselig med at informere informanterne om min rolle i forhold til myndigheder og familieplejeorganisationer, især i forhold til mine manglende beføjelser til at gøre noget konkret for informanterne, og i forhold til mine bestræbelser på anonymisering og tavshed. Dette for at undgå at skabe forvirring i forhold til, hvilke fordele børnene eller de voksne kunne opnå ved at deltage (hoped-for benefits) (Alderson, 1995:2ff.).

understrege, at jeg ikke var partisk, hvordan jeg anonymiserede, og hvad jeg gjorde, for at informationer ikke kom videre.

4.1.2. Informanten som tilblivelse

Ovenstående karakteristik udgør en informativ måde at beskrive informanter på i kvalitative undersøgelser: Dels opregnes antallet af informanter, dels karakteriseres informanterne så præcist som muligt ud fra træk, som har betydning i forhold til afhandlingens design, såsom anbringelsestidspunkt, stabilitet i anbringelsen osv. Informantantal og informantkarakteristik muliggør en vurdering af empiriens generaliseringspotentiale og udsigelseskraft i forhold til spørgsmålet om, i hvor høj grad de efterfølgende fund kan siges at gælde for felten i al almindelighed. Dermed etablerer denne slags beskrivelser af informanterne (sammen med den beskrivelse af afhandlingens metoder, som kommer senere i kapitlet) et stabilt udgangspunkt, som gør det muligt at sammenligne og vurdere undersøgelsen i forhold til andre undersøgelser om familiepleje, og i forhold til, hvordan udførelsen af afhandlingen har betydning for afhandlingens konklusioner.

Denne måde at karakterisere informanter på, som entydige, forekommer ikke kun i skriveprocessen og i dette kapitals præsentation af dataproduktioner, men er også en praksis, som jeg indgik i, i løbet af feltarbejdet, særligt i rekrutteringsprocessen, hvor det var vigtigt for mig, at børnene blev udvalgt efter forskellige kriterier. Især kriteriet omkring varigheden af børnenes anbringelse – at børnene skulle have boet mindst to år i deres nuværende plejefamilie – var afgørende for mig, fordi jeg dermed kunne stille børnene spørgsmål om og få beskrivelser af en hverdag og nogle relationer, der havde haft tid til og mulighed for at blive velkendte og rutinerede.

I disse praksisser bliver børnene til som entydige informanter, som bærere af en særlig viden, som jeg gerne ville i kontakt med. Denne entydige afgrænsning af informanterne kan dog også være med til at usynliggøre nogle sammenhænge, som både har betydning for forståelsen af informanterne (som bevægelige tilblivelser i fænomenale praksisser), og for genereringen af viden om familieplejeområdet. Intra-aktioner mellem informant og forsker foregår i agential realisme ikke mellem a priori adskilte informanter og i a priori adskilte rum af handling, som kan afgrænses entydigt fra før, efter, uden for osv. men udgør langt mere komplekse udfoldelser, hvor her og nu aldrig bare er her og nu (Juelskjær, 2013). Barad taler om, at praksisser er ”hjemsogte” (Barad, 2010) og henviser dermed til, at forskeren bør undersøge de komplekse processer nøje, hvorigennem informant, empiri osv. er blevet til, frem for at tage afsæt i antagelser om forskelle og adskillelser som neutrale og a priori. Denne pointe vil jeg udfolde mere præcist sidst i kapitlet, men et blik på de forskellige interviewsituationer med informanterne er hurtigt med til at destabilisere informanten som adskilte bærere af viden:

For det første er empiriproduktionen ikke blevet til igennem de ovenfor oplistede informanter alene, men igennem et langt større netværk af børn og voksne, som på forskellig vis er blevet en del af feltarbejdet, og som alle har bidraget til undersøgelsen på hver deres måde. De tretten børn og deres tilhørende voksne, som jeg nævner ovenfor, omfatter udelukkende de børn og voksne, der har givet tilsagn om deltagelse i undersøgelsen, men de er del af et langt større netværk af mennesker, som jeg også mødte i løbet af feltarbejdet. Her tænker jeg for eksempel på søskende eller venner til de nævnte børn i pleje, plejeforældrenes biologiske børn, børnene i plejes biologiske søskende, ægtefæller, kærester osv., som hver især kunne dukke op i løbet af interviewene, og enten bare kigge eller involvere sig undervejs. Disse 'andre' intra-agerede i interviewene sammen med informanten og jeg, og fik betydning for, hvordan interviewet forløb og hvad der kunne siges.

For det andet kender flere af informanterne hinanden på kryds og tværs og de fortalte ofte om hinanden eller om den samme begivenhed, som de begge havde deltaget i. Det var mit mål i rekrutteringsprocessen at få interviewaftaler med så mange mennesker som muligt omkring ét barn i pleje, og i de fleste tilfælde har jeg opnået at få flere personer omkring det samme barn i pleje inddraget i undersøgelsen. Der hvor jeg har fået flest interview fra det samme netværk, har jeg interviewet to børn, som er søskende, men anbragt i to forskellige plejefamilier, deres to plejeforældre, én fra hver af de to plejefamilier, begge børnenes forældre, som er skilt og bor hver for sig med hver deres partnere og nye egne børn, samt børnenes fælles samværskonsulent. I andre tilfælde var jeg ikke så heldig og har kun fået mulighed for at interviewe barnet i pleje og én af barnets plejeforældre, men oftest fik jeg kontakt til flere personer i det samme netværk. Dertil kommer, at jeg i flere tilfælde har haft mulighed for at kombinere forskellige metoder i forhold til den enkelte informant (interview, diktafondagbog osv.), hvilket har givet flere møder og en mere nuanceret viden om familierne i forskellige situationer. Børn i pleje, plejeforældre osv. kunne derfor både være informanter i forskellige sammenhænge, men de kunne også blive talt om. Jeg var på den måde aldrig alene med informanten i interviewsituationen, heller ikke selvom det måske kun var informanten og jeg, der var til stede. Vores intra-aktioner blev ledsaget af andre relationer, der enten blev beskrevet eksplicit og på den måde virkede med og introducerede en stemning eller en erindring, der udfoldede sig på nye måder og/eller optrådte igennem en viden, som jeg som forsker havde fået uden om den pågældende informant, igennem andre møder og andre interview, og som fik betydning for min måde at spørge på.

Jeg vil udfolde pointen om den bevægelige interviewsituation nærmere i en præsentation af de anvendte metoder i afhandlingen herefter.

4.2. Fire metoder

Det kan være svært at få adgang til børns hverdagsliv i familien i forbindelse med forskningsundersøgelser, fordi børns liv i vid udstrækning er lagt til rette og kontrolleret af voksne (Gulløv & Højlund, 2006:84), og fordi familielivet og hjemmet er en privat arena, som ikke alle ønsker at dele med en forsker⁴⁵. For forskere, der ønsker adgang til *anbragte* børns liv, er udfordringen om muligt endnu større, da en af de overordnede hensigter med en anbringelse ofte handler om at skåne barnet for forskellige forstyrrelser og give barnet rolige og forudsigelige rammer. Når den tid, som forskeren kan tilbringe sammen med det anbragte barn i familieplejehjemmet, er begrænset, har det stor betydning for, hvilke metoder forskeren kan anvende. Eksempelvis vil metoden deltagerobservation kræve en relativt åben tidshorisont, som kan være svært forenelig med plejefamiliens liv, med barnets mulige sårbarhed osv. I stedet er det nemmere at få lov til at interviewe børnene, fordi interviewet er afgrænset i tid og kan passes ind i familiens planer. Forskningslitteraturen rummer eksempler på undersøgelser, der er baseret på deltagerobservation både på anbringelsesinstitutioner for børn (se fx Højlund, 2009; Warming, 2015) og i familier (se fx Winther et al 2014; Winther, 2006), men forskningslitteraturen rummer ikke, i mit kendskab, eksempler på undersøgelser, der anvender deltagerobservation i *plejefamilier*, sandsynligvis på grund af hensynet til børnene i plejes sårbare situation. Derfor er forskningslitteraturen om anbragte børn, i det omfang børnene selv bliver inddraget, også hovedsageligt baseret på interview som metode, hvilket har betydning for vidensgenereringen. Forskeren og barn har i interviewet ro til at tale om forskellige emner, hvilket kan være medvirkende til at styrke fordybelse og refleksion. Samtidig kan nogle spørgsmål være svære at stille og få svar på. Det kan eksempelvis være svært at spørge ind til rutiner i hverdagen, som rummer samme kompleksitet som eksempelvis bliver synlig i deltagerobservation.

Denne afhandlings fokus på forskellige praksisser, der gør slægtskab i familiepleje, udgjorde en metodisk udfordring, da jeg ønskede en bredere adgang til hverdagen i plejefamilien, end jeg kunne få igennem de ét eller to interview, som jeg umiddelbart fik lov til at udføre med børnene i pleje og plejeforældrene. Samtidig var jeg også klar over, at deltagerobservation ikke var en realistisk mulighed. Som jeg vil beskrive herefter i gennemgangen af de forskellige metoder, blev diktafondagbogsmetoden (sammen med interview) en løsning, fordi metoden muliggjorde et mere intimt indblik i plejefamiliernes hverdag end interviewet, samtidig med at børnene og plejeforældrene selv kunne kontrollere, hvornår det passede dem at bruge diktafonen. Med metoden kunne jeg udvise hensynsfuldhed over for plejefamiliens hverdagsprogram og børnene i plejes mulige sårbare situation,

⁴⁵ Dele af dette afsnit er gengivet i et kapitel, der specifikt omhandler diktafondagbogsmetoden i kombination med interview i forhold til børn. Se Hammen, I., (*under udgivelse*).

samtidig med, at jeg på en eller anden måde var i kontakt med børnene og de voksne i plejefamilierne.

I denne afhandling har jeg benyttet fire forskellige metoder: interview, netværksdiagram, diktafondagbog og observation. Jeg har valgt at bruge flere forskellige metoder i kombination som en måde at kompensere for min begrænsede adgang til felten på. Den samtidige brug af forskellige metoder muliggjorde, at jeg fik mange perspektiver på det samme fænomen, som både var med til at give en nuanceret viden om familieplejeområdet og som samtidig destabiliserede nogle af mine mere fikserede forståelser og tilgange: Ved at bruge forskellige metoder i forhold til de samme informanter blev det nemmere at blive opmærksom på betydningen af de forskellige metoder, som konstituerende praksisser hvorigennem slægtskab blev til (Højgaard & Søndergaard, 2009:17). Desuden har kombinationen af metoder haft betydning i denne sammenhæng, ved at de indsigter, som jeg fik i arbejdet med den ene metode, var med til at generere nye forståelser og nye spørgsmål i arbejdet med de andre metoder (Kampmann, 1998) i løbet af feltarbejdet. Metoderne vil blive præsenteret hver for sig herefter.

Interview: Jeg har i alt udført 47 semi-strukturerede interview (Tangaard & Brinkmann, 2010) af ca. halvanden times varighed med både børn i pleje og voksne (plejeforældre, forældre, samværskonsulenter). Børnene i pleje har jeg interviewet i alt atten gange, heraf elleve interview i første runde og syv i anden runde⁴⁶. Der var i gennemsnit ca. fire måneder imellem de to interviewrunder med børnene. Fire af børnene faldt fra i anden interviewrunde, fordi enten sagsbehandleren, barnet selv eller plejeforælderen ikke ønskede at fortsætte. Jeg ønskede at interviewe børnene ad to omgange ud fra en forventning om, at børnene kunne have brug for at se mig an og vænne sig til interviewsituationen, og at det derfor ville være en fordel at komme to gange. Desuden har jeg, fra tidligere undersøgelser på området, erfaring for, at anbragte børns livsomstændigheder kan ændre sig meget pludseligt, og jeg så derfor en pointe i at møde børnene på to forskellige tidspunkter i deres liv med så meget tid imellem, som denne undersøgelse muliggjorde.

De voksne deltagere i undersøgelsen har jeg interviewet én gang hver. Jeg har otte interview med forældre, 11 interview med plejeforældre og 10 interview med samværskonsulenter. Interviewene er semi-strukturerede, og jeg havde på forhånd fastlagt interviewenes temaer, som omhandlede forskellige aspekter af informanternes hverdag. I interviewene spurgte jeg fx ind til plejefamiliens rutiner, hvad informanterne havde lavet dagen før, hvad de havde af pligter derhjemme (om børnene fx smurte deres egen madpakke osv.), hvad de gjorde, når de var glade og kede af det, hvem de talte med om hvad, hvordan de brugte plejefamiliens hus osv. De hverdagsorienterede

⁴⁶ Ud af de i alt tretten børn i pleje, som var informanter i undersøgelsen, har jeg kun haft mulighed for at interviewe de elleve. De sidste to børn har jeg ikke interviewet, men derimod observeret i samvær.

spørgsmål understøttede en bevægelse væk fra et ensidigt fokus på et centreret subjekt, der beretter kvalificeret om *sit* liv, fortolker en oplevelse, formidler autentisk viden, meninger osv. (Mazzei, 2013:735). Der blev i interviewene i højere grad plads til at tale om nuancer i hverdagens levede liv, uden at disse blev rammet ind i spørgsmål til og fortællinger om børnene i plejes personlige udfordringer. Interviewtemaerne viste sig at være en god måde at tale med børnene på. Børnene, som ofte var lidt anspændte i starten af interviewet, faldt desuden hurtigere til ro, når jeg spurgte til praktiske aspekter af deres liv, herunder temaer, såsom børnenes kæledyr, mad osv. Spørgsmålene om hverdagens rutiner kunne derefter fungere som afsæt for andre og mere følsomme spørgsmål såsom samtaler om børnenes familiesituation eller andet.

4.2.1. Interviewet som "intraview"

Betydningen af interviewformen for dataproduktionen kan dog også karakteriseres på andre måder end igennem beskrivelser af antallet af interview og interviewtemaer, nemlig som en praksis, hvorigennem forsker og informant konstitueres på særlige måder i forhold til hinanden. Linnea Bodén beskriver i artiklen, "The Presence of School Absenteeism: Exploring Methodologies for Researching the Material-Discursive Practice of School Absence Registration", hvordan interviewsituationen kan betegnes som en agential skæring, der fryser forholdet mellem informant og forsker på bestemte måder (Bodén, 2014). Bodén anvender begrebet "intraview" som en (agential realistisk inspireret) måde at undersøge interview-formen på og de skæringer og sammenfiltringer som interviewet bærer med sig. Ifølge Bodén fikserer traditionelle anvendelser af interviewet eksempelvis det humane på bekostning af det non-humane som centrum for opmærksomheden (se også Lenz Taguchi, 2012). Dertil kan tilføjes, at informanten kommer i centrum som bærer af en viden, som forskeren konstitueres som modtager af, samtidig med at forskerens samtidige tilblivelse, tilrettelæggelse af interviewet osv. usynliggøres. Traditionelt har interviewet, ifølge Bodén, synliggjort det menneskelige subjekt som fuldkomment og afgrænset (Bodén, 2014:196).

Jeg blev først rigtig opmærksom på interviewformens fiksering af informant og forsker i løbet af feltarbejdet, da jeg opdagede, at interviewformen i nogle tilfælde gav problemer i forhold til børnene i pleje. Nogle af børnene havde svært ved at bære adskillelsen fra plejeforældrene og den samtidige konstituering af dem som individuelle bærere af viden, som jeg som forsker introducerede ved at invitere til et interview i et rum, alene med forskeren og forskerens opmærksomhed. Jeg brugte interviewformen, dels fordi det ofte var den eneste mulighed, jeg kunne få kontakt med børnene på, dels fordi jeg ligesom mange andre forskere på området var optaget af, at børnene også skulle bidrage til empirien og ikke blot tales om, som de er blevet så mange gange før. Jeg bestræbte mig derfor på, at

få interview på tomandshånd med børnene. Dette lykkedes ofte ikke i første interviewrunde, da børnene i de fleste tilfælde ønskede, at deres plejeforældre skulle sidde med, men det lykkedes i flere tilfælde i anden interviewrunde, hvor børnene havde haft mulighed for at se mig an og blive mere trygge ved situationen.

Anna på otte år var et af de børn, som sagde ja til at blive interviewet på tomandshånd i anden interviewrunde. Jeg interviewede Anna to gange med nogle måneders mellemrum. Under første interview sad Annas plejemor i sofaen bagerst i stuen og strikkede og kommenterede engang imellem, men forholdt sig mest tavs. Under det andet interview gik plejemor, som aftalt, ud i haven og lod Anna og jeg være alene. I dette interview var Anna mærkbart mere usikker og tøvende end første gang. Hun afbrød sig selv midt i svarene og skiftede emne flere gange, også ved emner, som jeg ikke umiddelbart opfattede som sårbare. Anna gik desuden flere gange ud i køkkenet, hvor hun opholdt sig i længere tid ad gangen, med den begrundelse, at hun ville hente noget mere vand til os, også selvom vandkanden ikke var tom. Jeg afsluttede interviewet før tid, fordi jeg var i tvivl om, hvorvidt situationen var for voldsom for hende.

Oplevelsen med Anna fik mig til at stille spørgsmålstejn ved interviewformen og det fokus på børnene som bærere af viden, som næsten automatisk installerer sig, når barn og forsker sætter sig ned overfor hinanden, med diktafonen tændt og notesbogen i hånden. Mit ønske om at høre Annas perspektiv på sin situation ved at interviewe hende på tomandshånd, var i dette tilfælde en forfejlet strategi, fordi situationen var medvirkende til, at Anna knap sagde noget. Barads opmærksomhed på intra-aktioner og herunder også forskerens medansvar for skæringer, der gør informanter og viden til noget, leder blikket væk fra a priori aktører og hen på en agential praksis og de skæringer og sammenfiltringer, der her finder sted. I tilfældet med Anna var mine agentiale skæringer af 'børn' som selvstændige stemmer i forhold til voksne med til at usynliggøre og devaluere den relation til plejeforælderen, som, Anna havde brug for i den situation. Man kan også sige, at jeg, i bestræbelsen på at inkludere 'Annas stemme', var nødt til at isolere den, med den effekt, at Anna ikke længere rigtig havde lyst til at sige noget.

Pointen er særligt udfordrende i forbindelse med familiepleje både i forskning og praksis, idet der her er en udbredt interesse for at sikre, at børnene ikke oplever alvorlige svigt i plejefamilien, og at børnene generelt skal have mulighed for at udtale sig om deres situation uden om de voksne (forældre/plejeforældre). Af den grund kan interview med børn i pleje på tomandshånd være ønskelige og meningsfulde. Samtidig kan en ureflekteret anvendelse af interviewformen i forhold til børnene i pleje være problematisk, hvis denne er medkonstituerende for børnene som adskilte bærere af en egen viden. Med Barads opmærksomhed på tilblivelser og tilblivelseres afhængighed af praksis bliver det

muligt i højere grad at forstå interviewet som en praksis, hvorigennem forsker og informant bliver til på særlige måder. Derved kan der åbnes for nye spørgsmål og overvejelser i forhold til tilblivelser af børnene i plejes som adskilte, udsatte osv. Det centrale metodiske spørgsmål bliver i den sammenhæng ikke kun, hvilke begrænsninger forskeren møder i adgangen til børnene i pleje, men også hvordan barn og forsker bliver til som nogen i forhold til hinanden i de forskellige metodiske praksisser.

Netværksdiagram: Netværksdiagram er en metode, der er blevet anvendt i mange forskellige udgaver (se fx Ottosen, 2012:91; Andersson, 1999a:178; Bertaux, 1995). Jeg har anvendt netværksdiagrammer, som en del af interviewet, til at tale med børn og plejeforældre om deres relationer. I slutningen af interviewene med plejeforældre og børn bad jeg børnene og plejeforældrene om at skrive deres navn i midten af en cirkel, der befandt sig i centrum af flere koncentriske cirkler. Midt igennem cirklerne var der tegnet en vertikal streg, der delte cirklerne i to med en glad smiley på den ene halvdel og en sur smiley på den anden. Instruksen lød, at informanten skulle skrive mindst ti navne på personer som betød noget for dem enten negativt eller positivt. De personer, der var tæt på informanten, skulle informanten placere i de inderste cirkler og tilsvarende de mere fjerne i de yderste cirkler. Samtidig skulle informanten placere navnene enten på den ene eller den anden halvdel af cirklerne, alt efter om vedkommende gjorde informanten mest sur eller mest glad. Flere skrev navne på selve strengen for at understrege, hvordan relationen havde en flertydig betydning for dem i deres liv. De første to gange, hvor jeg anvendte netværksdiagrammet, lagde jeg ud med at bede børnene i pleje om at skrive, hvem de var i familie med, men dette holdt jeg hurtigt op med, da børnene i begge tilfælde spurgte, om jeg med familie mente deres plejefamilie eller ”rigtige familie”. Dette betød, at indtegningerne tog afsæt i en stadfæstelse af en forskel mellem biologiske og ikke biologiske relationer, hvilket jeg gerne ville undgå. Da jeg efterfølgende ændrede min instruktion til at handle om, at informanterne anførte navnene på ti mennesker, de kendte, og som betød noget for dem på en eller anden måde, blev netværksdiagrammerne fyldt op af forskellige relationer, som omfattede alt fra en bestemt socialrådgiver over plejemors brors kone til søskende og forældre. Relationerne blev derved også beskrevet igennem den praksis eller historie, som informanten havde med vedkommende (hvor tit og hvordan de ses, hvordan de kender hinanden, og hvorfor de bliver placeret hvor i diagrammet), frem for igennem en indforstået kategorisering (plejeforældre eller rigtige forældre).

Diktafondagbog: Jeg spurgte børnene og deres plejeforældre i forbindelse med indgåelse af interviewaftalerne, om de havde lyst til at indtale diktafondagbog til undersøgelsen. Syv plejeforældre og deres syv børn i pleje ville gerne deltage. Når de havde sagt ja, foregik det typisk sådan, at jeg sendte en kuvert med to diktafoner til plejefamilien, inklusive en returkuvert og et instruktionsbrev (jeg havde

allerede introduceret metoden mundtligt). Forlægget var, at barnet og en af deres plejeforældre hver aften i en uge skulle indtale dagbog i ca. fem minutter. Jeg angav, at jeg gerne ville høre om, hvad de havde lavet i løbet af deres dag, men at de også var velkomne til at tale om alt, hvad de havde lyst til. Ofte lå diktafondagbogsindtalingerne mellem første og anden interviewrunde med børnene i pleje. Indtalingerne betød, at jeg kunne stille spørgsmål til børnene i det andet interview, som tog udgangspunkt i deres egne fortællinger i dagbogen, og som vi kunne reflektere over og uddybe sammen. Dette var medvirkende til at uddybe ikke bare forståelsen af børnenes hverdagspraksisser, men også fortroligheden mellem børnene og mig som forsker i forskningsinterviewet.

Metoden diktafondagbog er en variation af dagbogsskrivning, der blev mulig med udviklingen af auditiv og visuel teknologi (Alaszewski, 2006:19). Forskningslitteratur, der omhandler diktafondagbogsmetoden ('audio diaries') er fåtallig på det samfundsvidenskabelige område, mens metoden er mere almindelig i medicinsk forskning (Bedwell et al., 2012; Monrouxe, 2009; Hughes & Callery, 2004) og inden for psykologien (Crozier & Cassell, 2016). Metoden bruges også i enkelte sociologiske undersøgelser, der ligesom her undersøger områder, som er private og svært tilgængelige, såsom børn og unges forhold til søvn (Moran-Ellis & Venn, 2007; Hislop et al., 2005) eller overgangen til voksenlivet hos unge med et synshandicap (Worth, 2009). Der findes én forskningsundersøgelse, der anvender metoden i forhold til familieplejebragte børn (Rees & Pithouse, 2008), hvor plejefamiliernes kropslige praksisser i forhold til børnene i pleje er i fokus.

I afhandlingen har jeg brugt diktafondagbogen som en metode til at få endnu et perspektiv på børnenes og plejeforældrenes liv igennem deres indtalinge, som et supplement til de andre metoder. Den måde, jeg har brugt diktafondagbøger på i min undersøgelse, ligner traditionel dagbogsskrivning og kan kendetegnes ved følgende fire træk: a/ indtalingerne er regelmæssige og udgør en sekvens af indtalinge over en tidsperiode (en uge), b/ indtalingerne gøres i enrum, c/ indtalingerne er indtalt på et tidspunkt, der ligger tæt på det skete, der indtales om, helst samme dag, og d/ indtalingerne omhandler det, som individet synes er relevant, typisk gengivelser af hændelser, aktiviteter, følelser osv. (Alaszewski, 2006:3).

Diktafondagbogsindtalingerne i denne undersøgelse adskiller sig først og fremmest fra traditionel dagbogsskrivning, ved at de indtalende børn ikke selv er modtagere af deres indtalinge. Børnene adresserer derimod en anden og relativt fremmed modtager, nemlig forskeren, og det har naturligvis haft betydning for indtalingerne (Martinson, 2003). Selvom børnene i pleje og deres plejeforældre havde fået vide rammer i forhold til, hvad indtalingerne skulle handle om, har det haft betydning for børnenes prioriteringer, at optagelserne efterfølgende ville blive brugt i et

forskningsprojekt. Jeg har en formodning om, at følgende to aspekter optrådte netop med henblik på forskeren som modtager:

For det første var plejeforældrenes indtalinge prægede af et fokus på børnene i pleje. Selvom jeg havde bedt plejeforældrene om, at fortælle om *deres* dag, var der en tendens til, at plejeforældrene kun fortalte om, hvad barnet i pleje havde lavet i løbet af dagen. Beskrivelser, der ofte blev efterfulgt af vurderinger i forhold til børnenes problemer og plejeforældrenes bekymringer i den sammenhæng. Dette overraskede mig i udgangspunktet, men valget af dette fokus er samtidig ikke overraskende, hvis man ser på forskningslitteraturen om anbragte børn, der er domineret af psykologiske og sundhedsfaglige perspektiver på børns udvikling med henblik på at afhjælpe problemer (Ulvik, 2007). Det er i den sammenhæng ikke mærkeligt, at plejeforældrene forventer, at jeg som forsker er interesseret i dem, i kraft af deres funktion som netop plejeforældre til deres barn i pleje med en viden om barnets udvikling og problemer og ikke som mennesker med en hverdag, der både handler om barnet i pleje og alt muligt andet også.

For det andet brugte et par af børnene forholdsvis meget tid på at sige: “jeg har det godt”, “det går godt”, “det har været en god dag”. Disse opsummeringer af noget som ‘godt’ er måske ikke ualmindeligt når man fortæller om sin dag, men når det i enkelte tilfælde blev dominerende for børnenes indtalinge, så kan det have noget at gøre med, at børnene kunne have svært ved at finde ud af, hvad jeg som forsker gerne ville vide noget om, og hvad jeg som forsker ville bruge indtalingerne til. En anden årsag kan være, at børnene – ligesom med plejeforældrene ovenfor – havde en forventning om, at jeg som forsker primært var interesseret i at finde ud af, hvorvidt børnene havde det godt, og om de trivedes i deres plejefamilie eller ej. Dette er sandsynligt, fordi det er et fokus, som børnene møder hos andre voksne, som disse børn taler med, eksempelvis sagsbehandlere og/eller psykologer. Børnenes og de unges understregning af, at ‘alt er godt’ kan ses som en måde at berolige forskeren på i forhold til, at der ikke er problemer hos dem. Det dominerende indtryk af især børnenes indtalinge var dog, at de følte sig relativt frie i forhold til at udtrykke sig over for den fremtidige forsker-tilhører på eksperimenterende måder, fx ved at bryde med en kronologisk fortælling og lege med form og indhold⁴⁷. Eksempelvis lavede Thomas en indtaling med en robotstemme, fordi han var Supermand den dag, Vigga genfortalte hele historien fra Biblen om Maria og Josef, inklusive tilhørende sange, og Rasmus startede sin første indtaling med et begejstret udråb: “Jeg har fået en bil!”, hvorefter han sprang videre til at sige noget om sin kat.

⁴⁷ De yngre børn, mellem 5 og 11 år, brød hyppigere med den kronologiske fortælleform, mens de unge og voksne plejeforældre som regel startede med at fortælle om dagen som et forløb fra morgen over middag til aften.

Observation: Det lykkedes mig, trods en ihærdig indsats, kun at få mulighed for at observere i fem samvær. Heraf var to samvær med det samme barn (det ene var med begge forældre, mens det andet kun var med barnets far). Alle de fem udførte observationer foregik i støttede samvær. Jeg havde igennem forløbet opnået samtykke til at deltage i flere samvær, men det skete et par gange, at sagsbehandleren eller forælderen i sidste øjeblik skiftede mening på grund af opståede konflikter med hinanden eller med barnet, der betød, at en af parterne alligevel ikke ønskede, at jeg var med. Det var, uanset hvad, vanskeligt at få lov til at deltage. Samvær kan både være følelsesladede og konfliktfyldte, ligesom forældrene i mange tilfælde foretrak, at deres begrænsede tid med barnet var så uforstyrret som muligt. Jeg sad og kiggede under samværet og deltog ikke i de aktiviteter, som forælder, barn og samværskonsulent satte i gang, såsom spil eller udendørs leg på legeplads. Dette betød, at samværskonsulent og jeg nemt faldt i snak under samværet, hvilket kunne være med til at forvirre forældrene og børnenes forståelse af, hvem jeg var, og hvad jeg havde myndighed til. Jeg valgte derfor i de sidste to samvær at ændre praksis og understrege formålet med min tilstedeværelse som observerende forsker, ved at jeg tog min bærbare computer med ind i samværet og skrev på den. Jeg beskrev naturligvis i starten over for forælder og barn, hvem jeg var, og hvad jeg havde tænkt mig at notere og ikke notere på min computer. Netop tilstedeværelsen af computeren muliggjorde, at min rolle blev ekspliciteret i en situation, hvor det kunne være svært at kommunikere over for børnene og de voksne, hvem jeg var, og hvad jeg lavede. Ved hjælp af computeren kunne jeg også frigøre mig fra en automatisk kobling til samværskonsulent og de signaler, jeg derved risikerede at sende til forælderen om, at jeg kunne have kontakt med myndighedspersoner omkring deres sag. Ved at jeg udførte en helt separat eller anderledes praksis, nemlig at skrive på computeren, skabte jeg en position, som 'the detached observer' (Hutchby & Moran-Ellis, 1997:10) som var mere veldefineret og, formoder jeg, nemmere at forholde sig til for forælder og barn.

4.3. Betydningen af begrænset kontakt med felten

Samlet set privilegerer de fire metoder, som jeg har skitseret ovenfor, det talte ord. Hvis man skal udregne, hvor lang tid jeg har brugt i felten med en bestemt metode, så har jeg brugt mest tid i *interview*situationer med mine informanter, og jeg har mængdemæssigt mest empiri, hvor mine informanter taler om noget, de gør eller har oplevet – både i interview, i forhold til netværksdiagrammet og i diktafondagbøgerne. Jeg havde, måske på grund af min baggrund som antropolog, ønsket, at jeg kunne lave deltagerobservation i plejefamilierne og hos forældrene i samvær og være sammen med informanterne på en mere uformel måde og igennem længere tid, men det var på ingen måde muligt, at jeg kunne opholde mig i felten ud over de indgåede aftaler om korte besøg.

Min adgang til felten var præget af en stædig staccato: De fleste møder havde et specifikt formål (interview eller observation), var aftalt inden for en bestemt (kort) tidsramme og sluttede, når uret sagde det. Jeg tilbragte derfor også samlet set mere tid i min bil til og fra forskellige familieplejeorganisationer, plejefamilier og forældre spredt rundt om i Danmark, end jeg tilbragte i direkte kontakt med mine informanter⁴⁸. De metoder, som jeg har skitseret ovenfor, fungerede ikke bare som et middel i mødet med felten, men udgjorde også et eksplicit mål med og berettigelse for samme. Når jeg mødte en informant, var det med henblik på, at udføre interview, netværksdiagram, observation (diktafonerne blev sendt). Anden form for deltagelse blev afvist af voksne 'dørvogtere' (sagsbehandlere, forældre, plejeforældre), som regel med begrundelsen om, at børnene var for skrøbelige til at have mig omkring sig i længere tid.

Men adskillelsen mellem forsker og felt er samtidig ikke så entydig, som jeg beskriver det ovenfor. Adskillelsen mellem forsker og felt er i et agential realistisk perspektiv ikke kun ensbetydende med 'ikke-kontakt', men er en intra-aktion, der er med-konstituerende for dataproduktionen. I dette fokus rykkes opmærksomheden væk fra de direkte møder mellem forsker og felt, som eneste kilde til viden og hen til, hvordan forskellige tilblivelser af forsker og felt har betydning for dataproduktionen. Dette udgangspunkt er også medvirkende til at rykke ved feltarbejdet som noget, der foregår 'derude' i felten i afgrænsede tidsrum. Et fokus på agentiale skæringer kan åbne op for en langt mere omfattende opmærksomhed på, hvordan forsker, felt og informant kommer til stede sammen på måder og tidspunkter, der forandrer sig og rækker ud over den ene time eller lignende, hvor forskeren befinder sig i informantens hjem i direkte kontakt. Et fokus på de agentiale skæringer viser, at adskillelsen mellem forsker og felt ikke kun betyder afstand i forståelsen fravær af kontakt, men afstanden er derimod en medkonstituerende faktor i praksis, som har betydning for tilblivelsen af forsker og felt og dermed også for vidensproduktionen. Dette vil jeg gerne belyse igennem et konkret eksempel fra feltarbejdet.

4.3.1. Indtaling af diktafondagbog som eksempel på intra-aktioner med felten på afstand

I metoden diktafondagbog var jeg som forsker ikke fysisk til stede i plejefamiliens hjem, når diktafondagbogen blev indtalt. Jeg sendte som regel diktafonen til plejefamilien med et følgebrev og en returkuvert, der angav, at diktafonen kun var til låns. På de afsendte diktafoner står der, at RUC er ejer af diktafonen sammen med et nummer på den pågældende diktafon. Nogle informanter syntes, at opgaven var spændende og indtalte med entusiasme – dette gjaldt især børnene – mens andre fandt det

⁴⁸ Mine informanter kommer fra hele Danmark: Sjælland, Fyn, Jylland og Bornholm.

svært, at de ikke talte til et menneske og ikke kunne aflæse lytterens ansigtsudtryk (det var en respons, jeg fik fra enkelte plejeforældre). Min brug af diktafondagbogsmetoden fandt sted på måder, hvor forskerens og informantens intra-aktioner blev forskudt i tid som en form for indirekte kommunikation. Min aflytning og reaktion på det indtalte skete på et tidspunkt, hvor indtalingerne var ude af informanternes hænder, og hvor informanterne ikke længere kunne ændre dem eller nuancere dem yderligere. Det følgende eksempel er hentet fra plejefar Torbens indtaling af en diktafondagbog en aften i august. Plejefar Torben og hans kone har to børn i pleje, Nynne på ni år og hendes lillesøster på to år. Torben har et fuldtidsjob som sælger, mens hans kone går fuld tid hjemme med børnene i pleje:

Torbens diktafondagbog

‘Tirsdag d. 3. august – det er Torben.

Det er fredag i dag. Starter med morgenmad, så blev der vasket tøj og lidt rengøring. Endelig fik vi fat på sagsbehandleren og aftalt det videre forløb på børnepsykiatrisk afdeling, og hvordan vi forholder os til ferie fremover. Nynne går helt i stå på fredage. Psykologen kalder det ‘at vegetere’. Det tror jeg for i øvrigt ikke rigtig er at vegetere. Men det er jo så ligegyldigt. Det er benhårdt at guide hende igennem en helt almindelig dag, hvor hun ikke kan finde ud af nogen ting selv. Frokosten faldt hun i staver over. Vi skulle sige: “tag en bid”, “en bid til” og så videre. [...] Nynne er langsom, langsom, langsom. Femogfyrre minutter om at børste tænder og gå i seng. I dag er vi slidte”.

I indtalingen ovenfor, fortæller Torben mig om sin datter i pleje, Nynne. Selvom jeg i instruktionen til diktafondagbøgerne bad plejeforældrene om at fortælle om deres dag, fortæller Torben (ligesom mange af de andre plejeforældre) mest om, hvad hans datter i pleje, Nynne, har gjort på denne dag, og hvordan dette påvirker ham.

Torben deler sine bekymringer med mig som fremtidig tilhører om Nynne. Indtalingen bliver en betroet fortælling, både fordi Torben deler oplysninger om plejedatteren (at hun er i et psykologforløb, og hvad psykologen har vurderet) og om sig selv (at han og plejemoren bliver slidte af at skulle guide Nynne igennem en hel dag). Torben fortæller, at Nynne har været hos en psykolog, men at psykologen ikke er kommet frem til en vurdering, som Torben er enig i, og Torben inviterer mig som forsker ind i et betroet rum som én, der er vidende om udsatte børn, og som også vil kunne danne kvalificerede vurderinger om Nynne.

I aflytningen kan jeg vælge at forholde mig til, hvorvidt Torben kunne have ret i sin fortolkning af, at Nynnes langsomhed er så problematisk, at hun bør behandles, eller om psykologen har ret i sin indstilling til Nynne som én, der ‘bare vegeterer’. Jeg kan overveje, hvor problemet har sin rod. Er det plejeforældrene, der har uretfærdige krav til Nynne i hverdagen, ligger problemet hos

Nynne eller måske hos psykologen? Denne form for vurdering kan både være relevant og nødvendig i nogle sammenhænge, men tager også afsæt i en antagelse om informanterne (og forskeren) som a priori afgrænsede individer. Hvis fokus i stedet flyttes til at inkludere de mere omfattende intra-aktioner, som gøres mellem Torben og mig som forsker i den tidsforskudte indtalings- og aflytnings-praksis bliver vi synlige som tilblivelser på særlige måder: Jeg kan høre, at Torben nok står alene i et rum, og det lyder, som om der er et fjernsyn tændt i baggrunden, mens han taler til mig. Jeg er kropsligt fraværende i rummet og i situationen, hvor indtalingen finder sted, og også fraværende i den hverdag, som Torben fortæller om. Alligevel er jeg som forsker ikke uden betydning. Det er mig – forskeren – som Torben taler til, som en (fremtidig) tilhører. Min fremtidige og adskilte lytning af Torbens indtaling er med til at give Torben sit særlige fokus på Nynne frem for på sig selv, fordi Torben måske antager, at det er den type viden, som jeg som forsker er interesseret i, og måske også, fordi det er igennem hans fokus på Nynnes udfordringer, at hans position som plejefar bliver synlig. Diktafonens stempel fra universitet, mit 'fravær' og dermed Torbens manglende mulighed for at orientere sig direkte i forhold til mine spørgsmål, optagelsesteknologien, der binder Torbens udsagn som udtalelser, han ikke kan ændre, når de først er sendt, er alt sammen medkonstituerende for Torbens indtaling og tilblivelsen af Torben som plejefar.

Samtidig peger intra-aktionerne omkring diktafondagbogen også ind i andre praksisser på familieplejeområdet, som ligner intra-aktionerne omkring diktafondagbogsmetoden, hvor plejeforældrene fortæller om deres hverdag og udfordringer til andre (eksperter, myndigheder osv.), på afstand af den hverdag og de hændelser, som plejeforældrene fortæller om. Torben står i dagbogsindtalingen på afstand af Nynne og forskeren, og fortæller om noget, der er sket på et andet tidspunkt, end det som selve indtalingen foregår i. Begivenheder formidles over afstande og bliver en måde at åbne hverdagen i familieplejehjemmet op på. I den proces bliver begivenhederne også reduceret og komprimeret i ord og sætninger *om* noget og *om* nogen, som ligesom i interviewet kan være med til at fikse barn, voksen, forsker som bærere af viden om hinanden og om deres liv. Plejeforældrene har generelt hyppig kontakt med mange professionelle såsom psykologer, supervisor, sundhedspersonale, familieplejekonsulenter osv., som de udveksler informationer med, ikke ved brug af diktafon, men ved at fortælle om en situation, der er sket på et tidligere tidspunkt. Denne praksis er i den forstand ikke ukendt eller ny, og det kan tænkes, at plejeforældrenes måde at tale på både i interviewene og i diktafondagbøgerne, også er blevet formet af erfaringer med lignende udvekslinger med voksne professionelle om børnene i pleje.

Hvis man kun anskuer forskerens deltagelse i felten som ensbetydende med forskerens fysiske tilstedeværelse sammen med de udvalgte grupper af informanter, kan man risikere at overse,

hvordan forskerens og/eller informanternes fravær eller afstand til den hverdag, der tales om, også medkonstituerer empirien. En feltarbejdssituation omfatter også de intra-aktioner, der sker, når plejefar går ind i et separat rum for at tale i en diktafon til forskeren som fraværende, fremtidig lytter, og disse praksisser af vekslende fravær og tilstedevær, adgang eller mangel på samme er alt sammen intra-aktioner, der medkonstituerer empirien på særlige måder. I dette feltarbejde er min deltagelse i felten præget af meget afstand og adskillelse. Denne adskillelsespraksis er både medkonstituerende for dataproduktionen og indeholder samtidig en masse viden om, hvordan familieplejeområdet er bygget op og fungerer igennem fysiske adskillelser, der kan sammenknyttes igennem talehandlinger og forskellige grader af betroet kommunikation om levet liv på et andet tidspunkt et andet sted. Dermed bliver forståelsen af empirien langt mere omfattende og kompleks, og fokus flyttes fra, at empirien kun findes 'derude' i felten, og til, at empirien bliver til hele tiden i de forskellige intra-aktioner omkring feltarbejdet.

4.3.2 Begrænset adgang er medkonstituerende for empirien

Præsentationen af afhandlingens fire metoder i starten af kapitlet giver beskrivelser af, hvad jeg generelt har gjort, når jeg har været i kontakt med felten, og disse beskrivelser er nødvendige for at skabe et grundlag for at vurdere afhandlingens metodiske styrker og begrænsninger. Samtidig understøtter disse beskrivelser på en subtil måde en opfattelse af, at forskeren 'indsamler' sin empiri gennem brugen af de forskellige metoder i forskerens kontakt med felten. Ovenstående eksempel viser intra-aktioner mellem forsker og felt som mere komplekse end dette. Dermed ikke sagt, at metoder som interview og deltagerobservation er det samme, og at det er ligegyldigt, hvilken metode man bruger, men metoderne kan med fordel beskrives igennem konkrete intra-aktioner for at synliggøre, hvordan de medkonstituerer empirien på forskellige måder.

Som det måske er blevet tydeligt af ovenstående, foregår der en masse formidling på familieplejeområdet mellem individer på afstand af det skete. Dette sker både når forskeren intra-agerer med plejeforældre og børn og når plejeforældrene udveksler med andre professionelle voksne om deres hverdag som plejefamilie. Dette skyldes både, at familieplejeområdet beskytter børnene mod for mange forstyrrelser (fra forskeren), og at familieplejeområdet omfatter børn og voksne, der på én gang er adskilte fra og sammenhængende med hinanden, som ikke har fuld adgang til hinandens liv, og som i mange tilfælde ikke kan/vil tilbringe tid sammen i det samme rum, selvom de måske begge er dybt optagede af trivslen hos det samme barn. Der er en gennemgående samtidighed af fravær og tilstedevær i familiepleje som felt, og hvis man overhovedet kan tale om dominerende træk ved familiepleje, så må det være en samtidighed af adgang og adskillelse: At kontakt mellem nogle er betinget af andres fravær.

Ikke permanent, men i det tidsrum, hvor man er sammen. Forældre bor ikke længere sammen med deres børn, men har alligevel samvær med dem i afgrænsede tidsrum, hvor plejeforældrene ofte ikke deltager. Børnene er sammen med deres plejefamilie det meste af tiden og ser deres forældre i samværene, men har måske mistet kontakten til deres udvidede biologiske familie (bedsteforældre, fætre, kusiner, onkler og tanter), som der ikke er tid eller plads til i samværene eller i hverdagen. Når plejeforældrene taler med forskeren sker det bag en lukket dør, som gør det muligt at fortælle om børnene i pleje og deres udfordringer til en anden voksen. Felten er ikke en helhed, som jeg som forsker kan rejse igennem, opholde mig i eller tale uproblematisk om, men er sammensat af en samtidig adgang/adskillelse, af mindre relationelle enheder, der bevæger sig igennem forskellige koalitioner.

Idealet om at lave et feltarbejde og opholde sig over et længere tidsrum sammen med informanterne som forskende deltager i deres hverdag er kun muligt, hvis informanterne rent faktisk lever et liv med en vis entydighed, åbenhed eller fællesskab både rumligt (at informanterne opholder sig nogenlunde samme sted) eller relationelt (at informanterne er en del af hinandens liv på en måde, hvor de har et minimum af adgang til hinanden). Informanterne, som jeg mødte, oplevede og accepterede i de fleste tilfælde, at hinanden var der, og hvem hinanden var, men en samtidig tilstedeværelse fx mellem en forælder og en plejeforælder er enten direkte betinget af eller indbefatter en eller anden form for adskillelse og kontrol med kontakten eller informationsflowet. I empirien er der mange eksempler på praksisser, som handler om at kontrollere forskellige slags information. Relationer bliver (i denne felt måske mere end de fleste andre steder) til igennem afgrænsninger fra andre, og de afgrænsede, formålsdefinerede møder, halve historier og ofte modstridende interesser havde jeg som forsker til fælles med alle andre i felten. Disse adskiltheder *gøres*. Jeg sidder i min bil og kører fra universitetet til plejeforældrerens husmandssted på landet og sidder efter ca. en times interview igen i bilen og ser selvsamme husmandssted forsvinde i bakspejlet⁴⁹. Den (romantiske) forestilling om forskerens adgang til informantfællesskaber findes ikke her, fordi felten i vid udstrækning handler om adgang og adskillelse som to sider af samme sag. Samtidig er det netop pointen med det ovenstående eksempel, at adgang eller adskillelse fra felten aldrig er endimensionale muligheder for hhv. vidensindsamling eller et fravær af samme, men forskellige intra-aktioner, der er medkonstituerende for dataproduktionen, forsker og felt.

⁴⁹ Jeg havde ikke kunnet lave dette feltarbejde uden en bil. Størstedelen af plejefamilierne bor i husmandssteder på landet med ringe adgang til offentlig transport.

4.4. Afrunding

I beskrivelserne ovenfor af afhandlingens empiriske dataproduktioner har jeg både forsøgt at formidle de greb, jeg har gjort, og at pille ved nogle af de antagelser om robusthed i sammenhængen mellem forskerens aktiviteter og vidensproduktionen, som derved subtilt formidles. Denne tilgang er etisk, i og med at den ikke tager afstande, forskelle og substanser for givet, men undersøger dem som midlertidige, lokale og afhængige tilblivelser i intra-aktioner mellem forsker og felt.

Jeg har valgt at beskrive familiepleje som en felt, der bliver til igennem en samtidighed af adgang/adskillelse. Som vist ovenfor er denne praksis ofte medvirkende til at fikse informanter, forsker og felt som adskilte bærere af viden, hvor nogen fortæller om nogle andre personer og/eller situationer, der ikke er der nu. Denne praksis er almindelig både i praksis og i forskning og er konstituerende for tilblivelser af børn og voksne som entydige subjekter, der kan tales med eller om, mens disse fikseringers afhængighed af de praksisser de bliver til igennem, snarere usynliggøres.

Jeg har forsøgt at åbne op for mange slags fortællinger rent metodisk ved at inkludere flere slags informanter, børn i pleje, forældre og plejeforældre, og (næsten) sidestille dem i graden af opmærksomhed. Desuden har jeg valgt at kombinere flere metoder. Begge dele er med til at synliggøre hvordan de forskellige greb har betydning for dataproduktionen. Bestræbelserne på at styrke en nuanceret vidensproduktion igennem genereringen af forskellige versioner af familiepleje, fortsætter i min analysemodel, som vil blive præsenteret i næste kapitel.

Kapitel 5: Afhandlingens analysemodel – fødselsfortællinger om upassende andre

Hvad har jeg gjort, da jeg stod med de færdigt transskriberede interview, netværksdiagrammer diktafondagbogsindtalinge, mine feltnoter fra observationer, telefonsamtaler, e-mail-udvekslinger og logbog? Hvori består skridtene ind i analyserne og produktionen af tekst? Udvalgelsen af relevante data og de færdige analyser er blevet til igennem flere, iterative processer, som jeg kort vil beskrive nedenfor.

Som det første har jeg arbejdet med at lave forskellige sorteringer i materialet, med henblik på at løse mine egne normative opfattelser af felten, som hele tiden gik ind i automatiserede tænkninger om børn og slægtskab informeret af psykologisk og pædagogisk inspirerede hverdagsforståelser af børns udvikling og afvigelser herfra, mine egne erfaringer som forælder osv. Jeg begyndte med at kode alt mit materiale ved hjælp af kodningsprogrammet MaxQDA⁵⁰, og det har givet mig mulighed for at opleve materialet igennem opdelinger og sammenstillinger af tekstbidder i forhold til gennemgående temaer i empirien. Temaerne blev udvalgt på baggrund af læsninger af eksisterende forskning om familiepleje og min teoretisk informerede interesse for at inddrage hverdagslige og materielle aspekter i analysen. Et tema var fx tid, som var et dominerende aspekt i empirien, der eksempelvis kom til udtryk i udtalelser om barnets udvikling, alder, tidlige eller sene interventioner, udviklingsmål, handleplaner, social arv osv. Et andet dominerende tema var dyr, som var noget, især børnene fortalte om i forhold til, hvilke dyr de havde, hvilke dyr de ønskede sig osv. Temaerne muliggjorde nogle første udkast af tekster som midlertidige refleksioner, der har været med til at kvalificere og skærpe min forståelse af bredden i materialet og bryde med nogle af mine egne forhåndsopfattelser af, hvad der er relevante temaer i forhold til slægtskab og familiepleje.

Efterfølgende har jeg sorteret materialet ved hjælp af metoden 'Situational Analysis' af Adele Clarke (2005), hvilket gav mig mulighed for at læse og ordne mit materiale på endnu andre måder igennem forskellige kort og forskellige niveauer⁵¹. Denne tilgang muliggjorde andre åbninger end kodningsarbejdet. Ved hjælp af metoden Situational Analysis har jeg produceret forskellige kort og reflekterende tekst, der åbnede op for en stor kompleksitet i materialet og udfoldede sammenhænge mellem humane og non-humane komponenter, som jeg ikke havde tænkt over før. Også her producerede jeg begyndende analysetekster, som har fungeret som midlertidige skridt i analyseprocessen med henblik på at blødgøre nogle af mine egne automatiserede tænkninger og

⁵⁰ MaxQDA er et tysk softwareprogram, der er designet til at kode og analysere kvalitative og kvantitative videnskabelige data.

⁵¹ Situational Analysis er udviklet af Adele Clarke, professor i sociologi, som et tilbud om en analysestrategi, der søger at videreføre kvaliteterne fra 'Grounded Theory', så de kan bruges i en postmoderne kontekst (Clarke, 2005).

opmærksomheder. Det er blandt andet igennem arbejdet med denne metode, at jeg blev opmærksom på, hvor vigtig min bil var for feltarbejdet, hvilket igen åbnede op for alle de dertil knyttede refleksioner over afstand og nærhed mellem forsker og felt, som jeg har beskrevet i forrige kapitel.

Igennem mit arbejde med begge metoder blev jeg opmærksom på, hvordan nogle begreber automatisk 'fulgte' eller blev relevante i forhold til nogle informanter frem for andre. Eksempelvis var jeg, i øvrigt i overensstemmelse med meget forskning og praksis, optaget af spørgsmålet om 'motiv' i forhold til plejeforældre, mens dette spørgsmål ikke optrådte som relevant i forhold til forældre eller de anbragte børn. I forhold til forældrene, var jeg, ligeledes i overensstemmelse med forskning og praksis, derimod optaget af at forstå betydningen af forældrenes kropslige og psykologiske 'prægninger' af deres anbragte børn, mens denne sammenhæng ikke umiddelbart syntes relevant i relationer mellem plejeforældrene og deres anbragte børn. Jeg blev efterhånden opmærksom på, hvordan jeg, og det forskningsmiljø omkring familiepleje, som jeg er rundet af, er med til at gøre slægtskab mellem børn og voksne på bestemte måder ved at reservere særlige spørgsmål til de forskellige informantgrupper. Det vil sige, at slægtskab bliver til i forskningssammenhænge ved at lade analysen tage afsæt i antagelser om indbyggede forskelle, ligheder, afstande og nærheder imellem de børn og voksne, der indgår i undersøgelserne, *inden* analyserne overhovedet er gået i gang. Denne erkendelse gjorde mig nysgerrig i forhold til, om man kunne undersøge de samme begreber i forhold til de samme informantgrupper, men på måder, hvor de agentiale skæringer, som var med til at gøre disse temaer relevante og selvfølgelige, ikke blev taget for givet, men blev inkluderet i analyserne. Det blev således ikke kun interessant at undersøge, hvilke motiver plejeforældrene havde for at indgå i et plejeforhold. Det blev også interessant at finde ud af, hvad spørgsmålet om plejeforældrenes motiver gør ved forståelser af slægtskab mellem plejeforældre og deres børn i pleje. Denne nysgerrighed affødte den første overordnede og blivende opdeling af materialet i fire begreber/temaer, ét for hvert kapitel:

5.1. Opdelingen af analysekapitlerne

Hvert analysekapitel tager afsæt i et begreb, som forskning og praksis særligt fremhæver i forhold til hver af de forskellige informantgrupper; hhv. plejeforældre, forældre og børn i pleje. Det vil sige, at jeg opdeler kapitlerne sådan, at de tager afsæt i en af nævnte informantgrupper og et udvalgt, centralt begreb for denne informantgruppe som indfaldsvinkel (i det fjerde kapitel indgår de tre informantgrupper samtidig i tilknytning til et begreb). De fire begreber er udvalgt, fordi de er vigtige i forskningen i udsatte børn, men de kunne selvfølgelig også have været nogle andre. Et medvirkende kriterium for udvælgelsen var, at traditionelle anvendelser af disse begreber er med til at konstituere selvfølgelige antagelser om a priori afstande og nærheder mellem børnene og deres særlige voksne,

hvilket gør dem relevante i forbindelse med afhandlingens undersøgelse af slægtskab. Alle tre informantgrupper optræder i alle fire kapitler, men jeg har i hvert kapitel valgt at fremhæve praksisser, der særligt involverer den enkelte informantgruppe og det udvalgte begreb, som jeg undersøger ved hjælp af agential realistiske forståelser af samme.

Det første analysekapitel, **kapitel 7**, omhandler plejeforældrenes intra-aktioner. Kapitlet tager afsæt i motivbegrebet og undersøger, hvordan interessen for forældrenes motiv er med til at konstituere plejeforældre og deres børn i pleje som a priori adskilte. **Kapitel 8** tager afsæt i begrebet social arv, som er et begreb, der udelukkende knyttes til forældre til udsatte/anbragte børn, og undersøger, hvordan begrebet konstituerer det biologiske slægtskab som noget unikt og a priori på bekostning af børnene i plejes andre relationer. **Kapitel 9** tager udgangspunkt i børnene i plejes intra-aktioner og begrebet agens, som bliver et afsæt for at undersøge, hvordan forskellige agentialiseringer af børn i pleje som aktører (eller ej) samtidig gør nærheder og afstande mellem børnene og deres særlige voksne. **Kapitel 10** tager afsæt i et centralt forskningstema for familieplejeområdet, nemlig begrebet 'kontinuitet', og dette kapitel omhandler alle tre informantgrupper. Kapitlet viser, hvordan brug af begreber som kontinuitet og brud kan sløre forståelsen af børnenes relationer til de voksne som en kvalitet, der er mere kompleks end spørgsmålet om, hvorvidt relationer er stabile eller ej.

Efter denne overordnede sortering i empirien var på plads, har jeg på den ene side ladet mig guide af en stadig fordybelse i analysen ud fra den agentiale realismes begrebslige muligheder i forhold til at undersøge forskellige skæringer og sammenfiltringer og samtidig læst og genlæst empirien ud fra de anliggender, som virker her, og som både gav kød og blod til teorien, men også strittede imod eller kun svært lod sig gribe med den. Den agentiale realismes abstrakte karakter gjorde det vanskeligt at begrunde konkrete analytiske skæringer i arbejdet med empirien, da den agentiale realisme åbner for uanede muligheder af relevante dynamikker og bevægelser. Dette betød, at jeg efter forskellige analyseudkast begyndte at lede efter en analysemodel, der kunne give de enkelte kapitler en relevant og forståelig struktur. Haraways beslægtede, men mere empirinære videnskabsteori blev en måde, hvorpå jeg kunne begrunde nogle skridt i analysen og give kapitlerne en form, der både kunne rumme noget af den særlige kompleksitet, som den agentiale realisme åbner op for, og som også kunne tale til den eksisterende forskning på feltet. Især læsningen af Haraways tekst "The Promises of Monsters" (1992)⁵² blev betydningsfuld for det videre analysearbejde og førte til, at jeg valgte at bruge Haraways såkaldte 'amoderne' analysemodel, som en analysemodel i let redigeret form i afhandlingen. Jeg inddrog

⁵² Haraways tekst "The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others" er trykt i flere sammenhænge, hvoraf jeg overvejende har arbejdet med (og herefter kun henviser til) den danske oversættelse fra 2007 ved Malene Sejer Larsen: "Monstrøse løfter: En regenerativ politisk vision for de upassende andre" I: Søndergaard, D.M. (red.): *Feministiske tænkere. En tekstsamling*.

analysemodellen på et tidspunkt, hvor jeg allerede havde foretaget mange af mine empiriske analyser, og den muliggjorde både en organisering af mine analyser i en systematisk og genkendelig form og var samtidig med til at skærpe de pointer, som jeg allerede havde fremanalyseret ved hjælp af de udvalgte, agential realistiske begreber. Haraways interesse for produktioner af andethed og marginalisering giver analysen af agentiale skæringer og sammenfiltringer en form, der muliggør en udfoldelse af den agentiale realismes kompleksitetssensitive åbninger, samtidig med at den åbner for en dialog om normer, oppositioner og andetheder.

5.2. En 'amoderne' analysemodel

Hensigten med analysemodellen er overordnet at producere det, som Haraway kalder for, en "amoderne historie", som adskiller sig fra en diakron historie ved netop ikke at være en fortælling om fremskridt eller udvikling med en begyndelse og en afslutning. Haraway interesserer sig for historien som en "konstant og multimønstret" (Haraway, 2007:322) intra-aktion, hvor partialitet er et vilkår, og hvor flere perspektiver og synet fra mange sider er med til at sikre objektivitet (Højgaard, 2007:299). Dette betyder også, at analysemodellen ikke i første omgang udpeger veje, der kan hjælpe børn i pleje 'ud af' deres problemer eller 'hen til' en positiv udvikling, men at analysemodellen synliggør versioner af slægtskabelser som samtidige, men forskellige måder at gøre slægtskab på i forhold til de udvalgte temaer og de enkelte informantgrupper. De fire analysekapitler skal derfor ikke læses i forlængelse af hinanden som en sammenhængende fortælling med en udvikling og samlet pointe til sidst. Derimod udgør de hver især deres egen heterogene fortælling om familieplejeområdet. Produktionen af sidestillede, men forskellige versioner af slægtskabelser er en pointe i sig selv, som skaber viden om slægtskab som et foranderligt og multipelt fænomen.

Det amoderne udgangspunkt for analysemodellen er med til at ophæve mulige entydige fortællinger om de forskellige informantgrupper, jf. de beskrevne temaer ovenfor, og synliggøre forskellige tilblivelser af slægtskab i fænomenale praksisser, inklusiv tilblivelser, der ofte overses, fordi de anses for at være irrelevante eller uden betydning. Derved udbygges ideen fra Mol, jf. kapitel et, med at undersøge forskellige praksisser, der er knyttet til forskellige persongrupper, ved at belyse, hvordan disse persongrupper også hver især gør slægtskab på forskellige måder, nemlig i det Haraway, kalder for populære, oppositionelle/differentielle og upassende praksisser. Ved at insistere på at undersøge forskellige praksisser inden for hver persongruppe om det samme tema tilfører jeg analysen nogle 'benspænd', så jeg i højere grad undgår at reproducere automatiserede antagelser om børnene og deres primære voksne. På den måde undgår jeg at installere nogle persongrupper som ansvarlige for problematiske praksisser, mens andre ses som mere konstruktive, hjælpsomme osv.

5.2.1. En etisk forsvarlig tøven som en grundlæggende orientering i analysen

Man kan som forsker på området udsatte børn opleve, at der kan være en forventning om, at det er forskerens opgave at 'gøre godt', og at forskningen er rettet hen imod hjælp eller konkret forbedring af udsatte børns vilkår. Som det måske allerede er blevet tydeligt i de forrige kapitler, er forsknings- og praksisfeltet omkring udsatte børn ladet med krav om interventioner, fordi det handler om børn, der på forskellig vis bliver udsat for ting, der gør ondt, og som er uacceptable i de flestes forestillinger om et godt børneliv. Uden at jeg vil fornægte, at udsatte børn har brug for hjælp, og at jeg som forsker også er drevet af et ønske om at hjælpe, så kan den selvfølgelighed, hvormed hjælpen kan blive til et mål i forskningen, nogle gange medvirke til at begrænse en grundig udforskning af feltet, der inddrager kompleksitet og tager tid. Jeg har i denne afhandling tilladt mig en "etisk forsvarlig tøven" (Kofoed & Staunæs, 2014) ved at insistere på, at netop en tøven kan bringe aspekter i spil, der belyser komplekse processer, som ellers nemt forbigås, og som ad andre veje kan blive en hjælp ikke bare for børnene, men for hele området. Begrebet "en etisk forsvarlig tøven" er udviklet af Jette Kofoed og Dorthe Staunæs (2014) som betegnelse for en fagligt funderet strategi, som forskeren kan anlægge i feltarbejder, der foregår i "højintensitetszoner", der er præget af konflikt, og hvor informanterne kan have et ønske om, at forskeren intervenserer. Kofoed og Staunæs bygger med begrebet videre på de etiske overvejelser, der igennem mange år er gjort i post-strukturalistiske og feministiske miljøer, hvor etik er en uundgåelig del af teori og metodeudvikling (Kofoed & Staunæs, 2014:235). Jeg mener, at begrebet er anvendeligt som en væsentlig strategi, ikke bare i feltarbejdssituationer, men også i forskningsdesign osv. i forhold til at turde være langsom og turde insistere på kompleksitet i arbejdet med forskningsområder, der fra starten er defineret ved lidelse og interventionsbehov, såsom familiepleje og anbragte børn.

Den etiske forpligtelse har i dette arbejde i første omgang handlet om, at jeg som forsker forholder mig kritisk til egne vanemæssige skæringer i vidensproduktionen, fordi disse skæringer både kan være velmenende og samtidig konstituere eksklusioner af forskellig art. I forestillingen om at hjælpe udsatte børn kan man som forsker risikere at overse og undlade at medtænke konsekvenserne af en hjælp, der er baseret i en adskillelse, hvor man allerede på forhånd har placeret problemer hos børnene, agensen hos de voksne osv. En etisk forsvarlig tøven er i denne afhandling også en grundlæggende orientering, som begrundet valget af Haraways amoderne historie som analysemodel, som netop ikke sigter mod problemdiagnosticering og udvikling af løsninger, men snarere åbner op for kompleksitet gennem udfoldelsen af flere, samtidige versioner. Samtidig har begrebet medvirket til, at jeg har kunnet tåle at være langsom i en felt, der regelmæssigt kræver 'viden, der virker, og handling nu. Det skal dog påpeges, at en etisk forsvarlig tøven netop også er etisk forsvarlig, fordi der er nogle andre, der ikke

tøver, men arbejder med at finde konkrete løsninger på de problemer, der opstår på familieplejeområdet. Disse menneskers indsats er også med til at gøre en forskningsmæssig tøven etisk forsvarlig. Omvendt er en etisk forsvarlig tøven nødvendig, hvis vi ønsker at sikre, at interventionsbehovet følges af en grundig, og stadigt pågående, forskningsmæssig refleksion. På den måde kan begge tilgange anskues som en etisk forsvarlig forudsætning for hinanden⁵³.

5.2.2. Analysemodellens struktur i de enkelte kapitler: fra populære over differentielle/oppositionelle til upassende praksisser

Analysemodellen er som sagt inspireret af Haraway og den “analytiske teknologi”, som hun præsenterer i sin tekst “Monstrøse løfter: En regenerativ politisk vision for de upassende andre” (2007:323). I denne tekst bevæger Haraway sig igennem fire forskellige ”regioner” i en bestemt rækkefølge fra “artefaktualiteten til andetsteds”. Rejsen, som ledes af Haraways analysemodel, er ikke drevet af forestillinger om fremskridt, men af en ”konstant og multimønstret interaktion gennem hvilken liv og verdener, menneskelige såvel som umenneskelige, bliver opbygget” (Haraway, 2007:322). Haraway beskriver, hvordan hun godt kan lide sin analytiske teknologi, fordi den laver “en masse larm”, så hun ikke glemmer “nedarvede koalitioner mellem menneskelige og u-menneskelige aktører” (ibid.). Jeg forstår Haraways brug af ordet ‘larm’ som en måde at beskrive, hvordan anordningen forstyrrer antagelser, som tages for givet, og det er netop denne funktion, som modellen også har i afhandlingen her. De fire regioner, som Haraway gennemrejser, benævner hun: “A: Det virkelige rum”, “B: Det ydre rum”, “Ikke-B: Det indre rum” og “Ikke-A: Det virtuelle rum” (Haraway, 2007:323.). Jeg inddrager ikke Haraways temaer for disse fire regioner i denne afhandling, da jeg ikke beskæftiger mig med forholdet mellem realitet og virtualitet, som Haraway undersøger i sin tekst. I stedet er mine regioner bygget op om de fire temaer og tilknyttede informantgrupper, som jeg har beskrevet ovenfor.

Samtidig har jeg ladet mig inspirere af de skridt, som Haraway gør i analyserne *inden for* hver region: Haraway er i sin tekst interesseret i, hvordan forskellige lokale/globale opgør om naturens betydninger udspiller sig inden for disse fire forskellige regioner, som hun beskæftiger sig med hver for sig. Haraway udfolder disse opgør om naturens betydning ved at tage to specifikke analytiske skridt inden for hver region (Haraway, 2007:324ff.). Disse to skridt kalder Haraway for: 1/ et “populært billede af naturen og videnskaben”, som i første omgang virker sympatisk, men som ved en nærmere granskning også viser sig at indeholde dybereliggende dominansstrukturer og 2/ “differentielle/oppositionelle” praksisser, hvilket vil sige praksisser, der adskiller sig fra eller gør opposition mod førstnævnte, og som “kunne

⁵³ Se også Ulvik, (2007:328) for lignende overvejelser om nødvendigheden af både anvendelsesorienterede og kritiske forskningsperspektiver.

rumme løfte om noget andet” (Ibid.). I den fjerde og sidste kvadrant gør Haraway noget helt andet, ved at introducere en “foruroligende vejlederfigur”, der vejleder læseren i en “fødselsfortælling om upassende andre”, og som fastholder en spænding, der ikke umiddelbart kan forløses i hverken norm eller opposition, men indeholder begge dele. I min variation af Haraways analysemodel udgør de såkaldte fødselsfortællinger om upassende andre et tredje skridt, som lægger sig efter de to første igennem alle fire regioner. Hele analysemodellen bliver derved en udforskning af tre forskellige praksisser i hver af de fire regioner.

Jeg har valgt at organisere hvert af mine analysekapitler, som en region, der indeholder tre slags praksisser, som jeg, inspireret af Haraway, har givet betegnelserne: 1/ **populære praksisser**, 2/ **differentielle/oppositionelle praksisser** og 3/ **upassende praksisser**. I hvert kapitel udfoldes den amoderne rejse inden for hver ‘region’ igennem disse tre slags praksisser, der hver især gør slægtskab på forskellige måder. Det første skridt, de **‘populære praksisser’**, defineres ved intra-aktioner, der agentialiserer det biologiske slægtskab som forskelligt fra andre relationer mellem de anbragte børn og voksne. I de populære praksisser agentialiseres skæringer, som ikke udfordrer, men konstituerer normen, og på den måde kan de virke både sympatiske, overbevisende, selvfølgelige og endda blive usynlige i deres almindelighed. Samtidig medfører de populære praksisser også en dominans, idet de marginaliserer praksisser, der ikke følger normen. Et eksempel på populære praksisser kan være, når plejeforældre taler om deres relation til barnet i pleje som en omsorgsopgave med et mål om, at barnet i pleje udvikler sig. Hermed truer plejeforældrene ikke det biologiske slægtskab som norm for relationer mellem børn og voksne, og samtidig usynliggøres deres mulige følelser for barnet i pleje, som ikke relevante eller forkerte. I det andet skridt, de **‘differentielle/oppositionelle praksisser’**, agentialiseres skæringer, der udfordrer de populære praksisser ved at opponere eller gå imod normen, og gøre noget andet. Disse praksisser kan dog ende med at bekræfte normen, fordi de, igennem oppositionen mod forskellige grænser, samtidig synliggør og bekræfter disse. Et eksempel på differentielle/oppositionelle praksisser kan være, hvis plejeforældre opponerer mod forståelser af deres indsats som en omsorgsopgave, fx i vederlagsforhandlinger med kommunen, ud fra begrundelsen om, at børn også er mennesker, som man ikke bør lave økonomiske beregninger i forhold til. Denne differentielle/oppositionelle praksis er på den ene side et opgør mod opfattelsen af plejeforældrenes relation til barnet som en ‘opgave’, og på den anden side kommer plejeforældrenes opposition til udtryk igennem en generel moraliseren, som ikke angår deres personlige relation til barnet og dermed heller ikke udfordrer det biologiske slægtskab som norm for relationer mellem voksne og børn. Det tredje og sidste skridt, de **‘upassende praksisser’**, defineres ved intra-aktioner, der ikke gør entydige skæringer mellem det biologiske slægtskab og andre relationer mellem voksne og børn. De upassende praksisser

kan umiddelbart ikke forløses ind i denne dikotomi og de bliver svære at forklare, fordi de ikke trækker på accepterede normer og velkendte skæringer. Upassende praksisser indeholder samtidig spændinger, fordi de på én gang gør noget, der agentialiserer etablerede kategorier (såsom mor, far, plejemor osv.), uden at kategorierne samtidig forløses gennem vante skæringer. I en upassende praksis markeres det betydningsfulde i relationen snarere ved at agentialisere forskelle på nye måder, der forskyder grænser og lader dikotomien mellem biologisk slægtskab og andre relationer metamorferer eller falde i baggrunden som uvigtig. Et eksempel på upassende praksisser kan fx være, hvis en plejeforælder taler om sin relation til et barn i pleje som noget, der er personligt betydningsfuldt, men uden at begrunde årsagen til relationen igennem henvisninger til enten barnet i plejes behov for hjælp eller igennem sammenligninger med det biologiske slægtskab ved at sige, at relationen er lige så god som eller ligner biologiske slægtskabsrelationer.

De enkelte analyser og de tilknyttede empiriske citater, er udvalgt, så de i hvert kapitel udfolder en amoderne historie i tre skridt i forhold til hvert af de udvalgte temaer og relevante informantgrupper. Analysemodellen tager dermed ikke udgangspunkt i på forhånd etablerede kategorier af slægtskab eller mangel på samme imellem børn i pleje og deres særlige voksne og analyserer deres samspil derfra, men tager afsæt i analyser af praksisser, som gør forskellige versioner af slægtskab igennem en sedimentering af normer, opposition eller differentiell adfærd i forhold til disse normer eller som noget upassende, fordi de ikke forholder sig til eller kan indpasses i disse normer. De forskellige slægtskabsversioner, som er resultatet af analyserne (tre forskellige i hvert kapitel), skal forstås som et resultat af fænomenele praksisser, dvs. at de bliver til i afhængighed af analysemodellen osv. med henblik på at besvare afhandlingens spørgsmål om, hvad slægtskab er i familiepleje, og hvordan det bliver til.

5.2.3. Analysemodellens bidrag: den upassende anden som en position i sig selv

Hvert kapitel udfolder en region, hvor omdrejningspunktet er intra-aktioner, der særligt inkluderer en enkelt informantgruppe, hhv. plejeforældre, forældre og børn i pleje og et begreb som forskningen anskuer som særligt relevant i forhold til den pågældende informantgruppe. Det vil sige, at jeg undersøger, hvordan både populære, oppositionelle/differentielle og upassende slægtskaber kan gøres i forhold til alle tre grupper. En forhåndsantagelse kunne fx være, at populære praksisser gøres oftere af plejeforældre og børn i pleje end af forældrene, mens forældrene oftere gør opposition osv. Idet jeg går igennem den amoderne historie i tre skridt i hvert analysekapitel, i forhold til hver informantgruppe, bliver det tydeligt, hvordan alle tre informantgrupper intra-agerer som både norm-producerende, oppositionelle og upassende. Analysemodellen muliggør således en udfoldelse af forskellige

slægtskabelser, hvor alle tre parter kan have noget på spil, træde inden for og uden for normen osv.

Samtidig muliggør analysemodellen også en forståelse af de forskellige praksisser som samtidigt flertydige: De populære praksisser kan således være entydigt 'rigtige' og vellykkede, men også dominerende, mens oppositionelle/differentielle praksisser både kan være i opposition til noget og samtidig bekræfter normer i forhold til selvsamme, mens upassende praksisser både kan være foruroligende i en destruktiv forstand og samtidig åbne op for nye måder at gøre ting på, der er anderledes og 'rummelige'. Analysemodellen synliggør dermed en vej ud af entydige kategorier og ind i et videnstilbud om komplekse variationer og sammenhænge, hvor ingen (hverken forskeren eller de tre informantgrupper) står udenfor som uberørte af processen. De tre skridt i analysemodellen er alle vigtige og interessante, men analysemodellens bidrag ligger måske især i synliggørelsen af de upassende praksisser, som nemt forsvinder ud af analysen, fordi de ikke udspringer af eller producerer entydige kategorier, men går på tværs. De upassende praksisser er indbegrebet af Haraways ide om "håbets videnskab og politik" (Haraway, 2007:324), fordi de rummer tilsyneladende modsætninger i én slægtskabelse. Med Haraways analysemodel bliver det muligt at benævne denne samtidighed af modstridende kræfter som 'noget' og give det form. De upassende praksisser udgør også en anderledes tilgang til familieplejeområdet, som rummer et potentiale for videre udfoldelse og undersøgelse end det, der er muligt i afhandlingen her.

Med herværende analysemodel bliver det muligt at synliggøre en dynamik, der svinger mellem stabilitet og afvikling, som både kan hævdes at være et grundvilkår hos det moderne menneske (Thomassen, 2014), og som også er et særligt eksplicit træk på familieplejeområdet, fordi relativt stabile institutioner såsom familie og slægtskab er i bevægelse her. Den anvendelsesorienterede forskning og i nogen udstrækning praksis på området kan udgøre et modtræk til denne destabilitet i sine bestræbelser på at skabe overblik og sikker viden om udfordringer, indsatser, mål og relationers betydning. Disse 'entydighedsfordringer' har tendens til at overskygge andre bevægelser, hvor slægtskab er usikkert eller ambivalent, som et 'både-og'. Analysemodellen udfolder, hvordan der på familieplejeområdet er mange praksisser, der sigter mod at skabe tryghed og stabilitet for børnene. Dette er noget, som generelt anses for at være væsentligt i et barns opvækst og noget, der lægges vægt på som en central bestræbelse i familieplejeanbringelser. Modellen udfolder dog også, hvordan disse praksisser kan være skrøbelige i deres entydighedsbestræbelser og have effekter, som både kan understøtte og afvikle børnenes og de voksnes oplevelse af at høre til og have en vigtig relation med hinanden. Samtidig kan de upassende praksisser vise en anderledes bevægelighed, der kan vise andre muligheder for tilhør og stabilitet.

Før jeg begynder rejsen igennem analysemodellens fire regioner vil jeg i det næste kapitel skitsere lovgivningen på familieplejeområdet i Danmark igennem historien. Dette kan ses som et brud

med det amoderne fokus, som min analysemodel netop har lagt op til, men kapitlet er tænkt som en situering eller lokalisering (Haraway, 1988; Lykke, 2008:17ff.) af de fire regioner, som analyserne vil bevæge sig igennem i de efterfølgende kapitler. Skitseringen af anbringelseslovgivningen introducerer den politiske arena og de historiske magtforhold, som slægtskab på familieplejeområdet også bliver til igennem.

Kapitel 6: Optakt: Børn og forældre igennem 100 års lovgivning

Som optakt til analysekapitlernes amoderne historier vil jeg i dette kapitel zoome ud og fortælle en historie om lovgivningshistorien, nærmere bestemt udvalgte dele af den danske lovgivning de sidste 100 år fra 1905 til 2011, der er rettet mod udsatte børn og deres forældre. Kapitlet er tænkt som en situeret af analysemodellen og de mikroanalyser af slægtskabspraksisser i dansk familiepleje som vil følge herefter. De forskellige kilder til kapitlet er udvalgt med henblik på at skitsere, hvordan den danske lovgivning har forandret sig og stadig forandrer sig i forhold til forståelser af relationen mellem børn og forældre. Lovgivningen er med til at konstituere normer for måder at tænke og handle på i forhold til relationer mellem udsatte børn og deres forældre: Når man dykker ned i lovgivningshistorien, bliver det tydeligt, at noget af det, som i dag regnes for selvfølgelig, ikke har været det tidligere og omvendt og at praksisser, som har været reguleret i lovgivningen på en bestemt måde for 100 år siden, og som har været forkastet, nu tages op igen på nye måder. Anbringelsesområdet er dermed også et område, hvor indsatser afprøves, forsvinder igen, fastholdes eller genoptages, fordi de enten skuffer eller opfylder ønskede mål i forhold til de udsatte børn og deres forældre. Lovgivningen eksisterer i tekstform, men lovgivningen er samtidig en praksis, der er med til at konstituere slægtskab som fænomen ved at gøre relationerne mellem anbragte børn og deres primære voksne mulige eller umulige på forskellig vis. Som denne gennemgang af lovgivningshistorien på anbringelsesområdet også vil vise, er lovgivningspraksisserne selv påvirkelige i praksis. Lovgivningen står ikke som en passiv ramme for praksis, men virker med og ændrer sig derved.

Lovgivningshistorien kan fortælles på mange måder, men i dette kapitel har jeg et særligt fokus på forskellige tilblivelser af det biologiske slægtskab igennem intra-aktioner mellem forældre, børn og stat. Der er tale om korte skitseringer af historiske begivenheder, som ikke er neutrale gengivelser, men valgt ud fra læsninger af anden forskning om området i forhold til afhandlingens særlige fokus på slægtskab. Kapitlet her er baseret på læsninger af original lovgivningstekst, historikere og andre forskeres udlægning af lovgivningstekst samt mine egne læsninger af nogle originale børnesager fra tiden 1910-1930, som jeg foretog på Rigsarkivet i begyndelsen af arbejdet med denne afhandling, og som jeg vil give et kort indblik i, i starten af kapitlet.

Gennemgangen af lovgivningen i dette kapitel er sat op som en tidsmæssig kronologi, der begynder omkring Børneloven af 1905, passerer hen over hhv. Værgerådsloven fra 1923, Forsorgsloven fra 1933, Revision af Forsorgsloven fra 1958 og Graversen-betænkningen fra 1990, og slutter med en gennemgang af den nuværende lovgivning, Barnets Reform fra 2011. Fokus er hele vejen igennem på anbringelsesområdet og lovgivningens betydning for relationen mellem stat, forældre og børn.

Lovgivningen af 1905 er vigtig, fordi den introducerer den første samlede, nationale indsats i forhold til anbringelser af børn, hvor staten i særlige tilfælde overtager ansvaret for børnenes opdragelse på bekostning af forældrene. Indsatsen slår på mange måder fejl, men introducerer også en indstilling til relationen mellem forældre og børn, som på nogle måder genoptages i den nuværende lovgivning (Ebsen, 2012:251ff.). De følgende love, Værgerådsloven, Forsorgsloven, Revision af Forsorgsloven og Graversen-betænkningen, er alle med til gradvist at udbygge og beskytte forældres rettigheder i forhold til kontakt med deres anbragte børn. Kapitlet afsluttes med en kort gennemgang af den gældende lovgivning på området, og jeg diskuterer, hvordan myndighederne, med Barnets Reform, genoptager – om end i stærkt modereret form – tendensen i 1905-lovgivningen, ved at muliggøre, at staten kan beskytte børnene imod, eller uden om, børnenes forældre.

Den kronologiske fremstilling af det historiske forløb skal muliggøre, at læseren nemt kan orientere sig i forløbet og enten læse enkelte afsnit eller hele gennemgangen. Jeg ønsker ikke med kronologien at antyde en udvikling fra et mindre udviklet til et bedre udviklet syn på relationen mellem forældre og børn. Snarere håber jeg, at læseren vil se, hvordan forskellige elementer går igen igennem historien på nye måder og i nye sammenhænge.

6.1. Børneloven af 1905: Barnets ret

Lad mig betone, at for mig er Børnenes Ret det væsentlige, og jeg siger, at Børnene have langt større Ret end Forældrene. Hellere maa det ske, at nogle Børn komme ind paa en Opdragelsesanstalt, paa et Børnehjem eller et godt Plejehjem, og man maaske berøver Forældrene Myndigheden i nogle Tilfælde, hvor det maaske kunne skønnes, at Forholdene om nogle Aar ville rette sig, end at man skal udsætte sig for, at Børnene vokse op i daarlige Hjem, udsatte for at lide Skade paa Sjæl og Legeme”.

Socialdemokratiets ordfører, Peter Sabroe, udtaler sig her i Folketinget i 1904 under forhandlinger om Børneloven af 1905 (Sabroe i Løkke, 1990:39).

Sabroes udtalelser oven for sætter tonen for ændringer i opfattelsen af børn, som skete omkring år 1900 i flere lande i Europa og Skandinavien. Ændringerne kommer blandt til udtryk i tilblivelsen af den første danske lov på børneområdet, Børneloven af 1905, der blandt andet var inspireret af den nye videnskab pædagogikken. Børneloven var med til at åbne op for tanker om, at man kunne forme og beskytte børn ved at placere dem uden for hjemmet, i andre og stimulerende omgivelser (Thuen, 2008). Denne tro på udvikling af samfundet ved at redde børn fra tvivlsomme hjem er en del af Sabroes mission om, at samfundets institutioner må tage over i tilfælde, hvor det er tvivlsomt, om børn får en god opvækst hos deres forældre.

Historiker Anne Løkke har lavet en redegørelse for tilblivelsen af den første børnelov i Danmark i 1905 (Løkke, 1990). Redegørelsen er baseret på læsninger af politiske dokumenter, aviser og lignende fra tiden. Jeg har udvalgt Sabroes citat fra Løkkes bog, fordi det illustrerer, hvordan børnene omkring den tid kommer i fokus som vigtige individer i egen ret, som skal beskyttes mod at "lide skade på sjæl og legeme" ved at vokse op i dårlige hjem. Peter Sabroe var socialdemokratiets ordfører på børneområdet, og han udviser, ifølge Løkke, under forhandlingerne om Børneloven af 1905 sin uforbeholdne tillid til statens institutioner som nogle, der kan forestå forældrearbejdet bedre end forældrene. Sabroe kæmpede for børnenes tarv ud fra opfattelsen af, at børn fra dårlige hjem var bedst tjent ved beskyttelse fra staten. Han er i nutiden mest kendt som en, der afslørede vanrøgt og misrøgt på datidens institutioner, men institutionel vanrøgt regnede han som fejl, der kunne rettes op på, og han kæmpede for eksistensen af børneinstitutioner i samfundet (og imod de private plejefamilier og privatudrettede børnehjem). Sabroe repræsenterer mange aspekter af tidens barnesyn: harmen over at se børn lide, afsky over for fysisk straf, tiltro til videnskaben (her pædagogikken) og en tendens til at se børn som ofre for deres uvidende forældre. Samtidig overvurderede Sabroe, som mange af sin generations børnesagsforkæmpere, sine egne evner og muligheder for at skabe en bærende erstatning for børnenes forældre (Løkke, 1990:41).

6.1.1. Den danske stat omkring 1905: Fra straf til opdragelse

Perioden, der leder op til Børneloven af 1905, er medvirkende til, at den danske stat satser på en omfattende løsning, der på én gang skal hjælpe børn med at få en god opvækst og samtidig befri staten for kriminalitet. Ifølge historiker Anne Løkke var antallet af straffede børn eskaleret omkring år 1900, fordi lovgivningen gav mulighed for, at børn ned til 10-årsalderen kunne straffes ud fra "1789-tyvsforordningen" (Løkke, 1990). Straffene efter 1789-tyvsforordningen var blevet mildere med tiden, men tilbøjeligheden til at anvende dem var blevet større og nemmere gennemførlige på grund af hurtige retsprocedurer. Myndighederne besluttede derfor at nedsætte en kommission i 1893, "Kommissionen angående statstilsyn med børneopdragelsen", som skulle undersøge, hvordan staten videre hen kunne sikre børnenes 'moraliske opdragelse' (Løkke, 1990:25ff.). Ifølge Løkke tolkede kommissionen det voksende antal straffede børn som et tegn på en alarmerende udvikling, der burde stoppes. Dette bliver især tydeligt i følgende citat fra 1893-kommissionens udredning:

"Ingen, der virkelig har fulgt Bevægelsen [af forbryderiske børn], (kan) være i Tvivl om, at den endnu Beständig er i voksende Fremadskriden. Hvor højt end Børneforbrydelsernes Bølge er stegen, den stiger endnu og vil blive ved dermed, saafremt den ogsaa fremdeles bliver overladt til sig selv. Og den vil strømme videre. Den svulmer allerede højt i den

opvoksende Ungdoms Flod af Udskejelser og Forbrydelser, og mere stille, men ligesaa sikkert vil den lidt efter lidt fylde de Voksnes Forbrydelsers vidstrakte Sø” (Løkke 1990:31).

I citatet her bliver de forbryderiske børn beskrevet som en bevægelse af utæmmet natur, der risikerer at oversvømme det civiliserede samfund. Analogien til naturen giver argumentet styrke ved at rense de kriminelle børn og deres forældre for interne forskelle, der gør dem til en samlet og muligt ukontrollabel trussel for samfundet⁵⁴. Den voksende “Børneforbrydelsernes Bølge” skal ifølge Løkke ses som en konsekvens af den uhæmmede vækst i byerne på det tidspunkt, dårlige bolig- og arbejdsforhold og den dermed voksende kløft mellem bedsteborger og fattig arbejder. Børnene blev et voksende problem, fordi man ikke vidste, hvor man skulle gøre af dem, og fængslerne var allerede fyldt med børn.

Kommissionen vender sig i stedet mod udlandet og lader sig inspirere af den nye opdragelsestrend: pædagogikken. I Danmark hørte man om positive resultater fra andre lande, der havde erstattet straffeloven med pædagogiske tiltag (Løkke, 1990:45). Kommissionen arbejdede under parolen ‘ikke straf, men opdragelse’ og var blandt andet stærkt inspireret af Norge, der som pionerer allerede havde indført en lovgivning på børneområdet (Thuen, 2008). De tanker, der blev fremlagt i betænkningen, var også blevet påvirket af internationale diskussioner inden for den nye videnskab ‘kriminologien’, som i løbet af 1870’erne fik stigende indflydelse på forståelser af kriminalitet og straf. I denne kriminalistiske bevægelse havde børnene en helt særlig betydning, fordi man mente, at man ved den rette behandling af børnene kunne forebygge kriminalitet så godt som fuldstændigt. Man var stort set enige om, at det var uhensigtsmæssigt at straffe børn; de burde i stedet undergives en ‘rationel’ og ‘effektiv’ opdragelse. Derved kunne man gribe ‘ondet ved roden’, så samfundet undgik, at de mange små forbryderspirer voksede op til fuldt udfoldede voksne kriminelle (Løkke, 1990: 33). Kommissionen formulerede det sådan, at en god opdragelse var barnets ret, og at staten stod på barnets side ved at tage opdragelsespligten på sig. Staten skulle desuden kunne fjerne børnene med tvang, hvis forældrene modsatte sig statens interventioner. Børnene og samfundets interesser blev således manifesteret som sammenfaldende og i modsætning til forældrenes. Baader (2016) påpeger i sin historiske analyse af tre populære, pædagogiske teorier i Tyskland fra omkring samme tidspunkt (fra 1800 og til 1870), at opfattelsen af børn som aktører i egen ret ikke først introduceres med den nye barndomsteori fra 1980’erne, jf. kapitel to. Derimod har der, ifølge Baader, også tidligere været en opfattelse af børn som hhv. stærke eller sårbare individer igennem historien, også selvom, man må forvente, at ideen om, hvad børns aktørstatus rent faktisk indebærer, ikke er den samme før som nu (Baader, 2016). Børn blev da

⁵⁴ Se Barad, 2011 for en analyse af brugen af analogier fra naturen i beskrivelsen af sociale fænomener som farlige.

også, med den første børnelov, i en vis forstand anskuet som individer, der kunne klare sig uden forældrene, og som nogle, der kunne ledes i den rigtige retning igennem statens opdragelse, i de tilfælde hvor forældrene ikke kunne tilbyde børnene en ordentlig opvækst.

En af de centrale ideer, der skulle muliggøre den nye pædagogiske tilgang til børn, var at hæve den kriminelle lavalder. Hermed kunne børn fjernes helt fra de almindelige domstole og undergives et specielt system med særlig ekspertise i at bedømme, om et barn var en fremtidig kriminel. I Skandinavien indførte man de såkaldte Værgeråd til at erstatte domstolenes arbejde i bedømmelser af børn. De lokale Værgeråd blev overgivet ansvaret for al direkte kontakt med børnene og deres forældre og alt det praktiske i forbindelse med en sags oplysning og behandling (Løkke, 1990:41). Løkke beskriver, hvordan værgerådene havde vidtgående muligheder for at fjerne børn, hvis de vurderede, at forældrene ikke kunne tage sig ordentligt af dem: Værgerådet fik typisk sine oplysninger om barnets opdragelse fra skolen og hos familiens naboer. Hvis Værgerådet på den baggrund skønnede, at børnene var 'sædeligt fordærvede', kunne de sendes i tvangsopdragelse, imod forældrenes vilje og uanset om de havde begået strafbare handlinger eller ej. Indtil da havde staten kun fjernet børn fra forældre, der i forvejen havde mistet deres fulde myndighed, typisk fattighjælpsmodtagere. Nu kunne forældremyndigheden også fratages forældre, uden at disse kunne gøre krav på en begrundelse eller en domstolsafgørelse (Løkke, 1990:35). Ifølge Løkke var anbringelsen det første værgerådsindgreb for langt de fleste af de anbragte børn (78 %). Anbringelser var altså på det tidspunkt i historien ikke noget, man greb til, når alle andre muligheder var afprøvede, men ofte det første indgreb, når Værgerådene skønnede, at omstændighederne var tilstrækkeligt belastende (Løkke, 1990: 105). Kriminologien og pædagogikken skabte forhåbninger om, at kriminalitet næsten ville kunne afskaffes ved en målrettet indsats gennem en generation eller to. Dette var også grunden til, at myndighederne skulle have hjemmel til at gribe ind, *før* et barn havde begået noget ulovligt. Man anså det for lettere, billigere og for at være den eneste måde virkelig at få bugt med kriminaliteten på (Løkke, 1990:45).

6.1.2. Værgerådspraksisser

Jeg har i forbindelse med forberedelserne til denne afhandling læst flere, originale værgerådsprotokoller⁵⁵ fra omkring den første børnelov (1910-1931), som opbevares i Rigsarkivet. Jeg gennemgik protokollerne, fordi jeg ønskede at få svar på, hvordan de forskellige anbringelser af børn var foregået og hvad der var vigtigt for myndighederne at markere i forhold til børnene og deres

⁵⁵ Værgerådsprotokoller var datidens sagsmapper, og de består af forskellige dokumenter, som man har brugt i sagsbehandlingen af specifikke anbringelsessager. I værgerådsprotokollerne ligger fx brevkorrespondance mellem forældre og værgeråd, stævningedekreter, notitser osv. De værgerådsprotokoller, som jeg har gennemgået og citerer fra, befinder sig i Rigsarkivet og stammer fra Ringsted Købstadskommune Børne- og Ungdomsværn 1910-1931.

forældre i den sammenhæng. Ved læsningen af værgerådsprotokollerne er det tydeligt, at der på det tidspunkt var en overbevisning om, at en total adskillelse mellem børn og forældre var til alles fordel.

Værgerådsdekretet er et dokument, som Værgerådet udfyldte, når det ønskede at indstille til Overværgerådet om godkendelse af børns "bortfjernelse fra det naturlige hjem". Især værgerådsdekreterne er interessante i forhold til at få et indtryk af datidens praksisser omkring anbringelser af børn, da de ofte indeholder påtegninger af konkrete omstændigheder eller hændelser ved anbringelsen. Dette skyldes, at det var praksis, at kommunens 'stævningemand', (som regel den lokale politibetjent), mødte direkte op på bopælen uden forudgående advarsel og overrakte en kopi af værgerådsdekretet til familien. I værgerådsdekretet anfører stævningemanden tidspunktet for overdragelsen af stævningen og forældrenes reaktion. Nogle gange anføres det, at forældrene ikke var hjemme, andre gange, at de samtykkede osv. Stævningemanden skal også, i en fortrykt boks, oplyse med ja eller nej, om faderen har samtykket i bortfjernelsen fra hjemmet og afgivet 'forældremagten'. Desuden er der på de fortrykte værgerådsdekreter en boks, hvor stævningemanden igen med ja eller nej skal angive følgende: "er det tilkendegivet forældrene, at de som regel ikke kan vente, at få børnene hjem i besøg?". Her har stævningemændene anført "ja" i alle de læste dokumenter. Ved indrækkelsen af stævningedekretet skal stævningemanden således meddele forældrene, hvordan kontakten med deres barn fremover vil forløbe, og her kan de altså ikke forvente at få børnene hjem i besøg. Forældrene bliver med det samme forberedt på, at de, når faderen først afgiver sin 'forældremagt', ikke længere kan forvente at se deres børn jævnligt eller overhovedet.

Værgerådenes begrundelser for at fjerne børn blev generelt ikke formidlet til forældrene, og begrundelserne kan i nutidens øjne fremstå om end særdeles mangelfulde. Et eksempel fra min læsning af værgerådsprotokollerne er sagen om drengen B. I denne sag ligger der et brev fra skolekommissionen, som man må formode, har medvirket til anbringelsen af B., da han var 11 år. Skolekommissionen skriver: "*Han [B] forstaar slet ikke at indordne sig under almindelig disciplin, kender vanskeligt forskel paa mit og dit og farer ofte uden grund op mod sine kammerater og mishandler dem. Hjemmet er ikke særlig dårligt eller fattigt, men faderen er en noget indskrænket og ikke særlig tiltalende person*" (brev dateret d. 9.5.1921 fra Ringsted skolekommission til Ringsted Værgeraad). Eksemplet viser, hvor lidt grundlag der skulle til, før man valgte at fjerne børn, og hvor stor en tiltro man må have haft fra politisk side til de nye opdragelsesmetoder og den nye pædagogik som løsning.

Denne indgribende og totale adskillelse af forældre og deres børn og de ubegrundede krav til forældrene om afgivelse af forældremagten understreges yderligere af, at der i flere af børnesagerne ligger breve fra forældre til værgerådet, hvor de ansøger om tilladelse til at måtte få deres søn eller datter hjem typisk i forbindelse med fødselsdage eller jul. I de sager, som jeg læste, blev der

enkelte gange givet tilladelse, mens størstedelen af forespørgslerne blev afvist – i øvrigt uden begrundelse – som her i et brev fra Værgerådet til drengen B's forældre efter hans anbringelse:

"Overværgeraadet har forhandlet sagen [forældrenes anmodning om drengens besøg hjemme i forbindelse med fødselsdag] og ser sig ikke i stand til at imødekomme andragendet" (brev dateret d. 28.2.1927 fra Ringsted Værgeraad til drengen B's forældre).

I samme sag ligger der et brev fra Overværgerådet til drengen B's tilsynsværge, som B fik tildelt efter sin anbringelse. På det tidspunkt er B blevet 17 år gammel, og han er blevet sat i tjeneste hos en gårdejer. Overværgerådet indskærper tilsynsværge i brevet, at han skal huske, at børn og deres forældre kun undtagelsesvis tillades samvær:

"Tilladelse hertil [at få børn hjem på besøg] som kun kan meddeles af Overværgeraadet, kan derfor kun ventes givet, når ganske særlige omstændigheder tale derfor. Det er nemlig en erfaring, at sådanne besøg overmåde hyppigt have uheldige følger i forskellige retninger" (dokument sendt fra Overværgeraadet til tilsynsværge for B, d. 18.5.1929).

De forskellige dokumenter, der viser forældrenes anmodninger om besøg, vidner om, at forældrene ikke var glade for at slippe for 'poden', men ønskede kontakt med deres barn, og at de i vid udstrækning var magtesløse i forhold til at ændre på statens beslutning om anbringelse, når denne først var taget. Ifølge den norske historiker Harald Thuen (2008) kan samfundets generelle indstilling til børn omkring år 1900 i Skandinavien, betegnes som et syn på børnene som "formbare", og det biologiske slægtskab bliver derved en 'funktion' eller et middel til at skabe dygtige og samfundsnyttige børn eller netop ikke. Hvis forældrene ikke magtede opgaven, ifølge værgerådernes vurdering, kunne de udskiftes og erstattes af statsligt ansatte pædagoger, endda med forventningen om et bedre resultat, idet bruddet med de uegnede forældres levevis blev opfattet som et vigtigt afsæt for det videre arbejde med børnene.

Det var kommissionens forventning, at dette indgreb var nødvendigt for at bryde en videreførelse af uønsket adfærd fra forældre til børn og at det dermed var muligt at ændre adfærden hos store dele af arbejderklassen til det bedre. Dette kom ikke til at ske, dels fordi børnene ikke trivedes i institutionerne, dels fordi antallet af anbragte børn blev langt højere end staten havde ressourcer til.

6.2. Revision af 1905-loven – og vejen videre

Den første børnelov viser sig hurtigt at skabe nye udgifter for samfundet. Kommissionen bag 1895-betænkningen havde, ifølge tal beregnet af Løkke, forestillet sig, at der ved hjælp af 1905-lovgivningen årligt ville blive anbragt 260-280 børn og unge under 18 år fra eget hjem, således at det samlede antal under forsorg efter nogle år ville stabilisere sig omkring 750-800 (Løkke, 1990:102-3). Virkeligheden

kom til at se meget anderledes ud, og antallet af anbragte børn sprængte alle prognoser. De første 10 år blev der hvert år i gennemsnit fjernet 279 børn årligt alene fra København, dvs. lige så mange børn, som man havde forestillet sig skulle fjernes fra hele landet. På landsbasis blev det årlige gennemsnit 733 børn eller ca. 2½ gange flere end antaget (Løkke, 1990:103). De fjernede børn forblev også længere under statens omsorg end antaget; fra 1910 til 1915 var det årlige gennemsnit af børn, der til enhver tid var under forsorg uden for eget hjem, 3874, ca. 5 gange flere end skønnet (Løkke, 1990:103). Ifølge Løkke skal det høje antal anbringelser begrundes i ideen om anbringelser som en forebyggende indsats (at myndighederne kunne fjerne børn, *før* de havde gjort noget strafbart og på grund af ren mistanke om fremtidigt sædeligt fordærv på baggrund af sladder fra naboer osv.) Samtidig var det et problem, at institutionerne ikke havde økonomi til at tage sig af børnene ud fra de forskellige opdragelsesidealer, som blandt andet Sabroe var så stor fortaler for.

Lov af 1905 blev da også genovervejet hurtigt efter sin fulde ikrafttrædelse i 1908 (Løkke, 1990; Harder, 2009). Allerede i 1910 blev der nedsat et udvalg til revision af loven, og loven blev diskuteret af flere omgange⁵⁶ frem til Værgerådsloven i 1923 og den store Socialreform i 1933. Indførelsen af Værgerådsloven i 1923 medførte ikke store ændringer i lovgrundlaget i forhold til Lov af 1905, men betonedes fortsat opdragelse frem for straf og vigtigheden af forebyggende indsatser på børneområdet. Sproglige vendinger omkring børnenes kriminelle karakter (de forbryderiske børn) blev nedtonet i loven og erstattet med 'børn, der havde udvist særlig vanskelig karakter eller særlig slet opførsel' (Harder, 2009:29).

Frem for at staten fysisk overtog 'ejerskabet' af børn, ønskede man nu fra statslig side i højere grad at støtte forældrene i, at de havde et ejerskab. Hermed blev døren åbnet ind til en skabelse af relationen mellem børn og forældre som vigtig både for samfundet og for barnet. De eksplosive anbringelsestal var givetvis medvirkende til, at staten i et vist omfang var nødt til at give kontrollen med børnene tilbage til forældrene, og fokus bliver i stedet lagt på forebyggelse. De første skridt mod en beskyttelse af forældre-barn-relationen blev i disse år lagt i form af et forebyggende institutionslandskab, der skulle forhindre, at børn blev overladt til sig selv og dermed risikerede at ende i værgerådernes varetægt. Hvis forældrene kunne sende deres børn i institution, kunne forældrene nemmere opfylde samfundets krav til arbejdsduelighed uden samtidig at miste deres børn til 'gaden' og dermed Værgerådene (Jønsson, 2008). Samtidig bliver alle børn, ikke kun de udsatte, i voksende omfang installeret i et institutionslandskab, der gradvist vil blive udbygget og differentieret gennem årene. Værgerådsloven var nyskabende, fordi man hermed begyndte at etablere institutioner, som var

⁵⁶ I 1918 valgte Zahle for anden gang at nedsætte en kommission til revision af børneloven. Kommissionen afgav sin betænkning et par år senere, og i 1923 blev Værgerådsloven vedtaget (Harder, 2009).

for ‘alle folks børn’ – også de, der lå uden for børneforsorgens område. Udgiften til daginstitutionerne blev endog gjort indtægtsafhængig. Kommunerne blev opfordret til at oprette institutioner, og de kunne indløse et tilskud til det. Med tilskuddet fulgte et statsligt tilsyn og statens kontrol med børneopdragelsen vedblev derved at være aktiv. Kvaliteten i institutionerne blev desuden styrket, ved at staten tilførte penge til uddannelsen af pædagoger osv. Loven medførte – i modsætning til de tidligere lovgivninger – ingen sanktioner eller straf for de familier, der benyttede sig af institutionerne. Snarere positionerede staten sig i rollen som ‘den gode samaritan’, der gav hjælp til selvhjælp (Jønsson, 2008:74).

Fra Værgerådslovens indførelse i 1923 udbygges tendensen fra statslig side i forhold til på den ene side at beskytte relationen mellem forældre og børn og på den anden at gøre relationen til et indsatsområde for socialarbejderen med henblik på at normalisere afvigere og forebygge problemer. Tilgangen udbygges i forskellige udformninger igennem de næste mange år. Jeg vil i det følgende opridsse nogle af de vigtigste ændringer i denne periode i forhold til relationen mellem forældre og børn.

6.3. Dansk tradition – og lovgivning – der støtter relationen mellem barn og forældre

Hvor man i perioden 1905-23 automatisk fratog forældremyndigheden fra forældrene ved anbringelse uden for hjemmet, skulle der fra 1923 til 1958 træffes selvstændig beslutning herom. Ved en lovændring i 1958 blev dette yderligere ændret, således at forældrene beholdt forældremyndigheden og værgemålet ved en anbringelse af deres barn⁵⁷. Lovgivningen af 1958 markerer dermed en anderledes tilgang fra Statens side til samarbejdet mellem stat og forældre, symboliseret ved indførelsen af den *frivillige anbringelse*. Man kan også sige, at den voksende prioritering og udbygning af samarbejdet mellem forældre og stat følges af en samtidig dalende opmærksomhed på børn som primære aktører. Det var antagelsen, at statens sikring af forældrenes rettigheder og velbefindende automatisk ville medvirke til, at børnene også trivedes. Jeg vil give et kort rids over forløbet fra Forsorgsloven til Graversen-betænkningen i det næste afsnit.

6.3.1. Forsorgsloven, Revisionen af Forsorgsloven og Graversen-betænkningen

Med Forsorgsloven fra 1933 bliver grunden lagt til en etablering af en familieorienteret sagsbehandling, og det bliver muligt at yde støtte til hele familien i stedet for primært børnene. Et par år efter forsorgslovgivningen nedsatte man fx en såkaldt Befolkningsskommission, der havde til formål at

⁵⁷ Se fx: http://www.statensnet.dk/betaenkninger/1401-1600/1463-2005/1463-2005_hm/html/bet1463-2.html. Lokaliseret på internettet den 12. august 2016.

imødegå det faldende fødselstal og sikre bedre levevilkår for befolkningen generelt. Flere af kommissionens betænkninger vedrørte børnefamiliers materielle vilkår og førte til lovgivning på området blandt andet om moderens rettigheder ved barnets fødsel (1937) og seksualoplysning (1938) (Harder, 2009; Bryderup, 2005:157ff). Desuden forsøgte man i lovgivningen at begrænse antallet af misforståede eller forkerte anbringelser ved at specificere årsager til at fjerne et barn (Harder, 2009:33). En af de mest indflydelsesrige politikere i tiden omkring indførelsen af Forsorgsloven i 1933, var K.K. Steincke. Steincke skriver allerede i 1920 følgende i en skriftlig betænkning, der fik stor indflydelse på Forsorgsloven under overskriften “Ægteskabets Samfundsværdi”:

”Ethvert sundt samfund maa bygge paa det ordnede Familielivs Klippegrund; thi Samfundets Trivsel betinges af de gode Hjems Antal, men et Hjem uden en Fader og en Moder er ikke et virkeligt Hjem for Børnene, og Kaserneopdragelse kan i ingen Henseende erstatte det egentlige Hjems Værdier, dette være endda temmelig tarveligt” (Steincke, 1920:303)⁵⁸.

Selvom Forsorgsloven måske ikke medførte markante ændringer for anbragte børn, var loven med til at fremhæve hjemmet som noget positivt til forskel fra kaserneopdragelsen (de statslige institutioner). Børnene havde det, ifølge Steincke, bedst hjemme og støtte til børnene kunne med fordel gives til familien frem for fx at fjerne barnet. Steinckes argument skaber dermed en modsætning mellem ‘varme’ familier og ‘kolde’ kaserner, det menneskelige og personlige vs. upersonlige systemer og skemalagt opmærksomhed. Steincke var med sine udtalelser med til at sætte fokus på forældrene som nogle, der kan give en særlig omsorg, der ikke kan erstattes, hvilket får voksende betydning de næste mange år og kulminerer med Graversen-betænkningen i 1990’erne.

I revisionen af Forsorgsloven ca. femogtyve år senere i 1958 og de tilknyttede Lov om Børne- og ungdomsforsorg i hhv. 1961 og 1964, fuldbyrdedes en yderligere udbygning af samarbejdet mellem stat og forældre, symboliseret ved prioriteringen af forebyggelse og konstruktionen af den *frivillige* anbringelse (1958). Med revisionen af Forsorgsloven i 1958 bliver paragraffen om børns anbringelse opdelt i to muligheder: den frivillige og den tvungne anbringelse (Bryderup, 2005:185ff). I en frivillig anbringelse var det børneudvalgets ansvar at overtage forsorgen for et barn og tage ansvar for anbringelse, uddannelse og opdragelse i de tilfælde, hvor forældremyndighedens indehavere ikke var i stand til at opfylde deres forpligtelser. Hensigten med muligheden for en frivillig anbringelse var at opnå, at familierne opsøgte hjælp på et tidligere tidspunkt, og at forudsætningerne for samarbejde med forældrene under en eventuel anbringelse af barnet blev styrket. Et sådant samarbejde skulle igen forbedre mulighederne for, at barnet på et tidspunkt atter kunne hjemgives. Barnet blev derimod tvangsfjernet, hvis det blev skønnet, at der var fare for dets helbred, og forebyggende foranstaltninger

⁵⁸ Steincke og hans familierpolitik beskrives også i Petersen et al (2011): “Mellem Skøn og Ret. Dansk velfærdshistorie”.

vurderedes utilstrækkelige. Dog var børneværnsudvalget – i modsætning til tidligere – uanset frivillig eller tvungen anbringelsesform forpligtet til at holde forbindelsen mellem barn og hjem ved lige mens barnet var anbragt, og målet med anbringelsen blev udelukkende formuleret som hjemgivelse. (Bryderup 2005:189).

Samtidig med, at man giver forældrene mulighed for frivillig deltagelse og sætter hjemgivelse og kontakt med hjemmet som et mål for anbringelsen, afgiver staten mere og mere direkte kontrol i form af fx obligatorisk tilsyn med særlige grupper af børn, som nu bliver afløst af en 'frivillig familievejledning' uden egentlig myndighedsfunktion. Familievejledningen blev afløst for det tidligere omfattende tilsyn med særlige børnegrupper og kunne (i modsætning til tidligere) tilbyde vejledning og støtte i forhold til alle aspekter af familiens forhold (Harder, 2009:49).

6.3.2. Graversen-betænkningen og barnets rødder

Udtrykket "barnets rødder" blev lanceret direkte i lovgivningen med den såkaldte Graversen-betænkning (Betænkning 1212, 1990), der fik stor indflydelse på datidens lovgivning og praksis omkring anbringelser af børn. Med Graversen-betænkningen gives hjemmets og forældrenes betydning yderligere vægt, hvilket Graversen-udvalget begrundet i "dansk tradition" i forhold til anbringelser af børn, og i psykologisk forskning. Betænkningen blev fremsat af et nedsat, sagkyndigt udvalg med nu afdøde professor Jørgen Graversen (jurist og økonom) i spidsen samt flere andre personer "med speciel indsigt inden for områderne familieret, socialret, børnepsykiatri og børnepsykologi samt det almindelige arbejde med støtteforanstaltninger for børn" (Betænkning 1212, 1990:8-9). Udvalgets opgave var at kvalificere en revurdering af bistandslovens regler i forhold til børnefamilier med særlige behov, og i løbet af to år at gennemgå reglerne og fremsætte forslag til nødvendige eller ønskværdige ændringer heraf.

Det er i denne sammenhæng interessant at nævne, at Graversen-udvalget afsætter et kapitel i betænkningen kaldet "Centrale behandlingsmæssige synspunkter", hvori redegøres for psykologiske teoris forståelse af relationen mellem børn og forældre. I kapitlet opridses to retninger inden for psykologien som et fundament for at forstå udvalgets anbefalinger i forhold til foranstaltninger over for børnefamilier med særlige behov (Betænkning 1212, 1990:28). Jeg vil kort gennemgå udvalgets fremstilling af de to psykologiske teorier her, dels for at give læseren et indblik i hvordan Graversen-udvalget begrundet deres anbefalinger til lovgivning på området, dels fordi de to psykologiske teorier stadig har stor indflydelse på anbringelsesområdet i både forskning og praksis, som grundlag for diskussioner om, hvor meget forældre bør have kontakt med deres anbragte barn.

I betænkningen refereres til to grundretninger inden for psykologien i forhold til børns

psykologiske udvikling, nemlig den såkaldte 'behovsskole' ("barnets ret-forkæmperne") og den såkaldte 'objektrelationsskole'. Inden for behovsskolen, repræsenteret i betænkningen igennem forskerne Goldstein, Freud og Solnit (Betænkning 1212, 1990:30), defineres forældre som den eller de, der virkelig bryder sig om barnet, uanset om disse er biologiske forældre eller pleje-/adoptivforældre. Ifølge denne tankegang er barnet i stand til at omstille sig og knytte sig til nye og andre voksne end de biologiske forældre, hvis det eksempelvis anbringes i en anden familie. I objektrelationsskolen, som i Graversen-betænkningen bliver repræsenteret ved forskere som Gunilla Lindén og Cederström og Hessle (Betænkning 1212, 1990:31), lægges der vægt på barnets tidligste udviklingsfaser og den voksne samspilspartner, barnet har haft her (typisk den biologiske mor). Det er opfattelsen i objektrelationsskolen, at de personer, der indgår i rollen som forældre til barnet i barnets spæde tid, vil have en vedvarende betydning som psykologiske og uerstattelige forældre. Det vil også sige, at barnet ved forældrenes fravær vil bære på en tomhed resten af livet.

"Den psykologiske forælder er efter denne tankegang ikke udskiftelig, men kan suppleres, idet barnet kan have andre og i en vis forstand vigtigere identifikationsfigurer end den psykologiske forælder. Hvis andre voksne skal indtage en position som identifikationsfigurer, er forudsætningen, at barnets primære relation respekteres og vedligeholdes uanset hvor frustrerende den psykologiske forælder forekommer at være" (Betænkning 1212, 1990:31).

I begge tilgange anskues det som en mulighed, at barnet kan indgå i relationer til flere voksne, og at andre voksne end den biologiske forælder kan være særdeles vigtige for barnet. De to tilgange adskiller sig ved spørgsmålet om, hvorvidt forælderen kan *udskiftes*, således at en anden voksen træder fuldt i forælderenes sted, eksempelvis ved at kontakten helt afbrydes mellem barn og forælder. Forskellen mellem de to skoler indebærer store praktiske implikationer, som belyses af udvalget i konklusionen på præsentationen af de to psykologiske retninger:

"Afhængigt af det grundsyn, der anlægges på anbringelser, udformes praksis. Arbejder man ud fra en opfattelse svarende til "barnets ret forkæmperne" vil tilbøjeligheden til at afskære kontakten mellem barn og forældre være høj ved varige anbringelser, idet man vil støtte den proces, hvor barnet knytter sig til mennesker, der tager sig af det. Er grundopfattelsen derimod ideen om "barnets rødder", vil bestræbelserne ved en anbringelse rette sig mod at opretholde kontakten mellem forældre og barn på grund af den betydning, det har for barnets udviklingsmuligheder og personlighedsdannelse. Også selvom der er tale om en beskyttet og begrænset kontakt" (Betænkning 1212, 1990:31).

I betænkningen støtter udvalget ikke direkte den ene eller den anden af de to retninger, men sammenfatter deres anbefalinger på en måde, som indirekte støtter objektrelationsskolen, i overensstemmelse med hvad de kalder for dansk tradition på området:

”Dansk tradition – og lovgivning – har været at støtte et samvær mellem barn og forældre efter anbringelse, og udvalgets forslag indeholder ikke noget brud med denne opfattelse” (Betænkning 1212, 1990:31).

Udvalget lægger sig dermed også i praksis op ad en fortsættelse af bestræbelserne på at opretholde kontakt mellem forældre og barn under en anbringelse og at rette indsatser mod familien som en helhed med henblik på at yde “en støtte, der bidrager til, at forældre kan varetage omsorgs- og socialiseringsfunktioner over for børnene” (Betænkning 1212, 1990:32).

I betænkningen fremhæves kontinuitet i barnets liv som et særdeles vigtigt element, og hermed menes ’førsteforældrenes’ vedvarende relation til barnet. Man kan dog argumentere for, at kontinuitet lige så vel kan bruges som begrundelse for rigtigheden af behovsskolens tilgang og teoriens prioritering af barnets behov for kontinuerlig ro eller uforstyrrethed i forhold til sine nye omsorgspersoner i anbringelsen. Her kan et jævnlige samvær med førsteforældrene ses som en gentagen forstyrrelse i opbygningen af den nye relation, hvilket er et af behovsskolens centrale argumenter (Goldstein et al., 1973). Kontinuitet er derfor også afhængig af en vurdering af, hvad der er værd at prioritere kontinuerligt. Her fremhæver Graversen-udvalget igen relationen mellem førsteforældre og barn ud fra ”alment menneskelige” grunde:

”Der er en række alment menneskelige grunde til, at samværet med forældrene er af betydning for barnet. Her kan fremhæves to, som har særlig betydning for det anbragte barns udvikling: 1) Forældrene udgør en vigtig – den vigtigste – del af barnets historie, de er en del af barnets selvforståelse, og barnet har behov for at kende sine vigtige samspilspartnere for at vide, hvem det selv er. 2) Brudte kontaktforhold sætter sig fast i en personlighed som drømme eller som stivnede indre billeder. Derfor er en fortsat levende kontakt mellem barnet og forældrene nødvendig for barnets udvikling, også selv om formålet væsentligst er, at barnet skal bruge kontakten for at forstå, hvorfor forældrene ikke kunne klare at tage sig af det” (Betænkning 1212, 1990:32).

Med Graversen-betænkningen kommer der et øget fokus på omsorgen for barnet og forældrenes psykologiske betydning i den sammenhæng. En stor del af anbringelsesmyndighedernes opgave og ansvar bliver med denne prioritering derfor også fortsat at muliggøre kontakt mellem forældre og børn, når barnet anbringes igennem samværsordningen.

Man aner her konturerne af det dilemma, som Marx berører i sin kronik (jf. indledningen), og som også er udgangspunktet i denne afhandling. I objektrelationsteorien, som fremhæves i betænkningen, skal barnets to primære voksenrelationer fungere side om side, og barnet er principielt ikke forhindret i at blive fuldt integreret i sin plejefamilie. Samtidig hermed bliver den psykologiske forælder fremhævet som noget særligt eller som “ikke udskiftelig”. Denne tilgang er med til at markere en dobbelthet, hvor barnet tilbydes ideen om to primære voksenrelationer, samtidig med

at forældrene fremhæves som de eneste, som barnet ikke kan undvære at have en relation til. I praksis har forældrenes position og konkrete indflydelse i de familieplejebragte børns liv dog i mange år været til diskussion og er det også i betænkningen: Begrebet 'svingdørsbørn' som betegnelse for børn, der hjemtages og anbringes igen og igen optræder for eksempel som en problematik, som Graversen-udvalget vælger at forholde sig eksplicit til i deres forslag til forbedringer af sagsbehandlingen i forhold til børn og unge (Betænkning 1212, 1990:33)⁵⁹.

Børnene er i Graversen-betænkningen ikke i fokus, som aktive og "vildfarne børn" (Løkke, 1990), der skal ledes på rette vej jf. Børneloven af 1905, men som nogle, der har brug for noget særligt for at kunne trives, som *kun* deres forældre kan give dem. Børnene bliver synlige igennem deres sårbarhed og afhængighed af voksne, især deres forældre, og det er myndighedernes og lovgivningens opgave at sætte rammerne for, at disse behov dækkes bedst muligt hos børnene. En effekt af dette syn på børnene er også, at der opstår et subtilt skel imellem de børn, der har en god relation til deres forældre, og de børn, der ikke har en god relation til deres forældre, hvilket om ikke andet bliver synligt når børnene anbringes. Børnenes psykologiske trivsel og sundhed bliver uadskillelig fra forældrene, og forældrenes adfærd bliver afgørende for, hvorvidt børnene trives eller ej.

Dette bringer os videre til det sidste markante skift i lovgivningen, som kom med Barnets Reform i 2011, hvor kontinuitet i barnets liv igen bliver et af de centrale omdrejningspunkter, dog på en lidt anden måde end i Graversen betænkningen.

6.4. Forældre og børn i Barnets Reform

I Barnets Reform præciseres kontinuitet som et afgørende aspekt i børns liv. Kontinuitetsaspektet knyttes i Barnets Reform dog ikke helt så tæt til forældrene som i Graversen betænkningen oven for. I Servicestyrelsens præsentation af Barnets Reform lægges der fx vægt på, at kontinuitet opnås ved at kvalificere sammenhængen mellem barnets behov og den støtte der iværksættes (den børnefaglige undersøgelse og handleplanens mål), således at omfattende forandringer og brud (i relationer, opvækst osv.) undgås (Servicestyrelsen, 2011:181). I Barnets reform fastholdes forældrene som barnets primære omsorgspersoner og som statens primære samarbejdspartner. Alligevel flyttes opmærksomheden fra en betoning af forældrenes uundværlige psykologiske status for barnet jf. Graversen-betænkningen til et

⁵⁹ Inden for de senere år er problemet igen blevet belyst forskningsmæssigt af Rockwoolfondens forskningsenhed, der på baggrund af en gennemgang af alle anbringelser i perioden fra 1982 til 2005 (flere end 100.000) kan vise, at flertallet af anbragte børn kun anbringes én gang. Dog viser gennemgangen også, at kun halvdelen af de hjemtagne børn bliver hjemme. Den anden halvdel af børnene lander tilbage i anbringelsessystemet, og især denne gruppe oplever mange anbringelsesskift (Andersen et al., 2010).

fokus på kontinuitet, som noget, der ikke nødvendigvis afhænger af forældrene. Dette sker i reformens understregning af kontinuitet som overordnet og styrende princip og det sker i øgningen af konkrete muligheder for, at myndighederne kan sikre kontinuitet i barnets opvækst uden om forældrene (Servicestyrelsen, 2011:181ff.).

De måske mest betydningsfulde principielle ændringer for forældre til et anbragt barn er i den sammenhæng en række ændringer til Serviceloven, der trådte i kraft allerede i juli 2009, som en optakt til Barnets Reform. Disse ændringer handler om forældrenes muligheder for og rettigheder i forhold til at få barnet hjemgivet. Hvor hjemgivelse tidligere var målet for en anbringelse, kan Børn- og ungeudvalget med Barnets Reform beslutte sig for en såkaldt ”videreført anbringelse” (§ 68a) og træffe afgørelse om, at et barn, der har været anbragt uden for hjemmet i mindst tre år, fortsat skal være anbragt, hvis barnet eller den unge har opnået en så stærk tilknytning til anbringelsesstedet, at det på kortere og længere sigt må antages at være af væsentlig betydning for barnets eller den unges bedste at forblive på anbringelsesstedet (Serviceloven, 2015). Hensynet til kontinuitet spiller her også en vigtig rolle. Det er nu ikke længere nok, at formålet med anbringelsen er opfyldt, ved at forældrene fx igen kan varetage det daglige ansvar for deres børn. Beslutningen om barnets hjemgivelse eller fortsatte anbringelse skal tages i Børn og unge-udvalget på baggrund af følgende: en revideret § 50 undersøgelse, en revideret handleplan, en psykologisk, lægefaglig eller anden børnesagkyndig vurdering af barnets tilknytning til anbringelsesstedet samt barnets eller den unges holdning til den fortsatte anbringelse (Servicestyrelsen, 2011:187ff.; Klyvø, 2011:45ff.).

Ud over den videreførte anbringelse åbner Barnets Reform en mulighed for, at et barn kan tvangsadopteres af anbringelsesstedet. Hvis barnet er under et år, hvis det er til barnets bedste, og hvis det er godtgjort, at forældrene varigt ikke vil være i stand til at varetage omsorgen for barnet eller bidrage med en positiv rolle i forbindelse med samvær, anbefales en lukket adoption uden mulighed for senere kontakt mellem barn og biologiske forældre (Servicestyrelsen, 2011:197). Der er ligeledes åbnet for muligheden for tvangsadoption af udsatte børn, som har været anbragt i minimum tre år. Dette igen kun, hvis det vurderes at være til barnets bedste, og hvis det er godtgjort, at forældrene varigt ikke kan varetage omsorgen for barnet. Adoptioner efter denne bestemmelse giver mulighed for kontakt mellem barn og biologisk familie efter adoptionen (Servicestyrelsen, 2011:197ff). Bestemmelsen kan eksempelvis bruges, hvis forældrene til et barn, der har været anbragt uden for hjemmet i mindst tre år, har et massivt misbrug af alkohol eller lignende, hvis der kun har været sporadisk eller ingen kontakt med forældrene, og hvis der ligger udtalelser fra speciallæger, der konkluderer, at forældrene varigt er

uden forældreevne (Servicestyrelsen, 2011:198)⁶⁰.

Samtidig med ovenstående ændringer er Barnets Reform med til at sætte børnene i centrum på forskellige måder. Dette er i overensstemmelse med den voksende forskningsmæssige opmærksomhed på børn som aktører, med egne meninger og synspunkter jf. kapitel 2. Titlen ”Barnets Reform” signalerer ikke længere, at voksne har central betydning som ’væрге’ eller ’forsørger’, men det er børnene selv, der fremhæves som ejere af reformen. Med indførelsen af Barnets Reform i 2011 styrkes de anbragte børns retsstilling og børnenes egen mening får mere vægt i beslutninger bl.a. igennem fastsættelsen af en lavere aldersgrænse for, hvornår børn skal høres og have indflydelse. Barnets Reform medfører desuden en lang række lovændringer i Serviceloven bl.a. i forhold til forældrenes relation til deres anbragte barn. Hvor der tidligere var tale om forældrenes ret til samvær med barnet, bliver denne formulering i Barnets Reform erstattet med *barnets* ret til samvær (§ 71). Det betyder, at barnets behov for og ønsker om samvær står over forældrenes ønsker om kontakt og samvær, ligesom barnet skal høres og inddrages i afgørelser om samvær (Serviceloven 2015; Servicestyrelsen, 2001:26)⁶¹.

Barnets reform etablerer, med sine forskellige ændringer, en forskel mellem forældre og deres børn. Børnenes interesser ansues ikke længere som naturligt sammenhængende med deres forældres og det tages ikke længere for givet, at en støtte til forældrene også hjælper børnene. Der er derimod en større opmærksomhed på barnet som nogen i sig selv. Børn bliver udstyret med egne meninger og grænser, som i højere grad skal inkluderes i myndighedsarbejdet. Børnene udgør på den måde, ligesom i den første danske børnelovgivning fra 1905, statens håb for forbedring og udvikling, ud af udsathed. Det er børnene, der satses på først og fremmest, også hvis det betyder et brud med forældrene. Samtidig opretholdes ideen om forældres afgørende betydning for deres børn. Det

⁶⁰ Disse ændringer vakte modstand og kritik fra forskere og andre eksperter på området, fordi flere var nervøse for, at myndighederne ville ’køre forældrene ud på et sidespor’ og for at forældrene ville miste vigtige rettigheder, indflydelse og måske også kontakt med deres børn (se fx Jung & Damgaard, 2010).

⁶¹ I Danmark er det ordnede retlige grundlag for arbejdet med anbringelser af børn og unge uden for hjemmet at finde i den såkaldte Servicelov. I Serviceloven er stk. 1, 2 og 3 relevante for at belyse, at børn har ret til samvær eller kontakt med forældre eller netværk. Det er ifølge lovgivningen ikke tilladt at anbringe børn eller unge i forhold, hvor kontakten til forældrene kappes helt, med mindre meget alvorlige hændelser taler herfor: § 71, Stk. 1: *“Barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt med forældre og netværk, herunder søskende, bedsteforældre, øvrige familiemedlemmer, venner m.v. under anbringelsen uden for hjemmet. Kommunalbestyrelsen skal under hensyntagen til barnets eller den unges bedste og under hensyntagen til beskyttelsen af barnets eller den unges sundhed og udvikling og beskyttelsen af barnet eller den unge mod overgreb sørge for, at forbindelsen mellem barnet eller den unge og forældrene og netværket holdes ved lige. Ved tilrettelæggelse af samværet, skal der lægges vægt på, at barnet eller den unge også på længere sigt har mulighed for at skabe og bevare nære relationer til forældre og netværket. Kommunalbestyrelsen har i den forbindelse pligt til at sikre, at forældrene får information om barnets hverdag, og til at bidrage til et godt samarbejde mellem forældrene og anbringelsesstedet. En ret til samvær og kontakt, der er aftalt mellem forældrene eller er fastsat i medfør af forældreansvarsloven, opretholdes under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet, men kan reguleres eller midlertidigt ophæves efter reglerne i stk. 2-5.”* (Serviceloven, 2015).

biologiske slægtskabs uerstattelighed er fortsat en dominerende samfundsdiskurs og Barnets Reform er ikke et udtryk for et brud med denne opfattelse, også selvom der i Barnets Reform ikke henvises eksplicit til psykologiske teorier eller lignende ligesom i Graversen-betænkningen. Snarere muliggør Barnets Reform i højere grad etableringen af en forskel mellem de rigtige og de forkerte forældre, idet myndighederne får flere muligheder for at gribe ind over for forældre og dermed markere, hvilken adfærd, der accepteres og hvilken der ikke gør. Staten bliver derved, ligesom i 1905, børnenes allierede og børnenes yderste garant for en god og kontinuerlig opvækst.

Afrunding

Sabroes citat i begyndelsen af dette kapitel ligner noget, der kunne være blevet sagt i forbindelse med en argumentation for indførelsen af Barnets Reform i 2011. Selvom Børneloven af 1905 og Barnets Reform fra 2011 er meget forskellige i måden, hvorpå forældrene tillades adgang til deres anbragte børns liv, er der også flere overlap: Både i Børneloven af 1905 og i Barnets Reform har barnets ret stået i centrum. I 1905 havde børnene ret til en god opvækst og uddannelse væk fra deres forældre. I 2011 har børnene ret til samvær med deres forældre, men de har principielt også ret til at sige nej til samvær og hjemtagelse for at kunne leve et liv på afstand af deres forældre i deres anbringelse. Den store forskel mellem de to lovgivninger er, at myndighederne i 2011 langt hen ad vejen anerkender forældrenes grundlæggende betydning for børnene og lægger vægt på en øget inddragelse af børn i myndighedsarbejdet.

Værgerådsdekreterne viser med al tydelighed, at hverken børn eller forældre havde meget indflydelse på myndighedernes beslutninger eller på anbringelsesforløbet, og at adskillelsen mellem børn og forældre blev gennemført så totalt som muligt og i øvrigt ofte på et svagt grundlag. I dag fjerner myndighederne ikke børn på baggrund af udtalelser fra tredjemand (naboer og skole) uden at supplere med egne undersøgelser. Samtidig kan man også indvende, at når en anbringelse forekommer, er det med Barnets Reform igen muligt at manifestere en adskillelse, der er total, hvor forældrene ikke har mange muligheder for at gøre indvendinger mod beslutningen eller have kontakt med deres barn. Fortidens entydige adskillelse mellem forældre og børn er introduceret igen som en mulighed, som nogle vil indvende bliver brugt for lidt, andre for meget.

I den sammenhæng kan det være relevant at diskutere, hvad det betyder, når lovgivningen proklamerer at forsvare ”barnets ret”. Spørgsmålet er, om Barnets Reform i højere grad er med til at mindske forældrenes indflydelse end reelt at give barnet styrepinden i hånden som vidende og vælgende i forhold til sit eget liv. Kritikere af Barnets Reform har da også peget på, hvad myndighedspersoner vil og kan gøre, hvis barnet ikke er enig i myndighedernes vurderinger og beslutninger. Har barnets

stemme en kraft i den sammenhæng, eller bliver barnet kun hørt, når det vil, hvad myndighederne også vil⁶²? Barnets Reform kan siges at være et politisk udtryk for den nye barndomsforsknings indflydelse i sin retorik om og inddragelse af barnet som aktør med en egen stemme, der skal høres. Men inddragelse af børn kan i nogle sammenhænge virke mere som et 'honnør-ord' (Ulvik, 2009), der ikke har gennemslagskraft i praksis, hvilket også resonerer med kritikken fra den nye barndomsforsknings anden bølge.

Slutteligt skal det nævnes, at de forskellige lovgivninger, som jeg har skitseret i kapitlet, alle introducerer børn *i relation til* voksne. Børn uden voksne er i alle børnelovene et utænkeligt fænomen. Børn kan ikke findes (lovligt), uden at de er tilskrevet et tilhørsforhold til en voksen, det være sig en biologisk forælder, værge eller adoptivforælder⁶³ (Jørgensen, 2014). I lovgivningen peger termen 'barnets ret' derfor ikke på en løsrivelse af børn fra deres forældre eller andre voksne, som giver en retlig beskyttelse af børn *på bekostning af* voksne. Barnets Reform inkluderer ligesom 1905-lovgivningen snarere et opgør mellem stat og forældre, der giver myndighederne nogle muligheder for at gribe ind og tage over i forhold til børn, hvis forældre vurderes at være ikke egnede.

Kapitlet lokaliserer afhandlingen i en lovgivningsmæssig sammenhæng, som introducerer forskellige relevante bevægelser på familieplejeområdet, der optræder i de empiriske analyser herefter i nye variationer i konkrete familieplejepraksisser. I de næste kapitler udfoldes bl.a. eksempler på, hvordan forældre bliver til i praksis som særligt sammenhængende med deres anbragte børn (kap. 8), hvordan børn i pleje bliver til i praksis som udsatte aktører (kap. 9), og hvad hensynet til kontinuitet i praksis betyder for samvær mellem børn i pleje og deres forældre (kap. 10). Det følgende kapitel starter rækken af analysekapitler med at udfolde en analyse af praksisser på familieplejeområdet, der særligt involverer plejeforældrene.

⁶² Tak til Tine Egelund for denne pointe, som hun har diskuteret i forbindelse med lanceringen af Barnets Reform.

⁶³ Det eneste accepterede eksempel er fiktivt, nemlig forfatteren Astrid Lindgrens figur Pippi Langstrømpe, der personificerer noget, som ikke tillades i det danske samfund (Lindgren, 2008).

Kapitel 7: Motiverede slægtskabelser

Idet plejeforældrene ikke *undfanger* deres børn i pleje, men bliver *godkendt* som plejeforældre og bliver *matchet* med et barn, bliver relationen mellem plejeforældre og børn i pleje i forskning og praksis overvejende anskuet som en relation, der er drevet af plejeforældres motiver eller intentionelle beslutninger i forhold til at blive plejeforælder og i forhold til det daglige plejeforældrevirke for et barn i pleje. Det faktum, at barnet ikke er undfanget af plejeforælderen, gør noget ved måden, relationen mellem plejeforælderen og barnet i pleje ansues på, nemlig som a priori adskilte og forskellige individer.

Tine Tjørnhøj-Thomsen (1999) har i sin undersøgelse om barnløse par beskrevet, hvordan børns tilblivelseshistorier gengives i børnebøger som kulturelt og historisk specifikke måder at imødekomme børns spørgsmål om, hvordan de er blevet til. I børnebøgerne beskrives børns tilblivelser overvejende som resultatet af forældres heteroseksuelle kærlighed og et møde mellem et æg og en sædcelle (Tjørnhøj-Thomsen, 1999:23ff.). I børnebøgernes tilblivelseshistorier forklares barnets tilblivelse som et sammenhængende forløb, der begynder i undfangelsen, og ender, når barnet bliver født. Børnenes tilblivelse beskrives her som noget, der sker igennem foreningen af "konjugale og prokreative funktioner som kærlighed, sex, kroppe og kropssubstanser" (Tjørnhøj-Thomsen, 1999:27). Det biologiske slægtskab bliver noget naturligt og kærlighedsbåret, der forklares igennem beskrivelser af de fysiske og følelsesmæssige processer, der indgår i undfangelsen. Tjørnhøj-Thomsen inddrager børnebøgernes fortællinger for at gøre opmærksom på, hvordan disse børnebøger producerer en "lokal og indfødt tilblivelseshistorie", der ikke passer til alle forældre og børn (Tjørnhøj-Thomsen, 1999:24). Eksempelvis kan de barnløse par, som Tjørnhøj-Thomsens afhandling omhandler, ikke genkende sig selv her, da de ikke kan få børn uden støtte fra forplantningsteknologier (Tjørnhøj-Thomsen, 1999:28). Ligeledes vil børn af rugemødre, børn, der lever med homoseksuelle forældre, eller små børn i plejefamilier, der måtte stille samme spørgsmål, ikke umiddelbart kunne spejle sig heri. Børnebøgernes tilblivelseshistorier udgør en slags dominerende fortælling, som samtidig sætter andre tilblivelser i et særligt lys som anderledes og knap så naturlige.

Børnene i pleje, der indgår i denne undersøgelse, har alle kendt deres plejeforældre i mindst to år, og flertallet har boet i deres plejefamilier i størstedelen af deres liv. Da jeg møder børnene og deres plejeforældre, er de ikke længere i en fase, hvor man kan kalde dem fremmede for hinanden, eller hvor de er ved at lære hverdagen at kende et nyt sted. Af samme grund havde jeg en forventning om, at plejeforældrene ville beskrive deres relation til børnene i pleje, som tæt eller kærlig eller lignende. Når jeg besøgte plejefamilierne med henblik på et interview, ankom jeg typisk lidt før barnet i pleje kom

hjem fra skole, og jeg havde derfor nogle minutter alene med plejeforælderen. I det tidsrum introducerede plejeforælderen mig til barnet ved at fortælle om barnets fortid (hos forældrene eller i en anden anbringelse), og hvilke udfordringer barnet havde nu i forhold til skole, venner osv. Denne praksis overraskede mig hver gang, fordi jeg kom til plejefamilierne med en forventning om, at plejeforældrene ville tale om deres børn i pleje på måder, der lignede det, som jeg kender fra biologiske forælder/barn relationer, hvor barnets vanskeligheder sjældent er det første man introducerer en fremmed til. Jeg havde desuden en forventning om, at plejeforældrene ville tage et med-ansvar for børnene i plejes udfordringer, som nogle, der både havde med børnenes fortid at gøre, men også med plejeforældrenes tilgang til barnet og hverdagen. Men plejeforældrene drog ikke sammenhæng imellem deres egen plejeforældrepraksis og børnene i plejes udfordringer. Begge blev beskrevet som naturligt adskilte størrelser.

Plejeforældrenes præsentation af børnenes udfordringer som det første i samtaler med forskeren er ikke overraskende i lyset af, at den dominerende forskning på området netop interesserer sig for at identificere børnenes udfordringer med henblik på intervention og forbedring, jf. kapitel 2. Og det må i den sammenhæng ses som en imødekommenhed fra plejeforældrenes side, når de leverer oplysninger af den art til forskeren. Pointen er derfor heller ikke at kritisere plejeforældrenes tilgang. Jeg er i stedet interesseret i at undersøge, hvordan relationen mellem plejeforældre og børn bliver til på forskellige måder som hhv. tæt, adskilt osv. igennem forskellige intra-aktioner, bl.a. med forskeren. Den oven for beskrevne intra-aktion omkring forskerbesøget er fx med til at konstituere forsker og plejeforælder som vurderende i forhold til barnet i plejes udfordringer – på afstand. Afstanden er i sig selv ikke nødvendigvis problematisk, men antagelsen om samme som a priori, naturlig eller ønskværdig, er med til at fiksere relationen på måder, som har forskellige effekter, hvilket kapitlet her vil vise.

7.1. Forskning om plejeforældre og deres anbragte børn

At relationen mellem plejeforælder og barn i pleje er forskellig fra relationen mellem forælder og barn er en antagelse, der kommer til udtryk på flere måder i forskningen i udsatte børn. Orme & Buehler (2001) påpeger eksempelvis, på baggrund af et review af forskningsundersøgelser om plejefamilier og deres karakteristika, at forskningen om plejeforældre og forskningen om forældre ikke bygger videre på hinandens indsigter i forhold til forælderrollens betydning for børns udvikling (2001:3). I stedet forholder forældre- og plejeforældreforskningen sig som to distinkte forskningsgrene, hvilket er med til at understrege de to forældreskaber som grundlæggende forskellige.

Litteratursøgningen i denne afhandling (jf. kapitel to) viser ligeledes, at

forskningsundersøgelser tager afsæt i forskellige temaer alt efter om undersøgelserne omhandler plejeforældre eller forældre til anbragte børn. I forskningen om plejeforældre inddrages overvejende temaer såsom plejeforældrenes motiver til at blive plejeforældre, følelse af forpligtelse over for barnet, faglighed, arbejdsvilkår og anerkendelse i samfundet, som centrale tilgange til at forstå plejeforældregerningen (se fx Dozier & Lindhiem, 2006; MacGregor et al., 2006; Buehler et al., 2003; Hudson & Levasseur, 2002; Rhodes et al., 2001; Brown & Calder, 2000)⁶⁴. I forskningen om *forældre* til udsatte børn inddrages derimod overvejende temaer som omhandler naturlige og kropslige sammenhænge mellem forældrene og deres børn, i form af genetik eller 'social arv'⁶⁵.

Ulvik beskriver, hvordan forskningen i familiepleje igennem mange år har brugt motivbegrebet som en måde at analysere plejeforældres gerning på, og dette er gjort på forskellige måder igennem tiden (Ulvik, 2007:168ff.). Plejeforældrenes motiver blev i forskningen i 1960'erne og 1970'erne anskuet som ubevidste motiver i plejeforældrene. Motivbegrebet blev i denne forskning brugt som et prognostisk aspekt, der viste plejeforældrenes egnethed til opgaven ud fra en antagelse om en kausal sammenhæng mellem den enkelte plejeforælders indre motiv og anbringelsens resultater (Ulvik, 2007:168f.). Nyere forskning interesserer sig fortsat for plejeforældrenes motiver (se fx Nielsen, 2002; Sandholt, 2002; Andersson, 2001; Egelund & Hestbæk, 2003), som en måde at forstå plejeforældreopgaven på, men i nogle af de nyere undersøgelser vokser interessen for i højere grad at inkludere kompleksiteten i plejeforældrenes motiver, som både modsætningsfulde, bevægelige og kontekstualiserede (Höjer, 2002a; Höjer 2002b). I nogle undersøgelser udelades motivbegrebet og i stedet undersøges plejeforældrenes *holdninger* til familieplejerelationen (Brønserud & Dessau, 2001:182ff.). Ulvik anskuer plejeforældregerningen som et personligt og kulturelt "projekt" i løbende forandring (Ulvik, 2007:172). Projektbegrebet bruges af Ulvik til at kunne synliggøre både den personlige "meningskonstruktion" og indlejringen af samme i en større kulturel sammenhæng (Ibid.). Ulviks anvendelse af projektbegrebet gør det muligt at undersøge plejeforældregerningen, som noget personligt, der dog hænger sammen med, påvirker og bliver påvirket af større samfundsmæssige diskurser og som derfor hele tiden er i proces og i forandring (Ulvik, 2007:172). Den nyere forsknings tilgang til og differentiering af motivbegrebet bidrager med et mere nuanceret indblik i hverdagen i plejefamilien og de udfordringer, som plejeforældrene oplever i et løbende samspil med deres omgivelser (Ulvik, 2007:170). Tilgangen flytter desuden forståelsen af plejeforældrenes motiv væk fra noget, der ligger fast forud for anbringelsen, og som har afgørende betydning for anbringelsesforløbet,

⁶⁴ Der findes undtagelser hertil, fx er der en voksende interesse for begrebet "co-parenting", hvor plejeforældre- og forældreskabet i højere grad beskrives som jævnbyrdige og betydningsfulde relationer i forhold til barnet. Se fx Monalto & Linares (2011).

⁶⁵ Dette udfoldes nærmere i næste kapitel.

til en mere bevægelig forståelse af plejeforældrenes motiver som personlige, men også i konstant forandring.

Forskningens dominerende interesse for plejeforældre som motiverede eller intentionelle aktører er ikke overraskende: En plejeforælder har ikke født sit barn i pleje, barn og plejeforælder er ikke fælles om denne erfaring og de deler heller ikke et genetisk grundlag. Derimod har plejeforælder og barn i pleje mødt hinanden på et senere tidspunkt i livet, hvor de skulle lære hinanden at kende. Dette sætter nogle andre betingelser for relationen, som er relevante. Interessen i forskning og praksis for plejeforældrenes motiver kan være relevant i forbindelse med rekruttering af plejeforældre ud fra overvejelser om, at plejeforældre både skal være egnede til opgaven, og at forventningerne til et familieplejeforløb afstemmes på baggrund af realistiske forståelser af opgavens indhold og omfang. Samtidig udgør motivbegrebet (og de forskellige begrebslige variationer heraf) ofte en central indgang i forskningen til en undersøgelse af plejeforældregerningen, også efter at anbringelsen er gennemført. Dette er med til at understrege det intentionelle som et fortsat grundlag for relationen mellem plejeforælder og barn i pleje, som står i kontrast til det biologiske slægtskabs fundament i kroppen og undfangelsen. Hvor motivbegrebet kan være relevant i forhold til at kvalificere rekruttering af plejeforældre i begyndelsen af et plejeforhold, er det i sin fortsatte anvendelse også med til at fiksere relationen mellem plejeforældre og børn i pleje som noget intentionelt styret, der gør det sværere at belyse nogle aspekter af relationen mellem plejeforælder og barn i pleje såsom en gensidig afhængighed i relationen mellem plejeforælder og barn i pleje, plejeforældrens følelser for barnet i pleje, ligesom plejeforældrenes daglige virke og de mere praktiske og kropslige dimensioner af relationen bliver sværere at indfange hermed. Relationen mellem plejeforældre og deres børn i pleje bliver til på en særlig måde gennem motivbegrebet; som intentionelt styret og motiveret, og som grundlæggende forskellig fra det biologiske slægtskab.

7.1.1. Forskningsbidraget i dette kapitel

Forskning, der bruger motivbegrebet og lignende begreber i undersøgelser af plejeforældrenes virke er således i stigende grad blevet optaget af plejeforældrenes personlige motiver som bevægelige og sammenhængende med bredere samfundsmæssige diskurser. Dette gør det muligt at inkludere nuancer og forandring i forståelsen af plejeforældrenes tilgang til barnet i pleje og deres opgave som plejeforældre.

Brugen af motivbegrebet og lignende begreber som indgang til undersøgelser af plejeforældregerningen agentialiserer dog også en subtil adskillelse mellem plejeforældrene og deres omgivelser, som a priori – før analysen. Plejeforældrene bliver i denne tilgang til som *bærere af*

personlige motiver/intentioner, uanset at disse anskues som i løbende forandring i mødet med den kulturelle kontekst. Det vil sige, at begreberne agentialiserer en afgrænsning mellem plejeforældrene og deres omgivelser, der fører til en subtil essentialisering af individet, jf. den tilsvarende diskussion om agensbegrebet i kapitel to. Plejeforældrene bliver med denne definition af motiv- og projektbegrebet til som intentionelle aktører, der går til deres opgave ud fra rationelle overvejelser om indsats, mål og forventninger, til forskel fra fx børnene i pleje, der bliver til som (passive) modtagere af denne hjælp. Dermed agentialiseres plejeforældre og børn i pleje fortsat som a priori adskilte i forhold til hinanden, også i situationer, hvor børnene i pleje har boet sammen med deres plejeforældre i langt flere år end de har med deres forældre, hvilket er tilfældet for flertallet af børnene i mit materiale.

Intention og intentionalitet i en agential realistisk tilgang

Barad forholder sig kort til motivbegrebet i forbindelse med enkelte, spredte diskussioner af begrebet 'intention' og 'intentionalitet' (2007, se fx s. 14ff.) på en måde, som jeg synes er anvendelig i forhold til at analysere plejeforældregeringen på. Jeg vil i det følgende forlade begreber som motiv, holdning og projekt og i stedet kun tale om intention, som jeg her bruger som et synonym for samme.

I en agential realistisk analyse bliver intentionalitet anskuet som tilblivende i og afhængigt af praksis. Det vil sige, at det intentionelle ikke går forud for, men bliver til på særlige måder i intra-aktioner. Denne definition af intentionalitet gør det muligt at undersøge intra-aktioner med plejeforældre fra et anderledes udgangspunkt, hvor relationen mellem plejeforældrene og deres omgivelser som adskilt, professionel, planlagt osv. bliver til i fænomenale praksisser og ikke er et selvfølgeligt forhold, der holdes uden for eller kommer før analysen af plejeforældregeringen. Hvilket også betyder, at nærheder og adskillelser ikke er neutrale og naturlige strukturer, der må tages for givet, men må ses som forskellige agentialiseringer af relationer, der har etiske implikationer.

Barad foreslår at bruge begrebet 'intentionalitet' ('intentionality') frem for begrebet "intention" (Barad, 2007:23), fordi sidstnævnte konnoterer noget iboende, som "preexisting states of mind" i et a priori afgrænset individ (Barad, 2007:23). Intentionalitetsbegrebet peger, ligesom det tilsvarende agentialitetsbegreb, på en decentraliseret forståelse af intentioner, som noget, der bliver til i intra-aktioner.

Intentionalitetsbegrebet skal samtidig forstås som inkluderende humane og non-humane komponenter, hvor det ikke på forhånd er afgjort, at mennesker er intentionelle i modsætning til dyr osv. Begrebet intention anlægger, ifølge Barad, en subtil skæring imellem det humane og non-humane, som noget, der er "properly assigned to individuals" og denne skæring ønsker Barad også at lægge afstand til med intentionalitetsbegrebets mere decentraliserende bevægelse (Barad, 2007:23). Det vil

sige, at det humane ikke er a priori bærer af intentioner i modsætning til det non-humane. Derimod bliver intentionalitet til i praksis på forskellige måder, som tilstedeværende eller fraværende, som tilhørende nogen og ikke andre. Forskellen, som Barad introducerer, handler om, hvorvidt intentionalitet er en på forhånd defineret størrelse, der virker gennem de menneskelige aktører, der *har* en intention før praksis, eller om intentionalitet får sin særlige form og betydning i intra-aktioner. I Barads forståelse bliver intentionalitet til i intra-aktioner som noget, med et særligt indhold, form og rækkevidde, der hører til nogen/noget eller netop ikke. Det er forskellige tilblivelser af fænomenet intentionalitet på forskellige måder i intra-aktioner, der er i Barads interesse (se fx Barad, 2007:434n64), og det er også disse, der vil være i fokus i kapitlet her.

Jeg vil i kapitlet ikke beskæftige mig særligt med aspekter såsom kropslige dimensioner af plejefamiliernes hverdag, selvom dette også kunne være særdeles relevant og interessant, men i stedet følge min analysemodel og holde fast i det udvalgte forskningsbegreb og interessen for tilblivelser af intentionalitet i intra-aktioner, der særligt involverer plejeforældrene. Det vil sige at jeg undersøger, hvad plejeforældrene udtrykker om deres intentioner med plejeforældregeringen, men anskuer disse som intentionaliteter, som tilblivelser i fænomenale praksisser, der samtidig gør relationen til mellem plejeforældrene og børnene i pleje på særlige måder.

Jeg analyserer empirien ud fra spørgsmålet: hvordan bliver intentionalitet til samtidig med slægtskab i fænomenale praksisser, der inkluderer plejeforældrene? Afsættet i dette forskningsspørgsmål betyder blandt andet, at det bliver muligt ikke bare at sætte fokus på, hvordan intentionalitet bliver til i intra-aktioner med plejeforældrene, men også hvilke effekter disse praksisser har for relationer på familieplejeområdet. I kapitlet udfolder jeg min analyse af plejeforældrenes praksisser igennem intentionalitetsbegrebet, men undersøger intentionalitet som en tilblivelse, der bliver til samtidig med fænomenet slægtskab, og som er med til at konstituere forskelle mellem informanterne på forskellige måder med forskellige effekter. I de følgende analyser vil jeg bruge begreberne intention, motiv og intentionalitet. De to første begreber, intention og motiv, henviser til empiriske forståelser af begrebet, som noget iboende, der kommer før praksis, mens begrebet intentionalitet udgør det analytiske begreb i kapitlet, og henviser til Barads definition ovenfor som et materielt-diskursivt og tilblivende fænomen i praksis.

7.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel

I kapitlet har jeg udvalgt empiri fra interview med plejeforældre, herunder plejeforældrenes netværksdiagrammer. De enkelte citater er udvalgt med henblik på at kunne synliggøre forskellige slægtskabelser i plejefamiliernes hverdag, som udfolder analysemodellens amoderne historie i tre skridt

som hhv. populære, differentielle/oppositionelle og upassende praksisser. I kapitlet inkluderes også plejeforældrenes fortællinger om andre voksne omkring dem, såsom sagsbehandlere, venner osv., som er med til at konstituere relationen mellem plejeforælderen og barnet i pleje på særlige måder.

7.2. Populære praksisser: 'Hun har udviklet sig som vi gerne vil have det'

Når jeg interviewede plejeforældrene, spurgte jeg i begyndelsen af interviewet som regel ind til deres erfaringer som plejeforældre. Plejeforældrene fortalte derefter om deres baggrund og herunder også hvornår og hvordan de mødte deres nuværende barn i pleje første gang. Beretningerne handlede blandt andet om, hvorfor plejeforældrene dengang sagde ja til at blive plejeforældre for netop deres barn i pleje, og motivet hertil var ofte knyttet sammen med, at plejeforælderen oplevede, at de kunne gøre en forskel i forhold til netop dette barn. Plejeforældrenes fortællinger indeholdt desuden beskrivelser af, hvilke udfordringer barnet i pleje havde før ankomsten til plejefamilien og hvordan barnet efter flytningen til plejefamilien har udviklet sig i forhold til disse udfordringer.

Det følgende citat stammer fra et interview med en plejemor, Rikke. Rikke bor sammen med sin mand, deres tre biologiske børn og to børn i pleje på et husmandssted på landet, hvor de har både heste og katte. Rikke går fuld tid hjemme som plejemor, mens hendes mand er fuldtids udearbejdende. Interviewet foregår ved spisebordet i husets store køkken-alrum en sen eftermiddag. Jeg starter med at spørge til Rikkes erfaringer som plejemor, og hun begynder med at fortælle om de børn i pleje, som hun tidligere har haft boende igennem sit virke som plejeforælder og herunder også om sit første møde med Anja på nu 11 år, der er det ældste af Rikkes nuværende børn i pleje. Rikke introducerer fortællingen om Anja med at berette om, hvordan hun møder Anja for første gang for ca. otte år siden, da Anja er næsten tre år gammel. Anja er på det tidspunkt allerede anbragt i en plejefamilie sammen med sin bror, men det er blevet besluttet, at hun skal anbringes i en ny plejefamilie, bl.a. fordi bror og søster ikke trives sammen. I det følgende citat beskriver Rikke sit første møde med Anja i Anjas tidligere plejefamilie, som hun besøger for at finde ud af, om hun vil og kan være plejemor for Anja:

Rikke: *'Jeg kom over til en pige, som overhovedet ikke kunne sidde og løb rundt hele tiden. Til en pige, der ikke havde sprog. Til en pige, der ikke kunne stå stille. Til en pige, som ikke kunne lytte. En pige, der havde lavet sit eget sprog: 'mi saj', det betød 'jeg vil gerne bede om saftvand'. 'Mi bu' betød 'jeg skal på toilettet'. Jeg havde en kurv med, som jeg har med hver gang, jeg skal møde et nyt barn, og der er rosiner og der er puslespil, og så skal jeg jo se, om hun er nysgerrig, og det var hun. Hun var hamrende nysgerrig. Hun var livsglad, men hun var også totalt forvirret. Så kørte min mand og jeg hjem efter at have været der, og så sagde jeg til ham: 'hvordan har du det?'. 'Jamen, hun var jo sød, men hun var fuldstændig forbutlet'. 'Jamen kunne vi redde hende og kunne vi...', men allerede på det tidspunkt, havde jeg det sådan*

‘åh’, (suk), ‘hun var jo dejlig’. Så blev min mand og jeg enige om, at vi tager hende. Vi troede på projektet og det har vi været glade for. Det er ligesom at komme og få et nyt barn, altså man bliver simpelthen ‘wow’. Man bliver jo glad. Nu bliver jeg helt rørt (Rikke tørrer nogle tårer væk med en serviet). Anja er jo blevet en fantastisk pige. Hun har udviklet sig ekstremt og som vi gerne vil have det. Det er jo det, som er succesen i at være plejefamilie; at børnene trives, og at de får et godt privatliv, at de får nogle interesser, nogle venner, at de trives i skolen. Og så det, at hun er en dygtig pige. Hun går i en ADHD-klasse for normalt intelligente, men kvikke børn. Hun er dygtig aldersvarende til matematik, dansk, engelsk – alting”.

Rikke beskriver, hvordan hun møder Anja første gang, og begrundes desuden, hvorfor hun beslutter sig for, at netop Anja kan blive hendes næste barn i pleje. En del af Rikkes motiv handler om, at Anja er livsglad og nysgerrig, men har brug for hjælp og er “forhutlet”. Anja bliver, i Rikkes historie, til igennem en vurdering af Anjas udvikling, som etableres igennem en sammenligning mellem Anjas alder og normer for sproglige færdigheder på det alderstrin. På den måde kan Rikke formidle over for mig som forsker, hvordan Anja er et barn, der ikke fulgte sin normale udvikling hos den tidligere plejefamilie, men som nu – efter Anja er kommet hjem til Rikke – er både aldersvarende og dygtig. Rikke får rettet op på Anjas svære situation, og Anja scorer nu højt på flere vigtige parametre for et sundt børneliv, når man er 11 år gammel: Anja har venner, interesser og er dygtig i skolen.

Men motivet for at sige ja til Anja handler for Rikke og hendes mand ikke kun om et ønske om og en tro på, at de kan hjælpe Anja. Samtidig med konstateringen af, at Anja var forhutlet og havde diverse udviklingsmæssige problemer, beskriver Rikke også i citatet, at hun bliver berørt af Anja: “suk, hun var jo dejlig”. Og i Rikkes historie bliver netop dette indtryk af Anja, sammen med Anjas behov for hjælp, den udløsende faktor for, at hun siger ja til opgaven som plejemor.

Rikke bliver også til som plejemor i fortællingen om Anja: Rikke bliver i interviewet til som en succesfuld plejemor netop igennem sit motiv om og evne til at hjælpe Anja i sin udvikling fra et svært før og til et lovende nu. Plejemors dygtighed som plejemor bliver synlig, fordi hun er med til at støtte Anja igennem denne udvikling. Rikke og hendes mand vurderede situationen og valgte at tro på ”projektet”. I Rikkes fortælling er det et godt valg, fordi Anja udvikler sig ”ekstremt og som vi gerne vil have det”. Rikke og Anja bliver i Rikkes fortælling forbundne igennem Anjas behov for hjælp, og Rikkes overblik over, hvad Anja har brug for. Det er Rikkes motiv om at yde hjælp, sammen med Anjas udfordringer, der konstituerer dem begge som berettigede deltagere i hinandens liv.

7.2.1. Motivet om hjælp som berettigelse for relationen

Det er netop igennem beskrivelser af motivet om og evnen til, at hjælpe barnet i pleje i udvikling hen imod en bedre fremtid, at plejemor bliver til i sin funktion som *plejemor*. I citatet oven for bliver

plejemor Rikke til som omsorgsfuld katalysator for Anjas succesfulde udvikling. Det gør hun i interviewet med mig som forsker, der selv, til en vis grad, konstituerer selvsamme tilblivelseshistorie om udsatte børns udvikling fra noget svært til noget bedre: Min tilstedeværelse som forsker på området udsatte børn styrker i interviewet Rikkes opmærksomhed mod nogle aspekter af plejeforholdet, som størstedelen af forskningen på området interesserer sig for, nemlig barnet i plejes udvikling udtrykt i videnskabeligt anerkendte parametre såsom alder og kognitive færdigheder.

Det var under feltarbejdet almindeligt forekommende, at plejeforældrene i samtaler med mig som forsker fortalte om barnet i pleje igennem vurderinger af barnet i plejes fremskridt og udviklingsniveau. I Rikkes beskrivelse ovenfor er Anja i en god udvikling hen mod noget, der tegner til at blive meget bedre, end det havde været, hvis Anja ikke var blevet anbragt hos hende. Samtidig er tilblivelsen af Rikke som hjælp-ydende også med til at konstituere Anja som hjælpeløs og passiv i varierende grad. Rikke taler på Anjas vegne, som en, der forstår Anjas behov, som hun skitserer til mig som forsker. Og Rikke bliver til igennem sine beskrivelser af barnets problemer, som noget hun er forskellig fra og derfor kan afhjælpe. Fortællingen agentialiserer en adskillelse mellem Rikke og Anja som udgangspunkt for deres relation. En adskillelse som kan virke betryggende, idet Rikke bliver synlig som udenforstående i forhold til Anja og hendes udfordringer, og dermed også anderledes professionel end fx Anjas forældre (og tidligere plejeforældre), der (i Rikkes beskrivelse) ikke havde samme overblik og overskud. Rikke gør en forskel for sit barn i pleje, mens Anja bliver til som værende på vej og i udvikling.

Orienteringen mod barnets udvikling udelukker dog ikke, at plejeforælderen kan udtrykke følelser for barnet i pleje. I Rikkes udtalelser ovenfor taler hun om Anja som et "projekt", men samtidig siger hun også, at det er "ligesom at få et nyt barn, man bliver simpelthen 'wow'", og Rikke bliver rørt og får tårer i øjnene. Hvis Rikke udelukkende havde forklaret relationen igennem sine følelser og havde sagt, at det var ligesom at få et nyt barn, uden at hun samtidig havde vist, at hun er motiveret af opgaven som udviklingsorienteret plejemor, ville forskellen mellem plejeforældreskabet og det biologiske slægtskab forsvinde, og Rikke kunne risikere, at tilsynsmyndigheder eller andre ville anse hende for at ville være 'mor' på bekostning af Anjas biologiske mor. Rikke kunne også, i værste fald, risikere at miste sin godkendelse som plejeforælder. Plejeforældrenes beskrivelser af deres relation til barnet i pleje som motiveret af hjælp til barnets udvikling, udgør en populær måde, hvorpå plejeforældrene troværdigt kan komme til stede som nogle, der kan tilbyde barnet noget andet end det, børnene kommer fra. Det er også bl.a. ved at tale om barnets udvikling, at plejeforældrene kan udtrykke de følelser, de kan have for barnet på en acceptabel måde. Rikke føler for den opgave, det er at kunne hjælpe Anja til en ny start, og den generelle omsorgsopgave, som det også indebærer. Forskellen mellem

enten professionelle/opgaveorienterede eller familiære/omsorgsorienterede plejeforældre er derfor ikke entydig her. Snarere udgør de faglige motiver og vurderinger en anerkendt måde at udtrykke følelser på over for forskeren, fordi de ikke truer det biologiske slægtskab som norm for relationer mellem voksne og børn. Det er igennem vurderinger af Anjas udvikling på afstand, at Rikke kan give udtryk for Anjas betydning for hende. På denne måde viser Rikke en opmærksomhed på Anjas udvikling, som samtidig konstituerer dem begge i en relation, der er forskellig fra Anjas relation til sine forældre (og Anjas tidligere plejeforældre).

Ovenstående fortælling udgør en populær og sympatisk praksis, fordi Rikke bliver til som entydigt forskellig fra Anjas fortid (forældre og tidligere plejeforældre). Rikke bliver til som forskellig fra Anja og Anjas andre særlige voksne, idet Rikke kan vise, hvordan hun som plejemor både formår at gøre kompetente vurderinger af Anjas situation og efterfølgende hjælpe Anja i sin udvikling. Rikke truer ikke, med sine vidende og kærlige beskrivelser, Anjas relation til sine biologiske forældre. Dette skyldes blandt andet, at Rikke i sin fortælling formår at beskrive relationen i faglige termer, hvor følelserne følger med som en motiverende faktor, der dog ikke får lov at dominere fortællingen om Anjas udvikling.

7.2.2. Intentionelle slægtskabelser som dominans

I Rikkens slægtskabelser med Anja agentialiseres nogle skæringer, der antages at være naturlige og selvfølgelige, og som netop derfor også er med-konstituerende for forskellige dominansstrukturer. Blandt andet agentialiseres en skæring imellem Rikke og Anja, hvor hun bliver til som den voksne, vidende, der har en plan i sin relation til Anja, mens Anja bliver til som et barn, der er uvidende, ikke-intentionel og uden for en normalitet. I fortællingen om Anjas hjælpe-behov inddrager Rikke også de tidligere plejeforældre og senere i interviewet også forældrene, som nogle Rikke hjælper Anja bort fra og ind i et bedre liv. I disse beskrivelser bliver Rikke til som forskellig fra hhv. forældrene og de tidligere plejeforældre, som Rikke beskriver som mere eller mindre 'ude af kontrol'⁶⁶. I Rikkens fortælling agentialiseres således også en adskillelse mellem Anjas fortid og Anjas nutid/fremtid, hvor Rikkens relation agentialiseres som 'fremtidssikrende' og bedre for Anja end hvad Anjas tidligere omsorgsgivere kunne tilbyde.

I Rikkens fortælling ligger også en dominans: I beskrivelserne er Rikke særdeles involveret i Anjas ve og vel, men involveringen bliver til som en iboende intentionalitet, plan og mål for relationen, der agentialiserer en adskillelse mellem Rikke og Anja. I Rikkens fortælling er hun således ikke

⁶⁶ Disse beskrivelser falder i sammenhæng med ovenstående citat, men citeres ikke her. Ifølge Rikke kunne den tidligere plejefar ikke styre Anja, og Anjas forældre er kriminelle. Anjas tidligere plejefar og forældre har jeg også interviewet, og de har nogle andre historier om deres tid sammen med Anja.

med-konstituerende for Anjas situation og relationer, som en med-involveret. De andre – forældre og tidligere plejeforældre, udgør snarere grundlaget for Rikkens handlinger, de motiverer hende til at hjælpe Anja, men de er ikke nogle, som hun, i hvert fald i interviewet her, involverer sig med, som andre og tilsvarende betydningsfulde personer i Anjas liv. Plejeforældre og forældre samt Anja selv bliver derimod til som stumme statister, som hun taler om og på vegne af.

Jeg har valgt at give denne slægtskabelse betegnelsen slægtskab som suspens. 'Suspens' er afledt af det latinske 'suspensio' og kan både betyde det uafklarede eller afventende. Jeg bruger her betegnelsen i betydningen 'det afventende'. Slægtskab som suspens henviser til agentialiseringen af plejemor i interviewet som hjælper i forhold til barnets problemer. Hun involverer sig ud fra intentionen om at hjælpe med et mål for øje. Slægtskab som suspens henviser til relationen mellem Rikke og Anja, som legitimeret af Anjas udvikling (til forskel fra en relation, der bærer en værdi i sig selv). Hjælpen bliver i Rikkens fortælling både et motiv for, at hun overhovedet tog Anja til sig som barn i pleje, og en fortløbende legitimering af selvsamme relation, som alternativ til det biologiske slægtskab. På den måde er agentialiseringen af intentionaliteten om at hjælpe fortløbende med til at konstituere relationen mellem Anja og Rikke som suspensiv, som afventende og 'endnu-ikke', også ud over den første fase, hvor Rikke og Anja lærer hinanden at kende. Slægtskab som suspens er dermed både et resultat af sympatiske slægtskabelser (idet børnene i pleje bliver hjulpet med deres udfordringer igennem sammenknytningen med og den samtidige adskillelse fra plejeforældrene) og en dominans, der udelukker, at plejeforældrenes relation til barnet i pleje kan være begrundet i andet end barnets behov for hjælp. I slægtskab som suspens synliggøres relationen mellem barnet og plejeforælderen, som betinget af hjælp, som plejeforælderen yder, ikke ud fra en med-involvering i barnets liv, men ud fra løbende vurderinger af barnets behov og udvikling, foruden hvilke relationen ville være tvivlsom.

7.3. Differentielle/oppositionelle praksisser: 'Det er jo børn vi snakker om'

Plejeforældrene kan også blive til som bærere af en anden intentionalitet, der overskrider motivet om individuel hjælp til et specifikt barn. I dette afsnit vil jeg tage endnu et skridt i afhandlingens analysemodel, hen til differentielle/oppositionelle praksisser, der ifølge Haraway "rummer et løfte om noget andet" (Haraway, 2007:23). De differentielle/oppositionelle praksisser kommer i dette kapitel til udtryk igennem plejeforældrenes insisteren på en grundlæggende med-menneskelighed som motiv for familieplejerelationen. Skridtet udfolder en variation i slægtskabelser mellem plejeforældre og deres børn i pleje, hvor plejeforældrene gør opposition mod ensidige vurderinger af børn i pleje, som børn i med udfordringer, der kan 'måles og vejes'. De differentielle/oppositionelle praksisser tager afsæt i de dele af interviewene, hvor plejeforældrene fortæller om deres møder med myndighederne i form af

tilsynssamtaler eller andre samtaler med sagsbehandlere. Plejeforældrene beskriver, hvordan myndighederne, særligt i forbindelse med kontraktforhandlinger, vurderer børnene i plejes behov og problemtyngde som et grundlag for fastsættelse af vederlagets størrelse. Slægtskab som suspens mellem plejeforældre og børn i pleje bliver i disse samtaler synligt igennem betoningen af barnets nuværende udfordringer, omfanget af plejeforældrenes indsats i den forbindelse og målet for barnets udvikling, som bl.a. materialiseres igennem handleplanen.

Selvom det at støtte børnene i pleje i forhold til deres udfordringer er en central del af de fleste plejeforældres selvforståelse, kan myndighedernes konkretisering af denne udvikling i handleplaner og trin, som kobles til en økonomisk værdi i form af omfanget af plejeforældrenes vederlag, også blive for meget for plejeforældrene⁶⁷. Når plejeforældrene fortæller om deres samarbejde med myndighederne, flyttes deres fokus væk fra børnenes udfordringer og deres hjælp til samme, og de begynder i højere grad at tale om, at deres relation til børnene i pleje er meget mere end det, nemlig en relation, der ikke kan måles og vejes.

Flere af de plejeforældre, der deltog i denne undersøgelse, fortalte, at de i løbet af feltarbejdet fik besøg fra den anbringende kommune⁶⁸, fordi denne ønskede at genforhandle plejekontrakten. Feltarbejdet til denne afhandling fandt sted på et tidspunkt, hvor mange kommuner revurderede plejefamiliernes kontrakter, dels fordi det nye tilsyn snart ville blive implementeret, dels fordi de anbringende kommuner, ifølge plejeforældrene, ”skulle spare”. Flere af plejeforældrene beskrev det som en ubehagelig oplevelse at skulle genforhandle plejekontrakten for deres barn i pleje, som i de fleste tilfælde havde været anbragt i flere år: “Man kan ikke gøre børn op i penge”, som en plejeforælder sagde. I disse forhandlinger var plejeforældrene dog nødt til at understrege plejeopgavens omfang, hvis de skulle undgå kommunens krav om at skære i vederlaget.

Det følgende citat stammer fra et interview med plejeforælder Søren. Søren arbejder, ligesom sin kone, halv tid uden for hjemmet og halv tid som plejeforælder. Søren og hans kone har tilsammen to, nu fraflyttede børn og to børn i pleje på hhv. tre og fem år. Da Søren udfylder sit netværksdiagram sætter han en bestemt sagsbehandler på, som en person, der frustrerer ham meget på

⁶⁷ Der findes ikke i lovgivningen anvisninger, der omhandler fastsættelse af antallet af vederlag. I KL's Familieplejehåndbog anbefales det, at der gives mellem 1 og 7 vederlag. Beslutningen om, hvor mange plejevederlag en plejefamilie skal have, afhænger af en række forhold, herunder barnets vanskeligheder og behov for støtte, krav til samarbejdet med barnets forældre, plejefamiliens opgaver i forbindelsen med anbringelsen, plejefamiliens ressourcer og kvalifikationer i forbindelse med at løse opgaverne med plejebarnet, plejeforholdets betydning for eventuelle erhvervsbegrænsninger osv. (se fx Kommunernes Landsforening, 2016).

⁶⁸ Plejefamilier godkendes som plejefamilie af den kommune, de bor i (den godkendende kommune). Ud fra den gamle tilsynsordning (der endnu var gældende under feltarbejdet) er det ansatte fra den godkendende kommune, der fører tilsyn med plejefamilien. Den anbringende kommune førte et separat tilsyn med barnet i pleje, og den anbringende kommune var ofte en anden kommune end den godkendende, fordi barnets biologiske forældre boede i en anden kommune end plejeforældrene.

grund af nogle nyligt overståede kontraktforhandlinger. Søren uddyber forløbet om kontraktforhandlingerne i forhold til deres yngste barn i pleje Mona på tre år, igennem følgende kommentar:

Søren: *“De skal jo spare penge alle sammen. Men det siger vi, at det kan de godt glemme. Gør I det, så må I finde et andet sted til Mona. Man kan jo ikke sidde og handle om og købslå penge, for det er jo børn, vi snakker om. Så for mange [plejeforældre] tror jeg, at det er svært at være hård og sige sådan og sådan. Men man er nødt til det, for ellers bliver man tørret. Det kan vi se på nogle af dem, som vi er i netværksgruppe med⁶⁹”.*

Søren og hans kone får supervision fra en familieplejekonsulent, der er ansat i den godkendende kommune. Familieplejekonsulenten har, ifølge Søren, støttet ham og hans kone i at lægge en hård kurs over for den anbringende kommunes krav om nedskæringer i plejevederlaget, så de ikke bliver ‘tørret’. I Sørenes beskrivelser er forhandlingerne med kommunen præget af, at kommunen er optaget af Monas udfordringer, som ifølge Søren udgør den afgørende faktor, der danner grundlag for at beregne plejeforældrenes arbejdsindsats og vederlagets størrelse. Man må formode, at sagsbehandlere, der revurderer anbringelser og kontrakter med plejeforældre, også inddrager vurderinger af graden af tilknytning, som barnet i pleje har til plejeforældrene, og dermed hensynet til kontinuitet i anbringelsen (disse faktorer bliver efter Barnets Reform tillagt større vægt jf. kapitel seks). Men som Søren bemærker, vil han i en forhandlingssituation med myndighederne stå svagt, hvis han begynder at fortælle om sin relation til Mona som en gensidigt berigende relation, der betyder noget for ham. Det er Søren (og de superviserende familieplejekonsulents) oplevelse, at hvis Søren viser i en forhandlingssituation, at han er motiveret af en glæde ved at være sammen med sit barn, så bliver dette set som en svaghed, der kan udnyttes til at presse plejevederlaget ned. I stedet stiller Søren ‘hårdt mod hårdt’ ved at nægte en nedgang i vederlaget og kundgøre, at Mona ikke betyder mere for ham, end at han er parat til at lade hende flytte, hvis det bliver nødvendigt.

I Sørenes argument træder Monas særlige udfordringer og behov for støtte i baggrunden til fordel for kategorien ”børn”, som Søren bruger i sin afstandtagen til kommunernes måde at gøre tingene op på. Søren udtrykker forargelse over den måde, hvorpå børn i pleje i disse forhandlinger bliver genstand for økonomiske vurderinger. Dermed agentialiserer Søren, i interviewet med forskeren, et mere generelt og idealiseret motiv for sit virke som plejeforælder, nemlig som en med-menneskelig eller næstekærlig pligt. Ved at tale om kommunens forhandlinger som ‘upassende’ med henvisning til en mere generel, humanitær indstilling til børn, undgår Søren både at komme ind på sine egne mulige økonomiske interesser ved at insistere på en fastholdelse af vederlagets størrelse og på sine personlige

⁶⁹ Søren deltager med sin kone i en netværksgruppe sammen med andre plejeforældre.

følelser for sit barn i pleje, Mona. I stedet agentialiserer han en dikotomi mellem det humane, varme og forstående og det inhumane, kolde og økonomiske beregnende, hvor Søren bliver til som beskytter af børn i pleje imod de inhumane intentioner fra myndighederne. Det handler dermed ikke længere om Søren's barn i pleje, Mona, Søren's følelser for hende og det plejeverderlag, han modtager for at have hende, men om en generel indstilling til børn som idealiseret kategori.

Oplevelsen af at være glad for sit barn i pleje og samtidig at være afhængig af eller stå fast på et bestemt plejeverderlag for selvsamme barn behøver ikke være gensidigt udelukkende størrelser, men begge dele kan give plejeforældre en svag forhandlingsposition i vederlagsforhandlinger med kommunen. Plejeforældrene står stærkere i disse forhandlinger, hvis de kan udvise følelsesmæssig og økonomisk uafhængighed af barnet i pleje. I Servicestyrelsens håndbog om Barnets Reform fra 2011, beskrives plejefamilien som en "almindelig familie", der kan tilbyde barnet i pleje "nære og stabile relationer" (Servicestyrelsen, 2011:153). Alligevel kan gensidigheden i relationen mellem plejeforældre og barn i pleje ikke få plads i kontraktforhandlinger som den, Søren beskriver ovenfor. Plejeforældre, der bliver bange for at miste deres barn i pleje, står svagt, fordi deres ydelser regnes for at være 'lettere' eller mindre krævende, hvis de har følelser for barnet. Herved bliver relationen mellem plejeforælder og barn i pleje til igennem en dikotomi mellem arbejde og kærlighed, hvor førstnævnte bliver en ydelse, som kommunen kompenserer for, mens sidstnævnte trækker fra ydelsen. Dikotomien konstituerer kærlighedsbaserede relationer som nogle, der er berigende i sig selv og bærer lønnen i sig selv, og den bekræfter samtidig en forskel mellem det biologiske slægtskab og andre relationer mellem børn og voksne. Der sker i disse kontraktforhandlinger en subtil skæring, der producerer plejeforældreskabet som arbejdsomt og motiveret i modsætning til forældreskabet, der produceres som lystbetonet, berigende i sig selv og derfor ikke kompensationsværdigt.

Den nærhed og stabilitet, som plejeforældrene fra myndighedernes side forventes at give deres børn i pleje, bliver en ydelse fra plejeforælderen til barnet, som adskiller sig fra en 'naturlig' og gensidigt berigende kærlighed mellem forælder og barn, hvis plejeforælderen skal kunne holde fast i sit vederlag. Effekten af denne subtile skæring er blandt andet, at slægtskabet mellem plejeforældre og børn i pleje fastholdes som suspensivt, som en fremtidig mulighed, der endnu ikke er berigende nok for plejeforældrene, og som de derfor bør kompenseres for. Relationen bliver et arbejde, der måske en dag kan føre til en 'rigtig', det vil sige gensidigt berigende relation, der ikke behøver begrundelse eller økonomisk kompensation.

Søren opponerer mod denne skæring, ikke ved at insistere på, at hans plejeforældrevirke omfatter både omsorgsopgaver og kærlighed til netop Mona, men ved at fastholde og måske endda forstærke argumentet om nødvendigheden af, at voksne bør hjælpe børn. Dermed opponerer han, i

interviewet med forskeren, mod kommunens måde at gøre tingene op på og lægger samtidig afstand til både Mona og det system, som han selv er afhængig af og deltager i. Søren opponerer mod myndighedernes vurderinger af Monas problemer i form af kategorier og vederlagsstørrelser ved at fremhæve myndighedernes motiver som tvivlsomme – til forskel fra sine egne. Dette gør han ved at påkalde sig et humanitært slægtskab med børn generelt – som jeg her har valgt at kalde for ‘slægtskab som humanitær indsats’⁷⁰. Hermed udfordrer Søren de kommunale rammer for plejefamilieordningen (i hvert fald over for forskeren), men uden at true skæringen mellem det biologiske slægtskab og familieplejerelationen til barnet i pleje. Slægtskab som humanitær indsats er på en gang så grundlæggende, at det er svært at være uenig i. Samtidig bygger slægtskab som humanitær indsats på en skæring mellem det civiliserede og menneskelige i form af voksnes ansvar for hjælpeløse børn, over for en amoralsk tilgang til børnene, som noget, der kan gøres op i penge. ‘Børn’ bliver i denne skæring, ligesom i slægtskab som suspens, til som passive modtagere af hhv. dårlig eller god behandling, hvor Søren hævder at stå for den rigtige indstilling. Samtidig er Søren moralske ideal ikke reelt med til at rokke ved det biologiske slægtskab som hegemonisk model, da Sørenes forhandlingstaktik usynliggør hans personlige relation til Mona som andet og mere end begrundet i Monas udfordringer. En eksplicit opposition igennem en insisteren på en relation, der også er drevet af følelser og gensidighed, ville både true det biologiske slægtskabs hegemoniske status og Sørenes mulighed for at fastholde sine vederlag.

Sørenes intention om at hjælpe børn bliver i interviewet til som forklaring på hans valg om at gøre sig hård i vederlagsforhandlingerne. Denne tilblivelse af Sørenes intentioner agentialiserer en forskel mellem Søren og myndighederne og mellem Søren og ham selv, som én der er nødt til at gøre noget, som han ikke bryder sig om. Søren har nogle andre motiver bagved lader han forstå. Han føler sig presset af myndighederne til at være på måder, som han ikke bryder sig om. På denne måde opstår der muligheden for en alliance mellem mig som forsker og Søren, fordi vi begge interesserer os for udsatte børn på måder, der kan høre til under det slægtskab som humanitær indsats, som Søren bekender sig til i interviewet.

7.3.1. Familiepleje som double-bind

Det kan blive et problem for plejeforældrene, hvis de fremstår alt for optagede af deres plejeverdrag. Selvom plejeforældre ikke honoreres i det kommunale system for at vise, at de er gensidigt forbundne med deres specifikke barn i pleje, hersker der stadig et ideal om, at de bør være motiverede af et ønske om at hjælpe eller at gøre noget godt for børn. Idealet om, at plejeforældre er motiverede af at hjælpe

⁷⁰ Det humanitære er afledt af det latinske ord ‘humanitas’, som betyder menneskelighed, og det defineres i Den danske ordbog som aktiviteter, der søger eller vedrører forbedring af menneskers livsvilkår, fx i forbindelse med hjælpearbejde, under krig eller katastrofe.

børn, kan betyde, at mange plejeforældre får et anstrengt forhold til den indtægt, der for manges vedkommende er nødvendig for at kunne være plejefamilie. Indtægten må ikke blive for synlig i form af materielle ting, fordi det kan vække jalousi og stille spørgsmålstejn ved plejeforældrenes motiver⁷¹. Ved at stille økonomiske krav risikerer plejeforældrene at underminere deres position som hjælpemotiverede. Plejeforældrenes indtægt muliggør, at plejeforældre kan være plejeforældre, men vederlagene risikerer samtidig at devaluere plejeforældrene som en "almindelig familie med overskud" (jf. Servicestyrelsens definition) med gode intentioner. Plejeforældrepositionen bliver i disse situationer til igennem et klassisk double-bind-dilemma (Bateson et al., 1956), hvor plejeforældrene er afhængige af noget (deres plejeverderlag), som samtidig truer med at ødelægge deres position som omsorgsmotiverede personer. Tilsvarende er plejeforældrenes mulige følelsesmæssige eller personlige afhængighed af børnene i pleje også en del af dette double-bind, fordi den følelsesmæssige forbindelse på den ene side er med til at gøre deres arbejde meningsfuldt og på den anden side truer med at opløse deres position som fagligt kompetente og vederlagsværdige plejeforældre, der hjælper barnet. En effekt af dette double-bind kan være, at plejeforældrene undgår at tale om deres motiver på andre måder end som et ønske om at hjælpe børn, hvilket understreger barnet i plejes udfordringer (slægtskab som suspens), og/eller forholder sig kritisk til andres behandling af børn som nogle, der kan måles og vejes (slægtskab som humanitær indsats). I begge tilfælde bliver plejeforældrene til som adskilte omsorgsgivere for deres børn i pleje. Slægtskab som humanitær indsats truer dermed heller ikke det biologiske slægtskab som norm, men bliver til som en modsætning til det biologiske slægtskab, fordi denne slægtskabelse er drevet af intentioner om hjælp til udsatte børn. Samtidig usynliggøres både den hverdag, som Søren og Mona lever sammen og en deres relation som gensidig.

Sørens fortælling er ligesom Rikkens motiveret af hjælp, og begge intra-agerer med forskeren på en måde, hvor de bliver til som hjælp-ydende bærere af intentionalitet i forhold til barnet i pleje/kategorien børn, der samtidig gør børnene hjælpeløse og passive. Søren distancerer sig, ligesom Rikke, fra sit barn i pleje, og det er distancen til barnet og myndighederne, der også her konstituerer hans kompetence som plejeforælder. Forskellen mellem Søren og Mona bliver til igennem en inkludering af Mona i kategorien børn, som noget rent og uskyldigt, der bør beskyttes.

Jeg har indtil videre udfoldet analyser af populære praksisser i familiepleje som suspensive slægtskabelser, hvor relationen mellem plejeforælder og barn i pleje legitimeres igennem plejeforælderens ydelse af hjælp til barnet, som adskilt fra barnet. I de differentielle/oppositionelle praksisser har jeg udfoldet, hvordan plejeforældre også kan gøre slægtskabelser igennem en insisteren

⁷¹ Det forekom hyppigt i løbet af arbejdet med denne afhandling, at folk, når de fik at vide at jeg skrev om familiepleje, kvitterede med en historie om nogle plejeforældre de selv kendte eller havde hørt om, der levede i økonomisk velstand, med et stort hus osv., mens de lod deres børn i pleje gå 'for lud og koldt vand'.

på humanitær næstekærlighed, som understreger hjælpen til kategorien børn, som et altruistisk og moralsk motiv, der er centralt for plejeforældrenes virke. I både de populære og de differentielle/oppositionelle praksisser bliver relationen mellem plejeforælder og barn i pleje usynliggjort som en gensidigt berigende relation, som plejeforælderen er med-involveret i, sammen med barnets forældre, myndighederne osv. En agentialisering af plejeforældrene som involverede, ville opløse forskellen til og dermed også true det biologiske slægtskabs hegemoni, som en kærlighedsbåret relation, der bærer lønnen i sig selv.

7.4. Upassende praksisser: “Og så har vi én...”

I de sidste afsnit af dette kapitel vil jeg tage udgangspunkt i upassende praksisser som konstituerende for slægtskab mellem plejeforældre og børn i pleje. Disse praksisser er upassende, fordi de ikke præsenterer relationen mellem plejeforældre og deres børn i pleje som et resultat af plejeforældrenes forudgående intentioner eller motiver, der agentialiserer en klar forskel mellem voksen og barn, hjælp-ydende og hjælp-trængende osv. I de upassende praksisser udfoldes i stedet en anden involvering, der er præget af gensidighed, hvor intentionalteter stadig bliver til og virker med, men ikke som i udgangspunktet nogens (plejeforældrenes) frem for andres (børnenes).

Det mest almindelige i interviewene med plejeforældre var, at de brugte betegnelserne ‘biologiske’ eller ‘pleje-’ når de skulle beskrive deres relationer til børnene. Der var dog også undtagelser, hvor sproget prøvende tog form og forsigtigt blev til på måder, der ikke kunne forløses i en henvisning til enten det ene eller det andet. Det følgende citat stammer fra et interview med en plejefar, Ivan (55), som jeg interviewede hjemme på hans store husmandssted, hvor han bor med sin kone og deres biologiske børn og børn i pleje. Ivan har gået hjemme sammen med sin kone på husmandsstedet i mange år nu og de har været plejeforældre for flere børn i pleje igennem årene. Det følgende citat falder helt i begyndelsen af interviewet, hvor jeg beder Ivan om at fortælle, hvem der bor i hans hus:

I: *Må jeg lige høre hvem I har boende i huset?*

Ivan: *Vi har fire plejebørn på omkring otte, ti og seksten år og så har vi vores egne piger på 14 og 16 år. Så har vi en voksen søn, som er flyttet til København. Og så har vi én..., der har været på efterværn, men hun har været her siden hun var ét år.*

I: *Nå, okay.*

Ivan: *Hun er så flyttet til Faxe, i noget støttebolig, men hun er her tre-fire gange om ugen. Hun har en best og sådan noget. Når hun kommer hjem, kan hun lige så godt blive her og overnatte og alt muligt ikke? Sådan lidt uformelt, ikke? Hun er jo barn af huset, altså sådan er det jo.*

Ivan ridser op, hvem de har boende i huset. Han opregner, at de har fire plejebørn og dertil deres egne døtre og en voksen, fraflyttet søn. Indtil videre opdeler han børnene i huset efter, hvorvidt de er hans egne eller børn i pleje. På den måde bliver deres forældreskab etableret som hhv. et biologisk og et 'plejende' forældreskab. Men sidst i optællingen af husets beboere nævner Ivan også noget andet, nemlig at "så har vi én...", og allerede her er det klart, at denne ene hverken kan være et barn i pleje eller et biologisk barn, siden vedkommende ikke blev regnet med i enten den ene eller den anden gruppe i første omgang. Denne ene bliver af plejefaren herefter karakteriseret i forhold til sit køn (det er en hun), tidsperioden hun har boet i huset (fra ét år til efterværn), hvor hun bor nu (i Faxe), hvor ofte de ser hende og hvad de laver sammen. Til sidst konstaterer plejefar, at "hun jo er barn af huset".

Citatet er interessant, fordi plejefar beskriver sin relation til denne yngre kvinde på en måde, så den ikke forløses ind i de vante kategorier, der er til rådighed for plejeforældre, når de skal beskrive børnene. Forbindelsen mellem plejeforældrene og den yngre kvinde karakteriseres ved det, de gør sammen, som noget "uformelt", dvs. uden om sociale instanser, officielle aftaler og slægtskabskategorier. Ivan benævner ikke sig selv som enten plejefar eller far og han bruger heller ikke det biologiske slægtskab som sammenligningsgrundlag ved fx at sige, at han elsker den unge kvinde lige så meget som sine egne børn eller lignende, hvilket er en almindelig måde, hvorpå plejeforældre kan udtrykke kærlighed til deres børn i pleje på, som jeg hørte flere gange i løbet af feltarbejdet. I stedet betegner han den unge kvinde som "barn af huset", og dermed får han sagt, at hun hører til, men han får ikke samtidig gjort hende til 'nogens' barn.

Der kommer desuden andre elementer til, ud over dem vi har set i de populære og differentielle/oppositionelle praksisser ovenfor, nemlig en beskrivelse af den unge kvindes bidrag til familielivet, hvor hun er mere end en passiv modtager af plejeforældrenes omsorg og støtte. Den unge kvinde gør noget: Hun er flyttet til Faxe, men kommer også "hjem", fordi hun har en hest, og den står sammen med plejeforældrenes heste. Og den fælles intention om at passe heste udvikler sig til et ønske om, at den unge kvinde bliver: "*så kan hun lige så godt blive her og overnatte og alt muligt ikke?*" Beskrivelsen af de forskellige hændelser som udfolder sig hen ad vejen, agentialiserer også en intentionalitet, der ikke er en iboende kvalitet hos nogen, der derefter gennemføres i praksis. I stedet bliver intentionaliteten til i praksis, som resultatet af fælles aktiviteter, der fører noget andet med sig. Plejeforældrene og den unge kvinde har en interesse, som de er fælles om, og som de mødes omkring. Heri udfolder sig en intentionalitet, som ikke samtidig installerer nogle entydige og a priori positioner og egenskaber, i form af fx hjælper og hjælp-modtager. Der kommer i stedet en gensidighed til stede i det fælles arbejde i forhold til hestene. Dermed er Ivans måde at tale om relationen på fri for den intention om hjælp til barnets udvikling, som familieplejeanbringelser ellers konstitueres igennem, og som både legitimerer

relationen og skal forløses i den.

Samtidig er det ikke nødvendigvis udelukket, at Ivan og hans kone fortsat hjælper den unge kvinde med alt muligt. Det fortæller Ivan ikke noget om. Pointen er ikke, at hjælpen som sådan er forkert og at plejeforældre ikke bør hjælpe, men at en entydig og dominerende agentialisering af plejeforældrene som intentionelle hjælpere i forhold til deres børn i pleje skaber en afstand mellem plejeforældrene og deres børn i pleje, som konstituerer børnene som passive, udsatte, hjælp-trængende osv. En gensidig involvering er i højere grad 'beskidt' og uordentlig, fordi der her ikke er nogen a priori helte og ofre. Intention agentialiseres ikke som nogens, frem for andres, forud for praksis. I stedet bliver de forskellige positioner til som mere bevægelige i praksis, sammen med de forskellige behov og løsningen af de forskellige udfordringer. Jeg har valgt at kalde dette slægtskab for "slægtskab som forpligtelse" og inddrager dermed både på Ivan og den unge kvindes praktiske ansvar for hestene m.m. på stedet, samtidig med at betegnelsen peger på den gensidige forpligtelse, som de to har over for hinanden, fordi de er sammen og gør noget sammen. I denne forståelse af 'forpligtelse' er intentionaliteten ligeledes inkluderet, som noget decentreret, der løbende bliver til i praksis med hestene og med hinanden, ikke iboende den enkelte forud for praksis, men tilblivende og bevægelig.

Ivans beskrivelse åbner for en slægtskabelse, der overskrider dikotomien mellem biologisk og ikke-biologisk slægtskab, som har været virksom i de andre eksempler. Ivans mere åbne formuleringer er måske kun mulige, fordi den unge kvinde ikke længere er anbragt hos dem. Citatet viser i hvert fald, hvor svært det kan være at tale om relationer mellem plejeforældre og børn i pleje uden om dikotomien biologisk og ikke-biologisk slægtskab, fordi sproget kommer til kort. Hvad kan man kalde et fraflyttet, nu voksent barn i pleje, som stadig kommer jævnligt i hjemmet? Søn eller datter er reserveret til den biologiske relation. Problemet kan løses ved at henvise til fortiden og den funktion, relationen havde engang ved at sige 'tidligere' eller 'nu voksne' plejebarn. Men der findes ikke nogen anerkendt betegnelse for relationen mellem plejeforældre og et fraflyttet, tidligere barn i pleje, som ikke henviser til formålet for relationen i form af 'pleje' eller ved direkte at sige 'tidligere'. Plejefar er henvist til at pege på, at "der er én...". Problemet er givet endnu større når forskeren stiller spørgsmål i forhold til nuværende børn i pleje, fordi kravet om udvikling og hjælp som legitimering af relationen, som forskellig fra det biologiske slægtskab, her er langt mere allestedsnærværende og aktivt.

Samtidig betyder det dominerende forskningsfokus på plejeforældre som a priori bærere af motiv og intention i forhold til plejeforældregerningen, at mere bevægelige beskrivelser af intra-aktioner mellem plejeforældre og børn i pleje bliver udelukket. Problemet med at udfolde plejeforældregerningen som praksis-situeret er ikke kun plejeforældrenes, men også forskningens. Der er tale om en praksisdimension, som nemt drukner i ontologiseringen af slægtskab og intentionalitet,

men som forekommer hele tiden. Det dikotomiske slægtskab, de synlige mål og motiver er derimod nemme at udlægge, de er synlige, fordi de legitimerer og opretholder en orden, hvor alle har et entydigt tilhørsforhold, et entydigt udgangspunkt (intentionalitet) og mål med at være sammen. Intra-aktioner, der synliggør disse agentiale skæringer, er i sig selv en praksis, der gør familiepleje på en særlig måde, hvor børnene i pleje skal have hjælp og er på vej til at høre rigtigt til, men hvor plejeforældre og børn i pleje samtidig fikseres i den afstand som legitimerer deres relation.

7.5. Afrunding:

I dette kapitel har jeg igennem mine analysespørgsmål udfoldet tre versioner af slægtskab, som bliver til i fænomenale praksisser mellem plejeforældre, børn i pleje og andre voksne. De tre versioner har jeg valgt at kalde for 'slægtskab som suspens', 'slægtskab som humanitær indsats' og 'slægtskab som forpligtelse'. Versionerne fremanalyseres på baggrund af en agential realistisk forståelse af intentionalitetsbegrebet, der gør det muligt at undersøge intentionalitet som noget, der ikke er iboende nogen, forud for praksis, men bliver til i fænomenale praksisser på forskellig vis. De to første versioner konstituerer på hver deres måde forskellen mellem det biologiske slægtskab og andre relationer mellem voksne og børn, igennem den populære agentialisering af plejeforældrene som intentionelle, hjælp-ydende og forskellige fra børnene (og børnenes forældre). Den sidste, upassende version bliver til i intra-aktioner, hvor intentionalitet ikke agentialiseres som nogens a priori, men bliver til som noget fælles og midlertidigt, der optræder igennem gensidige aktiviteter mellem plejeforældre og børn i pleje.

Slægtskab som suspens bliver til som en populær praksis i familiepleje, fordi det konstituerer det biologiske slægtskab og andre sociale relationer som grundlæggende forskellige, og fordi det er baseret i intentionen om at hjælpe de familieplejebragte børn fra en svær baggrund og til en mere lovende fremtid. Hjælp til barnets udvikling er ikke kun en positiv konsekvens af relationen, men udgør selve indholdet af relationen og berettigelsen for selvsamme.

Slægtskab som humanitær indsats bliver her til igennem plejeforældrenes modstand mod myndighedernes forhandlingstaktik, der bl.a. baseres i vurderinger af barnets problemtyngde som grundlag for fastsættelsen plejeforældrenes vederlag. Slægtskab som humanitær indsats er en måde, hvorpå plejeforældrene kan protestere mod 'systemets' handlinger i forhold til børn, uden at deres egen relation til børnene samtidig bliver synlig som gensidig, og uden at plejeforældrene bliver synlige som muligt afhængige af de økonomiske vederlag. Slægtskab som humanitær indsats er en almindelig måde, hvorpå plejeforældrene kan blive til som omsorgsfulde, uden samtidig at stille sig sårbare som personligt involverede.

Slægtskab som forpligtelse bliver til igennem hverdagspraksisser med barnet i pleje omkring konkrete aktiviteter, hvor det ikke er muligt at udpege individer som bærere af intention, mål osv. Slægtskab som forpligtelse er upassende, fordi denne slægtskabelse ikke baseres i en skæring, der gør entydig forskel mellem plejeforældrene og deres børn i pleje. Derimod bliver relationen her til igennem en forpligtelse i forhold hinanden i praksis, når de er sammen, når de passer heste osv. Effekten af slægtskab som forpligtelse er et eksempel på en "håbets videnskab og politik" i Haraways forståelse (Haraway, 2007), fordi der her er mulighed for at være sammen i en fælles ufuldkommenhed (ikke-entydighed), uden at behov for hjælp og støtte (fra plejeforælder til barn i pleje) nødvendigvis behøver at blive forkastet.

De tre versioner er ikke indbyrdes adskilte og parallelle slægtskaber, men de hænger sammen og medkonstituerer hinanden: Fremtidsblikket i slægtskab som suspens indeholder både en populær måde at hjælpe børn på og samtidig en dominans, der tilrettelægger familieplejelivet ud fra mål om udvikling. Slægtskab som en humanitær indsats modvirker denne målbarhed ved at fremhæve det næstekærlige og uegennyttige i plejeforældrenes indsats. Begge versioner konstituerer dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre relationer, selvom de tilsyneladende gør noget forskelligt, idet begge synliggør plejeforælder og barn i pleje som forskellige. På den måde er disse former for slægtskabelser (som er fænomenele praksisser, som forskningen også er medkonstituerende for og tilblivende i) i sig selv en marginaliseringspraksis, hvor børnene i pleje fastholdes som udsatte og uden tilhørsforhold til plejefamilien som andet end en fremtidig mulighed. Slægtskab som forpligtelse bliver synlig i forhold til de to andre slægtskabelser, som praksisser, hvor der gøres noget andet, fordi slægtskabsdikotomien usynliggøres og hvor børnene og de voksne bliver til på nye måder som allerede forpligtede og beslægtede i praksis.

Versionerne ovenfor er ikke valgmuligheder, som de forskellige individer frit kan vælge imellem eller er ansvarlige for, alt efter hvad de synes og foretrækker. Derimod bliver versionerne til igennem materielle-diskursive intra-aktioner, der gør nogle forskelle mere 'naturlige', accepterede og almindelige end andre. Det er således nemt at blive forstået og respekteret, hvis man som plejeforælder i forskningsinterview gør slægtskab som suspens og dermed opretholder det biologiske slægtskab som den rigtige, i forståelsen naturlige, kilde til tilhør, ligesom praktiseringen af humanitære indsatser er en respekteret modvægt til målorienteringen i det suspensive, der synliggør med-menneskelighed som et motiv for handling. Derimod er det sværere for plejeforældrene at formidle relationen mellem dem og barnet i pleje som gensidig, involveret og forpligtende, fordi det kan være svært at finde passende betegnelser for relationen, der ikke udspringer af en intention, der berettiger udgangspunkt og mål.

En overordnet effekt af ovenstående amoderne historie er, at slægtskab som suspens og slægtskab som humanitær indsats konstituerer det biologiskes slægtskab som en ontologi, der udgør grundlaget for organiseringen af familiepleje, hvor børnene i pleje gentagent bliver til fikserede i en position som hjælp-trængende og udsatte og som 'endnu ikke' beslægtede med deres plejeforældre på bekostning af en synliggørelse af familieplejerelationen som et allerede forpligtende slægtskab. Børnene i pleje må fastholdes som hjælp-trængende og udsatte, hvis plejeforældre-relationen skal forblive meningsfuld, mens intra-aktioner, der gør gensidighed usynliggøres. Analysen udgør således også en kommentar til Marx' kronik, jf. indledningen, hvor hun anfører, at børn i pleje kun kan opleve familielykke med deres biologiske forældre. Ved at se intentionalitet og slægtskab som tilblivelser i praksis, frem for a priori udgangspunkter for analysen, bliver det tydeligt, at plejeforældrene og børnene i pleje ikke er a priori adskilte, men afskæres fra at intra-agere som gensidigt bidragende og forbundne, i en legitimering af familieplejeforanstaltningen som et alternativ til det biologiske slægtskab.

Herfra bliver det oplagt at spørge, hvilke versioner af slægtskab børnene i plejes og deres biologiske forældre kan indgå i sammen, og om disse slægtskabelser muliggør en anderledes mulighed for et gensidigt tilhørsforhold? Næste kapitel vil udfolde, hvordan versioner af slægtskab bliver til igennem udvalgte forældrepraksisser.

Kapitel 8: Arvelige slægtskabelser

I dette kapitel vil jeg undersøge intra-aktioner, der særligt involverer forældre til børn i pleje ud fra en interesse for, hvordan forældre bliver til som sammenhængende med deres børn i pleje, ikke kun igennem deres biologiske slægtskab, men også som årsag til børnenes situation og udfordringer.

Forældre og børn markeres ofte som sammenhængende med hinanden både i forskning og praksis og denne forbundethed giver både forældrene et særligt privilegium i forhold til deres børn og samtidig også et særligt ansvar. Forskellige tilblivelser af forældrene som hhv. særligt sammenhængende med og særligt ansvarlige for deres anbragte børn er emnet for dette kapitel.

Forældreskabet udgør juridisk den grundlæggende struktur omkring børns opvækst og udvikling. En relation, der hviler på forældreskabet, udgør også en særlig retlig status for aftalens parter (forældrene) med retsvirkninger til følge, såsom for eksempel forsørgelsespligt (Jørgensen, 2014).

Forældreskabet udgør en grundlæggende retlig statusfigur, og ændringer i forhold til, hvilke personer der kan indgå i denne retligt beskyttede statusrelation, sker kun undtagelsesvist såsom ved adoption⁷².

Når et barn anbringes i familiepleje, forbliver forældrene myndighedsindehavere. Forældrenes konkrete råderum i forhold til beslutninger angående barnets hverdag kan variere, men forældrene er, som loven er nu, i udgangspunktet juridisk knyttet til deres anbragte barn/børn igennem hele anbringelsen⁷³.

Lovgivningen er én praksis ud af flere, som er medkonstituerende for det biologiske slægtskab og den vertikale arv mellem generationer som noget særligt og grundlæggende, der har betydning for, hvordan forældreskabet håndteres i familieplejepraksisser.

Anbringelser af børn kan ske af flere årsager: Dels kan børn anbringes på grund af deres forældres problemer, manglende forældreevne, omsorgssvigt og lignende, dels med årsag i, at barnet selv vurderes at have problemer, som ikke kan rummes i familien. Anbringelser kan desuden være langvarige eller midlertidige. Allerede under graviditeten bliver kommende forældre vurderet i forhold til hegemoniske modeller for omsorgsorganisering. Vordende og nybagte forældre mødes med professionelle (jordemødre, sundhedsplejersker m.fl.), der sætter nogle krav til dem omkring forældreskabet (Petersen & Ladefoged, 2015), som nogle af disse forældre ikke kan honorere. Det at blive forælder kan være med til at gøre voksne udsatte, fordi det biologiske slægtskab som en særlig og i praksis ret isoleret relation kan blive for meget for nogle mennesker at leve op til (Ejrnæs et al., 2005). Nogle forældre kan udvikle psykisk sygdom i forbindelse med graviditet og fødsel, såsom kronisk

⁷² Se Stine Jørgensens artikel (2014) for en interessant diskussion af forældremyndigheden som en "ejerskabsrelation". Jørgensen tager afsæt i adoption som en retlig proces for at diskutere, hvorfor børn altid skal tilknyttes en forælder juridisk, og om det er muligt at tænke børn som juridisk berettigede i egen ret.

⁷³ Hvis barnet adopteres af sine plejeforældre, ændrer dette retlige udgangspunkt sig, hvorved barnets retlige forbindelse til den biologiske familie afbrydes og erstattes af to andre voksne (adoptanter) (Jørgensen, 2014).

depression, hvilket var tilfældet for én af forældrene i min empiri. Andre forældre, der allerede lider af en psykisk sygdom, et misbrug eller andet kan i endnu højere grad blive synlige som afvigere, når de bliver forældre. Kravene til forældreskabet sætter, uanset kravenes relevans, mulige afvigelser i relief og gør dem ekstra synlige og ekstra alvorlige i samfundets øjne. Det at blive forælder kan enten igangsætte eller forstærke social udsathed.

De forældre, der indgik i denne undersøgelse, havde alle børn, der var blevet anbragt relativt tidligt og på grund af forældrenes problemer. Forældrene berettede om, at de havde forskellige diagnoser såsom psykiske og fysiske sygdomme, og dertil havde enkelte også et misbrug af stoffer.

Når jeg besøgte forældrene i deres hjem med henblik på interview, blev forældreskabet genskabt som eksisterende, men fraværende i forældrenes liv. Forældrenes hjem var ikke bare et hjem for et voksent par eller enlig, men et hjem med børn, hvor børnene mangler. Tomme børneværelser med legetøj, der sjældent eller aldrig blev brugt, fotografier af børnene på væggene, tomme knager i børnehøjde til overtøj i gangen. En mor havde for nylig besluttet at bruge sin søns værelse til sig selv, da han sjældent kom på besøg i hjemmet. I stedet havde hun indrettet en reol i stuen med alt hans legetøj, som skulle gøre det ud for hans værelse. Når jeg besøgte *plejefamilierne* i deres hjem, blev jeg inddraget i deres generelle livs- og familiesituation, jeg blev budt på te og kaffe og kunne sludre med dem ud fra vores forskellige, men fælles arbejde med anbragte børn, mens børnene kom hjem fra skole eller kom ned og hilste på. Når jeg interviewede forældrene, var emnet stadig det samme, nemlig deres børn, men forældrenes hjem var som regel stille fra jeg kom til jeg gik, og deres hverdag drejede sig om meget andet end børnene, som de så til samvær én eller to gange om måneden.

Men forældrene havde også nogle meget forskellige forløb som forældre. Mange forældre i undersøgelsen havde flere børn, hvoraf det ikke var alle, der var blevet anbragt. Nogle havde børn, før det anbragte barn blev født, som havde boet hjemme hele deres liv, andre fik børn senere med andre partnere, hvor dette barn kunne blive boede hjemme, mens den ældre søskende var anbragt. Forældrene i denne undersøgelse havde alle, undtagen én, accepteret, at deres børn ikke ville blive hjemgivet. Den ene mor, der stadig håbede på at få barnet hjem, arbejdede målrettet mod at opfylde de betingelser og tillære sig de færdigheder, som kommunen forlangte, for at hun kunne få sin datter hjemgivet. De resterende forældre var tilfredse med situationen, som den var, selvom nogle kæmpede for at få mere indflydelse og blive mere inddraget i barnets opvækst i plejefamilien. Andre igen glædede sig til og håbede på, at deres børn i højere grad selv ville opsøge dem, når børnene blev ældre og fik større selvbestemmelse. Ingen af forældrene sagde i interviewene, at de havde fralagt sig forældrerollen og levede deres liv videre, som om de ikke havde børn. Hvis der findes forældre til anbragte børn, der har det på den måde, ville disse nok ikke sige ja til at deltage i denne undersøgelse.

8.1. Forskning om forældre og deres relationer til deres anbragte børn

På forskningsområdet udsatte børn er der kun et relativt lille fokus på forældrenes situation. Forsker Yvonne Unrau har lavet en forskningsoversigt over 43 internationale forskningsundersøgelser (fra 1959 til 2005) om sammenbrud i anbringelser for at finde ud af, hvilke kilder forskningen inddrager til belysning af emnet (Unrau, 2007). Her viser det sig, at børnenes og især de biologiske forældres perspektiv er underrepræsenteret: af de 43 undersøgelser, der indgår i oversigten, beskæftiger to undersøgelser sig med børnenes perspektiv, og kun én beskæftiger sig med de biologiske forældres perspektiv. Unrau ser en sammenhæng imellem udsatte børn og forældres (mangel på) indflydelse i samfundet og forskeres valg af forskningsperspektiv, og hun påpeger, at forskningen og forskningsbevillingerne følger de informantgrupper, der har størst indflydelse på beslutninger i børnesager, nemlig først og fremmest sagsbehandlere, praktikere og plejeforældre (i den rækkefølge) (Unrau, 2007:124). Udsatte børn har siden Unraus undersøgelse fået langt større opmærksomhed, jf. interessen for børns aktørstatus, som beskrevet i kapitel 2; derimod ser det ud til, at forskningen fortsat viser forældre til udsatte børn lille interesse.

Forældre til udsatte børn får dog særlig opmærksomhed i forskningen på ét område, nemlig i forhold til deres 'prægninger' af børnene og i forhold til, om og hvordan børn 'arver' forskellige typer problemer fra deres forældre (se fx Anda et al., 2006; Renner & Slack, 2006; Meaney, 2001; Ertem et al., 2000; Kaufman & Zigler, 1997; Rauch, 1990). Især skandinavisk forskning arbejder med begrebet "social arv" som et begreb, der bruges til at undersøge sammenhænge mellem forældre og deres børn. Ifølge Morten Ejrnæs og hans medforskere Gorm Gabrielsen og Per Nørrung bruges begrebet social arv på mindst to måder i skandinavisk forskning: 1/ som en betegnelse for overførsel af sociale problemer fra forældre til børn, 2/ som en betegnelse for strukturelt betinget chanceulighed (Ejrnæs et al., 2005:20). Det er naturligvis den første type, der mest udpræget inkluderer forældrene som ansvarlige for eller som årsag til deres børns udfordringer. I den anden anvendelse af begrebet, undersøges årsager som mere komplekse fænomener, som har sit udspring i bredere samfundsstrukturer, hvor problemer anses for at blive videreført igennem strukturelle uligheder i samfundet, som låser nogle grupper fast i bestemte og negative uddannelses- og arbejdsmønstre (Ibid.). Begge tilgange interesserer sig for at afdække socio-økonomiske karakteristika (herunder demografiske forhold, boligforhold, uddannelse, arbejde, økonomi, etnisk baggrund, forældres egne opvækstvilkår osv.), som årsag til udsathed hos forældrene og deres børn, med henblik på at danne grundlag for målrettede og virkningsfulde sociale indsatser (se fx Ploug, 2003; Ploug, 1999; Egelund & Hestbæk, 2003; Christoffersen, 2003; Christoffersen, 1999:11 ff.).

Især Ejrnæs og hans medforskere har kritiseret brugen af begrebet social arv på flere

punkter. Hvor Ejrnæs et al. anerkender vigtigheden af at forske i risikofaktorer i forhold til udsathed, mener de dog også, at forskningen alt for ofte gør dette på måder, der er så upræcise, at begrebet social arv snarere tilslører end afdækker årsager til udsathed. Ejrnæs et al., kritiserer blandt andet forskningen for at "overdramatisere" resultaterne af de statistiske beregninger på en måde, hvor de sammenhænge, der kan relativere betydningen af fundene, ikke synliggøres (Ejrnæs et al., 2005:263ff.). Ejrnæs et al. kritiserer også forskningen for at udpege statistiske sammenhænge mellem forældre og børn uden at præcisere, hvilke overførsler eller arvemekanismer, der egentlig er tale om og hvordan de virker. Desuden kritiseres forskningen sammesteds for at mangle et teoretisk grundlag for brugen af begrebet. Ofte henvises der, ifølge Ejrnæs et al. til generelle udviklingspsykologiske mekanismer, som begrundelse for de statistiske fund (Ejrnæs et al., 2005:23). Dermed skaber forskningen, ifølge Ejrnæs et al., et skræmmebillede af relationen mellem forældre og deres børn, snarere end at bidrage med præcise belysninger af problemet og social arv bliver en "social diagnose", som alle er enige i, men som ikke rigtig siger noget som helst og derfor fører til en stigmatisering af klienterne (Ejrnæs et al., 2005:223).

Ejrnæs et al. understreger denne pointe ved selv at udføre en spørgeskemaundersøgelse af kommunale medarbejders brug af begrebet (Ejrnæs et al., 2005:222ff.). Spørgeskemaundersøgelsen viser, at sammenknytningen af forældre og børn er en dominerende og accepteret tankefigur i praksis, som bruges som forklaringsmodel i forhold til børnenes udfordringer i mange situationer, hvilket ifølge Ejrnæs et al. hæmmer det sociale arbejdes interesse for og præcise forståelse af karakteren af de forskellige udfordringer mere præcist.

Men både Ejrnæs et al. og den forskning, som de kritiserer, anskuer risikovurderinger som centrale i valg af indsatser i forhold til udsatte forældre og børn. I begge tilgange anerkendes målet om at mindske udbredelsen af sociale problemer, ved at afdække og eliminere udvalgte, relevante risikofaktorer (Ejrnæs et al., 2005:22). Det er således ikke antagelsen om en sammenhæng mellem forældre og børn som sådan, der kritiseres hos Ejrnæs et al., men snarere den manglende præcisering af, hvordan denne sammenhæng skal forstås. Begge steder efterspørges viden om kausale sammenhænge mellem fortid og nutid, som antages at være virksomme. Det er således manglende præciseringer af eksisterende risikofaktorer og en manglende inddragelse af forskellige belastninger, såsom samfundsmæssigt betingede årsager, som Ejrnæs et al. kritiserer, ikke selve ideen om en kausalitet mellem et eksisterende socialt problem og virkninger heraf i forhold til børns udvikling.

8.1.1. Forskningsbidraget i dette kapitel

De forskellige bestræbelser på at indkredse eksisterende risikofaktorer medfører i et agential realistisk perspektiv forskellige problemer, som Ejrnæs et al. ikke inkluderer i sin kritik: Definitionen af

risikofaktorer som a priori eksisterende og virksomme i forhold til særlige grupper af mennesker bygger uanset præciseringer på generaliseringer, som kan sløre for en forståelse af, hvad der sker i de konkrete tilfælde der er tale om. Og en forudgående konstatering af eksistensen af en bestemt risikofaktor hos en gruppe borgere vil, uanset hvor årsagen placeres (i forældrene eller i samfundsstrukturen), medføre, at bestemte grupper i samfundet vil blive udpeget som bærere af udvalgte problemer frem for andre. Det vil sige, at den kontekst som disse problemer bliver til i, nok kan beskrives, men at de enkelte risikofaktorer fortsat forbliver problemer, der tillægges bestemte individer eller samfundsgrupper a priori. Der er således tale om forudsigelser af et risikoniveau, men ikke en undersøgelse af konkrete problematiske forhold, hvilket fortsat kan medføre, at praktikere arbejder ud fra nogle forventninger om problemer i forhold til bestemte grupper af mennesker uden at disse problemer nødvendigvis optræder. Hele problemet ligger i fikseringen af risikofaktorer som a priori årsager og i en manglende opmærksomhed på sammenhængen mellem de afdækkede årsager og de forskningspraksisser, der konstituerer dem.

I det følgende hævder jeg ikke, at forsøg på afdækninger af risikofaktorer nødvendigvis er en problematisk praksis som basis for socialpolitiske beslutninger. Tværtimod kan denne tilgang have en værdi i forhold til en udvælgelse og koordinering af præventive sociale indsatser. Men hvis disse bestræbelser kommer til at udgøre den dominerende og accepterede forståelse af udsathed hos forældre og deres børn usynliggøres de marginaliseringsprocesser i form af agentiale skæringer, som disse afdækninger er afhængige af og som forskning og praksis har et medansvar for. Der er brug for en supplerende, kritisk forståelse af de marginaliseringsprocesser, som arbejdet med at afdække eksisterende risikofaktorer sætter i gang. Jeg vil derfor i dette kapitel undersøge, hvordan man kan forstå kausale sammenhænge mellem udsatte forældre og deres anbragte børn på andre måder end igennem afdækninger af eksisterende risikofaktorer og deres virkninger. Dette vil jeg gøre ved, som i de andre kapitler, dels at udfolde konkrete praksisser på familieplejeområdet, dels at undersøge, hvordan sammenhænge mellem forældre og deres anbragte børn bliver til, når analysen situeres i de fænomenale praksisser, som disse relationer på forskellig måde bliver til igennem. Til dette formål vil jeg præcisere, hvordan begrebet kausalitet bruges i agential realisme.

Kausalitet i en agential realistisk forståelse

Begrebet social arv bygger på en lineær tidsforståelse, hvor hændelser i fortiden kobles til nutiden og fremtiden. Uden at jeg vil forkaste den lineære tidsopfattelse som betydningsfuld i forhold til at forstå nogle niveauer af udvikling, vil jeg i stedet inddrage Barads agential realistiske perspektiv på kausalitet, der kan tilføje et andet og relevant blik på forståelsen af sammenhænge mellem forældre og deres børn.

For det første sammenkæder Barad sin forståelse af kausalitet med etik ved at rette forskerens opmærksomhed hen mod det apparatus, som forskeren bruger og selv bliver til igennem, og som er med til at konstituere forskningsobjektet på forskellige måder. I den forbindelse tager hun et opgør med en traditionel forståelse af kausalitet som en sammenhæng mellem en a priori afgrænset årsag og en konsekvens. Årsager er ikke a priori, ifølge Barad, men bliver til i intra-aktioner, og det er disse intra-aktioner, som forskeren må inkludere sig selv som med-ansvarlig for:

“(Ac)counting cannot be reduced to identifying individual causal factors and assigning blame to this or that cause. Rather accountability – the ability to take account – must not be based on any-thing as such, but rather, must take account of the intra-activity of worlding, of différance [...]” (Barad, 2011:149, originale fremhævelser).

Dette betyder allerede et skift i forhold til forskningstilgangen oven for, idet identificeringen af årsager og deres virkninger ikke kan stå for sig selv, men må ske i en samtidig opmærksomhed på, de agentiale skæringer, der gør forskelle, (mellem forsker og forskningsobjekt, før, nu og efter osv.), og som forskningsresultaterne er afhængige af og ikke kan forstås som løsrevet fra (Barad, 2007:175ff.).

For det andet inkluderer Barad non-humane komponenter som medkonstituerende for kausale processer. Agens er, som tidligere nævnt, ikke kun en menneskelig egenskab, men noget, der både virker igennem det humane og non-humane. Dette betyder, at et fænomen som kroppen ikke er færdigt eller a priori til stede før praksis, men intra-agerende og tilblivende i praksis (Barad, 2007:153ff.). Det samme gælder for fortiden og historiske lagringer i kroppen. Lagringer sker, men skal ikke forstås som a priori, fikserede og registrerbare, men som nogle, der intra-agerer på forskellige måder i praksis og derved også bliver til på særlige måder (Barad, 2007:179ff.; Barad, 2011). Dette betyder, at fænomener, som ellers traditionel anskues som passive og dermed også i en eller anden forstand fikserede, såsom kroppen eller psykologiske mønstre, også bliver til i intra-aktioner og er medkonstituerende for intra-aktioner. Tilblivelsers afhængighed af agentiale skæringer i praksis gør det umuligt at definere et singulært eller isoleret udgangspunkt, en singulær fortid, nutid og fremtid, begyndelse og tilbagevenden (Barad, 2007:ix).

For det tredje og sidste præciserer Barad kausalitet, ikke som en sammenhæng mellem isolerede årsager og deres effekter, men som en praksis af skære-sammen-fra, hvor en årsag og en virkning både bliver til som to forskellige og to sammenhængende fænomener på én gang. Årsag og virkning kan, med andre ord, kun ses som sammenhængende igennem en adskillelse af de to i praksis. Det vil også sige, at årsagen ikke kan forstås som a priori og adskilt fra virkningen. Årsag og virkning bliver til samtidig og de to fænomener er afhængige af hinanden i deres (forskellige) tilblivelser (Barad, 2007:394).

Denne tilgang til kausalitet betyder, at årsag og virkning kan undersøges langt mere præcist, som forskellige tilblivelser, der ændrer sig i forskellige intra-aktioner. Spørgsmålet bliver dermed ikke, hvordan forældrene og forældrenes miljø påvirker deres børn igennem social arv, men hvordan årsager og virkninger bliver til i intra-aktioner mellem forældre og børn i fænomenale praksisser. I kapitlet interesserer jeg mig særligt for tilblivelser af det biologiske slægtskab som en kausalitet, der positionerer forældre og børn på forskellige måder i forhold til hinanden.

En analyse, der undersøger årsag og virkning som bevægelige tilblivelser i praksis er meningsfuld, fordi afgrænsninger af forældres socio-økonomiske status, opvækstvilkår osv., som a priori årsager til børnenes udfordringer har effekt i forhold til måder, hvorpå forældre kan intra-agere med deres børn og andre voksne i familiepleje. Agentialiseringer af sammenhænge mellem forældre og børn udgør ikke neutrale eller uskyldige skæringer, men danner grundlag for både adskillelser og fortsat kontakt mellem forældre og deres børn, børnene og deres plejeforældre, børnene og deres fortid osv. Kausalitet bruger jeg i dette kapitel som en måde at forstå forskellige tilblivelser af sammenhænge mellem forældre og deres anbragte børn på, på familieplejeområdet. Det vil sige, at jeg i udgangspunktet ikke fastlægger hvilke sammenhænge der bliver vigtige (kropslige, sociale, miljømæssige), men i stedet udfolder, hvornår og hvordan sammenhænge mellem fx forældre og børn materialiserer sig og får vægt i intra-aktioner på familieområdet. Titlen på dette kapitel, arvelige slægtskabelser, peger på de intra-aktioner, hvorigennem kausalitet bliver til på familieplejeområdet samtidig med slægtskab. Slægtskab bliver i dette kapitel interessant som et udtryk for en almindelig måde at agentialisere kausale sammenhænge på, på familieplejeområdet. Analyserne tager udgangspunkt i spørgsmålet: Hvordan bliver kausalitet til samtidig med slægtskab i intra-aktioner mellem forældre og deres børn i pleje, og hvilke effekter har disse tilblivelser for relationer mellem voksne og børn på familieplejeområdet? Jeg fokuserer med dette spørgsmål på de fænomenale praksisser, hvor kausalitet bliver til og får betydning for børnene og deres forældre.

8.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel

Med henblik på at besvare ovenstående spørgsmål har jeg udvalgt empiri fra interview med forskellige forældre og fra en observation i et samvær. Empirien er udvalgt, så den følger analysemodellens amoderne historie, ved at udfolde, hvordan kausalitet (som samtidige tilblivelser af årsag og effekt) og slægtskab bliver til i forskellige versioner (populære, differentielle/oppositionelle og upassende) i fænomenale praksisser på familieplejeområdet. I dette kapitel bruger jeg, ligesom i det foregående, ikke meget empiri fra børnene i pleje, men mere empiri, hvor man taler om dem. Dette skyldes ikke, at børnene ikke har meninger om forældrenes betydning for dem, men at børnene i produktioner af

kausalitet, i empirien i denne afhandling, i vid udstrækning optræder som passive og prægede af forældrene.

8.2. Populære praksisser: “Han kan huske ligesom mig”

I det følgende vil jeg præsentere et uddrag fra mit interview med en mor, Sanne, som er midt i 40'erne. I interviewet sidder vi i sofamøblerne i Sannes lille lejlighed sammen med Sannes kæreste, der for det meste sidder stille og lytter. Væggen over for sofagruppen er dækket med fotos af Sannes tre børn, hvoraf den ældste, nu 18-årige søn aldrig har været anbragt, mens de to yngste er anbragt i hver deres plejefamilie. Over sofaen har Sanne et litografisk tryk af en engel og et barn, der ser ud til at være fra hendes eget barndomshjem.

Sannes børn har aldrig siden deres anbringelse, da de var helt små, været hjemme hos Sanne, og de kender kun deres mor fra deres samvær med hende. Sanne har ét samvær om måneden med hvert af sine to børn for sig og ét samvær om måneden, hvor hun er sammen med begge børnene på en gang. Samværene foregår i et samværslokale med en samværskonsulent, der overvåger samværene. Børnene, Thomas og Stine på nu hhv. 9 og 10 år, har været anbragt i hver deres plejefamilie, siden de var ca. et og to år gamle. I praksis har Sanne kun samvær med børnene cirka én gang i kvartalet, hvilket ifølge Sanne skyldes, at hun har en alvorlig sygdom, som gør, at hun de sidste par år har måttet sidde i kørestol med et drop fastgjort i armen. Sanne forklarer, at samværet er overvåget, fordi hun engang bortførte børnene, og fordi hun har truet den ene plejefamilie, så de har fået polititilhold mod hende. Jeg har udvalgt netop Sannes interview, fordi hun her fortæller detaljeret om sit forhold til hhv. sin søn og datter, og fordi Sanne i interviewet beskriver relationen mellem sig selv og sine to børn på måder, som kan betegnes som en *populær* praksis (jf. det første skridt i analysemodellen) forstået på den måde, at hendes fortællinger synliggør det biologiske slægtskab som noget, der adskiller sig entydigt fra børnenes andre voksenrelationer.

I modsætning til plejeforældrene i sidste kapitel betoner Sanne og de andre forældre generelt i interviewene deres relation til børnene som ‘uforanderlig’ og præget af lighed forstået på den måde, at de beskriver sig selv og børnene som særligt forbundne, uagtet børnenes ofte årelange anbringelse i en anden familie. I det følgende citat fortæller Sanne om samværene med sin søn Thomas i samværslokalet. Citatet begynder, da jeg har spurgt Sanne om, hvorvidt hun er tilfreds med situationen i forhold til børnene, som den er nu:

Sanne: *“Jeg ville ønske, at jeg kunne få børnene hjem til samvær her, så de kan se, hvor jeg bor. Så de kan få noget mere at vide om, hvem jeg egentlig er: At jeg er deres mor. Det ved Thomas ellers godt, der er ikke noget skjult her. Det er bare ‘hej mor’ og et kys på kinden. Nej, der kan vi snakke om alt. Men jeg er ikke den type, som går ind og snakker om alt.*

Kun om kærlighed, og hvordan det går med deres venner og nye skole. Og han bliver helt vild: 'Ej mor, skal vi ikke lave det der Matadorspil?', 'jamen, det kan vi godt og husk det er mig, som har alle pengene'. Så leger vi det, og der er ikke noget der. Han kan huske ligesom mig. Han er en sjov fætter med alt det, han kan huske. Så siger han: 'mor du har glemt noget – du ved godt, at jeg ønsker mig det der Lego-balloj noget' og så siger jeg: 'her er en gave, vær-så-god'. Så flipper han helt ud, 'det var den!'. Jaja, din mor husker fint' og så får jeg et ordentligt kram af ham."

Sanne siger i citatet, at hun ønsker, at børnene skal finde ud af, hvem hun *egentlig* er – at hun, trods sit fravær i deres hverdagsliv, dybest set er deres mor. Sanne understreger dermed, en særlig forbindelse til børnene. En forbindelse, som børnene måske kan fjernes fra, men som ikke desto mindre bliver ved med at være der. Sanne er samtidig ked af, at børnene ikke kender hendes hjem, og hvordan hun bor, da det ville give dem mere viden om hende.

Sanne er i citatet også optaget af Thomas' berøring (kys på kinden og kram), som hun ser som et bevis på, at han ved, at hun er hans mor, og at hun betyder noget for ham. Sanne siger, at hun kan "snakke om alt" med sin søn (også selvom hun ikke vil). Dermed understreger hun en følelsesmæssig intimitet mellem hende og Thomas, som ikke har nogen barrierer. Sanne understreger desuden andre områder, hvor hun og Thomas er ens: Hun og sønnen har den samme gode hukommelse, begge husker fra sidste samvær, hvad Thomas ønsker sig, og Sanne har endog taget gaven med. Thomas glæder sig både over gaven og over, at hans mor husker ham og hans ønsker. Deres fælles evne til at huske godt bekræfter deres forbindelse, som i Sannes fortælling dybest set er uberørt af, at de ikke bor sammen.

Slægtskabet mellem Sanne og Thomas bliver i Sannes fortælling til igennem understregningen af en sammenhæng imellem dem – deres fælles gode hukommelse, uhindrede adgang til viden om hinanden og kærtegn. Relationen forankres i noget uforandret og naturligt sammenhængende, som giver relationen vægt. Sanne og Thomas elsker hinanden og hygger sig, som de plejer, uanset at de ikke bor sammen og ser hinanden relativt sjældent. Denne sammenhæng som Sanne beretter om, bliver synlig igennem en samtidig bevægelse af skære-sammen-fra. Sammenhængen bliver til igennem den samtidige agentialisering af en forskel mellem hende og Thomas, som sammenhængen bliver synlig i forhold til. De er to (forskellige og adskilte) mennesker, der hører sammen. Kontrasten mellem samhørighed og adskillelse, forstærkes yderligere i interviewsituationen, som foregår i Sannes stille, børnetomme etværelses lejlighed med fotografier af børnene på væggen som de eneste synlige spor af deres tilstedeværelse i hendes liv.

Den slægtskabelse, som gøres her, har jeg valgt at give betegnelsen: 'slægtskab som reproduktion'. Reproduktion defineres her som en frembringelse af noget nyt i samme eller lignende form (jf. Den Danske Ordbog), eksempelvis ved at optrykke et allerede eksisterende billede i flere

eksemplarer eller ved at danne nye celler af samme type. Slægtskab som reproduktion bliver her en betegnelse for en samtidig forskel og lighed, hvor tilblivelsen af Sanne, samtidig gør en anden, forskellig/ens tilblivelse i form af sønnen Thomas, som både er en anden person, men samtidig også er bærer af samme ensartede egenskaber⁷⁴. Sanne bliver i beskrivelsen også til på en særlig måde som mor, nemlig som en kærlig mor, der er interesseret i sit barn, som en mor, der er velkommen, og har fuld adgang til sin søns indre liv, (hvis hun ønsker det). I Sannes fortælling ligger også en kausalitet, hvor Sanne er årsagen, (originalen) i den reproducerende bevægelse, ("han kan huske ligesom mig"), der gør det muligt at hun kan se sig selv i sin søn.

Slægtskab som reproduktion er også et eksempel på en populær måde at praktisere det biologiske slægtskab på, nemlig som en samtidig forskellig/ens tilblivelse, hvor 'mor' er årsagen, originalen, udspringet, som børnene er forskellige fra, men samtidig uadskillelige fra og lig med. Slægtskab som reproduktion er en almindelig måde at praktisere forælder/barn relationer på, både uden for og inden for familieplejeområdet, som betoner en unik sammenhæng. På familieplejeområdet foregår det i intra-aktioner mellem forældre, sagsbehandlere og andre professionelle. Eksempelvis er det en almindelig jargon blandt samværskonsulenter at konstatere, at 'alle forældre elsker deres børn' når talen falder på vanskeligheder med forældres opførsel i samvær osv. og som dermed understreger en kærlig forbindelse mellem forældre og børn, der er uafhængig af den måde, forældrene lever på, hyppigheden af samvær, graden af konflikt imellem forældre og børn osv. Som en samværskonsulent sagde i en samtale, så kan "man ikke bare få en ny mor, men skulle det gå helt galt, så kan man godt få en ny plejemor". I udtalelsen ligger der ikke bare en beskrivelse af forældreskabet som fundamentalt og uerstatteligt, men også en sammenligning med andre typer forældreskaber som noget, der ikke er det.

Slægtskab som reproduktion bliver desuden, som vi skal se i næste afsnit, til i en samtidig adskillelse fra andre relationer, som dette slægtskab anses for at være forskelligt fra. I Sannes fortsatte fortælling beskriver hun fortsat, hvordan hun ligner sine børn, men nævner også aspekter af børnenes adfærd, som hun oplever ikke stammer fra hende. Sanne fortæller, at hun især anser noget af sin datter Stines adfærd for at komme 'udefra', fra plejeforældrene.

8.2.1. Naturlig og unaturlig adfærd hos Stine

Slægtskab som reproduktion er en populær praksis, men kan også indeholde en dominans i sin insisteren på lighed. Slægtskab som reproduktion trækker tråde til den traditionelle udviklingspsykologis betoning af moderens betydning for barnet⁷⁵ og hverdagsforestillinger om, hvordan en biologisk

⁷⁴ Se også Haraway (2007:312) for en forskel mellem reproduktion, som udgør en slags kloning og generering som en mere polymorf tilblivelse.

⁷⁵ Jf. beskrivelsen af objektrelationsteorien i kapitel seks.

forælder-barn relation bør være: tæt og uden barrierer⁷⁶ (Myong & Bissenbakker, 2014). Sannes fortælling ligner populære forståelser af det biologiske slægtskab som en relation, der automatisk er noget særligt og kærligt igennem den biologiske forbindelse imellem forældre og børn (jf. Marx' kronik i kapitel 1). Tilblivelsen af det biologiske slægtskab som nærhed og lighed konstituerer samtidig afvigelser fra samme. Det bliver med andre ord muligt at definere afvigende adfærd på denne baggrund. I det følgende fortæller Sanne om samværene med datteren Stine, som ifølge Sanne forløber lidt anderledes end med sønnen, fordi Stine i modsætning til Thomas ikke ønsker fysisk kontakt:

Sanne: *"Stine siger bare tak, og tak, tak du ved. Ellers svarer hun ikke. Så siger jeg: 'Har du et spil, du gerne vil spille?'. Ja, det kan vi godt' siger hun. Så spiller vi. Så når jeg har fået hende gearret op, så er der ikke noget. Så spiller vi, og det kan hun godt lide og sådan. Hun kan ikke lide, når jeg vinder, så jeg er nødt til at tabe. Hun er lige så stædig som jeg. Det er hun. Stædig. Hun skal vinde hele tiden. Nogle gange taber jeg, men det gør jeg udelukkende med vilje. Jeg vinder ellers altid. Jeg var også en stædig pige. Jeg ville ikke have børn som 14-årig, som min søster gjorde. Jeg ville da have min uddannelse. [Sanne peger på et foto, hun har hentet frem, og som hun holder i hånden]. Der er Stine også, hun ligner mig meget der. Men hun ligner mig også meget mere nu, end hun ligner sin far. Thomas ligner sin far, det gør han. Det kan han ikke snyde sig fra. Han siger det også, 'Jeg skal ligne dig noget mere, mor'. Og her ligner hun mig. Jeg har et billede, ligesom det her, af mig som lille. Der ligner hun mig. Også det med munden og næsen og øjnene".*

Sanne fremhæver igen fælles karaktertræk og fælles kropslige ligheder, denne gang imellem hende og Stine. Ifølge Sanne besidder Stine samme stærke vilje til at vinde. Og fordi Sanne ved, at Stine er en, der gerne vil vinde, holder hun sin egen vindermentalitet tilbage og lader, som om hun taber. Samtidig understreger Sanne deres kropslige ligheder ved at hente fotos frem og pege på de fysiske træk i Stines ansigt, som, Sanne mener, ligner hende: "munden, næsen og øjnene". I denne fortælling bliver slægtskab til som reproduktion, i betoningen af sammenhænge imellem hende og datteren, som kropslige og mentale ligheder. Efterfølgende fortæller Sanne dog, at hun også er fortvivlet over sine seneste samvær med Stine:

Sanne: *"Jeg kan ikke forstå, at Stine pludselig vender om. Hun bliver ved med at kysse mig, indtil hun som 8-årig vender om. Prøv at se [Sanne peger på et nyt foto], så sidder jeg og leger med hende. Hver gang min sag tages op, siger jeg, til sagsbehandlerne, at de må høre på mig. Der er noget galt med Stine, fordi hun ikke er, som hun var før. Jeg har beviser på, at Stine kan lide mig".*

⁷⁶ Se også Myong & Bissenbakker (2014), der undersøger, hvordan vestlige idealer om kernefamilien og det eksklusive moderskab har informeret forståelser af tilknytning og kærlighed i adoptionsfeltet som uadskillelige størrelser, hvor barnets afhængighed af den voksne bliver den "uhæmmede kærligheds forudsætning" (Myong & Bissenbakker, 2014:62).

I: *“Hvordan kan du mærke, at Stine har ændret sig, hvad sker der?”*

Sanne: *“Det var ikke som dengang vi krammede og kyssede hinanden. Det var lige så snart hun blev de otte år. Der var det kun ‘hej’ med hænderne. Se, der er hun også sammen med mig [Sanne tager et nyt billede frem, der viser hende siddende med armen rundt om Stine]. Dér leger vi sammen. VÆRSGO! Så kan du godt forstå, at en mor bliver frustreret! Så tænker jeg, at der er noget galt med det her barn. Eller der er ikke noget galt med barnet, tænker jeg, men med dem, som hun er sammen med. Det har jeg så kæmpet for at forklare. Jeg gik til kommunen, og jeg prøvede med advokat og alt muligt”.*

Sanne genskaber i sine beskrivelser af relationen til datteren igen et slægtskab som reproduktion, idet hun insisterer på lighed og nærhed som en central del af relationen, der er uberørt af omstændighederne. Slægtskab som reproduktion er her en slags uforanderlig forbindelse, som Sanne forventer også bør være uberørt af børnenes anbringelse i en plejefamilie. Sanne mener, at hun, fordi hun er Stines mor og i øvrigt kan bevise, at hun og Stine *har været* forbundne (ved at vise fotografier af dem sammen, hvor de krammer), også burde være det nu. I den fortælling passer det ikke ind, at Stine bare siger ‘hej med hænderne’ og ikke længere giver et kram. Ændringerne i Stines adfærd bliver til en afvigelse i forhold til deres relation som naturligt sammenhængende.

Sanne placerer dog ikke årsagen til problemet hos datteren Stine, men derimod hos de voksne omkring Stine. Sanne siger i citatet ovenfor først, at ‘der er noget galt med barnet’, men vender hurtigt sin vrede væk fra datteren Stine og hen mod andre voksne. Sanne er først og fremmest vred på plejeforældrene, men også på samværskonsulenterne, som Sanne ikke oplever, fortæller sandheden i deres beretninger om samværene. Sanne har, på grund af ændringen i Stines adfærd, med hjælp fra en advokat kæmpet for at få mere samvær med sine børn og for at få mere kontrol med Stines liv, uden at hun dog ønsker børnene hjemgivet.

I Sannes frustrationer i forhold til sin datter understreges slægtskab som reproduktion som en kærlig og selvfølgelig nærhed, der er forskellig fra andre relationer, også børnenes relationer til deres plejeforældre. Stine afviger i sin fåmælte måde at møde sin mor på, også selvom Sanne ikke giver Stine skylden. Sanne forklarer derimod, at hun tror, at Stines plejeforældre forsøger at splitte hende og Stine ad. Slægtskab som reproduktion bliver her til gennem en insisteren på relationen mellem Sanne og datteren som to adskilte, men a priori sammenhængende individer. Stine bliver i Sannes fortælling til som et passivt produkt af de voksne omkring hende, frem for alt et produkt af Sanne selv, men også af plejeforældrene, som ifølge Sanne er ansvarlige for den afstand som Stine pludselig gør til hende i samværene. Det biologiske slægtskab som entydigt og særligt viser her sin dobbelte effekt, idet det på den ene side kan tilbyde både Sanne, Stine og Thomas nogle rødder og en oprindelse forstået som et

entydigt tilhørsforhold (en samtidig forskel/lighed), og på den anden side dominerer i sine krav om lighed og kærlighed, som markerer forskellen til børnenes andre relationer. Forandringer i børnenes hengivelse, bliver set som afvigelser, der truer det biologiske slægtskabs naturlige sammenhæng.

8.2.2. Social arv vs. hjernevask

Tilblivelsen af slægtskab som reproduktion er her afhængig af plejemors tilstedeværelse. Hvis Stine ikke havde en plejemor, kunne Sanne ikke placere ansvaret for Stines kølighed hos hende. Det er netop, fordi Sanne kan tale om, at plejemor har ansvaret for, at Stine ikke længere vil kramme, at Sanne kan holde fast i, at hun og datteren har en uforanderlig og naturligt sammenhængende forbindelse.

Tilsvarende kan man også sige, at plejeforældre er afhængige af forældrene, når de henviser til forældrene som den problematiske baggrund, som de hjælper barnet væk fra. Begge parter bliver til som forskellige fra hinanden og som sammenhængende med barnet igennem forskellige aktiveringer af kausale processer, af årsag og virkning.

Citaterne viser, at jo mere entydige relationerne gøres, jo mere afhængige bliver forældre og plejeforældre også af hinanden som den modsætning, der markerer deres positioner som særlige og særligt positive i forhold til barnet. Når plejeforældrene gør forældrene ansvarlige for barnets problemer (fx ved at pege på en årsag-virknings-sammenhæng som den sociale arv), bliver plejeforældrenes relation til barnet i pleje samtidig til som en redningsaktion, der kan hjælpe barnet væk fra sin fortid. Forældre kan, ligesom Sanne, gøre plejeforældrene ansvarlige for, hvordan barnet har det, ved at påpege, at plejeforældrene modarbejder dem ved at 'hjernevaske' barnet⁷⁷. Begge betegnelser, social arv og hjernevask, gør børnene til passive individer, der *præges* både fysisk og psykisk. Forældrene antages at præge barnet igennem den sociale arv (som to forskellige, men a priori sammenhængende individer), mens forældrene kan gribe til betegnelsen 'hjernevask' som en pendant til samme, når de taler om, hvordan plejeforældrene præger barnet på en negativ måde. I hjernevasken markeres en sammenhæng mellem plejeforældre og børn i pleje, som to forskellige individer, der hænger sammen ved, at plejeforældrene gør noget ved børnenes hjerne. Men betegnelsen hjernevask fremhæver og udraderer også på en gang en 'oprindelighed' hos børnene. Børnene bliver med denne betegnelse til som nogen (igennem deres biologiske slægtskab), som mister kontakten med sig selv og sine rødder igennem plejeforældrenes prægninger – hjernevask.

Slægtskab som reproduktion giver på den ene side børnene en oprindelse, som de kan holde fast i og blive til noget igennem. Samtidig indebærer oprindelsen også en implicit forventning til

⁷⁷ Betegnelsen 'hjernevask' blev ikke kun brugt af Sanne, men af flere forældre i feltarbejdet, når de ville beskrive, hvordan plejeforældre og sagsbehandlere ødelagde relationen mellem dem og deres barn.

lighed og nærhed, som kan være dominerende i sin udelukkelse af andre relationer som lige vigtige.

I interviewet kommer Sanne ikke selv ind på fortiden og årsagen til børnenes anbringelse. Havde hun gjort det, kunne hun måske selv risikere at blive til som afviger i forhold til slægtskab som reproduktion og de dermed følgende forventninger til lighed, nærhed og kærlighed, idet anbringelsen kan forstås som udtryk for, at hun måske ikke har kunnet være mor på den måde i forhold til sine børn. I Sannes beskrivelser af forandringerne i Stines opførsel som en atypisk opførsel mellem et barn og en mor, og plejeforældrenes ansvar for Stines negative forandring bliver andre aspekter usynlige, såsom Sannes hyppige fravær i samværene, Sannes fortid osv. Sanne er fokuseret på Stines væremåde, som hun ser forandre sig fra kærlig (fortid) til kølig (nutid), og bliver dermed selv til som en uforandret og kærlig mor.

Citaterne fra interviewet med Sanne ovenfor er et eksempel på, hvordan denne særliggørelse af det biologiske slægtskab som oprindeligt bliver til i en skæring, der samtidig udgrænser andre slægtskaber som ikke-særlige og erstattelige. De viser også, hvordan kroppen bliver fremhævet som årsag til slægtskab i form af betoning af ligheder mellem 'originalen' og afkommet eller som et udtryk for hjernevask, hvis børnene afviser at give kram. Fremhævelser af kropslige ligheder gør det biologiske slægtskab til noget unikt, som ikke kan erstattes af andre relationer. I agentialiseringer af slægtskab som reproduktion får Sanne både en særlig adgang til sine anbragte børn (fx igennem retten til samvær, retten til knus, retten til at påpege ligheder osv.) og samtidig isolerer det hende også som særligt ansvarlig for børnene og deres mulige udfordringer. Slægtskab som reproduktion legitimerer både forældrenes privilegerede adgang til barnet og isolerer samtidig forældrene som nogle, der alene er årsag til deres børns mulige udfordringer. Dette udfoldes nærmere i næste afsnit.

8.3. Differentielle/oppositionelle praksisser: "Jeg kender dem og passer dem"

Dette afsnit tager udgangspunkt i et interview med Lone og Lars, der finder sted en eftermiddag i deres lille, beskyttede bolig. Lone og Lars' fortællinger om deres liv med Lones to anbragte børn på hhv. 9 og 11 år kan betegnes som differentielle/oppositionelle praksisser, fordi de ikke agentialiserer dikotomien mellem biologisk/ikke-biologisk slægtskab direkte, men gør noget andet. I det følgende eksempel beskriver Lone og Lars, hvordan Lars, der ikke er biologisk far til børnene, tog ansvar for børnene (før de blev anbragt), også mens Lone, børnenes biologiske mor, var varetægtsfængslet. Det vil sige, at hun som biologisk mor overlod hovedansvaret for børnene til en (ikke-biologisk beslægtet) ven af hende.

Når forældre får fjernet deres børn, er det et væsentligt brud med den almindelige forståelse af en biologisk slægtskabsrelation som et ubrudt opvækstforløb. Det opleves også for langt

de fleste forældre i denne undersøgelse som et voldsomt indgreb i deres liv, både i deres dagligdag og i deres opfattelse af, hvem de er, og hvad de kan, ligesom det for flere børn i pleje kan opleves som skamfuldt anderledes, at de ikke kan bo hos deres egen mor eller far. Ligesom plejeforældre kan legitimere relationen til deres barn i pleje igennem en tilblivelseshistorie, der baserer sig på et brud med barnets fortid og en ny begyndelse i plejefamilien, forventede jeg, at forældrene i interviewene ville fortælle en 'tabshistorie', der kunne forklare deres nuværende relation til barnet ved at knytte fortiden og nutiden sammen. Men historien om, hvordan barnet blev anbragt, var ikke en historie, som de fleste forældre fortalte særligt villigt. Dette kan for nogles vedkommende skyldes, at anbringelsen af deres barn foregik på et tidspunkt, hvor deres liv generelt var præget af kaotiske tilstande frembragt af stoffer, psykisk sygdom eller lignende. For eksempel måtte en far opgive, da jeg spurgte nærmere ind til hans søns anbringelse for ca. syv år siden. Faren kunne ikke huske noget fra den tid på grund af sit stofmisbrug: 'jeg er helt blank', som han sagde. For nogle kan det også skyldes, at anbringelsen af deres barn opleves som et overgreb, et traumatisk brud i deres liv, som de ved, at de ikke kan gøre om eller ændre på og derfor ikke ønsker at dvæle ved.

Det er også først, da interviewet med Lone og Lars egentlig er slut, at Lars tager hul på fortællingen om, dengang børnene 'blev hentet'. Det sker, mens jeg pakker min notesbog ned i tasken og samtidig henkastet spørger Lars om, hvor længe han har kendt børnene. Lars svarer, at han har kendt børnene, fra de blev født, og han tilføjer, at det også var ham, der var til stede den sene eftermiddag, da sagsbehandleren og politiet kom for at hente børnene. Anbringelseshistorien nævnes her for første gang, løsrevet fra resten af interviewet, og hvad Lone ellers har talt om i forhold til hendes tilværelse som mor til to anbragte børn. Lars og Lone forklarede under interviewet ikke, hvad der ledte op til anbringelsen af Lones børn, og de kæder heller ikke anbringelsen sammen med fortællingerne om deres relation til børnene, som de oplever den nu. Anbringelseshistorien bliver hos Lars og Lone ikke til som en legitimering af nutiden, men lukker sig om sig selv som en (traumatisk) begivenhed, der ikke peger noget sted hen.

Lars starter sin beskrivelse af børnenes anbringelse med at fortælle om dengang, da børnene var små, hvor Lone blev varetægtsfængslet på grund af personvold, og at han, mens hun er væk, tager sig af børnene, der bliver boende i huset sammen med ham. Børnenes far har længe ikke haft kontakt til hverken Lone eller børnene, og han har aldrig mødt sit yngste barn. Der går dog ikke mange dage, før en sagsbehandler dukker op ved huset en aften sammen med politiet. Følgende ordveksling foregår – i Lars' gengivelse – mellem sagsbehandleren, politiet og Lars:

Lars: *"Sagsbehandleren siger: 'Hvad så.. hvor er børnene henne?', 'De ligger og sover'. 'Jamen vi skal have dem med'. 'Nej, det skal I ikke. Jeg har ikke fået noget at vide fra Lone om, at I kommer og henter dem'. 'Men det ved hun ikke*

noget om. Det er blevet besluttet, efter hun er røget i spjældet'. Og jeg siger 'Ja, ja. Rolig nu. Spjældet og spjældet. Hun skal i retten. Og så kommer hun da ud igen. Og jeg kan sagtens passe dem'. Men det måtte jeg ikke, sagde de, for jeg var en farlig person. 'Hvad for noget?' Sagde jeg. 'Har du en dommerkendelse på, at jeg er en farlig person?'. 'Nej, men det ved politiet'. 'Og?' sagde jeg. Så sagde jeg til sagsbehandleren, at jeg ikke kunne forstå, at hun kom og sagde sådan til mig. 'Det er deres far, der er den værste'. 'Men det er nok også derfor han ikke har dem', siger hun så, 'og det er det bedste for dig og for det hele, at du lader os tage dem'. Så sagde jeg til betjentene, at de ikke bare kunne komme og tage børnene, fordi det jo ikke var mine børn. 'Men det er også derfor' sagde han. Men så sagde jeg, at jeg kender dem og passer dem. 'Men sådan er loven'. 'Den er lige til at lukke og op og skide i' sagde jeg. Men der var intet at gøre og nøj, hvor var jeg tosset mand. Hvor var jeg tosset. De tager børnene og børnene begynder at græde.

Lone: *"De vræler og råber 'Moar'. De skriger og skræler."*

Lars: *"De skriger 'Lars, kan du ikke hjælpe mig?' Men jeg kan jo ikke. Hvad skal jeg gøre? Men jeg vil være hos dig!"*

Fortællingen er et eksempel på alvoren i mange af de her sager. Myndighederne har besluttet at fjerne børnene med tvang, og det udvikler sig til en dramatisk situation, hvor børnene pludseligt, mens de sover, hentes af mennesker, de ikke har set før, og køres væk til et sted, de ikke ved, hvor er. Det er en fortælling om et markant skift i den hverdag, som har været velkendt for børnene, men som myndighederne har vurderet, ikke er god for dem. Tabshistorien er en fortælling om Lone og farens fallit som forældre: Lone og børnenes far har måske længe ikke deltaget i andre forældre- eller familiefællesskaber, det melder historien ikke noget om. Men hvis ikke før, så afgrænses de nu ved børnenes anbringelse, som afvigere i forhold til andre forældre og de såkaldt almindelige familier. Fortællingen af anbringelseshistorien binder dem ikke sammen i et kollegialt fællesskab med børneforskeren eller andre almindeligt anerkendte fællesskaber om børn⁷⁸.

Samtidig kan man også se Lars' fortælling som et eksempel på, hvordan det biologiske slægtskab bliver til som årsag i beslutningen om at anbringe børnene. Det er, når begge biologiske forældre er fraværende, og når situationen i øvrigt vurderes at være uholdbar (faren lever på gaden som stofbruger, moren er varetægtsfængslet, og Lars har et rygte som "farlig"), at kommunen handler og fjerner børnene. Lars' argument om, at det er ham, der kender og passer børnene, bliver til en del af problemet, da han netop ikke er biologisk beslægtet med børnene. Det er fraværet af begge biologiske forældre, som sagsbehandleren og betjenten bruger som argument til at handle og fjerne børnene, også

⁷⁸ Nogle af forældrene i denne undersøgelse var engagerede i Forældrelandsforeningen, der er en forening, der samler, støtter og rådgiver forældre, hvis børn og unge har modtaget eller modtager særlig støtte efter Lov om Social Service, herunder anbringelse uden for hjemmet. Disse forældre oplevede, at det var en stor lettelse at få mulighed for at tale med andre ligestillede om deres situation, modtage advokatbistand og lignende (se fx FBU' hjemmeside lokaliseret på internettet d. 2. oktober 2015 på: <http://www.fbu.dk/default.asp?id=1>).

selvom der givetvis har været andre årsager. På den måde agentialiseres en skæring, hvor forældrene bliver til som særlige og uerstattelige omsorgspersoner, i modsætning til andre ikke-biologisk funderede relationer. Det er det biologiske slægtskabs særlighed og særlige ansvar, der her bliver begrundelse for, at børnene fjernes. Eller med andre ord: Det er først når det biologiske slægtskab individualiseres i den grad som det gør her, at man kan konstituere fraværet af samme, som en årsag til at fjerne børnene. Ellers ville der ikke være noget at fjerne børnene fra, fordi børnene ville høre til der, hvor de måtte være, hos biologiske eller ikke-biologiske slægtninge.

Lars, der kender børnene bedre end børnenes egen far, bliver ikke inddraget, hverken i beslutningen om anbringelsen eller i selve anbringelseshandlingen. Hvor anbringelsen på den ene side griber ind i forældres ret til at bestemme over deres børn, bekræfter den på den anden side det unikke i det biologiske slægtskab mellem Lone og hendes to børn: Lone får med anbringelsen ret til samvær med børnene, og det samme gør børnenes far, mens Lars ikke har set børnene siden den eftermiddag for ca. syv år siden⁷⁹. Børnenes far er siden blevet stoffri og har fået sin egen nye familie, og både mor og far har nu regelmæssigt samvær med børnene. Lars hører om børnene igennem Lones beskrivelser af samværene, der foregår i et samværslokale. Anbringelsen af børnene i Lars' fortælling ovenfor installerer en entydig kausal sammenhæng mellem fraværet af biologisk beslægtede omsorgspersoner som årsag og omsorgssvigt af børnene som mulig konsekvens. Myndighedernes fjernelse af børnene bliver på den baggrund en nødvendig handling. Det biologiske slægtskab, der på den ene side begrunder anbringelsen adskiller også, i dette tilfælde, børnene og Lars fra hinanden. Samtidig muliggør agentialiseringen af det biologiske slægtskab som noget særligt og naturligt sammenhængende også, at relationen mellem børnene og begge biologiske forældre fortsættes på en ny måde i de tilrettelagte samvær.

Jeg har valgt at kalde det slægtskab, som Lars og Lone beskriver i interviewet, for 'slægtskab som generering'⁸⁰. Slægtskab som generering betegner et slægtskab, der ikke handler om lighed mellem barn og voksen, men hvor fokus i stedet er på at skabe, frembringe eller styrke noget. Slægtskab som generering er en betegnelse for slægtskaber, hvor ansvaret for børnenes omsorg og daglige pleje ikke er afhængigt af eller 'hænges op på' biologiske slægtskabsrelationer. Slægtskab som generering bruges her til at betegne en deling af omsorgsansvaret for børn mellem voksne, hvor ansvaret ikke i udgangspunktet styres af en opdeling imellem biologiske eller ikke-biologisk baserede

⁷⁹ Med indførslen af Barnets Reform i 2011 er der kommet et større fokus på børns ret til samvær med familie og netværk jf. § 71 (se fx Servicestyrelsen, 2011:26). Barnets Reform var endnu ikke blevet ordentligt implementeret da mit feltarbejde gik i gang og flere af både børn og forældre fortalte om, hvordan børnene med deres anbringelse mistede kontakt med forældrenes slægtninge og omgangskreds, herunder også børnenes kusiner og fætre. Jeg har dog ikke indtryk af, at dette har ændret sig væsentligt siden, trods reformen, men det har ikke været muligt at finde informationer om.

⁸⁰ Begrebet 'generering' stammer fra latin og betegner avl eller frembringelse af noget fra noget andet.

relationer. Lone betegner sig fortsat som mor for sine børn, men overgiver også ansvaret for børnene til Lars og i særdeleshed på det tidspunkt, hvor hun er varetægtsfængslet og anbringelsen foregår. Jeg forestiller mig, at Lone, under sin varetægtsfængsling, fortsat oplever sig som en mor for sine børn, men Lone er i den periode af sit liv ikke den, der udfører den daglige omsorg. Man kan argumentere for, at slægtskab som generering er det samme som familieplejerelationen mellem børnene og deres plejeforældre. Men slægtskab som generering er ikke kontraktligt funderet og godkendt af myndigheder med et indbygget mål om hjælp til børnenes udvikling. Slægtskab som generering bliver i stedet til i hverdagen som delinger af ansvaret for børnene, uden at der er tilknyttet en forestilling om et særligt mål. Slægtskab som generering bliver til i intra-aktioner, der inkluderer bedsteforældre, stedforældre eller andre biologiske og ikke-biologiske slægtninge.

Slægtskab som generering spiller en rolle i mange familiers og børns liv, og de accepteres og inkluderes også i vid udstrækning, undtagen hvis myndighederne som her vurderer, at der ikke tages ordentlig hånd om børnene, eller at børnene lider overlast. I dette tilfælde bliver det biologiske slægtskab til som forskelligt fra andre sociale relationer på en særdeles tydelig måde. Individualiseringen af det biologiske slægtskab bliver her den udløsende faktor i anbringelsen af børnene og i tilrettelæggelsen af samvær efterfølgende. Samtidig falder andre slægtskaber bort som irrelevante: Lones børn bliver anbragt i en plejefamilie, der bor ca. halvanden times kørsel fra, hvor de tidligere har boet. Børnene mister ikke kun kontakten med Lars, men også med det sted, hvor de er vokset op, inklusive mulige bedsteforældre, kammerater, kæledyr, pædagoger fra de institutioner, hvor de har gået osv. Den eneste, som børnene fortsat har kontakt med, er deres mor og senere deres far. I myndighedernes beslutning om at anbringe børnene har det givet også haft en betydning, at Lars' blev vurderet som "en farlig person", og at miljøet omkring børnene måske også var farligt eller usikkert. Ikke desto mindre er eksemplet her en demonstration af, hvordan den biologiske forælder bliver til som særligt forbundet og forpligtet, samtidig med anbringelsen af børnene.

Når myndighederne afbryder slægtskab som generering igennem en insisteren på det biologiske slægtskab som et særligt slægtskab udelukkes andre slægtskaber fra at være lige så vigtige eller uundværlige. Samtidig usynliggøres netop denne skæring mellem forældre og andre voksne, som naturlig og selvfølgelig. Når jeg i dette kapitel vælger at undersøge kausale sammenhænge som tilblivelser i fænomenale praksisser, kan fænomener som social arv ikke antages at være derude a priori hos nogle forældre og deres børn. I stedet må den sociale arv forstås som en tilblivelse, der af afhængig af skæringen af forældrene som forskellige fra andre voksne, som særligt uerstattelige og særligt ansvarsbærende. Det er i agentialiseringen af forældrene som individuelle årsager til børnenes mistrivsel, at konsekvensen kan drages og børnene kan fjernes.

Tilblivelsen af forældrene som uerstattelige og særligt ansvarsbærende har effekter i forhold til forældre som Lars og Lone, ved at de ikke længere har (fri) adgang til børnene og ikke længere kan deltage i børnenes liv i samme omfang som før anbringelsen. Lars og Lone bliver også, med børnenes anbringelse, til som forskellige fra andre forældre, myndighederne osv., som de, der ikke har klaret det – som udsatte og individuelle bærere af problemer. Tilblivelsen af forældrene som uerstattelige og særligt ansvarsbærende har også effekter i forhold til børnene i pleje, som gør, at børn som Lars og Lones bliver hjemløse i mere end en forstand. Ikke bare fjernes børnene fra deres mor, Lars og deres hjem, men de bliver også til som særligt beslægtede med deres mor og ikke med Lars eller andre. Dermed mister børnene ikke kun muligheden for at have kontakt med flere i deres omgangskreds. De bliver samtidig også til igennem en strukturel rangering af denne, hvor nogle voksne (forældrene), defineres som uerstattelige og mere vigtige end andre (bl.a. igennem samværssituationen). Børnene mister dermed muligheden for ikke at behøve at blive defineret eller forstået som nogens barn hele tiden. Alle børn bliver til som deres forældres børn i mange sammenhænge, men denne sammenknytning sker med forstærket kraft igennem anbringelsen: Børnenes slægtskab til deres mor og far bliver strukturel synlig som en afgørende sammenhæng, der udgør årsagen til, at børnene er blevet anbragt og som en årsag til deres måske fortsatte ophold i en plejefamilie. Muligheden for momentan 'slægtskabsløshed' er ikke længere tilgængelig i nær så høj grad. Dette vil i en agential realistisk analyse kaldes for social arv: At blive bundet til sine forældre i et isoleret slægtskab, samtidig med at disse forældre bliver til som problembærere og uegnede til at tage vare på en.

8.4. Upassende praksisser: "Hun skulle lige lære det"

Indtil videre har jeg vist eksempler på to forskellige slægtskabelser, der begge, hver på deres måde, ender med at etablere det biologiske slægtskab som norm for relationer mellem børn og deres særlige voksne. I dette afsnit vil jeg tage et tredje og sidste skridt i denne region i den amoderne analysemodel og udfolde en upassende praksis som er kendetegnet ved, at forskellen mellem det biologiske slægtskab og andre relationer ikke opretholdes entydigt, men metamorferer ind i andre sammenhænge og forskelle. Som vi skal se, adskiller den beskrevne praksis sig fra de to slægtskabelser, som jeg har beskrevet ovenfor, ved at en fælles omsorg for barnet og for at løse de forskellige behov, som barnet har, bliver målet med samværet. Det følgende eksempel er hentet fra et interview med en samværskonsulent, Lisbeth, der beskriver et netop overstået samvær mellem et nybagt forældrepar i starten af 20'erne og deres spædbarn på fire uger. Plejemor, som spædbarnet er anbragt hos, deltager også i samværet, ligesom samværskonsulenten er med som såkaldt støtte. Forældrene har, på tidspunktet for interviewet, samvær med deres datter to gange om ugen i to timer. Beskrivelsen af

samværet begynder på et tidspunkt i interviewet, hvor jeg har spurgt Lisbeth, om hun kan fortælle om det seneste samvær, hun har deltaget i som samværskonsulent. Lisbeth beskriver herefter det samvær, hun har haft samme formiddag, hvor interviewet finder sted om eftermiddagen. Jeg har valgt et relativt langt citat for at give et nuanceret indblik i, hvordan intra-aktionerne forløber i samværet:

I: *“Hvordan siger plejemor hej til forældrene?”*

Lisbeth: *Det er med knus. De har kendt hinanden i fjorten dage, men forældrene kastede deres kærlighed på plejemor med det samme, tror jeg, sådan virkede det. Det var sådan lige før, jeg fik gåsehud før det første samvær, fordi jeg tænkte: “puuh det bliver hårdt det her, den lille pige er lige blevet fjernet”. Og så sidder de her med plejemor og med mig, som de ikke kender. Det gør ondt på enhver mor, tænker jeg. Men det er en plejemor, der bare er fuldstændig rolig og helt nede på jorden. Hun har arbejdet med misbrugere i mange år, og det fortalte hun jo. Og de sad jo med åben mund og polypper. Så fortalte hun lidt om, hvordan hun bor osv. Det er gået så stærkt, at forældre og plejeforældre ikke har nået at hilse på hinanden, inden de fik barnet. Og de har heller ikke nået at se, hvor pigen bor. Så det var helt nyt. Og de labber det i sig. De kan godt lide hende. Det er jeg ikke i tvivl om. Det var lige før, de hoppede op i skødet på hende og det var lige før pigens mor sagde: “kan jeg ikke bare bo hos dig også?”, altså sådan virkede det. Men plejemor er meget rolig, og når pigen har været lidt utilfreds, jamen så farer hun ikke op. For det har vi aftalt. Men hun er med, for det skal hun være. Hun er tryghedsperson.*

I: *Okay, kan du ikke forklare den aftale for mig? Du har aftalt med...?*

Lisbeth: *Jeg har aftalt med sagsbehandler, at plejemor skal være med, fordi det er den person, som det lille barn kender. Hun kender ikke andre, hun har aldrig set mig. Så hvis der bliver noget, skal plejemor selvfølgelig kunne være der og kunne tage hende. Hvis det så er, at forældrene lægger hende på bordet, gulvet eller sådan et eller andet fuldstændig..., så skal jeg bryde ind og sige “Det duer ikke”, eller hvis de er skæve eller et eller andet. Det er ikke plejemors opgave. Det er mig, der skal tage de der kontroverser, hvis der er noget. Og det er der ‘7-9-13’ ikke. Overhovedet ikke.*

I: *Så, hvis barnet græder, så farer plejemor ikke op med det samme?*

Lisbeth: *Nej, nej. Og det var lidt skægt, første gang jeg oplevede det. Pigen faldt ikke til ro, ved at forældrene trøstede hende og lavede trøstehyde. Og de prøvede at skifte, og hun faldt bare ikke til ro. Og jeg sad selv som mor og tænkte, at det måtte være hårdt for plejemor at se på. Så sagde plejemor: “prøv at lægge hende op på puslebordet. Det hjælper nogle gange lidt... hun kan godt lide at få strakt sig lidt ud engang imellem”. Så gjorde de det, og det hjalp. Det var på en meget stille og rolig måde, hvor jeg tænkte, at det må være svært ikke at fare hen og tage hende. Og så har hun problemer med at spise med flaske, og det fik vi gudske lov aftalt inden samværet, at det var plejemor, der skal give hende flaske.*

I: *Det fik du aftalt med forældrene?*

Lisbeth: *Nej med sagsbehandleren. Vi holdt et stabsmøde for alle, fordi hun har svært ved at spise. Derhjemme sidder plejemor i et mørkt rum med hende, for at få hende til at spise af den der sutteflaske. Det er noget med tungen... hun skulle lige lære det. Og det er selvfølgelig det, man som mor allermest gerne vil: At få lov at give sit barn flaske, men det blev fremlagt på en meget ordentlig måde. Nu har vi sagt, at når vi skal have møde her i december, så kan det være, at det er blevet bedre, og på sigt er det måske dem, der skal det. Og forældrene kan jo så også se, at når hun får flaske, så har hun svært ved at spise, og det er jo super, at de ser det. Men første gang... Altså, man bliver lidt påvirket af at se, at man som mor skal give barnet over til en anden, fordi nu skal hun have mad, og så kan mor bare sidde og kigge. Da hun så var færdig med at spise, sagde plejemor til mor: "nu synes jeg, at du skal tage hende, for hun er jo din datter, og hun kan sagtens sidde og bøvse hos dig, det behøver hun ikke gøre hos mig", så det er jo bare så fint".*

Lisbeth fortæller videre, at samværet som regel afrundes med, at forældrene går en tur med pigen i barnevogn sammen med samværskonsulenten, og at plejemor hviler sig i samværslokalet imens. Når forældrene kommer tilbage, siger de alle farvel til hinanden.

Citatet ovenfor er en fortælling om et forløb, hvor forældre, plejemor, samværskonsulent og den lille pige er sammen i to timer. I forløbet er der forskellige opgaver omkring sutteflasken, bleskift og barnevognstur. Nogle af opgaverne er fordelt på forhånd; fx ligger det allerede før samværet fast, at det er plejemor, der giver pigen flaske og at det er samværskonsulenten, der skal gribe ind i forhold til forældrene, hvis hun vurderer at det bliver nødvendigt. Andre handlinger sker spontant i samværet, som da plejemor overgiver den lille pige til forældrene for at bøvse, eller når plejemor giver råd om, hvordan forældrene kan trøste deres datter, da hun ikke falder til ro.

I samværskonsulentens fortælling om fordelingen af opgaver forsvinder skæringen mellem biologisk og ikke-biologisk slægtskab som en styrende årsag i samværet. I stedet fordeles opgaverne ud fra en fælles omsorg for, at den lille pige har det godt og er tilfreds. Pigen vil ikke tage sutteflaske og slet ikke, hvis der er uroligt omkring hende. Når pigen skal have mad, er det derfor plejemor, der gør det, fordi hun og pigen er vant til hinanden og fordi ro og gentagelser hjælper pigen til at tage mad til sig. Vigtigheden af, at den spæde pige får spist, er ikke til diskussion hos de voksne, og det overtrumfer individualiseringer af det biologiske slægtskab som et særligt privilegium og ansvar.

Det biologiske slægtskab bliver dermed ikke uvæsentligt, men det agentialiseres heller ikke til som et styrende princip i selve samværet. I disse intra-aktioner er det biologiske slægtskab snarere en processuel tilblivelse, hvor forældre, plejemor og barn bliver til som forskellige eller sammenhængende igennem den konkrete opgaveløsning. Når pigen gives frem og tilbage mellem plejemor og forældre er det ikke (hver gang), fordi de agentialiseres som a priori nogen (biologiske forældre eller plejemor). Årsagen bliver snarere til igennem erfaringer med, hvad der fungerer i forhold til den lille pige. Den ro og tryghed, som plejemor kan give pigen, så hun rent faktisk drikker flaske,

betyder, at det bliver plejemors opgave, mens andre og mindre livsvigtige ting, såsom at bøvsе osv. bliver noget, som forældrene kan tage sig af. Både plejemor og forældre er i eksemplet optagede af at drage bedst mulig omsorg for pigen, og de er i denne praksis åbne for slægtskabelser som proces og øvelse, uden at deres slægtskabsbetegnelser mister helt betydning. Effekten af disse slægtskabelser er, at pigen ikke skal vælge, hvem hun holder mest af, ligesom det ikke forventes af hende, at hun skal udvise en særlig (omgængelig) adfærd, når hun er med sine forældre frem for med sin plejemor. I stedet intra-agerer de alle i fælles ufuldkommenhed, hvor der er plads til at øve sig og blive til nogen sammen derigennem.

Jeg har valgt at kalde disse slægtskabelser for 'slægtskab som ad hoc'⁸¹. Slægtskab som ad hoc bliver til i praksisser, hvor barnet har flere muligheder for at intra-agere med forældrene end fx i slægtskab som reproduktion, der i langt højere grad fastlægger, hvad det biologiske slægtskab kan og skal kunne. I slægtskab som ad hoc bliver slægtskaber til i praksis i en bevægelighed. Nogle gange er forældre eller plejemor passive, andre gange er de aktive. I slægtskab som ad hoc bliver slægtskaber til igennem en praksis, hvor omsorgsopgaverne er i forgrunden, og hvor disse gør relationerne til noget. Årsagerne til fordelingen af opgaver, ligesom tilblivelser af forskelle mellem forældre, plejeforældre og barn bliver til i intra-aktioner med barnet, i opgaveløsningen. Her bliver forældrene ikke til som de eneste rigtige og oprindelige omsorgsgivere, men deres betydning bliver til på forskellige måder igennem samværet med deres barn og i intra-aktioner med plejemor, der ligeledes bliver betydningsfuld eller ej i udførelsen af de nødvendige omsorgsopgaver.

Eksemplet her vil for nogen fremstå som et idealbillede af et samvær, idet forældre og plejemor samarbejder uden konflikt omkring den lille pige og accepterer deres slægtskab som ad hoc. Andre vil måske mene, at det er forkert, at pigen kommer i så mange hænder, ud fra opfattelsen af, at pigen kan have svært ved at opbygge et entydigt og trygt tilhørsforhold til nogen på den måde. Analysen giver ikke anvisninger på, hvad der generelt er bedst at gøre i forhold til fordelingen af omsorgsopgaver mellem forældre og plejeforældre på familieplejeområdet. Men analysen udfolder, hvordan forskellige praksisser gør social arv på forskellige måder: I de populære og differentielle/oppositionelle praksisser oven for blev social arv til igennem en samtidig synliggørelse af det biologiske slægtskab som uerstatteligt og en relativ udelukkelse af samme fra børnenes liv igennem anbringelsen. I de upassende praksisser bliver de forskellige valg i praksis ikke entydigt begrundet i det biologiske slægtskab som årsag. Derimod bliver bevægeligheden imellem plejeforældre og forældre langt større og begrundet i mange andre ting også, såsom pigens spisevaner. Den sociale arv udfolder sig her,

⁸¹ 'Ad hoc' er et latinsk adverbium, der direkte oversat betyder 'til netop det' eller 'til dette formål'. I den danske ordbog defineres betydningen af 'ad hoc' som: "Opgave som det pålægges nogen at udføre ved en bestemt lejlighed eller med et bestemt formål".

som en mulighed for bevægelige slægtskabelser, hvor nærhed og afstand ikke a priori knyttes til slægtskabsbetegnelser, men bliver til på forskellige måder i intra-aktioner. Her foregår der også prægninger af børn og voksne, men ikke igennem en a priori adskillelse af forældre og plejemor i en hierarkisk rangering, men hvor forældre og plejeforældre er afhængige af hinanden og kan supplere og afløse hinanden på forskellig vis i praksis. Denne tilgang slører et entydigt tilhørsforhold, men behøver ikke at udelukke slægtskabsbetegnelser såsom mor, plejemor osv. Det er i stedet sammenknytningen mellem disse slægtskabsbetegnelser og en særlig relation (nærhed, afstand), der ikke i samme grad fikses som naturlig, rigtig eller forkert. Dermed stilles barnet friere i forhold til at skulle vælge side og i forhold til at skulle forklare sig eller skamme sig over oplevelser af slægtskab til både den ene eller den anden. Effekten af ikke at isolere og hierarkisere slægtskaber bliver desuden, at fejltrin, manglende evner til det ene eller det andet osv., ikke længere bliver helt så tungtvejende og individualiserede som i de andre slægtskabelser oven for. I stedet bliver det synligt, at alle har udfordringer: barnet kan ikke drikke, plejemor må øve sig på at give sutteflaske og forældre kan ikke få datter til at falde til ro på puslebordet. Dermed flyttes fokus fra, hvis ansvar det er og hvem der burde kunne hvad, til hvordan pigen og de voksne alle sammen har det bedst muligt igennem løsningen af de forskellige udfordringer i praksis.

8.5. Afrunding

I dette kapitel har jeg igennem mine analysespørgsmål udfoldet tre versioner af slægtskab, som bliver til i fænomenale praksisser mellem forældre, deres børn og andre voksne. Jeg har opdelt disse analyser i hhv. populære, differentielle/oppositionelle og upassende praksisser, og undersøgt, hvilke effekter disse forskellige versioner får.

De tre versioner af slægtskab i dette kapitel, har jeg valgt at kalde for hhv. slægtskab som reproduktion, slægtskab som generering og slægtskab som ad hoc. De to første versioner konstituerer på hver deres måde en entydig forskel mellem det biologiske slægtskab på den ene side og andre sociale relationer på den anden, som både bruges til at understrege ligheder og kræve en særlig nærhed, eller som begrundelse for at fjerne børn. Slægtskab som ad hoc bliver, til forskel fra de to første, til i intra-aktioner, hvor slægtskab ikke agentialiseres som dikotomisk og hierarkisk, men i stedet bliver til igennem de delte omsorgsopgaver med barnet.

Slægtskab som reproduktion er en populær praksis i familiepleje, der konstituerer forskellen mellem det biologiske slægtskab og andre relationer mellem voksne og børn igennem lighedspraksisser. I disse praksisser bliver børnene forbundet med deres forældre som personlighedsmæssigt og kropsligt

sammenhængende med hinanden, der begrundes i det biologiske slægtskab som særligt og oprindeligt. Heri ligger der både et privilegium og en dominans, hvor forældrene får særlig adgang til deres børn (og kan kræve eller forvente nærhed), men samtidig gøres eneansvarlige for børnenes mulige udfordringer. Børnene får på den anden side mulighed for at blive til som entydigt tilhørende deres forældre i en særlig tæthed samtidig med, at de er anbragte væk fra forældrene.

Slægtskab som generering bliver til igennem fænomenele praksisser på familieplejeområdet, hvor biologiske forældre deler hverdagen med andre voksne, og hvor begge deltager i opdragelsen og omsorgen for børnene, men hvor det biologiske slægtskab fastholdes som primært. Prioriteringen af det biologiske slægtskab som primært kommer til udtryk i alvorlige situationer såsom vurderinger af omsorgssvigt og en deraf følgende anbringelse. Her bliver slægtskab som generering underordnet det biologiske slægtskab og sidstnævnte bliver til som særligt ansvarligt, hvilket i det konkrete eksempel kommer til udtryk ved, at det kun er børnenes forældre, der får mulighed for at deltage i samvær med børnene.

Slægtskab som ad hoc bliver til i intra-aktioner, hvor slægtskabskategorier og en hierarkisering af samme ikke agentialiseres. I eksemplet bliver det i stedet den praktiske udførelse af omsorgsopgaverne, der først og fremmest (ikke udelukkende) gør forskel mellem forældre og plejemor. Slægtskab som ad hoc er upassende, fordi forældre og plejeforældre ikke bruger deres slægtskabsstatus til at afgøre deres positioner og opgaver. I stedet bliver de til sammen med barnet og hinanden som bevægeligt beslægtede igennem en fælles opgaveløsning. Effekten af slægtskab som ad hoc er en foruroligende sammenfiltrering af den entydige forskel mellem biologiske og ikke biologiske relationer mellem voksne og børn, der kan betyde, at børn ikke får oplevelsen af entydige rødder, hvilket kan vurderes som hhv. frugtbart eller skadeligt. Samtidig udgør slægtskab som ad hoc et eksempel på en 'håbets videnskab og politik', idet den manglende hierarkisering af det biologiske slægtskab som både uerstatteligt og særligt ansvarligt heller ikke i samme grad fikserer adfærd som rigtig eller forkert, hvilket giver mere plads til øvelse og fejlbarlighed.

En overordnet effekt af ovenstående amoderne historie er, at slægtskab som reproduktion er med til at konstituere en organisering af familiepleje, hvor børnene i pleje trods hverdagen uden deres forældre strukturelt synliggøres som sammenhængende med og afhængige af deres forældre. For børnene i pleje kan det betyde, at de kan opretholde en forbindelse med deres forældre, selvom de ikke lever sammen til hverdag, men det kan også betyde, at børnene fikseres som forældrenes børn, inklusiv de forskellige forventninger og reaktioner som denne kausalitet måtte medføre. I slægtskab som generering opblødes dikotomien mellem biologisk og ikke-biologisk slægtskab, men denne opblødning ændres igen til en

entydig agentialisering af det biologiske slægtskab som noget uerstatteligt, så snart børnene anbringes.

Intra-aktioner mellem forældre og børn, der gør lighed, nærhed osv., er anerkendte forældrepraksisser på anbringelsesområdet, som understøttes af andre forældre, myndigheder og professionelle⁸². Slægtskab som generering anerkendes også, såfremt dette slægtskab underordnes princippet om, at de biologiske forældre er eneansvarlige for deres børn. Derimod kan det være sværere for forældre til et anbragt barn at tale om deres relation til barnet som noget, de deler med en anden voksen, uden at dette forhold opfattes som upassende, stødende eller som et udtryk for forældrenes manglende egnethed som forældre. På denne måde kan særliggørelsen af det biologiske slægtskab på familieplejeområdet paradoksalt nok være med til at skabe afstand mellem barnet og forælderen: Dette sker i relationen mellem Sanne og Stine, da Sanne ikke anerkender, at Stine kan have nære relationer til sine plejeforældre, men forlanger en vis fysisk nærhed og kærlig adfærd fra sin datter. Det sker også når forældrene bliver til som både uerstattelige og problembærere, som børnene knyttes strukturelt til. Denne sammenknytning kan give børn et ambivalent forhold til deres forældre, fordi børnene som regel både elsker og savner deres forældre, samtidig med at forældrene bliver definerende for dem på ret afgørende måder, som grundlæggende ansvarlige for eller skyldige i børnenes anbringelse og mulige udfordringer i livet.

⁸² Dette udfoldes yderligere i kapitel 10 i forbindelse med en analyse af samvær.

Kapitel 9: Aktive slægtskabelser

Dette kapitel tager afsæt i praksisser, der særligt involverer børnene i pleje. I kapitlet undersøger jeg, hvordan agens bliver til i intra-aktioner mellem børn og voksne samtidig med slægtskab. Jeg har i kapitel to lavet en detaljeret redegørelse af, hvordan forskellige forskningsperspektiver inden for forskningen i udsatte børn anskuer agens i forhold til udsatte børn. Jeg vil derfor kun kort skitsere disse her, som indledning til dette kapitel.

I de to foregående kapitler har børnene i pleje optrådt som overvejende passive figurer, som de voksne mener noget om, forventer sig noget af eller har et projekt med. Denne fremstilling af børnene i pleje er en konsekvens af afhandlingens opbygning, hvor jeg har valgt at fokusere min opmærksomhed på fænomenet slægtskab, som det bliver til i forskellige intra-aktioner med og omkring én bestemt gruppe informanter. Samtidig er det ikke ualmindeligt, at børn i familiepleje i praksis bliver til som passive produkter af voksnes prægninger, hvilket dette kapitel også vil vise eksempler på. Det er måske ikke overraskende, at anbragte børn, der på forskellig vis bryder normer for, hvordan børn bør opføre sig, kan opleve, at deres adfærd begrundes igennem en henvisning til, at de er udsatte/anbragte. Som kapitlet vil vise gøres denne sammenkædning dog også i situationer, hvor børnene i pleje opfører sig på samme måde som andre, ikke-anbragte børn, som børnene i pleje er sammen med. Ligesom samme kausale forståelse optræder inden for forskningen udsatte børn, hvor det er almindeligt at drage sammenhænge mellem udsathed/anbringelse og problemadfærd, med henblik på at afdække risikoen for, at børn udvikler sig forskelligt og mere eller mindre hensigtsmæssigt, som konsekvens af deres udsathed/anbringelse (se fx Egelund et al., 2009). Disse undersøgelser er meningsfulde i forhold til at vurdere, hvordan anbringelsessystemet fungerer og om anbringelser hjælper de anbragte børn. Samtidig kan sammenkædninger mellem anbringelse og problemadfærd hos børnene være med til at konstituere forståelser af anbragte børn som netop både udfordrede og en udfordring (for deres omgivelser). Denne fiksering af børnene som a priori udsatte/anbragte falder i øjnene i empirien, som betydningsfulde agentiale skæringer, der gøres i voksnes intra-aktioner med børn, også selvom de voksne anerkender børnene som aktører. Kapitlets analyser viser, at forskellige fikseringer i praksis af børn i pleje som udsatte, har stor betydning for måden børnene kan indgå i sociale sammenhænge på.

Den nye barndomsforsknings første bølge kritiserer en entydig kausalitetsforståelse af børn, som produkter af deres opvækst, ved at arbejde med inddragelse af børnenes egne perspektiver og ved at fokusere på børn som aktører i egen ret. I dette perspektiv anskues børn som aktører i forhold til deres omverden, og begge dele forandrer sig derved. Det er således ikke kun børnene, der bliver til igennem påvirkninger udefra, men børn påvirker også tilbage og er medskabere af verden i den

udstrækning, de har mulighed for det. Denne tilgang åbner på den ene side op for viden om, hvordan børn handler og tænker i forskellige situationer, men kritiseres også for at bære præg af en vis ontologisk naivitet (Oswell, 2016:30), fordi barnet stabiliseres som et a priori subjekt med en iboende agens. Aktørperspektivet har to konsekvenser for forskningen i udsatte børn, som denne afhandling gør op med: For det første kan aktørperspektivet på udsatte børn betyde, at det bliver svært at forstå børns afhængighed af voksne, som andet end et tegn på børnenes udsathed⁸³. For det andet kan et perspektiv på børn som aktører betyde, at de agentiale skæringer i forskningsproduktionen, der producerer netop denne ontologi, bliver usynlige. Det vil sige, at forskeren, groft formuleret, bliver talerør for børns stemme ved at vise de forskellige måder, hvorpå børn undertrykkes, overhøres og forbigås, men samtidig overser, at muligheden for at blive til som talerør for børn på denne måde er afhængig af en samtidig produktion af børnene, som a priori og undertrykte aktører.

En anderledes tilgang til agensbegrebet kan findes i teorier, der identificeres med den materielle vending, hvor agens undersøges som et decentreret fænomen, der ikke begrænser sig til det humane. Barad gør således ikke kun op med forestillingen om det *autonome* subjekt, men også med forestillingen om subjektet som a priori, uanset subjektets mulighed for agens eller ej. Og hun rykker på denne måde forskerens opmærksomhed hen imod de forskningspraksisser som forskeren indgår i og har ansvar for og som bl.a. er med til at konstituere agens på særlige måder, som 'nogens' osv. I agential realisme er agens ikke en a priori egenskab, som er iboende nogen eller noget, hverken voksne vs. børn eller det humane vs. det non-humane. Agens er derimod et fænomen, der bliver til i fænomenale praksisser, i intra-aktioner, der gør nogen/noget til aktører og ekskluderer andre/andet fra denne mulighed (Barad, 2007:175ff.).

Dette betyder blandt andet, at forskeren så vidt muligt må eksplicitere de agentiale skæringer i forskningsproduktionen, der er medkonstituerende for de forskelle, som er med til at gøre børn og voksne, mennesker og dyr osv. til nogen/noget på særlige måder. Barad (og Haraway) foreslår, at forskeren så vidt muligt synliggør det anvendte forskningsapparat og de forskellige agentiale skæringer, som følger med. Forskeren må dog i den agentiale realisme også forstås som tilblivende og bevægelig og kan ikke løsrives fra de specifikke intra-aktioner, som forskeren bliver til igennem og er

⁸³ Denne kritik af idealet om det autonome subjekt er ikke ny i feministisk forskning: Mol giver sin variation heraf i sin monografi om sundhedsvæsenet, "The Logic of Care" (2008), hvor hun undersøger, hvordan idealet om det frie subjekt, der har kontrol over sit liv, påvirker forskning og praksis i omsorgsprofessioner i en grad, så valgfriheden bliver et mål i sig selv, som et gode, patienten bør have. I denne logik overser man, ifølge Mol, at valgfriheden ikke altid er til patientens bedste af forskellige grunde, såsom at patienten får ansvaret for de risici, som følger med valget, at patienten har mindre erfaring med de gældende problematikker end fagpersonen mv. (Mol, 2008:6). Som alternativ til valgfrihedens logik introducerer Mol omsorgens logik, der er kendetegnet ved hverken at følge eller at være i opposition til hegemoniske fremstillinger af det frie menneske, men som udpeger en anden vej, der orienterer sig i forhold til den rige omsorgstradition, som også findes i 'Vesten'.

medkonstituerende for. Intra-aktioner i forskningsproduktionen og de deri aktiverede afstande og nærheder har betydning for tilblivelsen af viden (om børn) og tilblivelser af – i denne sammenhæng – fænomener som agens og slægtskab.

I dette kapitel inddrager jeg, i lidt højere grad end de andre analysekapitler, eksplicitte eksempler fra min egen forskningspraksis i løbet af feltarbejdet, med henblik på at udfolde nogle af de subtile praksisser, hvorigennem agens og slægtskab bliver til på familieplejeområdet⁸⁴. Kapitlet her handler dermed også meget om voksnes ansvar for tilblivelser af børn. Denne tilgang ligner umiddelbart den passivgørelse af børn, som jeg har beskrevet oven for, hvor børn bliver forstået som produkter af de voksnes adfærd, omsorg eller mangel på samme. Tilgangen er dog anderledes, idet afhandlingen for det første er bygget op på en måde som så vidt muligt synliggør det apparatus, som analysen bliver til igennem, og for det andet, at 'egenskaber' såsom udsathed, slægtskab og agens ikke tilskrives eller fraskrives nogen a priori, men derimod anskues som tilblivende på særlige måder i analyserne af fænomenale praksisser. Inddragelsen af min forskningspraksis skal medvirke til at belyse nogle af de processer, hvorigennem børn i pleje og voksne bliver til sammen i forhold til hinanden.

9.1. Forskningsbidraget i dette kapitel

Kapitlet omhandler først og fremmest børn i pleje og de fænomenale praksisser, som børnene indgår i. Kapitlet vil indeholde eksempler på, hvordan børn bliver til som aktører eller ej i forskellige intra-aktioner, der inkluderer voksne, herunder især plejeforældre og forsker. Kapitlet fokuserer på de intra-aktioner, hvorigennem børn og voksne bliver til, og hvordan disse praksisser kan være med til at producere dominerende forståelser af slægtskab og agens, som tages for givet, gives substans, forsøges afhjulpet osv. Kapitlet gør dermed ikke op med udvalgte forskningsperspektiver eller voksne i empirien, der ikke anerkender børns aktørstatus og ikke lytter til børn. Opgøret udfolder sig mere bredt i forhold til praksisser, der fikserer børn i pleje (og deres voksne) som a priori beslægtede og a priori aktører på forskellige måder. Forskningsbidraget i kapitlet består derfor i udfoldelser af, hvad det betyder, når børn (og voksne) bliver til som a priori individer med a priori egenskaber i praksis. Jeg vil i kapitlet udfolde mine analyser ud fra spørgsmålet: Hvordan bliver slægtskab og agens til samtidig i intra-aktioner mellem børn i pleje og voksne som a priori egenskaber, og hvilken effekt har disse tilblivelser for in- og eksklusioner af børnene? Det er vigtigt at understrege, at dette ikke er et opgør med substans som sådan, i forståelsen at være nogen eller noget, men snarere med antagelser om substans som a priori. Det vil sige substans som noget, der ligger før eller uden for praksis, og som derfor ikke kan

⁸⁴ Barads understregning af forskerens ansvar for vidensproduktionen er ikke ensbetydende med, at man skal explicitere forskningsprocessen på denne måde, som jeg gør nu, men her bidrager indblikket til argumentet i analysen.

stilles spørgsmål til eller undersøges nærmere.

Kapitlet her omhandler derfor på sin vis stadig eksklusioner af børn, eller børns udsathed, hvilket er et tema, der går igen både i det anvendelsesorienterede og det kritiske forskningsperspektiv, som jeg har beskrevet i kapitel to og som begrundet forskningsfeltet 'udsatte børn'. I dette kapitel undersøger jeg dog børnenes udsathed som en effekt af intra-aktioner med voksne (herunder forskeren), frem for et a priori udgangspunkt for analysen. Dette betyder ikke, at jeg afviser, at børnene i pleje har udfordringer, som børnene kunne have brug for hjælp til, men disse udfordringer ses ikke som udgangspunkt for, men som effekter af intra-aktioner på forskellig vis.

9.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel

Dette kapitel er bygget op om empiri fra interview med børn, diktafondagbøger med børn og deres plejeforældre og observationer både fra samvær og en prisoverrækkelse i en familieplejeorganisation, som jeg deltog i. Empirien er udvalgt efter samme princip, som jeg har beskrevet i analysemodellen, ud fra et ønske om variation, der viser fænomenet slægtskab i forskellige versioner fra populære praksisser, over differentielle/oppositionelle praksisser og til praksisser, der gør upassende slægtskab. Som det også var tilfældet i de andre kapitler, er de populære praksisser de umiddelbart mest iøjnefaldende, almindelige og dermed også normsættende (og dominerende), mens andre praksisser, især de upassende, er langt mindre synlige og langt sværere at udfolde i analysen. De populære praksisser defineres som praksisser, hvor det biologiske slægtskab bliver til som entydigt og ikke trues som norm for relationer mellem voksne og børn. Det vil sige, at populære praksisser på familieplejeområdet ofte vil være praksisser, hvor børnene i pleje netop bliver til som særligt forbundne med og afhængige af deres forældre, som næste eksempel vil vise. De citater, som bruges i kapitlet, er ikke udvalgt, fordi de er indholdsmæssigt repræsentative for børn, der er anbragt i familiepleje. Hvert eksempel fortæller sin egen historie. Men citaterne åbner alligevel for en generel viden om familieplejeanbragte børn, idet de på hver deres måde destabiliserer fortællingen om agens og slægtskab som a priori. Titlen på dette kapitel, 'aktive slægtskabelser', skal forstås som en henvisning til kapitlets fokus på de intra-aktioner, hvorigennem agens og slægtskab bliver til som a priori egenskaber eller ej.

9.2. Populære praksisser: Prisoverrækkelsen

Det følgende eksempel er et uddrag fra en observation, jeg har lavet i forbindelse med en festdag, som var arrangeret af en familieplejeorganisation for plejeforældre. Festdagen er en årlig begivenhed, der finder sted i familieplejeorganisationens lokaler, med plejeforældre, deres børn og børn i pleje som gæster. Festdagens hovedpunkt er en uddeling af prisen for "årets plejefamilie", og der er syv

nominerede plejefamilier blandt deltagerne. Jeg vil i det følgende gengive den del af observationen, hvor selve prisoverrækkelsen finder sted. Børnene i pleje sidder tavse under hele ceremonien og lytter, ligesom resten af publikum. Alligevel bliver netop børnene i plejes tavshed 'hørt' som et udtryk for plejeforældrenes indsats og gode arbejde.

Observation fra festdag: *Plejeforældre sidder sammen med deres biologiske børn og børn i pleje bænket om hver deres runde bord i et stort og festligt pyntet lokale i forbindelse med afholdelsen af den årlige plejefamiliernes dag i en familieplejeorganisation. Jeg er også inviteret denne dag og sidder på en stol ved scenen med en sodavand i hånden. Ved siden af mig sidder andre tilskuere, heriblandt en enkelt politiker og forskellige fagpersoner. Højdepunktet på dagen er kåringen af 'årets plejeforældre', som vælges ud af en gruppe på syv par plejeforældre, som familieplejeforeningen har nomineret. De nominerede plejeforældre og deres familier er placeret tættest på scenen, hvor en medarbejder i familieplejeorganisationen udråber dem hver især og beskriver, hvorfor netop de er blevet nomineret. Medarbejderen siger rosende til den første plejefamilie: "Der går aldrig en dag, uden at I er helt sikre på, hvad der skal ske i morgen". Hun fortsætter med flere rosende ord og får efterhånden bevæget sig igennem navnene af de syv nominerede plejeforældre. Et par af plejeforældrene anerkendes for at have klarlagt vanskelige perioder i familien såsom dødsfald af nære slægtninge, andre, at de har klarlagt, at barnet i pleje har udviklet en kronisk sygdom, hvilket har betydet store omstillinger i hverdagen. Vi ser alle hen på plejeforældrene, der sidder med et barn imellem sig med synlige, fysiske handicap. Andre igen roses for deres altid gode humør, og fordi de med kort varsel er trådt til og har taget et barn i pleje ind i familien, som man vidste, var ekstra behandlingskrævende. Efter beskrivelsen af hver af de nominerede plejeforældre, skal navnet på vinderen af årets plejefamilie afsløres, men først begrundes valget af netop disse plejeforældre med, at plejeforældrene har været "omstillingsparate i ekstraordinær grad". De har taget voldsomme ændringer i deres liv med godt humør og har dertil gjort en ekstraordinær indsats for at inddrage forældrene til deres to børn i pleje i familiens liv. Plejeforældrenes navn afsløres, og vi klapper alle. Plejefar og plejemor rejser sig fra deres pladser ved siden af deres tre biologiske børn og to børn i pleje, går op på scenen og tager imod prisen i form af en stor check i pap med et påført kontantbeløb. Plejefar holder en kort takketale, hvor han siger:*

"Det handler i bund og grund om, at man elsker sine børn – egne som andres. Når vores plejebørn slår knæet, føler vi det samme, når vi sætter plaster på, som var det vores egne børn, der slog knæet".

Publikum klapper, og de vindende plejeforældre sætter sig igen. Da ceremonien er ved at være slut, går lederen op på talerstolen og får det sidste ord. Han takker for en dejlig dag, ser ud over flokken af plejeforældre og deres børn og børn i pleje i alle aldre, der under seancen har siddet stille og lyttet, og slutter af med ordene: "Det er forbavsende, hvor mange søde plejebørn I har. De sidder helt artigt og lytter. De er beviset på, at I plejeforældre gør et godt stykke arbejde".

Observationen siger umiddelbart en masse om, hvad der vurderes som godt og mindre godt plejeforældreskab i familieplejeorganisationer. Eksemplet kan ses som en variation af det 'slægtskab som suspens', som jeg beskrev fra flere vinkler i kapitel syv, fordi relationen mellem plejeforældre og børn i pleje også her får sin berettigelse igennem den hjælp, som plejeforældrene yder til deres børn i pleje, mens deres indbyrdes afhængighed usynliggøres. Den vindende plejefamilie belønnes for sin evne til at skabe struktur, at være omstillingsparate og have overskud i hverdagen til at tage sig af børnene. Hele ideen om en prisoverrækkelse understreger, sammen med de prisvindende kvaliteter, at det at være plejeforælder for børn i pleje kan være en krævende arbejdsopgave, som fortjener en pris. Plejeforældregerningen er ikke noget selvfølgeligt, det er ikke noget, man bare gør, men noget, der med fejringen bliver til som en ekstraordinær indsats. Herved understreges familiepleje som en opgave, der er forskellig fra det biologiske slægtskab, og børnene i pleje bliver dermed også forskellige fra plejeforældrenes biologiske børn, som de deler bord med under prisoverrækkelsen: Plejeforældrene får ikke nogen pris for at håndtere deres egne børn. Det er børnene i pleje, der udgør en arbejdsopgave, der er så krævende, at den er en prisoverrækkelse værdig.

Forskellen mellem plejeforældrenes biologiske og ikke-biologiske børn bliver ikke mindre, da plejefar holder sin takketale. I talen understreger plejefar, at han ikke gør forskel mellem sine egne børn og børnene i pleje. Børn er børn. Denne generalisering af børn som en kategori, som voksne kan og bør drage omsorg for, ligner en anden af de slægtskabsversioner, som jeg beskrev i kapitel syv, nemlig 'slægtskab som humanitær indsats'. Ifølge plejefaren vækker et forslået barneknæ de samme følelser i ham, uanset hvem dette knæ tilhører, siger han. På den måde får plejefar vist, at han har det overskud til en ekstraordinær indsats, som familieplejeorganisationen netop har rost ham for. Samtidig bliver de tilstedeværende børn markeret som passive modtagere af kærlighed og hjælp i kraft af, at de er børn (og forskellige fra voksne). Hermed får plejefar på ét niveau udlignet den kløft mellem sine egne børn og børnene i pleje, som festdagen og prisoverrækkelsen netop har etableret, ved at pointere, at børn er børn og dermed også værdige modtagere af de voksnes (og hans) omsorg og beskyttelse. På et andet niveau konstituerer sammenligningen – plejebørn er ligesom egne børn – samtidig også forskellen imellem dem. Børnene bliver netop ens gennem plejefarens fremvisning af sin evne til på en gang at markere og se forbi forskellen mellem dem.

I lederens afsluttende ord på dagen bliver børnene i pleje omtalt på en måde, som ikke bare understreger dem som passive modtagere af omsorg, men som også understreger, at de er grundlæggende forskellige fra andre børn. Lederen udtrykker sin anerkendelse over, at børnene i pleje er artige og sidder stille, og han kan ikke se anden årsag til det, end at det må skyldes plejeforældrenes indsats. Her konstitueres børnenes biologiske forældre som et implicit bagtæppe for begivenhederne,

som muliggør, at lederen kan påpege en forskel mellem børnenes før og børnenes nu. Børnene i plejes biologiske slægtskab bliver den udfordring, som plejeforældrene skal hjælpe børnene i forhold til og som – hvis plejeforældrene ikke gør deres opgave godt nok – kan vise sig som uro eller dårlig opførsel. Plejeforældrene og familieplejeorganisationen bliver i hele opbygningen af prisoverrækkelsen og de forskellige taler til som aktive og hjælpende mens børnene i pleje bliver til som passive og helt afhængige af plejeforældrenes hjælp. Hvordan mon de børn i pleje har det, hvis plejeforældre ikke vinder prisen? Skal de se det som et udtryk for, at de ikke er en stor nok udfordring for plejeforældrene, eller at de er en udfordring, der er så stor, at plejeforældrene ikke kan klare den godt nok? Og hvordan mon de børn i pleje har det, hvis plejeforældre vinder prisen? Skal de forstå sig selv som de mest udfordrede og udfordrende børn i salen og/eller deres plejeforældre som de mest kompetente hjælpere?

Vurderingerne af plejeforældrene og præmieringen af årets plejeforældre er givet tænkt som en måde at sætte plejeforældrene og det hårde arbejde, som de udfører, i centrum. Samtidig bliver prisoverrækkelsen en praksis, hvorigennem børnene i pleje bliver til som passive objekter for pleje og omsorg. Det bliver muligt at tale om en forandring, fra noget skidt til noget bedre, som plejeforældrene bliver udråbt som årsag til igennem agentialiseringen af børnene som a priori udsatte. Forandringen er ikke sket af sig selv, den er *gjort* af plejeforældrene. Selvom børnene i pleje, ligesom resten af publikum, deltager som tavse tilskuere til prisoverrækkelsen, bliver deres tavshed til et udtryk for, 'at plejeforældrene gør et godt stykke arbejde'. Plejeforældrenes biologiske børn er ligesom børnene i pleje tavse under seancen, men deres tavshed fremhæves ikke som en udvikling, der er forskellig fra noget (en a priori udsathed), og de agentialiseres dermed heller ikke som et produkt af de voksnes indsats. Deres adfærd er bare et udtryk for en 'naturlig', normal og sund udvikling.

Agentialiseringen af en forskel mellem børnene i plejes adfærd før og nu i lederens velmenende tale gør også slægtskab og agens på særlige måder. Det biologiske slægtskab bliver særdeles magtfuldt og styrende for børnene i pleje, som noget, der virker i dem uden for deres kontrol og som måske endda ville overtage børnene, hvis de ikke fik hjælp fra deres plejeforældre. Børnenes biologiske slægtskab bliver her til som agens, frem for børnene selv, og derved bliver det også muligt at fremhæve plejeforældrene som dygtige og stærke aktører, der formår at gribe ind over for dette, mens børnene samtidig bliver til som magtesløse og afhængige af plejeforældrenes aktive indsats.

Jeg har valgt at kalde ovenstående praksis for 'slægtskab som naturkraft', fordi børnenes slægtskab til deres forældre her bliver til som en kraft, der virker af sig selv i børnene og som skal håndteres gennem aktive indsatser fra de sociale myndigheder, plejeforældrene osv. Der findes ikke nogen officiel definition på naturkraft, men jeg bruger ordet her som betegnelse for en agens, der virker uden for menneskelig kontrol og som kan overvælde og udfolde sig uheldigt, hvis den ikke styres.

Børnene i pleje bliver i slægtskab som naturkraft til som overvældede og uden kontrol og det er dette kaos som plejeforældrene skal hjælpe børnene i pleje ud af igennem deres aktive indsats⁸⁵.

Slægtskab som naturkraft er både en populær og dominerende praksis. Populær, fordi det biologiske slægtskab bliver til som et naturligt og derfor også rigtigt slægtskab. Plejeforældrene bliver i denne sammenhæng ikke en trussel mod det biologiske slægtskab som norm, fordi de netop understreger dets kraft ved behovet for at hjælpe børnene væk fra det. Dette kan de gøre igennem en agentialisering af en skæring, der gør godt og mindre godt forældreskab, hvor plejeforældrene er ansvarlige for førstnævnte. Det biologiske slægtskab bliver derved fortsat den grundlæggende katalysator for liv, også selvom børnenes forældre her anses for at have fejlet. Dette giver samtidig plejeforældrene mulighed for at løfte/redde/styrke børnenes udvikling på en måde, der ikke forstyrrer det biologiske slægtskab som norm. Slægtskab som naturkraft er samtidig dominerende, fordi børnene bliver til som et passivt produkt af hhv. deres forældre og plejeforældre på en måde, som forklarer børnenes adfærd, uanset hvordan børnene opfører sig.

9.3. Differentielle/oppositionelle praksisser: "Det har jeg så gjort alligevel"

Jeg vil nu gå endnu et skridt i den amoderne analysemodel og udfolde to eksempler på differentielle/oppositionelle praksisser, som adskiller sig fra ovenstående, ved at børnene gør opposition mod de voksnes hensigter. Eksemplerne viser, hvordan børnene, også når de ytrer sig og bliver lyttet til af voksne, kan blive til som udsatte og prægede af deres slægtskab.

De to næste citater har jeg udvalgt fra et interview med Mette på 12 år. Mette har været anbragt i sin plejefamilie, siden hun var få måneder gammel, og Mette har på tidspunktet for denne undersøgelse støttet samvær med sin mor Nina én gang om måneden i tre timer i et samværslokale, hvor samværskonsulent Hjordis er den faste støtteperson. Dog bliver samværet ofte aflyst, da Nina enten er indlagt på psykiatriske afdelinger eller er ude at rejse, og Mette siger, at hun i realiteten ser sin mor én gang ca. hver tredje måned. Da jeg spørger Mette, om hun savner sin mor, når hun nu ikke ser hende så tit, siger Mette, at hun ikke savner sin mor i hverdagen, men at hun tænker på hende, hvis Nina er i et land, hvor der er farligt, og hvor der kan ske hende noget. Mette fortæller, at Nina engang

⁸⁵ Slægtskab som naturkraft kan også bruges som betegnelse for de måder det biologiske slægtskab bliver til på i de politiske begrundelser for indførelsen af den første børnelov, som jeg har beskrevet i kapitel seks, her igen gengivet (fra 1893 kommissionens udredning): *"Hvor højt end Børneforbrydelsernes Bølge er stegen, den stiger endnu og vil blive ved dermed, saafremt den ogsaa fremdeles bliver overladt til sig selv. Og den vil strømme videre. Den svulmer allerede højt i den opvoksende Ungdoms Flod af Udskejelser og Forbrydelser, og mere stille, men ligesaa sikkert vil den lidt efter lidt fylde de Voksnes Forbrydelsers vidstrakte Sø".* Denne formulering sætter tingene langt mere dramatisk op end i prisoverrækkelsen oven for, men i begge tilfælde bliver slægtskab og agens til som en naturkraft i børn, der er forskellig fra og skal tæmmes af samfundets civiliserede voksne.

var i Tunesien, hvor Mette så i nyhederne, at der var sprunget en bombe, og dette gjorde Mette bekymret.

I interviewet med Mette spørger jeg hende også om, hvorvidt hun nogle gange siger nej til sin mor eller samværskonsulenten i forhold til at lave noget i samvær. Først afviser Mette, at hun nogensinde har sagt nej til sin mor, fordi det ifølge Mette ville blive "alt for besværligt" og bare ville betyde, at både Nina og/eller samværskonsulenten så begynder at diskutere med hende. Da jeg senere i interviewet spørger Mette om, hvorvidt samværskonsulenten også lytter til, hvad Mette gerne vil lave i samværet, svarer Mette, at samværskonsulenten nogle gange er god til at give hende ret og nogle gange ikke er god til at give hende ret. Da jeg spørger, om Mette kan give et eksempel på begge dele, kommer Mette i tanke om, at hun faktisk engang tidligere *har* prøvet at sige nej til sin mor i forbindelse med, at hun gerne ville hjem, før samværet var slut:

I: "*Kan du give et eksempel på begge dele [at samværskonsulenten både giver dig ret og ikke ret]*".

Mette: "*Begge dele? Øhm... en dag, da min mor var på sommerferie så... så var det noget med, at jeg ville... det var faktisk første gang... [Mette tænker sig om] det har jeg så gjort alligevel... [sagt nej i samværet]. Så sagde jeg, at jeg ville hjem, i stedet for at være 'på Skype' med min mor og så begyndte min mor på det der... Og så sagde Hjørdis så, om jeg nu ikke lige kunne snakke lidt med Nina og sådan. Og hun skulle nok snakke med hende og sådan, men det var mest Nina, der fik ret sådan, at jeg ikke kom hjem, da jeg gerne ville have det*".

I: "*Altså, du sagde: 'jeg vil faktisk gerne hjem' til din mor og hvad sagde din mor så?*".

Mette: "*Så sagde hun sådan, 'arh, kan vi nu ikke lige snakke?', 'Vi har det jo så hyggeligt?' Og så sagde jeg til Hjørdis, at jeg gerne ville hjem og så skypede Hjørdis så med Nina og så gik der alt for lang tid synes jeg, inden jeg kom hjem. Jeg blev faktisk lidt ked af det, fordi at... jeg ville bare hjem, og det kunne de ikke rigtig forstå. Hjørdis ville ligesom have, at jeg skulle blive der, fordi det syntes Nina*".

I: "*Hvad sagde Hjørdis til dig, for at du skulle blive der?*".

Mette: "*Hun sagde: 'kom nu, kan vi ikke lige gå ind og snakke om det?' og sådan, men jeg ville bare gerne hjem der*".

I: "*Hvor lang tid siden er det?*"

Mette: "*Det var sidste år tror jeg nok, så det er lidt tid siden. Men Hjørdis har også flere gange givet mig ret, hvor Nina fx siger: 'skal vi ikke lave noget andet?', hvor vi er midt i noget. Så siger Hjørdis så: 'Arh, nu tror jeg vist også lige vi skal blive ved det her Nina. Det tror jeg også Mette synes'. Så kigger hun sådan over på mig. Så nogle gange giver hun mig ret og nogle gange giver hun... min mor ret*".

Når jeg spørger Mette, om samværskonsulenten lytter til hendes ønsker, åbner jeg som forsker op for, at Mette kan markere sig selv som forskellig fra sin mor og samværskonsulenten. Det vil være relativt nemt som forsker, på baggrund af sådanne spørgsmål, at finde og fremhæve eksempler på, at børnene

ikke oplever, at de bliver hørt af voksne. Mit ærinde er dog ikke først og fremmest at undersøge, om og hvordan børn høres eller ikke høres af voksne. En sådan analyse ville tage udgangspunkt i en forskel mellem mor, datter og samværskonsulent som a priori afgrænsede aktører. I stedet interesserer det mig at finde ud af, hvordan agens og slægtskab bliver til i fænomenale praksisser, der involverer børn i pleje. Ikke desto mindre leder mit spørgsmål Mettes tanker hen på en situation, hvor Mette har villet noget i samværet, der gik imod morens og samværskonsulentens ønsker til processen. I Mettes fortælling hører samværskonsulenten efter hvad hun siger, men både samværskonsulenten og Mettes mor Nina er optagede af, at Mette skal forblive i samværet tiden ud. I denne sammenhæng bliver Mettes ønske sekundært og Mette er nødt til at blive i samværet og vente mens samværskonsulenten skyper videre med Nina, indtil tiden er gået. Mette bliver i interviewet til som en aktør, der er forskellig fra sin mor og samværskonsulenten, og som de voksne(forsker, samværskonsulent, mor) lytter til og anerkender som bærer af egne meninger, også selvom Mette ikke får ret i sine ønsker. Senere i interviewet forklarer Mette, at hun ikke siden den gang har ytret ønske om at komme tidligere hjem fra samvær og hun konstaterer: "Det skader jo ikke [at blive længere i samvær]".

Ved at inkludere mine interviewspørgsmål aktivt i analysen af interviewet med Mette bliver det tydeligt, at Mette får mulighed for at sætte fokus på sig selv som forskellig fra sin mor og samværskonsulenten. Dette giver også indsigt i, at Mette ikke gerne siger nej i samværsituationer, fordi hun derved kommer ud i situationer, hvor hun skal forsvare sig og begrunde sine synspunkter. Mette gør det så sjældent, at hun har glemt, at hun nogensinde har gjort det. I stedet gør Mette med i samværet, sammen med de voksne og konstaterer over for forskeren, 'at det jo ikke skader at blive i samvær'. Dermed tilkendegiver Mette, at hun har det okay med at blive og hun giver en begrundelse for hvorfor. I Mettes svar opretholdes den aktørstatus som interviewet lægger op til og som forskerens spørgsmål har åbnet op for, idet Mettes ønske om fremover at blive i samvær tiden ud, bliver synligt som et aktivt valg, som Mette også kan begrunde.

Hvis denne undersøgelse tog udgangspunkt i et perspektiv på børn som a priori aktører kunne Mettes afståen fra at sige yderligere nej og fra, blive set som resultatet af en undertrykkelse af Mette fra Ninas, samværskonsulentens og myndighedernes side. Men man kan også se Mettes uddybende forklaring som et resultat af de fænomenale praksisser i interviewet, hvor Mette tilbydes en aktørstatus, som isoleret meningsbærer. I den sammenhæng har Mette ikke mulighed for at forklare, at hun går med de voksnes ønsker på andre måder end som en intentionel beslutning om samme, på trods. I denne agentiale skæring af Mette som isoleret meningsbærer, bliver jeg som forsker Mettes allierede mod mulige undertrykkere og jeg er som forsker dermed også med-konstituerende for en afstand mellem Mette, hendes mor og samværskonsulenten. Mettes begrundelse for at gå med de

voksnes ønsker, kan knap ses som andet end som undertrykkelse i dette perspektiv, samtidig med at den mulige samhørighed og gensidige omsorg, der også agentialiseres igennem Mettes bliven-i-samværet usynliggøres.,

9.3.1. Når modstanden fastholdes

Børnenes modstand kan dog også blive til på andre måder og med andre konsekvenser end i eksemplet med Mette ovenfor. Jeg inddrager et eksempel mere på differentielle/oppositionelle praksisser for at belyse, hvordan agens og slægtskab bliver til i fænomenale praksisser, hvor børnene fastholder deres opposition mod de voksnes beslutninger.

Janus på 16 år har været anbragt hos sin plejefamilie, siden han var fem år. Plejefamilien bor på landet, på et større husmandssted med dyr. Og plejefamilien omfatter, ud over Janus, også to andre børn i pleje og to af plejeforældrenes biologiske børn, der stadig bor hjemme. Jeg interviewer Janus første gang hjemme hos ham, i stuen i plejefamiliens hus, og efter interviewet aftaler vi en ny dato til det andet og sidste interview. Men dagen efter mit første interview med Janus modtager jeg denne mail.

E-mail:

Samtaler vedr. Janus Nicki Rasmussen

Vi er i dag blevet ringet op af Janus Nicki Rasmussens sagsbehandler fra Sorø Kommune. Hun vil ikke længere tillade, at Janus deltager i flere interview, da han reagerer ret voldsomt på disse.

Med venlig hilsen

Dorte Hansen fra Familieplejeforeningen

Mailen er afsendt fra den familieplejeforening, der har formidlet den oprindelige kontakt mellem Janus og mig. De skriver, at jeg ikke kan gennemføre mit andet interview med Janus, fordi de er blevet ringet op af sagsbehandleren, der har valgt at stoppe forløbet. Årsagen er, 'at Janus har haft en reaktion på interviewet dagen før'. Jeg respekterer naturligvis dette, selvom jeg også bliver bekymret for, hvad jeg kan have sagt, som får Janus til at reagere. Jeg ringer derfor både til plejeforældrene og sagsbehandleren uden dog at kunne få svar på, hvad der er sket⁸⁶. Da jeg ringer til sagsbehandleren, siger hun, at hun er helt ny på Janus' sag, men at hun har valgt at stoppe for et yderligere interview på grund af

⁸⁶ Både plejeforældre og sagsbehandler har tavshedspligt og kan derfor ikke fortælle om, hvad der er sket med Janus. Det lykkes mig heller ikke at finde ud af, hvad jeg kunne have gjort anderledes.

plejeforældrenes anmeldelse samme morgen om, at Janus har haft en voldsom reaktion på den dag om aftenen, hvor jeg foretog mit interview om formiddagen. Hun kan eller vil, ligesom Janus' plejefar, ikke give mig yderligere oplysninger om, hvad i interviewet der kunne tænkes at have udløst en reaktion hos Janus, men hun tilføjer, at Janus er skrøbelig i øjeblikket.

I modsætning til Mettes samvær ovenfor bliver Janus ikke bare lyttet til, han får også ret i, at han ikke skal gennemføre det andet interview. Selvom jeg ikke var vidne til selve den omtalte reaktion, fik jeg en direkte oplevelse af, hvor effektivt myndigheder og andre voksne (sagsbehandler, familieplejeorganisation og plejeforældre) kan lukke for adgang til og viden om et anbragt barn. Jeg oplevede en flig af, hvad forældre til anbragte børn ofte beskriver, nemlig hvor frustrerende det kan være at blive udelukket fra informationer om deres barn og fra at kunne kommunikere med andre voksne om, hvad der sker hos barnet. Det er klart, at denne oplevelse for mig som forsker er en bagatel i forhold til de frustrationer, forældre kan have i samme situation. Jeg inddrager eksemplet her med henblik på at beskrive, hvad der sker, når børnene går i opposition, også selvom det i dette tilfælde betyder, at eksemplet må blive belyst på afstand af barnet. Eksemplet med Janus er det eneste eksempel i denne undersøgelse på direkte oppositionelle praksisser fra et anbragt barn, hvor barnet får held med at ændre sin myndighedsgodkendte aftale med en voksen, her forskeren.

Janus' voldsomhed udløser en søgen hos de voksne efter, hvem der har ansvaret for situationen, og både plejefar og sagsbehandler udtrykker i telefonsamtalen, at de både er utilfredse med hinanden og med mig: Plejefar siger, at han har ønsket interviewguiden tilsendt, men ikke har fået den, og han siger også, at han følte sig presset af sagsbehandleren til at presse Janus til at deltage. Sagsbehandleren siger, at hun kun havde ét krav til plejeforældrene, nemlig, at de skulle vurdere Janus' tilstand, før de sagde ja, men at de ikke har gjort dette. Jeg insisterer fra min side på, at plejeforælderen ikke har spurgt om at få min spørgeguide og at jeg ikke kan forstå, hvad jeg kunne have sagt, der kunne udløse en reaktion hos Janus. Hver især insisterer vi på, at vi har gjort, hvad vi kunne i forhold til at beskytte Janus. Ingen spørger mig om, hvorvidt den etablerede kausalkæde mellem Janus' reaktion og mit interview rent faktisk kan have noget på sig. Hverken sagsbehandler eller plejefar spørger til, hvad der skete under interviewet, eller hvad jeg rent faktisk har spurgt Janus om. Måske har Janus fortalt det, måske ikke. Placeringen af årsagen til Janus' reaktion i interviewet angiver samtidig løsningen på problemet, nemlig en afbrydelse af aftalen om interview nummer to og en videre kontakt imellem Janus og mig.

Der er ikke noget særligt iøjnefaldende ved sagsbehandlerens ordvalg, når hun skriver om Janus, at han "reagerer voldsomt", og at dette, sammen med sagsbehandlerens uddybning over telefonen om, at Janus er for skrøbelig til at deltage i et interview, bliver årsagen til, at jeg ikke må

kontakte Janus med henblik på at gennemføre det andet interview. Sagsbehandlerens brug af ordet 'reagere' om Janus implicerer i sig selv idéen om en bestemt kausalitet, hvor nogen eller noget kan udpeges som årsag til Janus' situation. Men de voksnes bestræbelser på at beskytte Janus ved at definere årsagen til Janus' udbrud er samtidig også en praksis, hvorigennem både slægtskab og agens bliver til på særlige måder. Når Janus' opposition bliver til som en 're-aktion' (frem for fx en 'aktion'), bliver indholdet i Janus' budskab og handling sekundært, hvis ikke uvigtigt. Janus får ret, og Janus bliver på sin vis hørt, både af plejeforældre, sagsbehandler og forsker, men indholdet i hans budskab træder i baggrunden. De voksnes bestræbelser på at placere årsagen handler ikke om indholdet i, hvad Janus siger, men om, *at* han (re)agerer. Janus' oppositionelle praksis bliver dermed konstituerende for Janus som en a priori bærer af problemer (fra sit biologiske slægtskab), som gør ham "skrøbelig", og som gør, at han reagerer på situationer i nutiden på måder, der unødvendiggør en interesse for indholdet i det, Janus har sagt eller opponeret mod. I de voksnes identificering af Janus som skrøbelig understreges desuden vigtigheden af de voksnes beskyttelse. Når Janus' oppositionelle praksis bliver en re-aktion, bliver sagsbehandleren og plejeforælderen til som voksne vidende og hjælpende – og jeg som forsker bliver i denne situation til en, som Janus skal beskyttes imod.

Spørgsmålet er, om Janus har mulighed for at gøre andet end voldsom opposition, hvis han ikke ønsker at deltage i endnu et interview med mig? Sandsynligvis ikke. Ligesom hos Mette ovenfor, der gerne ville forkorte sit samvær med sin mor den ene gang, er det ikke nemt for børnene i pleje at få ændret de voksnes aftaler (selvom det givet er nemmere at aflyse et interview med en forsker end at forkorte et samvær med en forælder). Når jeg ser tilbage på de telefonsamtaler, jeg havde med Janus' plejefar, som spurgte Janus på mine vegne, om Janus ville deltage i interview, er Janus et af de børn eller unge, der måtte spørges flere gange, før de sagde ja til at blive interviewet. Nogle plejeforældre brugte forskellige overtalelsesmåder for at få børnene til at deltage i undersøgelsen, og Janus' plejeforældre var en af dem. Plejefar sagde dengang, at Janus altid skulle spørges flere gange, når han skulle deltage i noget, der var fremmed for ham, og det gjorde plejeforælderen derfor på mine vegne. Jeg var glad for, at plejeforældrene gerne ville lokke Janus lidt. I et tilbageblik er der en sandsynlighed for, at Janus allerede har følt sig presset til at deltage i det første interview og derfor agerede voldsomt efter interviewet, fordi han ikke ville deltage anden gang. Det er under alle omstændigheder sandsynligt, at Janus var nødt til at være voldsom, hvis han skulle ændre på mine og plejeforældrenes planer om, at han skulle deltage i forskningsprojektet.

Når Janus i den beskrevne situation gør noget voldsomt, udløser det først og fremmest en diskussion blandt de voksne omkring ham, plejeforældre, sagsbehandler og forsker, om, *hvem* der er skyld i hans opførsel. Praksis udfolder sig omkring en dikotomi mellem offeret og krænkeren, hvor

krænkeren ses som den aktive årsag til situationen. Begge bliver til som forskellige a priori adskilte entiteter, og derved kan den forårsagende handling også identificeres og stoppes (Davies, 2014:16). Diskussionen mellem de voksne bølger frem og tilbage imellem forskellige skyldscenarier, indtil den falder til ro hos forskeren som årsagen til Janus' udbrud. Derved bliver årsagen også implicit placeret hos de forældre til Janus, som er medvirkende til at gøre ham skrøbelig. Dette sker, når Janus' modstand bliver til som en 're-aktion'⁸⁷ på hans omgivelser.

9.3.2. Agens som reaktion

Når Janus gør noget voldsomt, opnår han på den ene side en fritagelse fra interview, som også indebærer en vis beskyttelse fra de nærmeste voksne omkring ham i forhold til flere forstyrrelser. Samtidig bliver hans opposition i de voksnes samtaler med hinanden til i en agential skæring, der forvandler Janus' handling til en reaktion, der viser, at han er skrøbelig og har brug for beskyttelse. Janus' måde at gøre modstand på bliver her til som noget, der er forskellig fra, hvordan andre børn ville reagere. Når Janus' handling bliver en reaktion, dvs. en handling, der er ufri, forbindes Janus med sit biologiske slægtskab og skrøbelige natur. Mette fra eksemplet før undgår dette, fordi hun slipper sin modstand og indgår i samværene med sin mor på de eksisterende betingelser. Hvis Mette skulle ændre på samværlængden, ville det højst sandsynligt kræve, at hun agerede gentagende og voldsomt, og det er ikke utænkeligt, at en indskrænkning af samværlængden i Mettes sag ville og måtte blive begrundet i Mettes skrøbelighed.

Eksemplerne viser, at børnene i pleje har svært ved at ændre på de rammer omkring samvær osv., som børnene indgår i, og at børnene, hvis de indgår i en vedholdende modstand, nok kan medføre ændringer, men at konsekvensen heraf også kan blive, at børnene bliver til som afvigere. Men ikke nok med det: Hvis børnene i stedet gør med, som Mette, kan børnene også risikere at blive til som ofre, igennem forskerens, ligeledes velmenende opfattelse af, hvordan børn med en iboende agens bliver undertrykt af de voksne omkring dem. Jeg har valgt at give begge differentielle/oppositionelle praksisser betegnelsen 'slægtskab som viktimisering'⁸⁸. Viktimisering skal her forstås som en bred

⁸⁷ 'Reaktion' defineres i 'Den Danske Ordbog' som værende "en ændring i tilstand og adfærd som følge af en fysisk eller psykisk påvirkning". I Den Danske Ordbog forklares "reaktion" yderligere med et eksempel, der omhandler børn: "Børns umiddelbare reaktioner på at miste en lillebror eller lillesøster er gråd, tristhed, tavshed og protest" (ibid.). I denne definition bliver barnet til som noget afgrænset og forskelligt fra sine omgivelser, og barnet bliver desuden fremstillet som passivt eller magtesløst i forhold til de hændelser, som barnet udsættes for og efterfølgende re-agerer på (Lokaliseret på internettet d. 2. oktober 2015 på: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=reaktion>).

⁸⁸ Viktimisering er et begreb, der anvendes især i inden for kriminologi og psykologi som beskrivelse for processer, der skaber krænker og ofre. Viktimologi er fx en delvidenskab af kriminologien i Sverige. Jeg anvender begrebet i samme brede betydning som angivet her, blot snævert knyttet til afhandlingens videnskabsteoretiske afsæt og tematiske fokus på slægtskab. Jeg forholder mig i brugen af begrebet ikke yderligere til de kriminologiske og psykologiske fagtraditioners definitioner af begrebet.

betegnelse for intra-aktioner, hvorigennem ofre og kränkere bliver til. Slægtskab som viktimisering handler ikke kun om det biologiske slægtskab, hvor konstitueringen af Janus' opposition som afvigelse, samtidig placerer årsagen til samme i hans biologiske slægtskab og hos en krænker (her forskeren). Slægtskab som viktimisering omfatter også de slægtskabelser, som forskningen gør med børn i pleje, hvor antagelser om børns iboende aktørstatus kan agentialisere en a priori adskillelse mellem børnene i pleje og deres særlige voksne

I slægtskab som naturkraft og slægtskab som viktimisering bliver børnene i vid udstrækning til som ofre for deres biologiske slægtskab igennem deres handlinger. Dette ændrer sig i de upassende praksisser i næste afsnit, hvor børnenes handlinger og børnenes slægtskab ikke på samme måde ses som en direkte forlængelse af hinanden. I analysen af upassende praksisser har jeg valgt som det første at give nogle korte eksempler fra min egen forskningsaktivitet i nogle af de interview, som jeg udførte med børnene i pleje. Eksemplerne skal belyse, hvordan en opmærksomhed på subtile skift i agentiale skæringer i interviewsituationen kan belyse forandringer i relationen mellem barn og forsker og dermed også forskerens opfattelse af børnene som a priori udsatte. Som optakt til de upassende praksisser i dette kapitel er jeg interesseret i at undersøge, hvordan agentialiseringen af skæringer i mine intra-aktioner med børnene i pleje, i forskellig grad var medvirkende til at fiksere børnene i pleje som a priori anbragte, udsatte osv., hvilket igen havde betydning for de svar, som børnene gav. Efter denne optakt vil jeg inddrage to andre eksempler fra empirien, som viser variationer af samtidige tilblivelser af agens og slægtskab.

9.4. Upassende praksisser: "Det er fint..."

Efter nogle af interviewene med især de yngre børn i pleje kunne det ske, at jeg kørte hjem med en frustreret følelse af, at børnene ikke rigtigt sagde noget. Et af disse interview var med Kia på 9 år, som valgte at svare meget kortfattet på mine spørgsmål under hele interviewet. I løbet af interviewet svarer Kia for det meste med et nej eller et ja, og ofte svarer hun bare "*det er fint*", også selvom svarene dermed modsiger det, hun lige har sagt. På et tidspunkt siger Kias plejemor, der sidder med under interviewet, at Kia ikke bare skal svare 'det er fint', men fortælle mere om, hvad hun synes. Jeg er på det tidspunkt i gang med at spørge Kia om hendes samvær med sin far. Da jeg herefter spørger Kia, om hun gerne vil se sin far mere, svarer Kia: "*Nåa, jeg synes det er fi... jeg synes det er godt*". Kia svarer, men hun giver ikke mig som forsker nogen mulighed for at få indsigt i begrundelserne for hendes svar, hvad der betyder noget for hende, eller hvad der sker i hendes liv. Kia tåler interviewet og tåler mine spørgsmål, men hun giver mig brede svar, der egentlig bare forsikrer mig om, at alt er i orden, og at jeg ikke behøver at vide mere.

Hvor temaer omkring forældre og plejeforældre hurtigt kunne blive svære at tale om og lægge op til 'brede' svar, så var der andre temaer, hvor samtalen med børnene flød uhindret. Emner, som børnene gerne ville tale om, var som regel dyr eller mad, såsom de kager og den chokolade, der stod på bordet under interviewet og andre emner, der knyttede sig hertil. De fleste af plejefamilierne havde dyr, og ofte havde barnet i pleje selv et dyr i plejefamilien. Kia havde en kanin, Mette havde en hund, som hun jævnligt gik tur med og fik sig 'en god tænkepause' med, som hun kaldte det. Hos Janus havde de heste, katte osv. Børnene talte om dyrene i deres diktafondagbøger, bl.a. fordi pasning af dyrene indgik som en del af deres daglige eller ugentlige faste pligter, og i flere af interviewene oplevede jeg, at børnene tilbød at vise mig deres dyr, hvilket jeg altid sagde ja til, og så blev kaniner eller katte båret frem præsenteret og forklaret om. Når dyrene kom til i interviewet, forandrede situationen sig fra en ofte lettere anspændt stemning til noget letflydende, hvor barnet og jeg intra-agerede på en anden og mere afslappet måde. Vi udvekslede erfaringer med dyrepasning, grinede, mærkede på dyrets pels, flyttede rundt på det osv. Hvis en plejeforælder var til stede, inkluderede samtalen også plejeforælderen, der lyttede og talte med. Forandringen i stemningen kan forklares ved, at vi nu talte om emner, der interesserede barnet. Dette er også relevant, men der sker også et skift i forskerens fokus, der flytter sig fra barnet, som udsat, med dyrets ankomst.

Når børnene tager deres dyr med ind i rummet, ændres min opmærksomhed på barnet sig. Ved at jeg som forsker flytter mit fokus fra interviewet med barnet om barnets relationer hen til dyret på bordet, bliver den agentiale skæring, der gør barnet og mig a priori forskellige fra hinanden (som hhv. barn/voksen og anbragt/ikke-anbragt) usynlig. Barnet er nu *med* forskeren på anden vis, fordi en anden skæring agentialiseres, nemlig i forhold til dyret på bordet, som vi begge iagttager, snakker med og taler om. Barnet bliver ikke længere central for forskerens opmærksomhed, som bærer af informationer om slægtskab, men barn og forsker bliver nu til sammen i deres intra-aktioner med dyret. Når jeg som forsker interviewer børnene i pleje, tager interviewet afsæt i en antagelse om børnene som udsatte, anbragte osv. på grund af deres særlige slægtskab, som jeg som forsker søger at forstå eller få viden om. Dette afsæt holdes i live under interviewet i intra-aktionerne med barnet igennem mine spørgsmål og samtidige, interne refleksioner over, hvad det er barnet siger, og hvorvidt og hvordan jeg kan bruge det i forskningsprojektet. Dette er en subtil praksis, der styrer interviewet i nogen grad i forhold til afhandlingens tema, som er anlagt før interviewet, og som jeg som forsker løbende forholder mig til. Denne subtile agentialisering af formålet med interviewet bliver blandt andet synlig, da jeg genlæser min transskribering af det interview, hvor Kia henter sin kanin og viser den frem. Når kaninen er i rummet, stopper jeg udskrivningen og skriver i stedet i en parentes: "*(vi har en sludder om dyr)*" og genoptager den ordrette transskribering, da kaninen er båret ud, og jeg kan vende tilbage til

at tale om de spørgsmål, der umiddelbart synes mere relevante for afhandlingen. Først senere, da jeg ifølge min analysestrategi undersøger forskellige versioner af slægtskabelser i fænomene praksisser, baseret på større eller mindre forskelssætninger, går det op for mig, at slægtskabelserne forandrer sig, når dyret støder til, når fokus flyttes fra forskelle mellem barnet i pleje og andre (ikke-anbragte børn, voksne, forskeren) og hen til kaninen, som nu er centrum for samtalen.

Kaninens stille murren på Kias arm gør slægtskabelser mellem Kia, forsker og plejeforælder på en måde, som ikke umiddelbart har relevans for et forskningsprojekt om slægtskab. Og så dog alligevel. Intra-aktioner med og omkring børnenes kæledyr åbner for en forståelse af slægtskab som et fænomen, der kan optræde i nye versioner, når det tager afsæt i alment menneskelige praksisser, som jeg som forsker har til fælles med børnene, og som for en stund ikke aktiverer hverken mine a priori antagelser om børnene som udsatte eller formålet med interviewet. Når jeg under udskrivningen udelukker samtalen om kæledyrene som irrelevant, er jeg med til at fastholde børnene som bærere af udsathed og det særlige slægtskab, som jeg gerne vil vide noget om, og overser, hvordan tilblivelsen af børnene som udsatte er afhængig af den pågældende forskningspraksis. Jeg ser børnene som særlige på grund af deres slægtskab og anbringelse, men overser, at jeg selv gør dem til det i interviewsituationen ved at aktivere dem som informanter om samme i interviewet. Interviewtemaer som børnenes kæledyr eller mad osv. er i den sammenhæng ikke kun interessante, fordi de interesserer børnene, men også fordi de i højere grad kan være med til at aktivere andre skæringer, der bryder med informant-forsker positionerne og synliggør børnene og forskeren som beslægtede. Slægtskab bliver dermed ikke til som individuelle og fikserede positioner, som forsker og barn har allerede før interviewet begynder, men bevægelige tilblivelser, i flere versioner og konstellationer, der muliggør en indsigt i både afstand og nærhed, ensheder og forskelle mellem barn og voksen, herunder forskeren.

Analysen af interviewsituationen med Kia handler ikke om, at børnene i plejes mulige udfordringer og mulige udfordrende slægtskaber er illusioner, eller at tilstedeværelsen af børnenes kæledyr vil løse mulige problemer for anbragte børn. Analysen udpeger i stedet forskerens ansvar for at undersøge de tilblivelser slægtskab og agens som følger i konstitueringer af forskningsobjektet og de samtidige etableringer af afstande, nærheder, ontologier osv., fordi forskningsresultatet ikke kan ses som uafhængigt af den proces. I eksemplet med Kia bliver det tydeligt, hvordan aspekter som slægtskab og agens kan blive til på forskellige måder i praksis igennem forskellige agentiale skæringer, som hhv. a priori og individuelle egenskaber eller som bevægelige tilblivelser, der konstituerer et fællesskab mellem heterogene kræfter, såsom forskeren og barnet i pleje.

Jeg har valgt at kalde de slægtskaber, der produceres med og omkring børnene i pleje i upassende praksisser, for 'slægtskaber som andre koalitioner'. Dette har jeg gjort, fordi jeg i de

upassende praksisser ønsker at udfolde slægtskabelser, der er både bevægelige og multiple, eksempelvis når børnene intra-agerer med dyr eller steder, eller når børnene og de voksne intra-agerer på måder, hvor de undgår at producere skæringer, der fikserer børnene (og de voksne) som a priori og individuelt beslægtede. De upassende praksisser i dette kapitel er ikke kun betinget af relationen voksen-barn, men bliver i stedet til i intra-aktioner mellem flere, også non-humane komponenter. Begrebet 'andre koalitioner' er inspireret af Haraway og hendes bestræbelser på at skabe spændinger mellem forskelle og forskyde betydning, som udfordrer sociale kategorier såsom kultur, natur osv. (Højgaard, 2007:270). I denne upassende praksis er hverken den voksne eller barnet a priori nogen med tilhørende aktørstatus og en entydig oprindelse, og dermed er det heller ikke muligt at efterstræbe et fuldkomment overblik og en 'sikker viden' om børnene og de voksnes slægtskab og agens. Begge aspekter bliver til på særlige og metamorferende måder i forskningsproduktionen.

Eksemplet oven for, belyser på den ene side, hvad det betyder for analysen at undersøge intra-aktioner som tilblivelser, frem for møder mellem a priori individer med a priori egenskaber. På den anden side belyser eksemplet også en konkret pointe, der knytter sig til familieplejeområdet, nemlig at der på dette område meget hurtigt kan ske en forveksling mellem den konkrete forskningspraksis og egenskaber hos børnene, hvor børnene bl.a. gøres til bærere af den afstand, som agentialiseres i interviewsituationen osv. og som bliver til i form af egenskaber hos børnene som udsathed, manglende tilhørsforhold, udfordringer osv. Jeg mener, at en usynliggørelse af de agentiale skæringer som forskning og praksis gør i arbejdet med udsatte børn kan have en effekt i forhold til børnene på den måde, at børnene bliver aktive i forhold til at finde måder, hvorpå de kan undslippe tilblivelser som a priori udsatte. Kias brede svar jf. oven for er et eksempel på en måde, hvorpå hun både deltager, men samtidig også kan beskytte sig mod tilblivelsen som udsat og anderledes ved ikke at give for mange oplysninger. Det følgende citat er et eksempel på samme, hvor Henriks agentialisering af slægtskab som andre koalitioner medfører, at han undgår at tale om sig selv som anbragt.

9.4.1. "Jeg vil ikke væk herfra"

Det følgende citat stammer fra et interview med Henrik på 15 år, som har boet hos sine plejeforældre på et husmandssted i en mindre landsby, siden han var fem år. Henrik har igennem hele sin anbringelse haft regelmæssigt, almindeligt samvær (uden en samværskonsulent som støtte eller overvåger) med sin mor og sin lillebror hjemme hos moren. Henrik har ikke mødt sin far siden han var lille og han kan ikke huske ham og har ikke kontakt med ham. Henrik fortæller i interviewet mest om, hvad han har lavet i løbet af ugen. Han fortæller, at han har kløvet en masse brænde, og at det er noget, som han gerne gør, og som han er god til. Huset opvarmes delvist af brændeovne, og der er derfor god brug for brænde.

Henrik fortæller videre, at han har været med til at bygge udhuset, og at han i den forbindelse ridsede sit navn ind i betonen i fundamentet. Han har også ridset sine initialer ind i en stolpe på grunden, fortæller han. Da interviewet er ved at være slut, spørger jeg Henrik, om han har gjort sig tanker om, hvad han vil i fremtiden. Her svarer Henrik følgende:

Henrik: *“Det, jeg tænker mest på med min fremtid, det er, at jeg ikke ved, hvad jeg skal være, og hvad jeg skal arbejde med som job. Men jeg regner med, at når jeg bliver 18 år, så vinder jeg i Lotto, rigtig mange millioner [smågriner] og så køber jeg huset her. Jeg har besluttet mig for, at jeg skal bo i denne her landsby, jeg vil ikke væk herfra. Og så kunne det selvfølgelig være fedest, hvis jeg kunne få lov til at bo her jo... Der er bare så mange minder knyttet til det her sted”.*

Henrik fremhæver landsbyen og plejeforældrenes hus, når han drømmer om sin fremtid. Huset bliver rammen om hans fortid; her har han boet de sidste ti år og skabt alle de minder, som han har fortalt om tidligere i interviewet i form af udhuset og stolpen og de synlige og usynlige spor, han har sat der. Henrik taler om, hvor han hører til, og hvor han gerne fortsat vil høre til. I den fortælling nævner Henrik ikke sine forældre eller plejeforældre, hverken i sin fremtidsdrøm eller i sin fortid. Ved hverken at nævne forældrene eller plejeforældrene, er deres samtidige tilstedeværelse i hans liv fortsat en mulighed, og Henrik undgår samtidig at blive til som særligt beslægtet med den ene eller anden part, og han undgår også at skulle forklare deres relation til ham og til hinanden. Det er landsbyen og huset, som Henrik her fremhæver, der gør ham til nogen med et fremtidigt tilhørsforhold.

Henrik bygger i sin fortælling heller ikke sine forestillinger om fremtiden på forventninger om økonomisk hjælp fra hverken sine forældre eller plejeforældrene fx i form af en arv. Også her bygger Henrik fremtidsdrømmen på en anden kilde, nemlig heldet og den (lille) chance for at vinde i Lotto. Henriks drøm om at vinde i Lotto er på en gang urealistisk og realistisk. Drømmen er urealistisk, fordi den reelle chance for at vinde et beløb af den størrelsesorden, der skal til for at købe plejeforældrenes hus og jord, er så lille, at det bliver et særdeles skrøbeligt grundlag at bygge sin fremtid på. Drømmen er samtidig realistisk, fordi Henrik juridisk ikke er beslægtet til andet eller andre end sine biologiske forældre, hverken til plejeforældrene eller deres sted. Det er derfor realistisk af Henrik at tænke, at hvis han skal have mulighed for at bo det sted, hvor han er vokset op, også efter sit 18. år, så er han nødt til at skaffe sig en stor sum penge. Ved at tale om Lottodrømmen frem for sine arveforhold undgår han den determinisme, der ligger i det juridiske forældreskab, som gør en entydig forskel mellem hans mor og hans plejeforældre.

I Henriks beretning træder nogle relationer i baggrunden (relationerne mellem Henrik og hans særlige voksne) til fordel for andre relationer, nemlig relationen mellem Henrik og stedet, hvor han bor, landsbyen og plejeforældrenes hjem. Når Henrik helt udelader at kommentere på sin relation

til de voksne, bliver det heller ikke muligt for forskeren at forstå Henrik igennem hans slægtskab med enten den ene eller den anden. I stedet bliver Henrik synlig igennem en agentialisering af et slægtskab til stedet, hvor han bor. Det er ikke til at sige, om Henrik direkte fravælger at tale om de voksne, når Henrik taler om sin fortid og sin fremtid, eller om de bare ikke er vigtige at tale om i den sammenhæng. Effekten af, at de voksne udelades, er under alle omstændigheder, at han i højere grad bliver synlig som nogen (i fremtiden), hvis liv ikke kun er et produkt af slægtskaber med voksne. Henrik gør upassende slægtskabelser, fordi han netop ikke bliver til igennem en agentialisering af en entydig skæring mellem det biologiske slægtskab og andre relationer, men derimod igennem andre koalitioner. I slægtskab som andre koalitioner får Henrik desuden mulighed for at vise aktivitet og handlekraft uden at disse helt så nemt kan forklares igennem en henvisning til hans a priori udsathed, anbringelse og slægtskab.

9.4.2. "Han bliver ved med at holde mig i hånden"

Jeg vil som det sidste i dette kapitel inddrage et eksempel på upassende praksisser, hvorigennem slægtskab og agens bliver til i intra-aktioner mellem et barn i pleje, Thomas på ni år, og hans plejefar Asger. Eksemplet viderefører pointen fra de to andre eksempler oven for ved at vise, hvordan slægtskab som andre koalitioner kan blive synlig når forskeren flytter sit fokus fra slægtskab og agens som iboende egenskaber til et fokus på begge dele som forskellige tilblivelser i praksis. Samtidig giver eksemplet et indblik i hverdagen hos en af plejefamilierne. Eksemplet er hentet fra plejefar Asgers diktafondagbogsindtaling. Diktafondagbogsmetoden giver, som tidligere beskrevet, en mulighed for at undersøge slægtskabelser i familiepleje igennem børnenes og plejeforældrenes fortællinger om deres dag, uden om et specifikt oplæg fra min side om, at jeg gerne vil vide noget om slægtskab. Det brede udgangspunkt i diktafondagbogsindtalingerne betyder blandt andet, at plejeforældrenes beskrivelser af de daglige rutiner i familieplejehjemmet blev relativt centrale i indtalingerne, også selvom disse ofte blev brugt som forklaring på børnenes udsathed eller lignende.

Jeg har udvalgt et uddrag fra en indtaling, hvor plejefar Asger beskriver en almindelig mandag morgen, hvor han kører Thomas i skole. Thomas har boet hos Asger og Asgers kone i en lille landsby, siden Thomas var helt lille. I begyndelsen af indtalingen fortæller Asger om, hvilken dag det er, og hvordan morgentimerne er gået for Thomas, først derhjemme og derefter på vej til skole. Eksemplet neden for begynder, hvor Asger reflekterer over betydningen af rutiner i Thomas' liv:

Diktafondagbog plejefar Asger, mandag aften i efteråret 2013

Men bare det, at Thomas føler, at der er den der tryghed... det betyder meget for ham. Det er også sådan om morgenen, at jeg gerne stiller bilen et lille stykke fra skolen, fordi der tit ikke er parkeringsplads lige uden for skolen. Så parkerer vi

lige lidt væk, og så går vi det sidste stykke. Og der står Thomas og venter på, at jeg får lukket bildøren, og så tager han mig i hånden, og det har han altid gjort. Og så går vi hen til skolen og igennem skolegården og op til klassen. Og han bliver ved med at holde mig i hånden. Den der tryghed, den er vigtig for ham, hver dag. Det betyder rigtigt meget for ham, at han føler sig tryk, når han starter op der, og at han bliver afleveret på en god måde. Så vi har nogle helt faste ritualer. Det har vi herhjemme, og det har vi ogsåovre i skolen. Og hvis de ritualer bliver brudt, eller hvis noget ikke kommer til at fungere, sådan som det plejer, så bliver det meget hurtigt meget problematisk for Thomas, og han kan gå helt i stykker på det, og dagen kan blive ødelagt.

I dagbogsindtalingen beskriver Asger, hvordan han og Thomas sammen hver dag gentager den samme rytme, som giver Thomas nogle kræfter til at være i skolen, og som også gør det meningsfuldt for Asger at være i Thomas' liv. Asger og Thomas har i beskrivelsen oven for en ordløs kommunikation, hvor de gør noget sammen, for og med hinanden. Dagbogsindtalingen er (som de fleste andre af plejeforældrenes indtalinge) fortalt ud fra et fokus på Thomas' behov og udfordringer og en samtidig usynliggørelse af plejefars behov og udfordringer i den sammenhæng. I en analyse, der tager afsæt i barnet som a priori udsat og anbragt, ville dette være et relevant fokus. Men uddraget kan også analyseres som en praksis, hvorigennem Asger og Thomas bliver til på særlige måder i forhold til hinanden, der ikke nødvendigvis udelukker udsathed, slægtskab osv., men heller ikke sætter det som et a priori udgangspunkt. I en sådan analyse bliver Asger og Thomas synlige som omsorgsfulde over for sig selv og hinanden på en måde, hvor det er svært at afgøre, hvem der gør hvad: Når Asger og Thomas ankommer til skolen, går Thomas ikke afsted mod sin klasse, men venter på, at Asger får lukket bildøren. Thomas tager Asger i hånden og bliver ved med at holde Asger i hånden, til de er nået helt op i klassen. Dette gør Thomas ikke bare den mandag i efteråret 2013, det gør Thomas hver dag: "det har Thomas altid gjort", som Asger siger. Thomas bruger aktivt sin plejefar, og plejefar gør villigt med i forhold til Thomas' måde at bruge ham på. Ved nærmere eftersyn bliver billedet af den aktivt givende plejeforælder og det hjælptrængende, passivt modtagende barn i pleje noget mere komplekst, og det bliver sværere at sige entydigt, hvem det er, der giver, og hvem der modtager.

Dertil kommer flere andre agentiale komponenter, der intra-agerer i situationen: Bilerne, der fylder parkeringspladser ved skolen, som gør, at Asger hver dag må parkere lidt væk fra skolen, og som igen muliggør, at Asger og Thomas har en strækning, som de skal tilbagelægge sammen. Strækningen og den gentagne rytme giver rum og tid til, at Thomas kan tage Asger i hånden og holde fast i ham et stykke tid, indtil han når sin klasse og kan slippe grebet igen. Gentagelserne bliver en rytme, som gør noget ved Thomas og plejefar, og som samtidig bliver gjort af dem begge. Rytmen har, ifølge Asger, en effekt, der rækker videre end selve handlingen, ind i dagen, som en beroligelse – eller som en forstyrrelse, hvis den brydes eller ændres. Denne morgenpraksis inkluderer både humane og

non-humane komponenter, der sammen gør slægtskab mellem Thomas og Asger hver dag på en måde, der har betydning ud over selve dagen og selve de forskellige aktiviteter. Ved at forlade antagelser om a priori forskelle mellem barn og voksen som udgangspunkt for analysen, bliver slægtskabet mellem Asger og Thomas synlig som noget, der allerede er, og som får sin særlige form i deres fælles aktiviteter.

I de forskellige eksempler på praksisser ovenfor er det ikke uvigtigt, om voksne lytter til børn og respekterer børn som subjekter med en egen mening om tingene, men et forskningsmæssigt afsæt i dette spørgsmål etablerer også samtidig en adskillelse mellem voksen og barn. De upassende praksisser belyser, hvordan flere af børnene i denne undersøgelse bestræber sig på at undgå eller omgøre skæringer, der fikserer dem på forskellige måder, som prægede af og udsatte igennem deres anbringelse og biologiske slægtskab. Børnenes svar bliver, når de først er havnet i den position, undvigende eller diffuse. Når forskeren eller andre voksne ikke længere agentialiserer skæringer, der fikserer børnene i pleje som a priori anderledes og udsatte, så er der mulighed for at både agens og slægtskab kan blive til på nye måder, hvor ingen af delene behøver at blive demonstreret eller hørt 'som nogens'. Dette udelukker ikke, at børnene fortsat kan have problemer og sorger, men børnene kan i højere grad blive til, sammen med forskeren, plejeforældrene osv. på en måde, hvor der er plads til bevægelighed og hvor det er de forskellige metamorfoser af slægtskab, der kommer i fokus, frem for en a priori udsathed.

9.5. Afrunding

I dette kapitel har jeg igennem mine analysespørgsmål udfoldet tre versioner af slægtskab, som bliver til i fænomenale praksisser mellem børn, forældre, plejeforældre og andre voksne. Jeg har opdelt disse analyser i hhv. populære, differentielle/oppositionelle og upassende praksisser og undersøger også, hvilke effekter disse forskellige versioner af slægtskab får.

Slægtskab bliver i kapitlet til i tre versioner, som jeg har valgt at kalde for 'slægtskab som naturkraft', 'slægtskab som viktimisering' og 'slægtskab som andre koalitioner'. De to første synliggør, på hver deres måde, hvordan forskellige agentialiseringer af agens og slægtskab som a priori kan være med til at fikserer børnene som udsatte og determinerede af deres biologiske slægtskab. I de upassende praksisser bliver slægtskabelser synlige som bevægelige fænomenale praksisser, der bl.a. bliver til i intra-aktioner med andre koalitioner. I disse upassende praksisser har forældre og plejeforældre stadig betydning, men ikke som nogle, der fikserer børnene i pleje som hjælptrængende og udfordrede. Eksemplerne viser, hvordan slægtskabelser her agentialiseres i børnenes og de voksnes intra-aktioner med hinanden og med omgivelserne, steder og rytmer.

Slægtskab som naturkraft bliver til som en populær praksis i familiepleje, fordi det fastholder dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre, sociale relationer mellem voksne og børn. Her bliver det biologiske slægtskab til som en naturkraft, som plejeforældrene er aktive i forhold til at 'tæmme' og skabe ændringer i. Børnene bliver til som passive produkter af hhv. forældrene og af plejeforældrenes indsatser. Effekten af slægtskab som naturkraft er, at børnene i pleje bliver 'hjemløse', fordi børnene afskæres fra muligheden for et tilhørsforhold både hos forældre, plejeforældre og sig selv. Med 'sig selv' menes, at børnene her heller ikke tilbydes muligheden for en aktørstatus, hvor de bliver set som aktører i egen ret, der deltager aktivt i prisoverrækkelsen. I stedet bliver børnenes slægtskab og plejeforældrenes indsats lig med hvem børnene er og hvad børnene gør.

Slægtskab som viktimering er en betegnelse for differentielle/oppositionelle praksisser, hvorigennem børn og voksne bliver til som hhv. ofre, hjælpere og krænker, og hvor børnene, afhængigt af graden af deres modstand, kan blive til som hhv. udsatte eller afvigere. I eksemplerne på slægtskab som viktimering inddrages mange slags voksne, herunder også forskeren, i analysen af, hvordan børnene kan blive til som udsatte, ofre, afvigere osv. på forskellige måder i praksis. Mette kan således blive til som udsat i analyser, der insisterer på hendes aktørstatus, paradoksalt nok på bekostning af en anerkendelse af Mette som ansvarlig omsorgsgiver. Janus bliver til som afviger i intra-aktioner mellem de voksne i hans aktive modstand mod forskningsinterviewet. På den måde fritages nogle voksne fra et ansvar for hans udbrud, mens andre (forskeren og forældrene) bliver til som årsagen til samme. Effekten heraf er, at børnene fastholdes i deres udsathed, og at det biologiske slægtskab fortsat fastholdes som entydigt (undertrykkende) og forskelligt fra børnenes andre relationer til voksne.

Slægtskab som andre koalitioner synliggør slægtskabelser i intra-aktioner mellem børn, voksne og non-humane komponenter på en måde, hvor dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre, sociale relationer og dikotomien mellem barn og voksen ikke længere er det determinerende udgangspunkt. Slægtskaber bliver her til ved at åbne op for fikserede forestillinger om slægtskab som a priori iboende nogle individer eller relationer på bekostning af andre. Denne form for tilblivelse af slægtskab er mulig i fænomenale praksisser, hvor forskeren er åben over for slægtskab som et bevægeligt og tilblivende fænomen, der ikke på forhånd udelukker nogen eller noget. Effekten heraf er, at både slægtskab og agens synliggøres som tilblivelser, der er og bliver til hele tiden i bevægelige former og koalitioner.

Versionerne ovenfor bliver til igennem fænomenale praksisser, der gør nogle forskelle mere 'naturlige', accepterede og almindelige end andre. Det er således nemt at blive forstået, hvis man som voksen taler om børn i pleje som prægede af deres forældre og taler om, at anbragte børn re-agerer og har brug for hjælp. Samtidig kan det måske være sværere som voksen (forælder og plejeforælder), at afgive sin tilsyneladende afgørende betydning for børn og åbne op for en større bevægelighed i slægtskabelser. Det er almindeligt at tænke, at børn og især børn i pleje, er nogle, der behøver voksnes omsorg og beskyttelse. Analysen taler ikke imod dette, og den peger heller ikke på, at børnene har en iboende aktørstatus, som gør, at de kan selv. I stedet viser analysen hen til, hvordan forskellige agentialiseringer af slægtskab og agens som a priori, kan være med til at gøre børn udsatte og skrøbelige. En fiksering af børnene som beslægtede medfører, at børnene bliver til igennem et tilhørsforhold til nogen (fx forældre), men altid i afhængighed af eller på bekostning af andre (fx plejeforældrene) og omvendt, i en bevægelse af skære-sammen-fra. Entydige slægtskabelser som disse kan både være betryggende i sin udpegning af en a priori oprindelse, men også skrøbelige, fordi forskellige slægtskabelser må udelukkes eller nedvurderes i opretholdelsen af den entydige oprindelse. I slægtskab som andre koalitioner er børnene og de voksnes slægtskab ikke fikseret i udgangspunktet, men noget, der får mulighed for at udfolde sig på forskellige måder i intra-aktioner. Bevægeligheden her er et udtryk for Haraways håbets videnskab og politik, fordi det muliggør en anerkendelse af mange slags slægtskabelser, der inkluderer bevægelse og forandring og som derfor ikke skaber afvigere fra en etableret normal.

Anbringelseslovgivningen er, som den ser ud i dag, baseret i en opfattelse af slægtskab som noget, forælder og barn har a priori i kraft af deres biologiske slægtskab, og denne tilblivelse af slægtskab er også populære praksisser, som samværskonsulenterne i mit materiale lægger vægt på at styrke. Næste og sidste analysekapitel vil udfolde de særlige slægtskabelser, som bliver mulige i samværsordninger på familieplejeområdet.

Kapitel 10: Kontinuerlige slægtskabelser

I dette sidste analysekapitel vil jeg sætte samvær som foranstaltning inden for familiepleje i centrum. Dels fordi det netop er samvær, som familieplejeorganisationerne, der tog initiativ til denne afhandling, ønskede sig mere viden om, dels fordi samvær er en praksis, der er særlig for familieplejeområdet: Anbringelser af børn i familiepleje medfører principielt, med mindre alvorlige omstændigheder taler imod, at der samtidig planlægges en samværsordning med forældrene. Samværsordningen er den praksis, der sikrer, at børn fortsat – selvom de bor i en anden familie – har en relation og et kendskab til deres forældre. Samvær er dermed også den praksis, hvor de tre informantgrupper, plejeforældre, forældre og børn i pleje, som har været hovedpersoner i de forrige kapitler, mødes – ofte sammen med en samværskonsulent. I dette kapitel vil alle tre, plejeforældre, forældre og børn i pleje, indgå samtidig i analysen af de konkrete samværspraksisser, som jeg har udvalgt i henhold til analysemodellen. Plejeforældrene vil mest være til stede i deres fravær – på afstand som dem, der bringer og henter børnene til samvær, men ikke deltager i selve samværet, mens forældre, børn og de tilstedeværende samværskonsulenter alle deltager aktivt i selve samværet. Før jeg begynder på analysen vil jeg give en kort introduktion til, hvordan en samværsordning organiseres i forhold til en anbringelse.

Kort om samvær

Samvær er en administrativ betegnelse for en kommunal foranstaltning, der skal sørge for, at anbragte børn og deres forældre har kontinuerlig, fysisk kontakt med hinanden, mens barnet er anbragt. Denne organisering af anbringelsesområdet er i overensstemmelse med FN's Børnekonvention om børns rettigheder⁸⁹. Samvær er en central måde at sikre kontinuitet i barnets liv på ved at understøtte muligheden for, at det anbragte barn fortsat kan være sammen med sin biologiske familie igennem en balancering mellem kontakt (mellem forælder og barn) og beskyttelse af barnet (Jensen, B.S., 2014). Når børn er korttidsanbragte, udgør samværet en måde, hvorpå børn og forældre kan fortsætte kontakten, indtil børnene kan hjemgives igen (denne type indgår ikke i analyserne i denne afhandling). Når børnene er langtidsanbragte, anses samvær i praksis for at være vigtigt, bl.a. for at modvirke, at barnet føler sig afvist af forældrene, for at muliggøre, at barnet bedre vil kunne forstå, hvorfor det er anbragt, ligesom det antages, at forældrene bedre kan bearbejde deres skyldfølelse og tabsoplevelse på denne

⁸⁹ Forældres rettigheder til børnene og familiens 'ukrænkelighed' understøttes af internationale konventioner som eksempelvis FN's børnekonvention, der understreger, at alle børn har ret til en familie (*Bekendtgørelse af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder*, lokaliseret på internettet d. 11. august 2015 på: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=60837>). Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 8 har også fokus på at sikre familien (*Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*, lokaliseret på internettet d. 11. august 2015 på: <http://echr.dk/konventionen-og-tillaegsprotokoller/den-europaeiske-menneskerettighedskonvention/>).

måde (Quinton et al, 1997). Det er sagsbehandleren (og evt. børn- og ungeforvaltningen), der tager den endelige beslutning om samvær i forhold til hyppighed og varighed i forbindelse med en anbringelse af et barn. Sagsbehandleren kan ændre på hyppighed og varighed af samværet i løbet af barnets anbringelse, hvis planen for samvær viser sig at være uhensigtsmæssig. Det er kun sagsbehandleren og/eller børn- og ungeforvaltningen, der kan beslutte, om et samvær skal ændres, og det sker typisk på baggrund af indberetninger fra hhv. samværskonsulent, plejeforældre, forældre eller barn. Selve formen på samværet kan desuden variere. Samværskonsulenten kan ikke tage myndighedsbeslutninger omkring samværets varighed/hyppighed, men samværskonsulenten kan have indflydelse på sagsbehandlerens beslutninger, idet samværskonsulenten efter hvert samvær udarbejder en samværsberetning, som er et slags referat af forløbet, der sendes til sagsbehandleren. I samvær kan der være en samværskonsulent tilknyttet, som støtte eller overvåger, eller barnet og forælderen kan have et såkaldt almindeligt samvær uden en tilknyttet samværskonsulent, hvor barnet besøger sin forælder i dennes hjem. Samvær kan også være samvær mellem søskende, der er anbragt i forskellige plejefamilier, eller et samvær mellem barnet i pleje og andre slægtninge, uden at forælderen er til stede⁹⁰.

10.1. Kontinuitet som et betydningsfuldt aspekt i lovgivning og forskning om anbragte børn

Samværsforanstaltningen har både rødder i lovgivning og i forskning om anbragte børn, hvor begrebet kontinuitet spiller en stor rolle. I den danske lovgivning er opmærksomheden på kontinuitet i børns liv blevet styrket med indførelsen af Barnets Reform i 2011. Kontinuitet i barnets opvækst handler ifølge Servicestyrelsen om flere niveauer, som omfatter en kontinuerlig kontakt mellem barnet og dets familie og netværk, kontinuitet i barnets anbringelse (gennem færre genanbringelser, skift, flytninger og brud i det anbragte barns liv), kontinuitet i sagsbehandlingen gennem færre sagsbehandlerskift og en sammenhængende sagsbehandling, kontinuitet igennem det tværfaglige samarbejde og et fælles vidensgrundlag samt kontinuitet igennem en sammenhængende børnepolitik (Servicestyrelsen, 2011:181). Kontinuitet i barnets liv anskues dermed som resultatet af et samspil mellem flere mikro- og makroniveauer, som indbefatter både den fortsatte kontakt mellem barnet og dets familie, myndigheders og politikeres arbejde osv.

Begrebet kontinuitet har været et væsentligt aspekt i forskningen om anbragte børn igennem flere årtier, og især i USA og England har forskningen om betydningen af kontinuitet for

⁹⁰ I denne undersøgelse har jeg kun deltaget i samvær mellem børn og en eller begge forældre (ud over samværskonsulent og evt. plejeforælder).

anbragte børn haft stor indflydelse på myndighedernes konkrete organisering af anbringelsesområdet⁹¹.

I forskningen undersøges betydningen af kontinuitet i anbragte børns liv som regel i forhold til to temaer, nemlig hhv. sammenbrud i anbringelser og samvær (eller anden kontakt) mellem forældre og børn under barnets anbringelse.

Sammenbrud i anbringelser er, også i dansk forskning, en almindelig tilgang til at undersøge, hvad der skaber alvorlige forstyrrelser i anbragte børns relationer og opvækst. Især forsker Tine Egelund har i samarbejde med kolleger fra SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd bidraget med viden om kontinuitet i anbringelser ved bl.a. at undersøge begrebets modsætning, nemlig sammenbrud. Tilgangen er baseret i antagelsen om, at en viden om, hvad der udløser et sammenbrud, kan være med til at sikre større kontinuitet i anbragte børns liv. (Egelund, 2006; Egelund & Vitus, 2007; Egelund et al; 2010). Omdrejningspunktet i disse undersøgelser er både en kortlægning af nationale sammenbrudsfrekvenser i anbringelser af børn og unge og de risiko- og stabiliseringsfaktorer, der har sammenhæng med sammenbrud og kontinuitet. Disse fremanalyseres som forskellige faktorer, der hhv. øger eller begrænser risikoen for sammenbrud. Desuden fremhæves kompleksiteten i processerne bag sammenbrud, hvor kontinuitet også problematiseres som et parameter for at måle kvaliteten i anbragte børns liv, idet kontinuitet i anbringelsen ikke nødvendigvis er ensbetydende med en rolig eller tryk opvækst (Egelund et al., 2010:22). Denne problematisering af sammenbrud som parameter understøttes af flere forskere, herunder Gunnar Andersson, der også har beskæftiget sig meget med sammenbrud i anbringelser igennem kvalitative forløbsundersøgelser af anbragte børn (se fx Andersson, 2008). Af andre markante forskere på området må nævnes Bo Vinnerljung, der typisk arbejder ud fra et omfattende registermateriale og afdækker anbringelsesfrekvenser i forhold til sammenbrud bl.a. set i forhold til børnenes alder (se fx Vinnerljung et al., 2001). Også den norske forsker Toril Havik har samme interesse for at forstå sammenbrud ved at finde risikofaktorer forbundet med anbringelser (Havik et al., 2003). Kontinuitet bliver i disse undersøgelser bredt defineret som noget, der opstår på grund af et *ubrudt* anbringelsesforløb, i et anbringelsesforløb med et fravær af sammenbrud⁹².

Sammenbrud registreres og tælles, og det er antallet af sammenbrud, der siger noget om kontinuiteten: Jo flere sammenbrud, jo mindre kontinuitet og omvendt. Dette giver forskere og myndigheder et målbart pejlemærke for, hvordan det går med anbringelser af børn. Samtidig siger dette mål ikke nødvendigvis så meget om kvaliteten i anbringelsen (jf. Egelund et al., 2010 og Andersson, 2008). Kontinuitetsbegrebet i denne form gør det svært at analysere, hvad en kontinuerlig anbringelse er for

⁹¹ Især Fanshel & Shinn's store undersøgelse "*Children in Foster Care*" (1978) fik stor indflydelse, fordi de som nogle af de første fokuserede på børnenes behov for kontinuerlige relationer frem for kun på omsorg.

⁹² Betegnelsen for sammenbrud varierer i de forskellige undersøgelser alt efter hvilken type brud der er tale om, fx planlagte og u-planlagte sammenbrud, skift af omsorgsmiljø, omplaceringer osv. Se Egelund (2006:12) og Egelund et al. (2010:20) for en gennemgang af definitioner på sammenbrud i anbringelser.

noget som kvalitet, og hvad kontinuerlige anbringelsesforløb egentlig betyder i praksis, andet end at anbringelsen fortsætter, som den plejer – eller ej.

Et mindre antal forskningsundersøgelser beskæftiger sig også med spørgsmålet om kontinuitet i forhold til samvær. Her er omdrejningspunktet spørgsmålet om, hvorvidt anbragte børn har bedst af at opretholde kontakten til deres forældre under anbringelsen, eller om de har bedst af at afbryde denne forbindelse, begge dele ud fra et hensyn til kontinuitet i anbringelsen og barnets mulighed for at danne trygge og stabile relationer (se fx Humphreys & Kiraly, 2011; Moyers et al., 2006; Browne & Moloney, 2002; Kelly, 2001; Triseliotis, 1989). Dilemmaet går igen i de to teorier objektrelationsteorien og behovsskolen, som er nærmere beskrevet i kapitel 6, hvor førstnævnte lægger vægt på, at børnene har kontinuerlig kontakt med forældrene (Bowlby, 1988), også selvom disse er dårligt fungerende, mens sidstnævnte taler for, at barnet får en ny start væk fra sine forældre for at opnå stabilitet i sit liv (Goldstein, Freud & Solnit, 1973). Disse teorier repræsenterer en modsætning, som også kan genfindes i praksis. Her optager spørgsmålet om betydningen af børns samvær med deres forældre mange mennesker, der har at gøre med familiepleje og samvær (samværskonsulenter, myndighedspersoner, plejeforældre og forældre), fordi samvær på den ene side er den eneste mulighed, for at forældre kan være sammen med deres anbragte barn, men på den anden side også er en tilbagevendende begivenhed, der kan sætte mange følelser i gang hos børnene, som de efterfølgende bruger tid og kræfter på at bearbejde.

De næsten ideologiske og modsætningsfyldte holdninger til samvær som enten nødvendigt eller skadeligt for børn går igen i samværsforskningen, der også er præget af uenighed i forhold til dette punkt. Der er foretaget undersøgelser, der søger efter mere generelle svar på betydningen af samvær for børn, men det har hidtil ikke været muligt at skabe empirisk belæg for, hvorvidt samvær bidrager til eller truer kontinuitet i anbringelsen og børns relationer⁹³. Igen er der også forskere, der stiller spørgsmålstejn ved, om forskning, der efterstræber prognostisk viden, er en egnet fremgangsmåde, hvis man ønsker at forstå de mere kvalitative betydninger af samvær for børn (Ulvik, 2002). Der findes også forskning, der er mindre orienteret mod at afdække effekten af samvær og mere interesseret i børnene og de voksnes erfaringer med samvær: Gunvor Andersson (2009; 1999a) har udført en longitudinel undersøgelse af sammenhængen mellem stabilitet i anbringelser og kontakt⁹⁴ mellem børnene og deres biologiske familie. Undersøgelsen peger ikke på en entydig sammenhæng

⁹³ Se Ryburn, 1999, Quinton et al., 1999 og Quinton et al., 1997 for en, i akademiske sammenhænge, ophedet diskussion af, hvad forskningen kan sige om betydningen af samvær for kontinuitet i anbringelser.

⁹⁴ Samvær er en administrativ betegnelse for samværsordninger, hvor børn og forældre møder hinanden. Betegnelsen kontakt bruges ofte i stedet for samvær i forskningsundersøgelser, fordi denne betegnelse omfatter alle former for kontakt mellem forældre og børn under barnets anbringelse, fra fysisk samvær til brev- og telefontakt, informationsdeling osv. (Ulvik, 2002). Jeg bruger betegnelsen samvær, fordi det netop er samværsforanstaltningen, der er i fokus her.

mellem kontakt og stabilitet, men konstaterer, at en inkluderende holdning fra plejefamilien til børnenes biologiske forældre fremmer stabilitet i anbringelsen og børnenes accept af deres livssituation. Deborah Browne & Ann Moloneys undersøgelse (2002) kommer frem til et lignende resultat. Browne & Moloney undersøger 113 sagsmapper på familieplejeanbragte børn for at finde ud af, hvordan samvær mellem forældre og deres anbragte børn påvirker børnene, bl.a. gennem interview med børnene selv. Browne & Moloney inddeler samværene i fire typer, nemlig “regelmæssige og hyppige samvær”, “regelmæssige, men sjældne samvær”, “sjældne samvær” og “ingen samvær”. De forskellige typer samvær bliver sammenlignet med kvaliteten af anbringelsen som enten “succesfuld”, “ambivalent” eller “krisepreget”. Undersøgelsen viser, at der er en sammenhæng mellem de sjældne samvær og de ambivalente anbringelser. Forskerne begrundes sammenhængen med, at børnene i disse anbringelser var forvirrede i forhold til deres fremtid og relationer, og at både de “regelmæssige og hyppige samvær” eller “ingen samvær” var en bedre støtte til børnene i deres anbringelse, fordi børnene her havde mere forudsigelige relationer til deres forældre (Browne & Moloney, 2002:43).

I både de mere effektorienterede og de kvalitativt orienterede undersøgelser af samværs betydning forstås kontinuitet som noget, der er uløseligt forbundet med børnene og forældrenes kontakt med hinanden som enten eksisterende (regelmæssig eller uregelmæssig) eller ikke eksisterende. Denne tilgang ligner den oven for skitserede forskning i sammenbrud i anbringelser, hvor kontinuitet bliver forstået som enten en konstans i anbringelsen eller igennem sin modsætning, brud. Der er ingen tvivl om, at samvær er en betydningsfuld praksis, der er med til at forme relationer og mennesker, og at regelmæssighed eller ej i denne praksis også har betydning. Spørgsmålet er dog, hvorvidt denne definition af kontinuitet, som noget der kun kan forstås i sin modsætning (til brud i anbringelsen eller mangel på kontakt), kvalificerer en dybere forståelse af kvaliteten af kontinuitet eller mangel på samme. De mere komplekse undersøgelser af, hvilken kontakt børn i pleje og deres forældre har i samvær og som samvær er medvirkende til at sætte i gang, synes ikke at blive synlige i denne tilgang. Er det muligt at forstå kontinuitet (og uregelmæssigheder eller brud) i samvær som en kompleks og kvalitativ proces, der kan give et mere nuanceret indtryk af, hvad samværsforanstaltningen er for noget og hvad den kan betyde for relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne?

10.1.1. Samvær som dis/kontinuitet og forskningsbidraget i dette kapitel

For at kunne undersøge samvær som kvalitet har jeg valgt at inddrage et begreb fra Barad, der gør det muligt at forstå samvær som andet og mere end en regelmæssig og fortløbende række af møder mellem forældre og børn – eller ej. Barad tilbyder det agential realistiske begreb dis/kontinuitet (“dis/continuity”)(Barad, 2010) som en måde at gøre op med den lineære tidsforståelse, der

almindeligvis ligger til grund for forståelsen af kontinuitet, som tid, der følger efter hinanden fra en fortid, over en nutid og til en fremtid. Barad bruger begrebet dis/kontinuitet til at forklare, hvordan tid ikke bare forløber, men bliver til igennem en skære-sammen-fra bevægelse, der agentialiserer nogle aspekter af fortiden i nutiden på bekostning af andre (Barad, 2010). Barad argumenterer for, at meget videnskabelig og politisk tænkning er bundet op i en antagelse af kontinuitet som noget fortløbende, der kan bruges til at begrunde forskellige beslutninger. Barad viser i stedet, hvordan kontinuitet ikke bare er et neutralt fænomen, der sker, men noget, der bliver til igennem agentiale skæringer. Kontinuitet bliver i dette perspektiv således ikke noget, som er a priori, og som kan stadfæstes ved at påvise et fravær af brud, men derimod bliver kontinuitet til igennem en bevægelse af 'skære-sammen-fra', hvorigennem noget fremhæves frem for noget andet. Kontinuitet og diskontinuitet eller brud skal dermed forstås som samtidige tilblivelser, der er afhængige af hinanden og af den praksis som de bliver til igennem (Barad, 2010:244). Kontinuitet er i en agential realistisk forståelse ikke fikseret i sin betydning, men en bevægelig tilblivelse, der bliver til intra-aktivt i fænomene praksisser.

Dis/kontinuitetsbegrebet gør det muligt at undersøge, hvordan kontinuitet eller brud bliver til i samvær igennem dis/kontinuerlige praksisser, hvor kontinuitet eller brud bliver til i en samtidig udskillelse af noget andet. Dette muliggør en anderledes kompleksitetssensitiv undersøgelse af slægtskab mellem forældre og børn som tilblivelser i dis/kontinuerlige praksisser, i de samværssituationer, der er genstand for analysen i dette kapitel. Dette betyder også, at analysen kan komme langt tættere på en forståelse af samvær som en kvalitet, der har effekt i forhold til børnene og deres særlige voksne.

Børnene i pleje, som indgår i denne undersøgelse, befinder sig alle i kontinuerlige anbringelser i traditionel forstand, fordi de på interviewtidspunktet havde boet hos deres plejefamilie i mindst to år, de fleste havde boet der i størstedelen af deres liv, og ingen af dem talte om eller viste tegn på, at de ville eller skulle flytte. Samtidig er børnenes kontinuerlige tilstedeværelse i plejefamilien og i samvær med forælderen noget, der bliver til i praksisser, hvor noget andet samtidig skæres fra, som kapitlet vil udfolde nærmere. Begrebet dis/kontinuitet tilbyder en mulighed for at se på kontinuitet som en konstant udfoldelse, hvor noget skæres fra i tilblivelsen af kontinuitet, og hvor begge dele inkluderes i analysen. Dette fokus giver et anderledes nuanceret billede af, hvordan slægtskab bliver til i samvær, som rækker ud over den traditionelle forståelse af kontinuitet og brud som entydige størrelser, der markeres igennem hinandens fravær.

I dette kapitel undersøger jeg forskellige praksisser, hvor forældre og børn jævnligt tilbringer tid sammen i samvær ud fra et overordnet og lovgivningsmæssigt begrundet princip om, at et regelmæssigt samvær styrker kontinuiteten i det anbragte barns liv og relationer. Frem for at se

relationer mellem forældre og børn i samvær som kontinuerlige, fordi de fortsætter regelmæssigt med et fravær af brud vil jeg undersøge, hvordan dis/kontinuerlige praksisser konstituerer slægtskab på forskellige måder i samvær. Kontinuitet sikres således ikke kun ved, at en forælder mødes med sit anbragte barn i samvær. Tilblivelsen af et kontinuerligt slægtskab igennem samvær er en kompleks praksis, der indebærer en samtidig udøvelse af 'dis' og 'kontinuitet', hvor noget agentialiseres som et kontinuerligt slægtskab, mens andet skæres fra. Samvær er således ikke en neutral sikring af det biologiske slægtskab som en relation, der fortsætter kontinuerligt, som den plejer, når man undgår brud. Samværet er i denne sammenhæng en foranstaltning, der gør slægtskab på bestemte måder. Jeg vil i kapitlet undersøge spørgsmålene: Hvordan bliver kontinuitet og slægtskab til samtidig i samvær og hvilken betydning har dis/kontinuerlige praksisser for en kontinuerlig relation mellem forældre og børn?

Forskningsbidraget i dette kapitel handler dermed om at give et indblik i, hvordan samværspraksisser gør slægtskab mellem forældre og børn i familiepleje som noget, der ikke blot udfolder sig kontinuerligt af sig selv, når børn og forældre møder hinanden regelmæssigt i samværslokalet, men hele tiden bliver til igennem dis/kontinuerlige praksisser.

10.1.2. Empiri der indgår i dette kapitel

Empirien, som jeg anvender i dette kapitel, er først og fremmest udvalgt fra mine observationer i samvær, men suppleres af interview med samværskonsulenter om deres arbejde med samvær. De enkelte eksempler er udvalgt, jf. analysemodellen, med henblik på at fortælle en amoderne historie om tilblivelser af slægtskab på familieplejeområdet igennem hhv. populære, differentielle/oppositionelle og upassende praksisser. I dette kapitel handler den amoderne historie om den samtidige tilblivelse af kontinuitet og slægtskab i samvær. Omdrejningspunktet for kapitlet vil være samværskonsulenternes praksisser, der som noget nyt vil få en central plads i kapitlet. De forskellige versioner af kontinuitet og slægtskab giver et indblik i samvær og samværskonsulenternes arbejdsopgaver, men den amoderne historie fortælles først og fremmest med henblik på at belyse nye versioner af slægtskabelser på familieplejeområdet.

10.2. En optakt: Hvordan samværslokaler bliver til som kontinuitet i dis/kontinuerlige praksisser

Samvær mellem familieplejeanbragte børn og deres forældre eller andre slægtninge (såsom søskende, bedsteforældre og lignende) foregår i et samværslokale, når og hvis sagsbehandleren vurderer, at det er

bedst. Børn og forældre kan også mødes i plejeforældrenes eller forældrenes egen bolig. Hvor samværet skal foregå afgøres fortrinsvist ud fra en vurdering af, hvilken ordning der skaber færrest konflikter og hvad barnet trives bedst med. Der foreligger ikke opgørelser over, hvor hyppigt samvær foregår i samværslokaler frem for i plejeforældres eller forældres hjem, men det er mit indtryk, at det er helt almindeligt at bruge et samværslokale ved samvær, med mindre hensynet til barnet taler imod. Flertallet af de børn, der indgår som informanter i denne afhandling havde samvær med deres forældre i et samværslokale.

Samværslokalerne er ofte placeret i eller som nabo til familieplejeorganisationernes egne bygninger som et sted, både forældre og børn rejser hen til. Igennem deres afstand til både forældrenes og plejeforældrenes bopæl bliver lokalerne til et mål og et særligt sted, som forældre og børn besøger i rytmiske gentagelser med henblik på at være sammen i et fastlagt antal timer ad gangen hver måned. Nogle gange foregår samværet i en fast rytme en, to eller flere gange om måneden. Andre gange melder forælderen (eller barnet) afbud, og rytmen springer en eller flere gange over. Som kapitlet vil vise, kan forældre nogle gange have intentioner om at komme, men blive afvist af samværskonsulenterne. De kan også selv ringe afbud eller undlade at dukke op. Ligeledes kan børnene også melde afbud, hvis de bliver syge eller lignende. Uanset om samværet er 'hakkende' eller regelmæssigt i sin rytme, finder samværet sted, ikke kun i et særligt rum, men også som en rytme i tid. Flere forældre og børn i undersøgelsen havde lang transporttid til samværslokalet (fx fra Fyn til København eller fra Køge til Sydsjælland), mens andre boede tættere på. Denne placering af samværslokalet på afstand både af barnets og forældrens hverdag er med til at afgrænse samværslokalet og samværet som et tids-rum, hvor forældre og børn kan være kontinuerligt sammen på måder, der på én gang er en del af og adskilt fra de andre gøremål, som de måtte have i deres hverdag.

Jeg har besøgt forskellige samværslokaler rundt om i Danmark, som tilhører private familieplejeorganisationer. Samtidig har jeg også haft mulighed for at observere i samvær, der foregår både i og uden for samværslokalet (i byen eller på legepladser). Det følgende afsnit er en introduktion til disse samværslokaler, og hvordan de er indrettet, med henblik på at give læseren et indblik i, hvordan samværslokalerne og deres indretning ikke kun er en passiv baggrund for samværene, men en bevægelig tilblivelse, der er med til at konstituere slægtskab i familiepleje på særlige, dis/kontinuerlige måder.

10.2.1. At sætte og slette spor i samværslokalet

Samværslokalet er på den ene side medkonstituerende for netop denne forælder og dette barns særlige slægtskab med hinanden, som ofte gennemføres kontinuerligt igennem flere år. Samtidig bliver samværslokalet til igennem de mange forældre og børn, der bruger samværslokalet flere gange om

dagen, hele året og som sætter spor i samværslokalet og gør det til noget særligt. Samværslokalerne er indrettet, så de ligner almindelige hjem. De har som regel et køkken tilknyttet, enten i direkte forlængelse af samværsrummet eller også som en fælles facilitet i huset. I køkkenet er der typisk kiks og færdigblandinger til kager og boller i køkkenskabene samt bestik, service, gryder og pander, så forældre og børn kan lave lidt mad sammen. Samværslokalet indeholder desuden også en 'lege-afdeling', hvor der står forskelligt legetøj, et fjernsyn med video, spillekonsol osv. ved siden af en sofa og et spisebord med stole.

Selvom lokalerne ligner private hjem, kan de ikke gøres personlige og præges på samme måde som private hjem, fordi lokalerne skal bruges af andre børn og forældre samme dag og samme uge. I slutningen af et samvær hjælper forældre og samværskonsulent nogle gange hinanden med at rydde samværslokalet op, lægge legetøj tilbage i kasserne, tørre bordet af og vaske op, hvis børnene og forældrene har spist sammen. Andre gange er det opgaver som samværskonsulenterne tager sig af alene. Når det næste hold forældre og børn møder hinanden i samværslokalet er det ryddet, og de fleste af sporene fra samværet før er slettet. Børnene kan finde det legetøj frem, som de legede med sidst og starte en ny leg med det eller gå på opdagelse i kasserne og finde noget andet. En samværskonsulent sagde med et suk, at hun snart måtte til at sortere legetøjet igen og vaske det, fordi det efterhånden var blevet noget beskidt og ikke længere lå fordelt i de rigtige kasser. Samværspraksisserne sikrer på den ene side, at børn og forældre kan mødes kontinuerligt i velkendte rammer i samværslokalet. Samtidig bliver denne velkendthed også til igennem oprydning og sletning af spor fra de forrige brugere, med henblik på at sikre, at samværslokalet beholder en vis standard og ordentlighed.

Observation fra samvær med Chili: *Kaffe- og tedrikningen er ved at være overstået og samværskonsulent og jeg bliver siddende ved bordet i den ene ende af lokalet, mens Jeanette og Tonni, et forældrepar sidst i 20'erne, og deres datter Chili på syv år rejser sig for at gå om på den anden side af glasvæggen og ned til legetøjet i den anden ende af samværslokalet. Kort efter vender Chili tilbage, griber en kiks fra bakken og sætter i løb tilbage til legen med forældrene. Hun når ikke langt, før samværskonsulenten råber "stop!" efter hende og uddyber med sætningen: "Mad skal spises ved bordet". Pigen stopper, trisser tilbage og stiller sig ved siden af bordet, mens hun gør has på kiksken. Herefter løber hun tilbage til sin mor og far. Da hun er væk, forklarer samværskonsulenten over for mig, at hun kun har to regler i samværslokalet: "Mad skal spises ved bordet" og "tyggegummi forbudt". Reglerne er lavet, for at legetøjet kan forblive rent, så de børn, der skal bruge det efterfølgende, ikke skal sidde i de andres madrester, krummer eller tyggegummi.*

Senere i samværet vender Chili tilbage til bordet, denne gang med en dukke i hånden, som hun har fundet i en legetøjskasse. Hun vil gerne vide, hvor man kan købe dukken, fordi hun så godt kan lide den, at hun vil ønske sig den til sin snarlige fødselsdag. Samværskonsulenten siger, at hun ikke ved, hvor den er blevet købt, fordi det ikke er hende eller

de andre fra stedet, der har købt dukken. Hun forklarer Chili, at det meste af legetøjet er brugt og givet til dem fra andre, tidligere plejefamilier, der ikke længere skal bruge det.

Chili ved godt, at hun ikke kan få legetøjet ud af samværslokalet og med hjem, og at den dukke, som hun står med i hånden, skal gives tilbage til sin kasse, så den kan leges med af de andre børn, der bruger samværslokalet. Dermed konstituerer legetøjet et fællesskab med de andre børn i pleje, som har haft legetøjet før, og som bruger legetøjet efterfølgende. Det fælles bliver synligt, når samværskonsulenten fortæller, at legetøjet er blevet doneret fra andre plejefamilier, og det bliver synligt igennem andre børn i plejes slid på legetøjet, flytten om på legetøjet i samværslokalet og de regler, der er knyttet til legetøjet med tanke på de kommende børns lege i samværslokalet. Legetøjet er kun til låns i de timer, hvor samværet foregår, og det kan ikke, selvom Chili gerne vil, blive taget med videre, uden for samværslokalet og hjem til Chilis plejefamilie. Legetøjet bliver på den måde også til igennem dis/kontinuerlige praksisser: Det findes i samværslokalet, hver gang Chili kommer, men det ligger måske på et nyt sted, måske har dukken nyt tøj på, eller måske er den blevet væk. Samtidig agentialiserer legetøjet en forskel mellem det, der sker inden for, og det, der sker uden for samværslokalet, som to verdner, der ikke umiddelbart kan forbindes, fordi legetøjet hverken kan tages med videre eller købes tilsvarende uden for samværslokalet. Samværslokalet udgør et 'inden for', hvor der er mulighed for at sætte nye spor, der gør samværslokalet og samværssituationen til et særligt fællesskab, som adskiller sig fra 'uden for':

Observation: *I et samværslokale hænger en målestok på væggen. Målestokken er lavet af papir og i stærke farver, og den er beregnet til, at et barn kan indskrive sin højde, efterhånden som barnet vokser, ved at sætte sit navn ud for et bestemt antal centimeter på nogle fortrykte linjer. Målestokken må have hængt der længe, fordi den er helt overtegnet af forskellige navne fordelt efter højde. Papiret er næsten fyldt helt ud af navne, og børn (og også voksne) er begyndt at skrive deres højder på væggen ved siden af og over papiret. Ét barn markerer afstand til de andre ved at skrive sin højde helt oppe og væk fra resten, selvom placeringen af navn og centimetermål på væggen ikke stemmer overens med den højde, der er skrevet op.*

Målestokken tilbyder en måde at sætte spor på i samværslokalet, som får lov at blive stående, og som må fornyes kontinuerligt, hver gang barnet vokser. For nogle bliver højden ligegyldig, ønsket om at sætte spor tager over, og navnet sættes et helt nyt sted uden sammenhæng med det, der er målestokkens formål, nemlig at måle kroppens vækst i kontinuerlig forandring. Indskrivningen af navne og dertilhørende højdeangivelser gør, at det enkelte barn bliver til på sin særlige måde og med sin særlige historie sammen med forælderen samtidig med samværslokalet. Samtidig gør mængden af navne også et

fællesskab mellem brugerne af samværslokalet, der rækker ud over de enkelte relationer mellem forældre og deres børn, og som inspirerer nogle af børnene til at markere nye positioner, som bliver særlige, ved at stå ude på væggen, på afstand af mængden af navne.

Observation fra samvær med Chili: *Da de tre timer er ved at være forbi, siger samværskonsulenten til familien, at samværet er ved at være slut, og at der kun er fem minutter tilbage. Familien har det meste af tiden leget sammen i legerummet. Jeg har siddet ved bordet i spiseafdelingen på den anden side af glasvæggen under hele forløbet og kigget, mens samværskonsulenten enten har siddet ved siden af mig eller er gået lidt frem og tilbage og har hjulpet med at tænde for et computerspil osv. Da klokken slår hel, er familien i gang med at tage overtøj på alle tre. Plejemor står allerede i hallen og venter, og vi går ud til hende og hilser på hinanden. Da Chili skal til at gå ud til sin plejemors bil, spørger hun sin mor, om moren ikke kan komme med dem hjem. Chilis mor svarer, at det kan hun ikke. Chili tøver, men sætter sig så ind i bilen til plejemor, og de begynder at køre. Chilis mor og far vinker på parkeringspladsen uden for samværslokalet.*

Samværet og relationen mellem Chili og hendes forældre bliver til som noget forskelligt fra Chilis liv uden for samværslokalet og hendes relation til plejemoren gennem de beskrevne farvel- og goddagpraksisser i eksemplet oven for. Chilis mor kan ikke komme med videre og fortsætte samværet med Chili uden for samværslokalet. Observationen er endnu et eksempel på, hvordan et samvær bygger på dis/kontinuerlige praksisser, hvorigennem kontinuerlige slægtskaber bliver til. Chili ser sine forældre kontinuerligt flere gange om måneden i samvær. Det samme gør de fleste andre børn og forældre, der indgår i undersøgelsen her. Men kontinuiteten i relationen mellem forældre og deres anbragte børn er kun mulig på familieplejeområdet, fordi samværet afbrydes igen og adskilles i tid og rum fra resten af barnets og forældrenes liv. Adskillelsen mellem forældre og børn ved samværslokalets dør skal dog heller ikke forstås som entydig, men som en tilblivelse, der forandrer sig i praksis. Som de tidligere kapitler har vist bliver plejeforældre, forældre og børn til sammen på mange måder i hverdagen (som hjælpere, problembærere, ofre osv.), også igennem hinandens fravær. Chili siger farvel til sine forældre ved døren, vinker fra bilen og savner dem måske indtil næste gang. Derved bliver forældrene også fortsat til på forskellige måder i deres fravær, der virker med i Chilis hverdag i familieplejehjemmet, indtil hun ser dem igen i samvær.

10.3. Populære praksisser: “Det skal være så naturligt som muligt”

Jeg vil i det næste videreføre undersøgelsen af hvordan kontinuitet og slægtskab bliver til i samvær, men denne gang træde ind i analysemodellens første region og udfolde eksempler på populære praksisser i samvær. De populære praksisser er kendetegnet ved en opretholdelse af det biologiske slægtskab som entydigt og forskelligt fra andre relationer mellem børn og voksne. I populære samværspraksisser

bestræber samværskonsulenterne sig på at støtte relationen mellem forældre og børn på en måde, så den bliver så *naturlig* som muligt, forstået som en relation, der forløber af sig selv med mindst mulig (synlig) indblanding fra samværskonsulenten som støtte eller overvåger.

Samværskonsulenterne udtrykker gennemgående i interviewene på hver deres måde, at en af deres centrale udfordringer i samværet er at sørge for, at forælder og barn kan være sammen på en måde, så barnet ikke oplever samme overlast, som barnet gjorde før det blev anbragt. Det betyder, at samværskonsulenterne ofte er særdeles aktive i forhold til, at hjælpe forælderen til at være sammen med sit barn på måder, der adskiller sig fra den måde forælderen var forælder på før anbringelsen og som måske var medvirkende til, at barnet blev fjernet. Når jeg spørger samværskonsulenterne i interviewene om formålet med samvær, udtrykker de nogenlunde enstemmigt, at de både skal hjælpe børn og forældre med at opretholde en kontinuerlig relation med hinanden og samtidig sikre sig, at barnet har det godt. En samværskonsulent beskriver sin opgave som følger: *“min fornemmeste opgave i samvær er at få forælder og barn til at gå i takt, så der ikke er nogen, der lider overlast”*.

Formålet med at få barn og forælder til ‘at gå i takt’ skal både gøre samværet til en god oplevelse for forældre og børn, og samtidig er det en måde, hvorpå samværskonsulenten kan sikre, at forældre og børn er optagede af hinanden, uden at samværskonsulenten selv bliver for synlig.

Samværskonsulenterne beskriver, at de afholder sig fra at forstyrre relationen mellem barn og forælder mere end højst nødvendigt ved at bestemme for meget eller tage for meget initiativ. Idealet synes at være, at forælderen, så vidt det kan lade sig gøre, selv viser aktivt initiativ i forhold til barnet. Som en samværskonsulent sagde om sin rolle i samværssituationen: *“Det skal være så naturligt som muligt, så ofte prøver jeg at blive ét med væggen”*. I det ligger der en opfattelse af det biologiske slægtskab mellem forældre og børn som noget, der bør forløbe naturligt, i forståelsen uberørt af indflydelse ‘udefra’ (herunder fra den ikke-beslægtede samværskonsulent). En samværskonsulent, der i flere år havde været fast støtte i et samvær mellem en far og en datter, oplevede det eksempelvis som et tegn på succes, at faren på et tidspunkt forklarede en vikar i samværet, at den faste samværskonsulent plejede at sidde i sofaen og læse i en avis. Samværskonsulenten oplevede dette som en indirekte ros, fordi hun reelt var nødt til at være ret aktiv i samværene for at sikre sig, at faren var opmærksom på sin datter. Farens udtalelse viste hende, at hun klarede opgaven godt, fordi det lykkedes hende at organisere samværet og være usynlig på én gang.

Selvom samværskonsulenterne ofte siger, at alle forældre elsker deres børn, kan idealet om den kærlige forælder ligge langt fra praksis i samvær. Det betyder, at samværskonsulenten nogle gange er på arbejde i forhold til at synliggøre forælder-barn-relationen som kærlig og samtidig selv ‘blive et med væggen’. Jeg har valgt betegnelsen ‘slægtskab som et fælles taktslag’ for populære praksisser i

samvær, fordi de gør lighed og fælles aktiviteter mellem forældre og børn som noget, der forekommer naturligt, af sig selv. Slægtskab som et fælles takslag er ligeledes resultatet af dis/kontinuerlige praksisser, der synliggør det biologiske slægtskab som selvfølgelig og naturligt kontinuerligt ved at adskille denne relation fra samværskonsulentens tilstedeværelse og aktive indsats, som usynliggøres.

I de følgende afsnit udfoldes eksempler på praksisser i samvær, der er populære, fordi det lykkes at skabe et positivt og aktivt møde mellem barn og forælder, uden at samværskonsulenten bliver alt for synlig. Først vil jeg give en kort beskrivelse af de såkaldte 'forsamtaler', som bruges i familieplejeorganisationer, og herefter har jeg udvalgt eksempler fra to observationer i samvær, der foregår hhv. i samværslokalet og på en stor, udendørs legeplads.

10.3.1. Forsamtaler som en dis/kontinuerlig praksis

Samværskonsulenterne har forskellige muligheder til rådighed i forhold til at strukturere samværsituationen mellem forælder og barn, så mødet bliver positivt og givende for begge. En af disse muligheder er 'forsamtaler', der er et konkret værktøj, som samværskonsulenten kan bruge, hvis det vurderes nødvendigt og bevilges af sagsbehandleren⁹⁵. Forsamtaler varer typisk 15 minutter og finder sted mellem en forælder og en samværskonsulent lige før et samvær i selve samværslokalet eller i et lokale ved siden af. Formålet med en forsamtale er, at samværskonsulenten kan nå at forberede forælderen på mødet med barnet, bl.a. ved at de sammen taler om forskellige emner, som kan hjælpe forælderen med at blive en bedre forælder i forhold til sit barn, eller ved at give forælderen tid til at udtrykke mulige frustrationer, som forælderen kan have i forbindelse med sin generelle livssituation⁹⁶ således at disse frustrationer ikke skal fylde i selve samværet. Samværskonsulenterne betegner nogle gange i interviewene forsamtaler som en "*afgiftning*" af forældrene. Betegnelsen afgiftning var ikke populær hos alle samværskonsulenter, fordi ordet har en nedsættende klang i forhold til forældrene, men ikke desto mindre blev betegnelsen brugt af samværskonsulenter til at opsummere, hvordan forælderen i forsamtalen får mulighed for at komme ud med sine umiddelbare problemer eller bekymringer over for samværskonsulenten. Samværskonsulenterne beskriver, at forældre, der afgifter, er forældre, der har behov for at tale om problemer med kommunen, penge, andre relationer eller generelt har brug for at tale om deres livssituation med en anden, lyttende voksen. Forældrene kan komme til samvær og tale om deres vrede mod systemet, deres misbrug, deres partnere, vold eller deres

⁹⁵ Familieplejeorganisationen Børn & Familier, der har taget initiativ til denne afhandling, har udviklet en metode til forældresamtaler, med henblik på at styrke og standardisere tilgangen til brugen af forældresamtaler både før og efter et samvær. Forældresamtalemetoden kan bl.a. findes på Familieplejeorganisationen Cesa' hjemmeside på: [www.cesa.dk/upload_dir/pics/frontpage/Styrket-samvaer-for-boern-og-foraeldre-foraeldresamtaler-som-metode-\(3\).pdf](http://www.cesa.dk/upload_dir/pics/frontpage/Styrket-samvaer-for-boern-og-foraeldre-foraeldresamtaler-som-metode-(3).pdf).

⁹⁶ Forældresamtalen kan også finde sted lige efter samværet med det formål, at forældre kan få mulighed for at tale med samværskonsulenten om det netop overståede samvær og vende eventuelle spørgsmål i tilknytning hertil.

psykiske sygdom. En samværskonsulent fortæller, at hun ofte er udmattet efter samvær, fordi hun i forsamptalen stiller sig til rådighed og lytter: *“hvis de er fyldt op af, at de ikke har haft nogen penge de sidste par måneder og at verden er dum”*. Forsamtalen kan også bruges til at instruere en forælder i at undlade at gøre eller sige bestemte ting i samværet for ikke at forskrække barnet. En samværskonsulent fortalte eksempelvis, at en mor kom til et samvær med friske sår op og ned ad begge bare arme, fordi hun havde skåret i sig selv. Samværskonsulenten lånte moren sit tørklæde, så moren kunne dække sig til under samværet, og opfordrede moren til at sige, at sårene var kommet, fordi moren var blevet revet af sin kat. Forsamtalen udgør dermed en dis/kontinuerlig praksis, der konstituerer det biologiske slægtskab mellem børn og forældre som noget naturligt og kontinuerligt fortløbende, igennem en samtidig afgiftning af forældrene og en udelukkelse af forælderens frustrationer eller mærker/ar fra samme, fra samværet.

Jeg vil i det næste give to eksempler på samvær, hvor de dis/kontinuerlige praksisser foregår mere implicit end i forsamptalerne oven for, men ikke desto mindre er virksomme måder at skabe kontinuitet og slægtskab mellem børn og forældre på. Eksemplerne er taget fra to observationer i samvær, og de kan betegnes som populære praksisser, fordi de er med til at gøre det biologiske slægtskab som et fælles taktslag, der bliver noget særligt, fordi det står i modsætning til andre relationer.

10.3.2. Gentagelser som beroligende, dis/kontinuerlige praksisser

Mange samværskonsulenter lægger vægt på at bruge gentagelser i selve samværet, fordi gentagelser, ifølge samværskonsulenterne understøtter kontinuitet og gør samværet forudsigeligt. Dette giver en større ro hos barnet og forælderen, så de nemmere kan fokusere på hinanden. Brugen af gentagelser er, som vi skal se, også en dis/kontinuerlig praksis, som fungerer ved, at samværskonsulenten opretholder nogle udvalgte rutiner i samværet på bekostning af andre.

Den følgende observation foregår i et støttet samvær mellem far Troels og hans søn Rasmus på syv år, som finder sted hver 14. dag i tre timer i et samværslokale. I dette samvær deltager far Troels, Rasmus, plejemor Hanne, samværskonsulent Anette og jeg. Rasmus har været anbragt i sin nuværende plejefamilie siden han var lille, fordi begge hans forældre i perioder har været stofmisbrugere i svær grad. Plejemor er for tiden med hver gang, fordi Sune, ifølge samværskonsulenten, føler sig utryg uden hende. I samværet bruger Anette samværslokalet aktivt som en måde at skabe forudsigelighed på i samværene. Anette fortæller om, hvordan hun sørger for at strukturere samværet mellem Rasmus og hans far på samme måde hver gang. Dette begrundes hun med, at Rasmus, med sin diagnosticerede autisme, trives bedst med forudsigelighed, og med, at hans far også er *“nemmere at være sammen med”*, hvis der sker det samme hver gang. Anette fortæller, at Troels ændrer opførsel, så snart der er vikar på i

samværet, fx i forbindelse med, at hun er på ferie. Ifølge Anette kan faren, når hun er fraværende, finde på at komme stofpåvirket til samværet og i det hele taget gøre ting, som ikke passer ind i et samvær med en syvårig dreng. Anette ser dette som en konsekvens af, at hun som den vante og fortrolige samværskonsulent ikke er til stede, og at vikaren ikke tilrettelægger samværet på samme måde. Anette siger, at ændringer i de fortrolige praksisser betyder, at hele samværet forandrer sig, og at vikaren er meget mere 'på arbejde' i forhold til at være synlig og sætte grænser, end Anette behøver at være, fordi Troels er vant til hendes måde at gøre det på.

En af de gentagelser, som Anette lægger vægt på i samværet, er, at deltagerne bliver placeret på de samme siddepladser ved spisebordet hver gang. Anette beskriver fordelingen af siddepladser som følger: "Rasmus sidder helt inde ved væggen, så han ikke skal forholde sig til mennesker på begge sider. Rasmus' far sidder ved siden af Rasmus. Over for Rasmus sidder jeg [samværskonsulenten], og over for far sidder plejemor Hanne, og ved siden af far sidder du [forskeren]". På den måde, forklarer Anette, sidder Rasmus og far tæt på hinanden og kan have meget kontakt, mens samværskonsulenten, som sidder over for, har direkte udsyn til begge og kan holde øje med, om Rasmus har det godt. Plejemor kan også iagttage samspillet, men dog fra en afstand til Rasmus, sådan at Rasmus ikke tager for meget kontakt til hende, hvilket kan betyde, at far bliver jaloux, eller Rasmus kan blive forvirret i forhold til, hvem han skal forholde sig til under samværet. Gentagelserne af faste pladser ved bordet er en dis/kontinuerlig praksis, der skaber ro ved på den ene side at udpege handlemuligheder i form af faste siddepladser og ved at udelukke af andre handlemuligheder, idet ingen af deltagerne behøver at tænke over, hvor de skal sidde.

Observation fra samvær med Rasmus: *Rasmus' far Troels ankommer til samværslokalet og hilser på os alle (samværskonsulent, plejemor og jeg). Kort efter kommer Rasmus, der selv er gået direkte hjem fra skole. Troels og Rasmus siger hej, krammer hinanden og går hen til bordet, hvor der er placeret en bakke med kaffe og te. Troels går hjemmefra hen til den siddeplads ved bordet, som samværskonsulenten tidligere over for mig beskrev som "Troels' plads". Bordets størrelse og placering tæt på bagvæggen, stolenes placering i forhold til hinanden osv. er velkendte: Troels venter stående bag sin stol, indtil Rasmus har krammet sig bag ham hen til sin stol og har sat sig ned.*

Da vi alle har sat os bliver det virksomme i fordelingen af siddepladser tydeligt: Rasmus far har mere adgang til en kropslig tæthed med sin søn, som han sidder ved siden af, men mindre mulighed for at iagttage Rasmus ansigt, der vender ind mod bordet. Hvis de skal se direkte på hinanden, er de nødt til at dreje hovedet til siden. Samværskonsulenten derimod, sidder på kropslig afstand af både Rasmus og faren, fordi bordet står imellem dem, og har netop derfor gode muligheder for at iagttage dem begge. Det samme gælder for plejemor, der dog sidder længere ude på siden og dermed også længere ude af

Rasmus' synsfelt. Pladsernes fordeling muliggør forskellige aktiviteter mellem de forskellige deltagere: Rasmus og Troels sidder tæt, rører ved hinanden og deres blikke hviler på de samme ting på bordet, først et klassebillede og dernæst en ønskeseddel, som de skriver sammen, mens samværskonsulent og plejemor har et overblik og kan iagttage processen på afstand.

Brugen af gentagelser er en virksom, dis/kontinuerlig praksis, der giver ro og overskud til, at Troels og Rasmus kan gøre noget sammen, fordi gentagelserne leder opmærksomheden væk fra spørgsmål om, hvem de er for hinanden, hvad de skal bruge hinanden til, hvad de vil lave i samværet, hvor de vil sidde osv. Det biologiske slægtskab bliver noget selvfølgeligt, hvor valgmulighederne indsnævres til spørgsmålet om, hvad de vil tale om, mens de sidder ved siden af hinanden ved bordet. Dermed er brugen af gentagelser ligesom forsamtalerne også en dis/kontinuerlig praksis, der muliggør slægtskab som et fælles taktslag ved at minimere mængden af valgmuligheder på en måde, så forælder og barn bruger tiden på hinanden, mens samværskonsulenten kan forholde sig usynlig i baggrunden.

Det fælles taktslag er en populær praksis, der kan være med til at producere konstruktive møder mellem forælder og barn, men samtidig indeholder denne praksis også en dominans i sin særlige dis/kontinuerlige sedimentering af det biologiske slægtskab som præget af lighed. Dette vil jeg uddybe i næste afsnit som en afslutning på analysen af populære praksisser i samvær. Det følgende eksempel er taget fra samme samvær med Rasmus som eksemplet ovenfor, bare i slutningen af det tre timer lange samvær.

10.3.3. Det fælles taktslag som dominans

De populære praksisser i samværet ovenfor muliggør, at samværskonsulenten i højere grad kan styre slagets gang uden samtidig at blive for synlig, hvilket er i tråd med de bestræbelser, som samværskonsulenterne beskrev i starten af kapitlet, nemlig at blive "*ét med væggen*", så samværet forløber så naturligt som muligt. Disse praksisser agentialiserer en skæring mellem forælder og barn på den ene side og samværskonsulenten på den anden. Samværskonsulenten beskytter det biologiske slægtskab og giver forælder og barn ro til at være sammen og samtidig opretholder samværskonsulenten også en afstand mellem sig og forælderen som to forskellige voksne med forskellige positioner i samværet. En forskellighed, der begrundes i forælderen naturlige slægtskab til barnet som står i modsætning til samværskonsulentens professionelle tilgang. Denne forskellighed legitimerer også samværskonsulentens styring af situationen. Samværskonsulentens styring giver på den ene side forælder og barn ro og overskud til at være sammen med hinanden, og på den anden side bliver det svært for far Troels at indtage en styrende position i situationen, især hvis og når samværskonsulenten efterstræber usynlighed i sine praksisser. Det iagttagende og vurderende blik forbeholdes samværskonsulenten, (sammen med

den tilstedeværende plejeforælder og forsker). Denne tilblivelse af de voksne som forskellige i samværet bliver særligt synlig, da vi senere i samværet tager ud på den nærliggende legeplads. Her beskrevet igennem følgende observation:

Observation fra samvær med Rasmus: *Far Troels, Rasmus, samværskonsulent Anette, plejemor Hanne og jeg går ud på en stor legeplads, der ligger tæt på samværslokalet. Så snart vi træder ind på legepladsens område, sætter Rasmus i løb hen imod et reb, der hænger fra en træbjælke, svinger sig i det som en lian, springer af og løber videre. Troels sætter også i løb efter Rasmus hen imod rebet, og så snart Rasmus slipper det, griber Troels rebet og svinger sig fremad. Svunget lykkes dog ikke så godt som for Rasmus, da faren er høj og ranglet og derfor ikke kommer særligt højt op over jorden. Troels tøver dog ikke, men forfølger Rasmus videre hen imod en labyrinth længere fremme. Samværskonsulent, plejemor og jeg følger optrinet i tavsbed. Det er fra, hvor vi går, muligt både at have et øje på Rasmus og på faren trods afstanden imellem dem. Vi fortsætter det samme rolige tempo efter de to, dog går vi ikke så langsomt, at vi risikerer at tabe dem af syne. Vi har alle tre hænderne i lommerne, pæne lange vinterfrakker og små støvler på, der viser, at vi ikke har til hensigt at svinge i reb eller løbe rundt på en udendørs legeplads i dag. Det rolige tempo gør det muligt for os at tale sammen, og vi udveksler bemærkninger om vejret. Samtidig har vi også et overblik over legepladsen foran os og de mennesker, der leger på den. Samværskonsulenten og plejemor får samtidig øje på, at far Troels og Rasmus er på vej i retning af en større vandpyt, der ligger mellem dem og et klatrestativ, som de er på vej hen imod. De råber begge samtidig: ”pas på vandpytten!”. Troels og Rasmus når lige akkurat at løbe udenom, hvorefter de forsvinder op i klatrestativet og ind bag nogle labyrintagtige vægge – som er bygget rundt om klatrestativet. Da de forsvinder, løsnes vores blikke fra det fælles fokus (Rasmus og Troels), og vi bevæger vores hoveder mere frit og ser os omkring og på hinanden.*

Samværskonsulent, plejemor og jeg sætter os på en bæk, der står et sted, hvorfra vi kan holde øje med labyrinten og har et godt overblik over legepladsen. Far Troels kommer på et tidspunkt ud og gemmer sig for Rasmus bag ved bænken og vores rygge, vi smiler til hinanden over, at den store mand kryber sammen bag den relativt lille bæk. Samtalen stopper, og vi bliver tavse, så snart Troels kommer inden for hørevidde. Plejemor var ved at fortælle om samarbejdet med far Troels, som hun synes, kan være problematisk nogle gange. Troels trækker vejret tungt og puster bag bænken og fortsætter med at sidde på hug uden at sige noget til os, som om han er helt opslugt af legen. Noget tid efter kommer Rasmus også ud af labyrinten og får øje på sin far, der i samme øjeblik rejser sig, og de jagter hinanden tilbage i klatrestativet igen. Hele tiden er vi på bænken opmærksomme på labyrinten, som vi lytter hen imod samtidig med vores lavmælte snak. På et tidspunkt kommer far Troels og Rasmus ud og er trætte. Begge går hen til bænken og siger, at de gerne vil tilbage, og vi rejser os og går hjemad. Troels og Rasmus følges ad foran, og vi andre går bagved ved siden af hinanden. Da vi kommer til en stejl bakke, løber Troels afsted og råber til Rasmus, at han skal fange ham. Rasmus løber efter. Plejemor udbryder: ‘Se, hvor de ligner hinanden, når de løber!’. Da vi er tilbage ved samværslokalet, er samværet forbi, og far Troels krammer Rasmus til farvel og giver hånd til os andre, hvorefter han går ud ad døren mod toget hjem.

I eksemplerne ovenfor bliver slægtskab til som indbyrdes ligheder mellem far og søn, der er selvfølgelige, og som samværet og samværskonsulenten synliggør tilstedeværelsen af ved at bruge gentagelser og ved at trække sig i baggrunden og give far og søn tid og plads til at være sammen. Derved gøres en agential skæring imellem det biologiske slægtskab som en naturligt forekommende lighedsbaseret relation i en modsætning til samværskonsulentens intentionelle planlægning af samværet (og plejemors motiverede slægtskab). Opretholdelsen af det biologiske slægtskab som noget særligt og forskelligt fra andre relationer sker eksempelvis når far og søn løber sammen foran de andre voksne og plejemor konstaterer, at de 'bevæger sig ens'. Samværskonsulent, plejemor og jeg gør også det samme. Vi går på række hen imod bænken, vi sidder stille på bænken og taler osv. Disse ensheder falder ikke i øjnene, ligesom tydelige forskelle mellem Troels og Rasmus heller ikke gør det (fx deres forskellige højde, hårfarve osv.).

I den selvfølgelighed, hvormed det biologiske slægtskab bliver til som en naturligt forekommende lighed i modsætning til samværskonsulenten professionalisme, ligger der en subtil dominans, som gør nogle, mulige praksisser unaturlige, besværlige eller forkerte, såsom hvis forælderen iagttager sit barn fra en plads på bænken sammen med samværskonsulenten, eller hvis barnet i pleje iagttager sin forælder på afstand, leger for sig selv osv. Slægtskab som et fælles taktslag gør det sværere for forælder og barn at være sammen og gøre noget forskelligt i samvær. Desuden skal det nævnes, at plejemor nok har det privilegium, at hun får lov at sidde sammen med samværskonsulenten (og forskeren) og kunne tale om tilrettelæggelsen af processen osv. med os. Men hun har i princippet heller ikke nogen indflydelse på samværskonsulentens tilrettelæggelse af og sagsbehandlerens beslutninger om samværsforløbet. Derudover har plejemor Hanne ikke det privilegium, som Troels har, at hun kan anerkendes som nogen, der har en særlig relation til Rasmus, selvom hun har taget sig af ham fra han var helt lille, og selvom han har brug for hendes tilstedeværelse i samværet for at turde være der. Plejemor kan forsøge at påvirke samværskonsulenten, hvis hun vil, ved at fortælle om sin opfattelse af situationen, men hun har ingen reel indflydelse på beslutninger angående samværet.

10.3.4. Effekter af slægtskab som et fælles taktslag

Eksemplerne oven for viser, hvordan et kontinuerligt samværsforløb handler om meget mere end, hvorvidt børn og voksne kommer kontinuerligt til samvær eller ej. Kontinuitet i samvær bliver til igennem dis/kontinuerlige praksisser, der samtidig gør det biologiske slægtskab på særlige måder. Slægtskab som et fælles taktslag kan styrke en kontinuerlig relation mellem forældre og børn, fordi dette slægtskab bygger på hyggelige møder, hvor børn og forældre gør noget rart sammen, som giver dem gode oplevelser med hinanden, og fordi relationen gives en særlig status (i modsætning til både

samværskonsulent og plejemor). Samtidig bliver denne kontinuitet til igennem dis/kontinuerlige praksisser, hvor forælderen (og de andre voksne) afskæres fra bestemte handlinger, såsom forælders mulighed for at indtage iagttagende eller autoritative positioner sammen med de andre voksne.

Hvis samværsforløbet gennemgående bliver til som et fælles takslag kan effekten være, at de dis/kontinuerlige praksisser på sigt eroderer en kontinuerlig relation mellem forældre og børn. De forældre i undersøgelsen, der har samvær i et samværslokale, siger, at de er tilfredse med deres samvær, selvom de også glæder sig til, at de kan være forældre for deres børn uden indblanding fra samværskonsulenter og myndigheder. Flere af disse forældre siger også, at de glæder sig til, at deres børn bliver gamle nok til selv at bestemme, hvordan og hvor tit de vil se dem. Disse forældre var sikre på, at hvis børnene kunne vælge selv, så ville børnene vælge at være sammen med dem, også uden for samværslokalet. Det at få børnene hjem til sig i samvær ville, uanset hvad, gøre det lettere for forældrene at udligne forskellen til andre voksne og dermed måske også indtage mere autoritet i samværet.

Effekten af et samværsforløb, hvor slægtskab praktiseres som et fælles takslag, kan være, at barnet, når det bliver ældre, nok har haft et kontinuerligt samvær med sine forældre, men alligevel ikke kender sine forældre særligt godt som mennesker med en historie, holdning, valg, smag og problemer. Og det kan være smertefuldt for forældrene at opleve, hvis barnet efter mange års anbringelse i en plejefamilie med samvær ikke rigtigt kender dem og deres liv og har svært ved at se forældrene på andre måder end som anderledes og endnu ikke rigtige forældre. Det samme gælder omvendt; at forældrene ikke kender nok til eller har forståelse for barnets liv i plejefamilien og alt det, barnet laver og lærer der, trods et kontinuerligt samvær gennem årene. De dis/kontinuerlige samværspraksisser kan betyde, at den kontinuitet, som samværsforanstaltningen har et mål om at opretholde, i stedet eroderes igennem tid, hvis og når agentiale skæringer, der gør forskel mellem forælder og samværskonsulent/andre voksne opretholdes.

10.4. Differentielle/oppositionelle praksisser: “Konflikt er en dark horse”

De ovenstående eksempler fra samværet mellem Rasmus og hans far fremstår umiddelbart som sympatiske praksisser, hvor alle gør med, og hvor alle er tilfredse. Men dette kræver blandt andet, at forælderen accepterer den måde at være sammen med sit barn på. Og det er ikke alle forældre, der er villige til at ‘gå i takt’ med deres barn på samme måde som far Troels i starten af kapitlet, ligesom det ikke er alle forældre, der, selvom de gerne vil deltage i samvær, kan få lov af samværskonsulenten, eksempelvis fordi de er påvirkede af stoffer eller alkohol, syge eller lignende. Nogle forældre kan være

uenige i tilrettelæggelsen af samværet, eller de kan være vrede over, at samværskonsulenten blander sig i deres relation til barnet osv. Ligeledes kan samværskonsulenten beslutte, at det ikke er forsvarligt at lade forælder og barn være sammen i nogle samvær. Når dette sker, kan samværskonsulenten ikke længere tilstræbe usynlighed, men må i stedet træde frem og forhandle eller sætte eksplicitte grænser i forhold til forælderen. Dette fører os over i et nyt skridt i den amoderne historie og ind i analysen af differentielle/oppositionelle praksisser. De differentielle/oppositionelle praksisser i dette kapitel er kendetegnet ved, at forælder, samværskonsulent eller barn ikke bryder sig om situationen, som den er, og måske endda afbryder samværet. De konflikter, som jeg har hørt om i forbindelse med denne undersøgelse, er kun i enkelte tilfælde ført an af et barn. I reglen er det forælderen eller samværskonsulenten, der på vegne af barnet eller sig selv siger fra i samvær eller tager initiativ til at afbryde samværet. Af samme grund vil de differentielle/oppositionelle praksisser tage udgangspunkt i situationer, hvor forælder eller samværskonsulent på forskellig måde er i opposition mod hinanden.

Hvis forældre eller samværskonsulent er uenige i måden, samværet forløber på, kan det meget nemt føre til, at samværskonsulenten opruster med de forskellige værktøjer, som er til rådighed til dette formål: forsamtaler, overvågning af samvær osv., og forælderen modstand forstærker dermed ikke kun forælderen synlighed, men også den kontrol, som forælderen er i opposition mod og ønsker at ændre. Jeg har ikke selv deltaget i samvær, hvor der var konflikt eller mulighed for konflikt. Det fik jeg ikke lov til, hverken af familieplejeorganisationen eller forælderen. Jeg har derfor kun hørt om konflikter i interviewene med forældre, samværskonsulenter og børn i pleje. Ifølge disse beskrivelser kunne forældres opposition i forhold til samværskonsulenten, samværsforløbet eller lignende både komme til udtryk som direkte vrede i samværet, i form af en skriftlig klage eller alt muligt derimellem. En dreng i pleje fortalte i interviewet, at hans mor var blevet så vred over, at hun ikke måtte få sin nye kæreste med ind til samværet, at hun brugte hele samværet på at stå og skælde ud uden for døren til samværslokalet, mens han sad indenfor med samværskonsulenten og ventede på hende⁹⁷. Regulære konflikter, hvor forælder og barn kommer op at skændes, eller hvor forælder og samværskonsulent er eksplicit uenige i samværet, beskriver samværskonsulenterne som ”sjældne” og en alvorlig situation, som de så vidt muligt forsøger at undgå, blandt andet gennem gentagelser, forsamtaler osv. som beskrevet ovenfor. Alligevel er de åbne konflikter noget, som samværskonsulenterne taler om, fordi samværet i disse situationer ændrer karakter: Opposition mellem forælder og barn eller forælder og samværskonsulent synliggør forælderen og samværskonsulent som forskellige på en anden måde end i eksemplerne oven for.

⁹⁷ Deltagelse i samvær skal godkendes af sagsbehandleren på forhånd. Dette gælder, uanset hvem der ønsker at deltage. Denne mor ville gerne præsentere sin søn for sin nye kæreste, men da hun ikke havde aftalt det med sagsbehandleren på forhånd, kunne samværskonsulenterne ikke lukke kæresten ind i samværslokalet.

Når samværskonsulenten oplever, at forælderen gør opposition, kan det være svært for samværskonsulenten at manøvrere i situationen og gennemskue, hvad der er det bedste at gøre. Hvis en samværskonsulent vælger at afbryde samværet før tid, kan samværskonsulenten risikere, at en konflikt eskalere, og at samværskonsulenten kan have svært ved at beskytte barnet eller tage barnet væk fra samværet. En samværskonsulent beskriver konfliktsituationer i samvær som en *“dark horse”*, fordi samværskonsulenten ikke kan vide, om en mulig afbrydelse af samværet vil eskalere eller stoppe konflikten. Af samme grund har de fleste familieplejeforeninger udviklet nogle måder, hvorpå de kan opruste kontrollen i en konfliktsituation. Flere samværskonsulenter taler om at de har mulighed for, at bruge en af deres kolleger som ‘bagvagt’, hvis de har et samvær, der er præget af konflikt. Det vil sige, at kollegaen befinder sig uden for lokalet, holder et vågent øje og øre på situationen og er klar til at rykke ind eller tilkalde hjælp, hvis det bliver nødvendigt.

10.4.1. Afbrydelser, der gør kontinuitet

I samvær, hvor forælderen er misbruger eller psykisk syg, kan familieplejeorganisationen vælge enten at sende samværskonsulenten hjem til forælderen før samværet eller bede forælderen komme hen i familieplejeorganisationen før samværet, så samværskonsulenten har mulighed for at observere forælderen tilstand, inden forælderen møder sine børn. De fleste samværskonsulenter har oplevet at måtte afvise forældre, der enten var fulde, skæve eller psykisk syge i en grad, så samværskonsulenten ikke vurderede, at barnet ville have glæde af samværet, ligesom flere af børnene i pleje i denne undersøgelse har oplevet, at deres samvær blev aflyst i sidste øjeblik, enten fordi samværskonsulenten vurderede, at forælderen ikke kunne deltage, eller fordi forælderen ikke dukkede op. Men i nogle tilfælde er det ikke indlysende for samværskonsulenten, hvad der er bedst at gøre. Ikke kun fordi situationen er i risiko for at eskalere ud af kontrol, men også, fordi børnene kan udtrykke modstand mod en afbrydelse af samværet, fordi de ønsker at være sammen med deres forælder.

Samværskonsulenten kan dermed stå alene i samværet med sin vurdering af, at forælderen nu går for vidt. I det følgende vil jeg give et eksempel på en konflikt i samvær, som er hentet fra et interview med samværskonsulent Rikke, hvor hun fortæller om, hvad der for hende er et vellykket samværsforløb:

Rikke: *“Samvær kan være hårdt, og jeg kan stadigvæk blive ramt. Men jeg synes også, det er fedt at se, at man kan gøre en forskel. For eksempel at kunne følge med i de her pigers sag og se, hvordan det kan blive godt, at det kan udvikle sig. Og jeg er med til, at de piger i hvert fald får nogle positive oplevelser med deres mor. Det lidt de ser hende, altså. Jeg forsøger at gøre mit til, at det bliver så rart som muligt for dem. Selvom det altid vil være et savn, det vil altid være svært for dem ikke at kunne leve med hende mere. Du kan jo ikke se på hende, at der er noget galt... Men hun kunne simpelthen svinge fra uge til uge, og de ting, der kom ud af hendes mund – hvor jeg tænkte, nej det! Altså, hun kunne stå*

og sige alle mulige grimme ting til pigerne og true mig og true mine kolleger. Og de der to piger, de stod bare med store øjne og kiggede. Og så tage hånd om dem og sige: 'nu skal vi køre'. Jamen, hvad med min mor', 'hende er der nogle andre, der tager sig af, nu skal vi køre'. Og så køre med de der to grædende børn på bagsædet. Ej, det gjorde ondt at aflevere dem til deres plejeforældre.

I: *Kan du fortælle hvad, hvad skal der til, for at du afbryder et samvær? Fordi, det er jo rimeligt indgribende.*

Rikke: *Altså, hvis jeg har afbrudt det, så har det været, hvis hun har været omtåget, meget snøvlede og flakkende i sit blik og sidder og river ting op af de der mange poser, hun har med. Og den ene gang, der tabte hun en hel masse piller ud på sofaen og snakkede i tåger, og de to piger sidder bare og kigger. Så det er ét eksempel, der synes jeg, at det skal stoppes. Og så var det så, at vi lavede den aftale, at jeg henter pigerne hos plejeforældrene, for det er rigtig godt at få en snak med dem inden samværet. Og så kommer pigernes mor og drikker en kop kaffe med min kollega, så min kollega kan se, om moren er klar til samvær. Det er en hårfin balance. Hvis hun har 30 plastikposer med, er det som regel det første tegn, og så når hun begynder at snakke... Altså, pigerne bliver stadigvæk skuffede og kedede af det, hvis samværet bliver aflyst, men de ved også godt, at de har en psykisk syg mor. Og der har også været gange, hvor vi så er kommet, og hvor hun har været lige på kanten. Og pigerne kan jo se det med det samme. Men når vi træder ind i lokalet, så kan jeg mærke på dem, om de synes, mor er ok. Og så har vi alligevel fået det gennemført. Og så har vi efterfølgende kort snakket om, at hun ikke var helt ok."*

Rikke beskriver et samværsforløb med en svær start, hvor hun har måttet afbryde samværet nogle gange ud fra en vurdering af, at morens kritik af børnene og den manglende kontakt mellem mor og børn var for meget for dem. En afbrydelse, som mødte modstand ikke kun fra moren, men også fra børnene, som ville blive i samværet. Ikke desto mindre gennemførte Rikke afbrydelsen, men ændrede også praksis i organiseringen af samværene, så hun nemmere kunne forhindre, at samværet overhovedet begyndte, hvis moren havde det dårligt. Rikke forklarer, at hun afbryder samværet, når moren gør ting og snakker på måder, hvor Rikke ikke oplever, at hun kan komme i kontakt med hende. Rikkes afbrydelse legitimeres ikke kun igennem praksisser, der gør en forskel mellem hende selv og moren, men også igennem agentiale skæringer, der gør, at moren bliver til som enten en syg eller en rask mor. Forælderen bliver i afbrydelsen synlig som en isoleret bærer af problemer, som forælderen fører med ind i samværet, og som kan løses ved at forælderen udelukkes fra samværet med sine børn, hvis det bliver nødvendigt. Samtidig bliver andre intra-agerende komponenter usynlige, såsom samværskonsulentens praksisser, organiseringen af samværet, kemiske-neurologiske processer i morens krop, andre hændelser i morens liv, graden af medicinering osv. Rikke forholder sig i eksemplet oven for ikke til de forhold, hvorigennem moren bliver til som hhv. syg eller rask. Moren bliver til som bærer af sin psykiske sygdom og Rikke har som rask og professionel i samværet ret til at vurdere betydningen

af morens handlinger for børnene.

Eksemplet viser en anderledes samværspraksis end i samværet mellem Troels og Rasmus, fordi slægtskabet mellem børnene og deres mor her ikke bliver til igennem lighedspraksisser, men derimod ved, at Rikke eksplicit fastholder en forskel imellem moren på den ene side, pigerne og sig selv på den anden, også når børnene og moren siger, at de vil blive sammen. Jeg har valgt 'slægtskab som forbehold' som betegnelse for denne praksis, hvor betydningsfulde forskelle (såsom syg og rask) ekspliciteres samtidig med slægtskabet. Det vil sige, at forbeholdene udgør en betydningsfuld del af slægtskabet uden dog at afbryde slægtskabet helt.

I Rikkes beskrivelse er morens sygdom et aspekt, der kan afbryde den kontinuerlige rytme i samværene, men det har også givet børnene mulighed for at tale med Rikke om deres mors sygdom, og om hun er 'ok' eller ej. Afbrydelserne ødelægger et kontinuerligt samværsforløb i traditionel forstand, fordi samværene forløber uregelmæssigt, men dette siger ikke nødvendigvis så meget om kvaliteten af relationen mellem moren og børnene. Man kan i dette tilfælde argumentere for, at relationen mellem mor og børn netop kan fortsætte, fordi samværet kan afbrydes, når det er nødvendigt. Det kan diskuteres, hvilken betydning afbrydelsen har for børnene, netop fordi afbrydelsen ikke er endelig i den forstand, at børnene ikke længere må se deres mor, men baseret på forbehold, der er afhængige af vurderinger af morens evne til kontakt med sine børn. Det kan tænkes, at samværskonsulent Rikkes afbrydelse af samvær her kan være med til at styrke kontinuiteten i relationen mellem mor og børn på længere sigt, fordi børnene dels beskyttes mod situationer, de ikke kan håndtere eller ændre på, dels fortsat har mulighed for at være sammen med deres mor i de perioder, hvor hun har det godt, ud fra et kendskab til, hvad det betyder, når hun har det skidt.

Afsnittet her viser, hvordan dis/kontinuerlige samværspraksisser både ligger til grund for samvær, der afbrydes, og samvær, der fortsættes kontinuerligt, og at hhv. kontinuitet og afbrydelse ikke nødvendigvis siger så meget om kvaliteten af de enkelte relationer: Et kontinuerligt samværsforløb er ikke nogen garanti for en kontinuerlig relation mellem forældre og børn, men kan erodere grundlaget for denne. Tilsvarende kan afbrydelser af samvær være med til at styrke en kontinuitet i relationen mellem børn og deres forældre, som vi så i eksemplet ovenfor. Samværskonsulenter, forældre og børn, der gør differentielle/oppositionelle praksisser, indgår ikke i lighedspraksisser, men slægtskab som forbehold bryder på den anden side heller ikke med det biologiske slægtskab som norm, fordi både slægtskab som et fælles taktslag og slægtskab som forbehold kun er mulige i en forståelse af, at forældrene har en særlig vigtig betydning for deres børn, uanset om de er raske, syge eller alt muligt andet. Derved udgør de differentielle/oppositionelle praksisser endnu en sedimentering af det biologiske slægtskab som a priori forskelligt fra andre, ikke-biologiske relationer.

10.5. Upassende praksisser: “Nej, jeg vil gerne snakke om det her”

Der er i empirien også enkelte eksempler på samvær, hvor samværskonsulenten træder i baggrunden for at give plads til, at forælder og barn kan konfrontere hinanden og lufte deres indbyrdes uenigheder, uden at samværskonsulenten direkte afbryder samværet. Her vælger samværskonsulenten hverken at forsøge at få forælder og barn til at gå i takt eller at løse problemer ved fx at afbryde samværet, men lader i stedet konflikten være mellem barn og forælder, i højere grad end vi har set i de andre eksempler. Denne praksis er ‘upassende’, fordi forælderen får lov at træde ud af sin rolle som isoleret problembærer, ved at der gives plads til, at forælderen kan udtrykke sig kritisk i situationen.

Som nævnt tidligere har jeg ikke haft mulighed for selv at observere i samvær, hvor der var risiko for konflikt, og beskrivelsen nedenfor kommer derfor fra et interview med en samværskonsulent, Henriette. Citatet begynder på et tidspunkt i interviewet, hvor jeg beder Henriette fortælle om sit seneste samvær. Dette spørgsmål fører til, at hun fortæller om samværsforløbet mellem en mor og hendes familieplejebragte dreng, Jesper, på nu 17 år, som hun har haft støttet samvær med, siden Jesper var lille.

Henriette: *“Jeg har lige haft en stor dreng, Jesper, som er 17 år, og det har været meget voldsomt. Han har været oppe at skændes med sin mor, rigtig voldsomt. Hun vil ham det rigtig godt, men... Sidste gang var det ude i morens hjem og der kørte hun op igen, og hun skældte ud. Og han blev i det. Jeg må jo agere, når det sker... Jeg stod ved siden af dem ude i køkkenet og sagde til ham: ‘Ved du hvad, du skal sige til mig, hvis du har brug for at gå nu, for det her, det er rigtig svært, og det er meget voldsomme ting, mor siger til dig lige nu’. Og han stod med tårerne piskende ud af øjnene og sagde: ‘Nej, jeg vil gerne snakke om det her’.*

Jeg stod i det og tænkte: Det kan være, jeg kan styre det, det kan også være, jeg ikke kan styre det. Men jeg valgte så tre gange at lave en intervention, som man kan kalde det... og sige: ‘Du har lov til at gå nu’. Det var 5 min. før tid. Og så sagde jeg: ‘Der er 5 min tilbage, jeg vil spørge jer, om vi skal slutte på den måde, eller om I har lyst til at slutte på en anden måde, hvor det bliver lettere for jer at se hinanden en anden gang?’. Og det var som at trykke på en knap, så holdt de begge mund. Og så gik moren faktisk over og gav ham et knus. [...] Og det har altså været et meget, meget spændende forløb med dem siden hen. Det har næsten været en form for gennembrud. Han er blevet så modig, at han har fået den der ro til at se hende i øjnene, og hun anerkender det utroligt meget. Fordi hun også kan se, at han er stærk og en sej dreng, som har noget at have sine meninger i. Så på den måde mødes de meget mere værdigt og ordentligt. Og nogle af de ting, som de har gået med, det tør han sige nu. Det er det, jeg tænker på, at det er nogle fantastiske gennembrud, der kan komme nogle gange, ved at man hjælper børn igennem”.

I Henriettes beskrivelse af det pågældende samvær formulerer hun over for Jesper, at han kan gå, hvis han vil, og hun giver ham sin vurdering af, hvad der sker: *“det er voldsomme ting”*. Samtidig overvejer hun

hele tiden, hvorvidt samværet er sikkert, og hun fortæller, at hun ikke ved, om hun vil kunne styre forløbet (the dark horse) eller ej, men hun vælger at lade konflikten køre videre. Det, at samværskonsulenten giver plads til konflikten, i stedet for at indgå i praksisser af beskyttelse eller lighed, muliggør et andet og langt mere uforudsigeligt møde mellem mor og søn. Jeg har valgt at kalde denne praksis for 'slægtskab som uforudsigelighed'. I slægtskab som uforudsigelighed, bliver slægtskabet ikke til igennem skæringer, der gør slægtskabet til noget a priori, særligt eller uerstatteligt. Slægtskabet bliver her til igennem intra-aktioner mellem mor og søn, der omfatter mange slags følelser og udtryk. Forskellen mellem de differentielle/oppositionelle praksisser, som jeg har beskrevet oven for og denne upassende praksis er, at moren ikke isoleres som problembærer, i modsætning til samværskonsulent og barn. Tilsvarende bliver sønnen ikke til som et hjælpeløst, muligt offer for sin mor. Der gives i stedet plads til, at de begge håndterer deres følelser med hinanden.

Dermed indeholder slægtskab som uforudsigelighed også muligheden for, at mor og søn kan konfrontere de forestillinger, de måtte have om hinanden, som nogen, der ikke har gjort det godt nok på forskellig vis. I konfrontationen manifesteres også et håb og ønske om forandring hos hinanden og muligheden for, at de kan blive til sammen på anderledes måder. Samtidig indeholder slægtskab som uforudsigelighed også risikoen for, at relationen ikke bare afbrydes midlertidigt, men holder helt op. Denne given plads til det uforudsigelige er paradoksalt nok med til at konstituere slægtskabet som vigtigt på en anden måde end i de andre praksisser: Mor og søn er ikke kun til stede sammen på grund af deres biologiske slægtskab. De er der (også), fordi de vil hinanden. Både mor og søn får i eksemplet oven for mulighed for at blive til som aktører, der vælger hinanden eller ej. En mulighed, der er fraværende i de to andre praksisser. Aktørpositionerne bliver mulige, blandt andet fordi samværskonsulenten trækker sig i baggrunden, ikke ved at styre situationen på en usynlig måde, men ved at afholde sig fra at styre (næsten). Samværskonsulenten sørger for drengens beskyttelse, og beder dem overveje en ekstra gang, om de vil gå derfra som uvenner, men beslutningen er deres.

Selve muliggørelsen af konfrontation, som en del af slægtskabelserne i samværet oven for, ender med at blive en beskyttelse af relationen mellem Jesper og Jespers mor, måske ikke i situationen, hvor konflikten er på sit højeste, men efterfølgende. Mor har fået en større respekt for sin søn, og Jesper har oplevet, at han både kan sige sin mening og opretholde en relation til sin mor. Begge vælger de deres biologiske slægtskab til. Det lyder på samværskonsulentens beskrivelse som om, at relationen mellem mor og søn har været konfliktfyldt længe før dette møde. Ikke desto mindre viser eksemplet her, at slægtskab som uforudsigelighed ikke nødvendigvis svækker kontinuiteten i relationen mellem mor og søn, men også kan styrke den. I hvert fald ender eksemplet her med, at mor og søn bekræfter, at de har lyst til at ses igen, ved at give hinanden et stort knus.

Det er klart, at denne praksis ikke kan kopieres og gentages som sådan i andre samvær. Elementer som barnets alder, samværskonsulentens mangeårige og kontinuerlige kendskab til både barn og forælder, samt barn og forælders kendskab til hinanden osv. spiller alt sammen ind i situationen og gør den til, hvad den er. Ikke desto mindre er det interessant at se konkrete eksempler på, hvad der kan ske, når der bliver plads til andet end lighedspraksisser eller afbrydelser, hvor barn og forælder kan udtrykke de frustrationer, som de måtte have i forhold til hinanden. I dette tilfælde stod samværskonsulenten heller ikke på sidelinjen og prøvede at falde i et med væggen, hun intra-agerede med de to andre og gav sin mening til kende, men lod mor og søn styre retningen, hvilket her var medvirkende til at styrke en kontinuitet mellem mor og søn.

10.6. Afrunding:

I dette kapitel har jeg igennem mine analysespørgsmål udfoldet tre versioner af slægtskab, som bliver til i fænomenale praksisser mellem plejeforældre, børn i pleje, samværskonsulenter og andre voksne. Jeg har opdelt disse intra-aktioner i hhv. populære, differentielle/oppositionelle og upassende praksisser og undersøger også, hvilke effekter disse forskellige versioner af slægtskabelser får.

Slægtskab bliver i kapitlet til i tre versioner, som jeg har valgt at kalde for 'slægtskab som et fælles taktslag', 'slægtskab som forbehold' og 'slægtskab som uforudsigelighed'. Den første dis/kontinuerlige praksis konstituerer det biologiske slægtskab som noget naturligt til forskel fra andre relationer mellem voksne og børn, ved at samværskonsulenten forsøger at falde i med væggen og styrke fælles aktivitet og lighed bl.a. gennem gentagelsespraksisser. I den differentielle/oppositionelle praksis, konstitueres samme skæring, bare på en anden måde, hvor forælderen og barnets slægtskab beskyttes som noget naturligt og kærligt igennem afbrydelser af samværet og isoleringen af forælderen som problembærer. I den sidste, upassende praksis, slægtskab som uforudsigelighed, gør samværspraksisser ikke slægtskab som en særlig samhørighed, men muliggør derimod mange slags følelser som en acceptabel del af relationen mellem forælder og barn. Forskellene mellem de tre typer praksisser er med til at synliggøre effekterne af samme i forhold til tilblivelser af kontinuitet. Analyserne viser, at kontinuitet i relationer mellem forældre og børn ikke kun sikres igennem kontinuerlige møder, lighedspraksisser osv. Derimod har de agentiale skæringer, der gøres i samværet en enorm betydning for tilblivelsen af kontinuitet eller diskontinuitet. Agentiale skæringer, der fikserer forskelle mellem inden for og uden for samværet eller mellem forælder og samværskonsulent, kan gøre relationerne skrøbelige, fordi denne fiksering er baseret i en samtidig udelukkelse af forskellige aspekter fra relationen mellem forælder og barn, som senere kan overraske eller komme i vejen. Agentiale skæringer, der ikke fikserer forældre, samværskonsulent og børn som forskellige, og i højere grad er bevægelige ved fx at tillade

uforudsigelighed i slægtskabet, inkluderer flere problematiske aspekter i samværet. Denne praksis kan udgøre en trussel mod en kontinuerlig fortsættelse af samværet og slægtskabet, men kan også styrke kontinuerlige slægtskaber mellem forældre og børn, fordi denne praksis er mere inkluderende og realistisk.

Slægtskab som et fælles taktslag bliver til, når samværskonsulenten indgår i lighedspraksisser og samtidig forsøger at “falde i med væggen”. Slægtskab som et fælles taktslag er en populær praksis i familiepleje, fordi den synliggør det biologiske slægtskab som et kærligt og konfliktløst møde, hvor forælder og barn vil hinanden. Samtidig usynliggøres agentiale skæringer, der adskiller samværet fra resten af forældrenes og børnenes liv, forælderen fra samværskonsulenten, plejeforælderen, forskeren osv. Slægtskab som et fælles taktslag kan på den ene side være medvirkende til at styrke, at forælder og barn får en kontinuerlig relation, fordi samværet er en god oplevelse for dem begge. På den anden side kan slægtskab som et fælles taktslag, også være med til at erodere kontinuiteten i relationen, ved at forskellen mellem dagligdagsforælderen og samværsforælderen bliver for stor og ved at isolere forælderen som problembærer.

Slægtskab som forbehold bliver til, når samværet ikke gennemføres, enten når forælderen eller samværskonsulent bliver uenige, eller når forælderen opfører sig på måder, som samværskonsulent vurderer, at barnet ikke bør opleve. I denne slægtskabelse er samværskonsulenten aktiv og synlig i løsningen af konflikten, bl.a. ved at afbryde samværet med henblik på en beskyttelse af barnet. Slægtskab som forbehold er en differentiell/oppositional praksis, der gør forældrene til bærere af problemer og børnene til mulige ofre for forældrene. Isoleringen af forældrene som problembærere er en agential skæring, der samtidig beskytter det biologiske slægtskab som norm. Samtidig bliver slægtskab som forbehold også til igennem en eksplicitering og anerkendelse af en forskel mellem barn og forælder, som kan styrke kontinuiteten i relationen.

Slægtskab som uforudsigelighed bliver til i upassende praksisser, hvor barnets og forælderens biologiske slægtskab ikke agentialiseres som naturligt kærligt og forskelligt fra samværskonsulenten, men hvor relationen mellem forælder og barn i højere grad bliver til i samvær uden en målsætning om hverken kærlighed eller kontinuitet. Eksemplet viser, at muligheden for konfrontation her paradoksalt er med til at styrke en kontinuerlig relation mellem mor og søn.

Versionerne ovenfor bliver til i intra-aktioner, hvoraf nogle er mere ‘naturlige’, accepterede og almindelige end andre. Det er således nemmere at blive accepteret, hvis man som forælder gør fælles taktslag med sit barn i samværet, fordi forælderen her agentialiserer normen om den kærlige og

interesserede forælder. Tilsvarende er det sværere at acceptere forældre, der gør konflikt eller på anden vis ikke kan være kærligt til stede i samværet. Ved at personliggøre forældrens problemer, kan normen om det biologiske slægtskab som oprindeligt kærligt dog opretholdes og det bliver den enkelte forælder, der i stedet har brug for hjælp til at forandre sig. Ovenstående er med til at gøre konflikter mellem forældre og børn til upassende praksisser, som samværskonsulenterne kan have svært ved at lade forløbe. Dels kan en konfrontation være farlig for barnet, dels bryder konfronterende praksisser med forestillinger om biologisk slægtskab som kærligt og harmonisk.

Kapitel I I: Slægtskaber i stadig tilblivelse og forandring

I afhandlingen tager jeg afsæt i Vibeke Marx' kronik fra 2012, hvor hun argumenterer, at børn i pleje loves en familielykke i plejefamilien, som de alligevel aldrig kan få adgang til, fordi de ikke er biologisk beslægtede med plejeforældrene. Marx' kronik bliver udgangspunktet for en teoretisk funderet, eksplorativ undersøgelse af, hvad slægtskab er for noget, og om det er muligt at forstå børn i plejes relationer til deres særlige voksne på andre måder end igennem dikotomien mellem biologisk og ikke-biologisk slægtskab. Jeg stiller i afhandlingen forskningsspørgsmålet: Hvad er slægtskab i familiepleje, og hvordan bliver slægtskab til i praksis mellem familieplejeanbragte børn, deres forældre og plejeforældre? Spørgsmålet besvares igennem fremanalyseringen af i alt tolv forskellige slægtskaber, der alle bliver til i fænomenale praksisser, det vil sige i afhængighed af forskellige materielle-diskursive intra-aktioner, som inkluderer det forskningsmæssige apparatus. De forskellige versioner af slægtskab udfoldes i afhandlingen som entydige figurer, der kan vurderes og beskrives, men de fremanalyseres også som sammenhængende med de agentiale skæringer, hvorigennem de bliver til. Dermed har de tolv versioner både en generel udsigelseskraft i forhold til, hvad slægtskab kan være på familieplejeområdet, men de er også midlertidige produkter af praksisser, der kan udfolde sig på andre måder.

Afhandlingen viser, i tråd med Marx' argument, at agentialiseringer af dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre relationer mellem børn og voksne udgør en populær og anerkendt måde at gøre slægtskab på, på familieplejeområdet. Men afhandlingens agential realistiske tilgang til analysen af slægtskab betyder også, at det er muligt at fremanalyserer slægtskaber på familieplejeområdet, der er langt mere komplekse end Marx fremlægger dem i sin kronik. For det første viser afhandlingen eksempler på slægtskabelser, der finder sted i flere sammenhænge og konstellationer end mellem biologisk beslægtede forældre og børn. For det andet viser afhandlingen, hvordan plejeforældreskabet og det biologiske forældreskab ikke er entydige størrelser, men at begge indeholder forskellige potentialer, dominanser og udfordringer. For det tredje viser afhandlingen, at slægtskabelser ikke er en individuel affære, men noget som bliver til i intra-aktioner, der inkluderer tilsyneladende neutrale positioner, såsom fx forsker, plejeforælder, samværskonsulent osv., som med-konstituerende og med-ansvarlige for tilblivelser af slægtskab.

De forskellige slægtskaber er blevet til i en analysemodel, der er inspireret af Haraways analytiske teknologi (2007). Analysemodellen er amoderne og sigter ikke mod udvikling og forbedring af familieplejeområdet, men gør det i stedet muligt at udfolde forskellige og samtidige intra-aktioner omkring fænomenet slægtskab, som artikulerer nogle af de brydninger, der er på spil her. De forskellige slægtskabelser udfoldes igennem analyser af praksisser inden for fire regioner, der har hhv.

plejeforældrenes, forældrenes, børnene i plejes hverdag og samværsordningen som omdrejningspunkt. Hver af disse regioner tager afsæt i et centralt forskningstema på området. De fire temaer er ikke direkte relateret til slægtskab, men de er almindelige måder at anskue plejeforældre, forældre og børn i pleje på, som er med til at konstituere slægtskab på familieplejeområdet på særlige måder. Analyserne af de udvalgte temaer udfolder sig i tre skridt, hvorigennem fænomenet slægtskab bliver til samtidig med dette tema på forskellige måder. De tre skridt kaldes, med inspiration fra Haraway, for hhv. populære praksisser, der agentialiserer en entydig dikotomi mellem det biologiske slægtskab og andre relationer, differentielle/oppositionelle praksisser, der gør noget andet end, eller gør opposition mod en entydig dikotomi, og de upassende praksisser, der agentialiserer slægtskaber gennem uvante skæringer og sammenfiltringer.

Jeg vil i dette kapitel konkludere på afhandlingen med afsæt i min dobbelte forskningsambition som formuleret i kapitel et. Her var ambitionen for det første **at udfolde konkrete praksisser på familieplejeområdet i forhold til slægtskab, og for det andet at undersøge, hvordan man kan forstå slægtskab på familieplejeområdet ved at situere analysen i de praksisser, som slægtskab bliver til igennem.** Begge dele af forskningsambitionen hænger egentlig sammen og kan ikke belyses adskilt, idet udfoldelsen af konkrete slægtskabelser på familieplejeområdet bliver til igennem undersøgelser af slægtskab, som er situerede i praksis. Jeg vil dog i nogle af de følgende afsnit lægge mere vægt på den tematiske del af konklusionerne, mens jeg i andre afsnit vil lægge mere vægt på, hvad situeringen af analysen i praksis har betydet for disse konklusioner. Kapitlet her er bygget op om tre hovedafsnit: Først vil jeg beskrive afhandlingens bidrag til agential realisme, dernæst vil jeg præsentere afhandlingens bidrag til familieplejeområdet og forskningen i udsatte børn og til sidst vil jeg beskrive afhandlingens bidrag i forhold til den eksisterende slægtskabsforskning.

1.1.1. Afhandlingens bidrag til agential realisme

Afhandlingens bidrag til den agentiale realisme ligger først og fremmest i samtænkningen mellem den agentiale realismes abstrakte begrebsapparat og analysemodellen, som bygger på Haraways ”tekniske anordning”. Koblingen mellem Barads begrebsapparat og analysemodellen gør det muligt at synliggøre intra-aktioner som sociale processer med sociale effekter. Sammentænkningen mellem Barads begreber og Haraways sans for, hvad der er populært, anderledes og upassende, sætter det abstrakte begrebsapparat i bevægelse på en måde, der åbner analysen op og gør den relevant for familieplejeområdet og for de problematikker, der udspiller sig her.

Haraways indsigt i forhold til, hvordan dikotomisk tænkning og entydighedsfordringer udgør almindelige, populære og dominerende praksisser, åbner i kombination med Barads begreber

skæring og sammenfiltrering op for forståelsen af, hvordan entydighedsfordringer samtidig er afhængige af og medfører forskellige in- og eksklusioner i sociale processer – også i processer, der er velmenende og fokuserer på at hjælpe og støtte anbragte børn. Ligeledes gør Haraways interesse for samtidige versioner af praksis det muligt at inkludere flere slags praksisser om det samme tema som nuancerer forståelsen af familieplejeområdet ved at bryde en lineær fortælling. Når Haraways interesse for differentielle/oppositionelle praksisser belyses igennem Barads begreber skæring og sammenfiltrering understreges også disse som afhængige i deres tilblivelser. Det giver en indsigt i, hvordan agentiale skæringer som går imod etablerede dikotomier ikke kan forstås som uafhængige, men kan ende med at forstærke det, der gøres opposition mod. Dette er en indsigt, der gør det muligt at synliggøre sociale processer på området som komplekse og som er med til at dekonstruere entydige positioneringer i forskningsproduktionen af 'ofre', 'hjælpere' og 'kränkere', rigtige og forkerte handlinger og beslutninger. Slutteligt gør Haraways blik for det upassende, det muligt at vise, hvordan praksisser, der ikke gør entydige slægtskaber enten overses som irrelevante eller kan vække ubehag i deres åbenlyse kobling af fænomener, som opleves som naturligt adskilte. Haraways forståelse af det upassende gør det muligt at synliggøre det bevægelige og metamorferende i Barads agentiale skæringer, som vigtige sociale processer, der ofte ikke bliver synlige eller forstås som relevante eller 'rigtige' slægtskaber. Det upassende bliver igennem Haraways indsigt, en synlig figurering af noget som hele tiden gøres, og som udgør åndehuller af slægtskabelser, der ikke nødvendigvis er uproblematisk, men alligevel er inkluderende og rummelige på en anden måde, fordi de undviger de populære praksissers entydige mål om hjælp og hegemoniske antagelser om, hvad slægtskab er og kan være på familieplejeområdet.

I 1.2. Slægtskabelser i fire regioner - afhandlingens konklusioner i forhold til de udvalgte forskningstemaer

De fire regioner i den amoderne analysemodel tager hver især afsæt i et forskningstema, som forskningen ofte inddrager i forhold til de tre centrale informantgrupper i afhandlingen, nemlig plejeforældre, forældre og børn i pleje. I det fjerde og sidste kapitel inddrages et forskningstema, der ofte knyttes til forskningsundersøgelser af samværsordningen. De fire forskningstemaer omhandler begreberne motiv, arv, agens og kontinuitet, og de følgende konklusioner knytter sig til de diskussioner, som forskningen indgår i på området i forhold til de fire temaer.

I 1.2.1. Motiverede slægtskabelser og tilblivelser af ikke-beslægtede børn

Kapitel syv tager afsæt i forskningens interesse for motivbegrebet i forhold til plejeforældrene og belyser, hvordan plejeforældregeringen bliver til som et intentionelt projekt med et indbygget mål om

at hjælpe børnene i pleje til et bedre liv. Selvom plejeforældrenes motiver i forskningen kan forstås som mere eller mindre bevægelige og påvirkelige i forhold til omgivelserne, har det en effekt på vidensskabelsen på området, når motivbegrebet bliver en central tilgang til analysen af plejeforældrenes praksis. I kapitlet bruges det agential realistisk begreb 'intentionalitet', i stedet for motivbegrebet i analyserne. Intentionalitet defineres i agential realisme som noget, der bliver til i fænomenale praksisser, frem for noget, der er iboende a priori individer, som et afsæt for handling. Kapitlet viser, hvordan en tilgang til intentionalitet som tilblivelse i praksis, kan bidrage til en forståelse af relationen mellem plejeforældre og børn i pleje, som andet og mere end hjælp fra en ressourcestærk plejeforælder til et udsat barn, nemlig som en gensidig involvering og forpligtelse.

Analyserne viser, at agentialiseringen af plejeforældrene som intentionelle og hjælp-ydende legitimerer plejeforældrenes relation til barnet i pleje som anderledes end det biologiske slægtskab, hvilket opretholder det biologiske slægtskab som norm. Agentialiseringen af plejeforældrene som a priori intentionelle gør det desuden svært for plejeforældrene at synliggøre andre aspekter af relationen til plejebarnet, såsom en gensidighed i relationen.

Betydningen af en fastholdelse af plejeforældrene som a priori intentionelle og hjælp-ydende i relationen til børnene i pleje, bliver måske først tydelig i analysen af de upassende praksisser. Her er plejeforældrenes a priori motiv for at blive plejeforældre irrelevant, ligesom den unge kvindes behov for hjælp og støtte ikke er i forgrunden. I det empiriske eksempel udfoldes, hvordan intentionaliteter bliver til løbende i praksis. Det er arbejdet med hestene og glæden ved at være sammen, der motiverer til, at den unge kvinde "lige så godt kan overnatte" osv. Denne tilblivelse af intentionalitet kan kun blive synlig i analyser, der gør op med ideen om individer og slægtskab som a priori.

Kapitlets analyser synliggør dermed også en ensidighed i de måder, plejeforældregeringen bliver til på i forskning og praksis. Hermed mener jeg, at beskrivelser af hverdagen i plejefamilier som upassende, dvs. som praksisser, hvor børn i pleje og deres plejeforældre ikke adskilles a priori, men er sammen på forskellige måder, er fraværende i de dominerende fremstillinger af familiepleje. Plejeforældrene og børnene gør upassende slægtskaber i hverdagen med hinanden, men i alle større repræsentationer af familiepleje bliver dette aspekt fraværende til fordel for en agentialisering af plejeforældre hjælp-ydende i forhold til børnene i pleje som adskilte og udsatte. Agentialiseringen af børnene og deres plejeforældre som adskilte, er subtil, men også brutal, fordi adskillelsen ses som a priori – uomgængelig – uden en samtidig opmærksomhed på de slægtskabelser, der også gøres, "sådan uofficielt" (som plejefar Ivan siger), som bliver synlige når slægtskab ikke ontologiseres som a priori. Den amoderne analysemodel udgør en mulighed for at se relationen mellem

plejeforældre og deres børn i pleje som noget, der bliver til i forskellige versioner af nærhed og adskillelse.

Pointen med kapitlet er ikke, at familiepleje altid bør være tæt og at plejeforældre ikke må gå op i hjælp til børnenes udvikling. Pointen er heller ikke, at der forskellen mellem børn i plejes relationer til deres forældre og plejeforældre bør forsvinde. Argumentet er langt mere grundlæggende og handler om, at det har konsekvenser, når forskning og praksis holder fast i en opfattelse af børn i pleje som grundlæggende adskilte fra deres plejeforældre, også når børnene har været anbragt i plejefamilien igennem længere tid. Denne a priori adskillelse gør det svært at anerkende, at familieplejere relationer *også* er vægtige relationer i anbragte børns liv, og det gør det også svært at få en nuanceret og kompleks viden om hverdagen i plejefamilien som noget, der også består af gensidig afhængighed og samhørighed.

11.2.2. Fikseringen af børn og forældre som særligt beslægtede gør social arv

Kapitel otte tager afsæt i begrebet social arv, men bryder med den lineære kausalitet, der knytter sig til begrebet ved at bruge en agential realistisk inspireret definition af kausalitet, der anskuer fænomenerne årsag og virkning, som tilblivelser i fænomenale praksisser. Begrebet "social arv" henviser i en almindelig forståelse i forskning og praksis til en lineær kausalitet mellem forældre og deres børn i form af negative livsmønstre osv. som overføres mellem de to og som forskeren kan afdække. Kapitlet viser, hvordan en anderledes tilgang til kausalitet, som fokuserer på *tilblivelser* af årsag og virkning i fænomenale praksisser, åbner op for en forståelse af social arv, som et fænomen, der bliver til igennem forskellige agentialiseringer af det biologiske slægtskab som uerstatteligt og forældrene som særligt ansvarsbærende. Kapitlet viser desuden, hvordan denne tilblivelse af social arv har forskellige effekter for forældrene og deres børn, ved at barn og forælder eksempelvis knyttes særligt sammen efter barnets anbringelse (fx igennem samværsordningen), samtidig med at forælderen gøres individuelt ansvarlig for, at barnet er anbragt. Dette betyder blandt andet, at et barn i pleje kan opleve at blive forstærket til som sin forælders barn under anbringelsen, samtidig med at denne forælder anskues som uegnet, problembærer osv. Derved fikseres barnet i et slægtskab, som på en gang bliver til som alvorligt problematisk og uerstatteligt i sin betydning (fordi det anskues som barnets vigtigste og eneste slægtskabsrelation).

Denne forståelse af social arv er blevet mulig ved at situere analysen i intra-aktioner på familieplejeområdet, som indbefatter forskeren, myndigheder og andre, som ofte holdes ude fra undersøgelser af, hvordan social arv bliver til. I analysen afgrænses fænomenet social arv således ikke til identificeringen af sammenhænge mellem forældre og deres anbragte børn. I stedet bliver fænomenet

social arv udfoldet som noget, der bliver til igennem forskellige agentialiseringer af naturlige sammenhænge og forskelle mellem forældre og deres anbragte børn, som gøres bredt i feltet, både af forældrene og børnene selv, og af plejeforældre, myndigheder osv., bl.a. igennem henvisninger til kropslige ligheder og lagringer som a priori. I kapitlet afvises det non-humane ikke som en med-agentialiserende komponent for relationer mellem forældre og børn, men det udpeges, hvordan non-humane fænomener som krop osv. heller ikke kan forstås uden for den sammenhæng, som de bliver til i. Analysen viser, hvordan agentialiseringen af sammenhænge mellem forældre og børn, såsom det biologiske slægtskab, som a priori, gentagende fikserer børnene i pleje (og deres forældre) i udsathed, og som forskellige fra andre børn, den undersøgende forsker osv. Analysen rykker dermed ved almindelige forståelser af, hvem der er årsag til problemer (forældrene), hvem der er ofre for dem (børnene) og hvem, der kan afhjælpe dem (myndigheder, forsker, plejeforældre). Myndigheder, forsker, plejeforældre osv. bliver i stedet med-konstituerende for social arv igennem agentialiseringer af forskelle mellem sig selv og børnene i pleje, og i agentialiseringen af a priori ligheder mellem børnene og deres forældre.

11.2.3. Tredimensionale tilblivelser af udsathed

Kapitel ni tager afsæt i begrebet agens og den måde agensbegrebet bruges på i den nye barndomsforsknings første bølge, hvor børn anskues som a priori aktører. Kapitlet viser, hvordan en anderledes og decentreret definition af agens, som noget der bliver til i fænomenale praksisser, åbner op for en forståelse af aktørperspektivet som noget, der både kan give børnene en mulighed for at ytre sig, men også kan fikse børnene i udsathed.

Analysen viser, at en insisteren på børn som aktører nok modvirker en passivgørelse af børnene i pleje, som også forekommer på familieplejeområdet, (når børnene i pleje bliver til som produkter af deres biologiske slægtskab, jf. slægtskab som naturkraft). Men analysen viser også, at aktørperspektivet fortsat agentialiserer en skæring mellem børnene i pleje og deres omgivelser (fx ikke-anbragte børn, forældre, plejeforældre osv.) som forskellige, hvilket fortsat konstituerer børnene som enten ofre for deres forældres (dårlige) valg, eller som ofre for andre voksne (fx myndighederne), der forhindrer børnenes aktørstatus i at udfolde sig frit. Dette ændrer sig når analysen bevæger sig videre til de upassende praksisser. I de upassende praksisser forsvinder agens og slægtskab som noget der 'er' og bliver i stedet noget, som børn i pleje og voksne gør med hinanden og er en del af, så snart forskeren holder pause fra at beskrive, observere eller placere agens og slægtskab hos nogen. Dette vises i kapitlet igennem tre eksempler, dels i interviewsituationer, hvor der sludres om dyr, dels i børnenes beskrivelser af de steder, hvor de hører til, dels i plejefars beskrivelser af de gentagende morgenrutiner på vej til skole. Når relationen mellem barn og voksen ikke agentialiseres som a priori 'noget' (slægtskab eller ej),

og når børnene og de voksne ikke agentialiseres som a priori 'nogen', forsvinder også muligheden for at beskrive, afhjælpe eller modvirke overskridelsen af den påståede grænse imellem dem. De upassende praksisser gør noget vigtigt andet, ikke bare for børnene, der her hører til sammen med andre, uden at skille sig ud, men også for de voksne, som ikke længere kan polarisere sig selv og hinanden som hhv. hjælpere eller krænker i forhold til børn.

Det er ikke hensigten med konklusionen i forhold til kapitel 9 at underkende, at børn kan blive dårligt behandlet af voksne og at børn kan have brug for hjælp. Jeg ønsker med kapitlet i stedet at belyse, hvordan 'overskridelser af børn' ikke er et todimensionelt fænomen, der begås af nogle (voksne) mod nogle andre (børn), men at 'overskridelse' som fænomen også bliver til igennem noget tredje, nemlig agentialiseringen af skæringer, der gør forskelle mellem børnene i pleje og andre/andet. Dette inkluderer ikke kun barnet og 'krænkeren', men også den forsker, myndighed osv., der identificerer problemet ved at agentialisere en forskel mellem situationen og sig selv. Det kan givet være nødvendigt at etablere nogle handlinger som en overskridelse. Med kapitlet ønsker jeg dog at rette opmærksomheden mod, at en agentialisering af børn som forskellige fra deres forældre, plejeforældre osv. – også i velmenende bestræbelser på at inkludere barnet – ikke er en neutral praksis, men er en praksis, som kan være med til at konstituere børn i pleje som udsatte. Dette er især alvorligt, hvis voksne vedholdende bliver til igennem børnene i plejes opvækst, som (adskilte) hjælpere i forhold til børnene, eller hvis børnene gentagende identificeres som passive/aktive og hjælp-trængende i forhold til deres omgivelser. Og især også, hvis upassende praksisser, hvor børn og voksne er sammen på andre måder (hvor disse forskelle ikke er afgørende), samtidig usynliggøres eller underkendes som tilfældige eller uvigtige. Analyserne viser, at de upassende praksisser omfatter intra-aktioner, hvor børn og voksne kan være sammen på måder, der ikke er legitimeret ved hjælp, og de upassende praksisser kan derfor måske netop udgøre en hjælp.

11.2.4. Samvær som dis/kontinuerlige slægtskabelser

Kapitel 10 tager afsæt i kontinuitet som et væsentligt opmærksomhedspunkt i forskning og praksis i forhold til anbragte børn. Kontinuitet undersøges i afhandlingen her ikke i sin traditionelle definition, som et fravær af brud, men som et fænomen, der bliver til igennem en bevægelse af skære-sammen-fra, der gør en samtidighed af dis- og kontinuitet i samvær mellem forældre og børn. Det traditionelle kontinuitetsbegreb bliver derved løftet ud af sin entydighed og neutralitet, og det bliver muligt i langt højere grad at diskutere, hvordan dis/kontinuerlige praksisser agentialiserer kontinuitet og slægtskab i samvær, og hvilke effekter disse praksisser har for relationer mellem forældre og børn.

Kapitlet viser helt overordnet, hvordan foranstaltningen samvær, der finder sted i et

samværslokale, bliver til igennem en adskillelse mellem et uden for og et inden for samværslokalet, som kan være entydig og markant. Og kapitlet viser, hvordan denne form for adskillelse både beskytter relationen mellem forældre og børn ved at give forældre og børn plads og ro til kontinuerlige møder, og samtidig kan gøre relationen skrøbelig, fordi relationen bliver til som forskellig fra resten af børnenes og de voksnes liv.

I kapitlet udfoldes dis/kontinuerlige praksisser desuden igennem en analyse af forskellige samværspraksisser, der viser forskellige grader af konflikt i samvær. Kapitlet viser, hvordan det biologiske slægtskab kan blive til på forskellige måder, som enten a priori kærligt og kontinuerligt (slægtskab som fælles taktslag), som svært, men håndterbart (slægtskab som forbehold) eller som resultatet af mere uforudsigelige praksisser (slægtskab som uforudsigelighed). I de populære samværspraksisser bliver forælderen til som både uerstattelig for barnet og en isoleret bærer af problemer, der er ved at lære at gøre forældreskab på en acceptabel måde. Samværskonsulenten bliver i den sammenhæng til som en usynlig regulator af samværet og forælderen, mens barnet i pleje bliver en passiv deltager. Denne praksis er dis/kontinuerlig, idet forælder, samværskonsulent og barn måske nok er kontinuerligt sammen, men samtidig agentialiseres som adskilte fra hinanden (selvom de anses for at være beslægtede). Forælderen bliver til som adskilt fra sit barn, igennem skæringer af forælderen som isoleret bærer af de problemer, der måtte opstå i og uden for samværet. Effekten af denne dis/kontinuitet kan være et eroderet slægtskab mellem forælder og barn, fordi forælderen kontinuerligt i samværene igennem årene på én gang vigtiggøres og underkendes som god nok forælder.

I de upassende praksisser i samvær agentialiseres forælderen ikke entydigt som en person med en a priori betydning for sit barn, og de konflikter, der måtte opstå i samværet kan nemmere inkluderes som relevante eller forståelige praksisser, der kan konfronteres når de sker. I disse upassende samvær sker med andre ord en form for decentring af de udfordringer, som forælderen i andre sammenhænge bliver til som isoleret bærer af. Når forælder og barn ikke bliver til som a priori individer, der skal finde sammen igen eller opretholde deres relation på trods af forælders problemer, bliver agentialiseringer af opposition, modstand eller adskillelse også mindre vægtige og alvorlige. Her kan man tale om en anderledes tilblivelse af kontinuitet, som ikke er afhængig af, hvorvidt forælder og barn har deltaget regelmæssigt i samvær gennem årene. Denne kontinuitet sker af sig selv, som en sammenhæng mellem forælder og barn, når forælder og barn ikke bliver til som adskilte (men særligt beslægtede) individer, der skal opbygge et særligt og kærligt forhold til hinanden.

Dis/kontinuitetsbegrebet viser, at adskillelser mellem forældre og deres anbragte børn ikke kun sker når samvær afbrydes, fx på grund af forælders sygdom eller misbrug. Det sker også i samværspraksisser på mindst to måder. Det sker for det første i praksisser, hvor samværskonsulenten

arbejder på at bringe barn og forælder sammen i et fælles taktslag. Disse bestræbelser er kun mulige i en samtidig agentialisering af børnene og deres forældre som adskilte. Heri udfoldes en dis/kontinuitet af en samtidig adskillelse og forening af forældre og børn i samvær. For det andet sker dette i agentialiseringen af forælderen som en særlig person for barnet (både særligt problematisk og særligt uerstattelig), *til forskel fra* børnenes andre relationer. Børn og forældre bliver, især i kapitlets populære samværspraksisser, agentialiseret som isoleret sammenhængende på en måde, der samtidig gør forskel mellem denne relation og børnenes andre relationer/hverdag i plejefamilien, hvor sidstnævnte bliver til som sekundær eller 'mindre uerstattelig'. I upassende samværspraksisser, hvor samværskonsulenten i mindre grad er optaget af, at barn og forælder *skal finde sammen* i en kærlig tone osv. agentialiseres barn og forælder heller ikke samtidig som adskilte fra hinanden. Effekten heraf kan være, at barn og forælder derved tør have flere konflikter, tør konfrontere hinanden oftere eller ønsker at være mindre sammen. Men effekten heraf kan også være, at selvom disse samvær måske har været svære og uregelmæssige igennem årene, så er barn og forælder kontinuerligt sammenhængende, når de mødes.

Definitionen af dis/kontinuitet som en bevægelse af skære-sammen-fra gør det muligt at få øje på, hvordan samværspraksisser, der gør det biologiske slægtskab entydigt og kærligt er baseret i adskillelser og forskelle, der med tiden kan erodere relationen mellem forældre og deres anbragte børn, mens upassende praksisser, der ikke efterstræber, at børn og forældre skal være (harmoniske) sammen, men (i moderat grad) tillader spændinger at udfolde sig, kan være med til at styrke relationen mellem forældre og børn på længere sigt, fordi forældre og deres børn her anerkendes som allerede sammenhængende – eller måske snarere ikke agentialiseres som adskilte.

Analyserne viser, at betydningen af samvær for børn i pleje må forstås igennem en inddragelse af flere agentiale komponenter end blot regelmæssigheden i møder mellem forældre og børn eller graden af forælderenes kærlige adfærd over for sit barn. Det er klart, at der kan være udfordringer, som ikke kan eller skal løses mellem barn og forælder, hvor barn og forælder må adskilles, så forælderen kan tage sig af disse udfordringer sammen med andre voksne. Pointen med analyserne er ikke at tale for samvær og tilladelsen af konflikt i samvær for enhver pris. Derimod belyser analyserne ved hjælp af dis/kontinuitetsbegrebet, hvordan praksisser på helt subtile måder kan agentialisere skæringer, som gør adskillelser mellem forælder og deres børn i pleje, også i regelmæssige samværsforløb. I kapitlet fremhæves disse agentiale skæringer som lige så vigtige for tilblivelsen af kontinuerlige slægtskaber, som spørgsmålet om, hvorvidt barn og forælder mødes regelmæssigt eller uregelmæssigt til samvær igennem barnets opvækst.

I 1.3. Praxis-situerede slægtskaber: afhandlingens bidrag til forskningen i slægtskab

Afhandlingen tager afsæt i slægtskab som et fænomen, der bliver til i fænomenale praksisser. Dermed indtager jeg som forsker en relativ åben tilgang til slægtskab i arbejdet med afhandlingen, der ikke aktiverer dikotomien mellem biologisk/ikke-biologisk slægtskab som udgangspunkt for undersøgelsen. Slægtskab bliver noget, som jeg som forsker ikke med sikkerhed kan vide hvad er, før eller uden for de forskellige intra-aktioner med felten. Derved øges omfanget af humane og non-humane komponenter, der intra-agerer i og får betydning for tilblivelser af slægtskab. Det biologiske slægtskab er materielt, men denne materialitet kan i agential realisme ikke forstås som a priori, fikseret eller oprindelig, men er altid tilblivende i praksis. Slægtskab mellem børn i pleje og deres plejeforældre er også materielle og kropslige, selvom denne kropslighed i nogle sammenhænge måske udfolder sig på andre måder. En forhåndsdefinition af slægtskab som enten biologisk eller ej gør det svært at undersøge tilblivelser af slægtskab på en præcis måde, fordi et afsæt i denne dikotomi allerede udelukker nogle muligheder og retter opmærksomheden nogle særlige steder hen som udgangspunkt for undersøgelsen. Slægtskab bliver i nærværende afhandling i stedet til igennem en undersøgelse af agentialiseringer af forskelle og sammenhænge i fænomenale praksisser, her kaldet slægtskabelser. Derved bliver det muligt, ikke at se slægtskab som noget særligt, reserveret til blodsbeslægtede individer, men at se det som et – i udgangspunktet – allestedsnærværende fænomen, der bliver til på forskellige måder igennem forskningsproduktionen.

Dette afsæt betød, at jeg som forsker var nødt til at 'defokusere', 'zoome ud' eller kigge væk fra det, jeg allerede syntes at vide, at slægtskab var. Det var nødvendigt at spørge bredt og at lave mange indgange til emnet ved hjælp af flere forskellige metoder og ved hjælp af umiddelbart ikke slægtskabsrelaterede forskningstemaer, såsom motiv, arv, agens og kontinuitet. For at opdage slægtskab som andet og mere end substans eller ontologi, der kan afdækkes eller beskrives, var det nødvendigt at tage afsæt i nogle af de praksisser, der er med til at definere familieplejeområdet og undersøge slægtskab som tilblivelser derigennem (frem for at se disse forskellige praksisser som en *konsekvens af* slægtskab som ontologi).

Denne tilgang åbnede op for nogle anderledes forståelser af slægtskab som etiske praksisser, hvor forskellige valg i forskningen i udsatte børn og i praksis på familieplejeområdet bl.a. legitimeres i antagelser om og med henvisninger til slægtskab som ontologi, uden at det undersøges nærmere, hvad dette egentlig vil sige. I den sammenhæng bidrager afhandlingen også med en belysning af, hvilke etiske konsekvenser det kan have, når forskning og praksis gør subtile adskillelser mellem

børnene i pleje og deres særlige voksne, mellem informant og forsker, videnskabelsesproces og vidensprodukt osv. (disse er skitseret oven for). I afhandlingen introduceres forskellige metodologiske refleksioner over vidensproduktioner og effekter heraf. Iblandt disse kan nævnes opdagelsen af, hvordan forholdet mellem forsker og informant også udgør en relation, der kan agentialiseres forskelligt, som præget af afstand eller nærhed.

Afhandlingen dekonstruerer dermed på den ene side forskellige antagelser om slægtskab på familieplejeområdet som a priori (såsom fx antagelsen om en a priori sammenhæng mellem børn og deres forældre og en a priori adskillelse mellem børn og deres plejeforældre), og samtidig synliggør afhandlingen på den anden side slægtskab på nye måder, i form af et *videnstilbud*, der også er afhængigt af de praksisser, det er blevet til igennem. Afhandlingens bidrag til slægtskabsforskningen ligger således først og fremmest i afhandlingens onto-epistemologiske tilgang, idet afhandlingen både udfolder forskellige versioner af slægtskab på familieplejeområdet, og indsigter i forhold til, hvordan disse versioner er afhængige af de praksisser, som de bliver til igennem.

11.3.1. Slægtskabelser på tre forskellige måder

I afhandlingen udfoldes eksempler på 12 forskellige slægtskaber. Disse versioner bidrager til en forståelse af den variation, som slægtskab er og kan være. Nogle slægtskaber er almindelige og nemme at tale om, fordi de udgør populære og anerkendte former for slægtskab. Andre er måske også almindeligt forekommende, men også forstyrrende eller næsten usynlige, fordi de ikke passer ind i entydige slægtskabskategorier.

Familieplejeområdet er et interessant område at undersøge slægtskab i forhold til, fordi området i udgangspunktet er én stor upassende slægtskabelse, idet organiseringen af familiepleje bygger på muligheden for, at børnene kan etablere samtidige slægtskaber til to voksne. Analyserne viser da også, hvordan opfattelser af det biologiske slægtskab som entydigt her hele tiden udfordres (i modsætning til fx heteroseksuelle kernefamilier, hvor det biologiske slægtskab som norm ikke er strukturelt truet). Der findes børn i pleje, der under hele deres anbringelse holder fast i deres forældre som deres eneste slægt og som ser opholdet hos plejeforældrene, som et midlertidigt besøg. Jeg har perifært mødt enkelte børn i løbet af feltarbejdet, der havde det sådan. Denne form for slægtskabelse er ikke særlig synlig i denne afhandling. Dette skyldes ikke, at situationen for disse børn er mindre vigtig, rigtig eller alvorlig, men at den følger det biologiske slægtskab som norm for relationer mellem voksne og børn og dermed ikke i nær så høj grad udfordrer hegemoniske forestillinger om, hvad slægtskab er og bør være. Jeg er i afhandlingen særligt interesseret i det dilemma, der opstår, når børn i pleje oplever at have to samtidige tilhørsforhold til hhv. deres forældre og plejeforældre, eller hvis børnene i pleje (på

nogle områder) foretrækker deres plejeforældre frem for deres forældre.

Afhandlingens bidrag i forhold til forskning i slægtskab kan, ud over den oven for beskrevne onto-epistemologiske tilgang, formuleres ved at gennemgå, hvad de tre typer praksisser, (hhv. populære, differentielle/oppositionelle og upassende), og måske især forskellene imellem dem, bidrager med i forståelsen af slægtskab på familieplejeområdet.

Anskues de fire *populære praksisser* for sig (slægtskab som suspens, slægtskab som reproduktion, slægtskab som naturkraft og slægtskab som fælles taktslag), som de er udfoldet i afhandlingens fire analysekapitler, så åbenbares nogle fælles træk. De populære praksisser konstituerer alle det biologiske slægtskab som noget særligt, der bliver til som entydigt forskelligt fra andre relationer mellem børn og voksne. Det biologiske slægtskab bliver her overvejende til som noget naturligt, der både i positiv og negativ forstand virker uden for menneskelig kontrol. Det vil sige, at disse forskellige biologiske slægtskaber bliver til som 'værende' (i modsætning til familieplejerelationen som intentionel og villet), som enten positive rødder og ligheder eller som en naturkraft, der truer med at oversvømme børnene i pleje, det civiliserede samfund osv.

De *differentielle/oppositionelle praksisser* (slægtskab som humanitær indsats, slægtskab som generering, slægtskab som viktimisering, slægtskab som forbehold) kan også beskrives igennem nogle fælles træk. De differentielle/oppositionelle praksisser bliver synlige, fordi der her gøres noget andet end i de populære praksisser. De slægtskaber, der bliver til igennem de differentielle/oppositionelle praksisser viser nogle sprækker i entydigheden i dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre relationer. De udgør intra-aktioner, hvor de entydige slægtskabelser er i konflikt eller ikke lykkes som det burde. De differentielle/oppositionelle praksisser udgør i denne afhandling ikke idealbaserede oppositioner mod det biologiske slægtskab som hegemoni, men udfolder sig i hverdagen som praktiske udfordringer, når kommunen genoptager kontraktforhandlinger, når mor er varetægtsfængslet, når et barn ikke vil interviewes, når samværskonsulenten holder sin ferie, når forælderen har et udbrud af sin psykiske sygdom osv. De differentielle/oppositionelle praksisser udfolder sig i situationer, hvor dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre relationer måske stadig er idealet, men ikke kan opretholdes direkte eller gnidningsfrit. De differentielle/oppositionelle praksisser er interessante, fordi de er med til at synliggøre, hvordan opretholdelsen af dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre relationer på familieplejeområdet også udgør rammer for rigtige og forkerte slægtskabspraksisser, som kan overskrides eller opponeres imod. Dermed er de differentielle/oppositionelle praksisser med til vise, hvordan de dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre relationer ikke er naturlig eller neutral, men afhængig af agentiale skæringer, der inkluderer og ekskluderer forskellige praksisser.

De *upassende praksisser* (slægtskab som forpligtelse, slægtskab som ad hoc, slægtskab som

andre koalitioner og slægtskab som uforudsigelighed) kan også beskrives igennem nogle fælles træk. De upassende praksisser er langt mindre påfaldende end de to andre typer praksisser. De upassende praksisser bliver også til igennem agentialiseringer af forskelle, men disse forskelliggørelser handler ikke nødvendigvis om slægtskab og er dermed med-konstituerende for anderledes og overraskende koalitioner. Dette skyldes, at skæringerne i de upassende praksisser ikke gør forskelle, der forstås som grundlæggende, entydige og ufravigelige, såsom forskellen mellem det biologiske slægtskab og andre relationer, forskellen mellem barn og voksen, sund og udsat osv. Snarere er de agentiale skæring i de upassende praksisser bevægelige og midlertidige på en måde, der ikke fikserer en årsag og en konsekvens, en oprindelse og et mål osv. Det er disse mere pragmatiske slægtskabelser, som jeg som forsker får mulighed for at opdage og udfolde, når jeg (og informanterne) forlader de store fortællinger om det biologiske slægtskabs særlige uerstættelighed. Det er i en gliden forbi de 'store' skæring som fikserer forholdet mellem materialitet og diskurs, mellem det biologiske slægtskab og ikke-biologiske relationer, at (upassende) slægtskabelser bliver synlige som sammenhænge og forskelle, der gøres hele tiden.

Det kan indvendes, at de upassende slægtskaber ikke er rigtige slægtskaber og at en udfoldelse af disse ikke vil gøre nogen forskel for et barn i pleje, der ikke længere kan bo hjemme og som måske allerede har oplevet flere smertefulde hændelser i sit liv. Pointen med de upassende slægtskaber er heller ikke, at de kan/skal erstatte andre tilblivelser af slægtskab og være den eneste rigtige måde at gøre slægtskab på. Men analyserne viser, at de upassende slægtskaber udgør en modvægt til fikseringen af børn i pleje som udsatte og adskilte fra deres særlige voksne, fordi de upassende slægtskabelser gør sammenhænge i praksis. De flytter ikke slægtskab og tilhørsforhold ud i fremtiden som noget, der måske kan opnås, hvis børnene i pleje udvikler sig, hvis forældrene bliver stoffrie, hvis plejeforældrene begynder at elske dem, ligesom deres egne børn. Populære praksisser, der gør slægtskab som dikotomi betyder, at børnene i pleje og deres særlige voksne, konstant mødes med krav og forventninger til entydighed, i form af entydig kærlighed, entydige forskelle osv. som kun sjældent kan indfries på familieplejeområdet. Samtidig sker der en masse upassende slægtskabelser, i pauserne mellem ordene, på vejen til skole, i samtaler om kæledyr, i pasningen af heste osv. som overses og ikke anerkendes for at være rigtige slægtskaber. Disse slægtskabelser er ikke særligt synlige og overdøves let af de populære slægtskabelser, der i bestræbelsen på at skabe sikkerhed og entydighed for børnene konstituerer børnene i pleje og deres særlige voksne som adskilte, samtidig med at børnene lokkes med 'rigtige' slægtskaber, som måske aldrig kommer eller måske snarere ikke findes i entydig form særligt længe ad gangen. I de upassende slægtskabelser gør børn, plejeforældre, forældre, dyr, steder, forsker

allerede slægtskab med hinanden på udramatiske og upåfaldende måder.

Litteraturliste

Adrian, S.

2006 *Nye skabelsesberetninger om æg, sæd og embryoner. Et etnografisk studie af skabelser på sædbanker og fertilitetsklinikker.* Linköping: Linköpings Universitet.

Alaimo, S. & S. Hekman (red.)

2008 *Material Feminisms.* Bloomington: Indiana University Press.

Alaszewski, A.

2006 *Using Diaries for Social Research.* London: Sage.

Alderson, P.

1995 *Listening to Children. Children, Ethics and Social Research.* Barnados: Barkingside.

Anda, R.F., V.J. Feletti, J.D. Bremner, J.D. Walker, C. Whitfield, B.D. Perry, S.R. Dube & W.H. Giles

2006 The Enduring Effects of Abuse and Related Adverse Experiences in Childhood. A Convergence of Evidence from Neurobiology and Epidemiology. In: *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256:174-186.

Andersen, L.Z.

2014 *Zornig – vrede er mit mellemnavn.* København: Gyldendal.

Andersen, S.H., F. Ebsen, M. Ejrnæs, M. Ejrnæs, P. Fallesen og S. Frederiksen

2010 *Når man anbringer et barn. Baggrund, stabilitet i anbringelsen og det videre liv.* Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Andersson, G.

1990 Barns förhållande till föräldrar och fosterföräldrar. *Nordisk Psykologi*, 42 (1), 59-74.

Andersson, G.

1998 Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv. I: *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1:3-22.

Andersson, G.

1999a Children in Permanent Foster Care in Sweden. I: *Child and Family Social Work*, 4:175-186.

Andersson, G.

- 1999b Children in Residential and Foster Care – a Swedish Example. I: *International Journal of Social Welfare*, 8:253-266.

Andersson, G.

- 2001 The motives of foster parents, their family and work circumstances. *British Journal of Social Work*, 31 (2):235-248.

Andersson, G.

- 2008 *Utsatt barndom – olika vuxenliv. Et longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård.* Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Andersson, G.

- 2009 Foster Children: A Longitudinal Study of Placements and Family Relationships. I: *International Journal of Social Welfare*, 18:13-26.

Ankestyrelsen

- 2015 *Anbringelsesstatistik 2014*. Lokaliseret d. 23. maj 2016 på:
<https://ast.dk/publikationer/anbringelsesstatistik-2014-faerre-anbragte-born-og-unge-i-2014>

Baader, M.S.

- 2016 Tracing and Contextualizing Childhood Agency and Generational Order from Historical and Systematic Perspectives. I F. Esser, ., M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.): *Reconceptualising Agency and Childhood. New perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.

Baker, A.J.L., N. Metha & J. Chong

- 2013 Foster Children Caught in Loyalty Conflicts: Implications for Mental Health Treatment Providers. *The American Journal of Family Therapy* 41:363-375.

Barad, K.

- 2003 Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter. *Signs* 28 (3):801-831.

Barad, K.

- 2007 *Meeting the Universe Halfway. Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham & London: Duke University Press.

Barad, K.

- 2010 Quantum Entanglements and Hauntological Relations of Inheritance: Dis/Continuities, SpaceTime Enfoldings, and Justice-to-Come. *Derrida Today* 3(2):240-268.

Barad, K.

- 2011 Nature's Queer Performativity. *Qui Parle: Critical Humanities and Social Sciences*, Spring/Summer 19(2):121-158.

Bateson, G., D.D. Jackson, J. Haley & J. Weakland

- 1956 Towards a Theory of Schizophrenia. *Behavioral Science* 1:251-264.

Bedwell, C., L. McGowan & T. Lavender

- 2012 Using Diaries to Explore Midwives' Experiences in Intrapartum Care: An Evaluation of the Method in a Phenomenological Study. *Midwifery* 28:150-155.

Bertaux, D.

- 1995 Social Genealogies Commented on and Compared: An Instrument for Observing Social Mobility Processes in the "Longue Durée". *Current Sociology* 43 (2/3):69-88.

Betænkning 1212

- 1990 *Betænkning om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge*. København: Statens Informationstjeneste.

Bodén, L.

- 2014 The Presence of School Absenteeism: Exploring Methodologies for Researching the Material-Discursive Practice of School Absence Registration. *Cultural Studies – Critical Methodologies* 15(3):192-202.

Bollig, S. & H. Kelle

- 2016 Children as participants in practices: the challenges of practice theories to an actor-centered sociology of childhood. I: F. Esser, M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.): *Reconceptualizing Agency and Childhood. New Perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.

Bowlby, J.

- 1988 *A Secure Base*. London: Routledge.

Brown, J. & P. Calder

- 2000 Concept Mapping the Needs of Foster Parents. *Child Welfare* 79 (6):729-746.

- Browne, D. & A. Moloney
- 2002 'Contact Irregular': a qualitative analysis of the impact of visiting patterns of natural parents on foster placements. I: *Child & Family Social Work* 7 (1):35-45.
- Bryderup, I.M.
- 2005 *Børnelove og socialpædagogik gennem hundrede år*. Århus: Forlaget Klim.
- Brønserud, S. & M. Dessau
- 2001 *Anbringelse af børn i familiepleje – at navigere i en kompleks virkelighed*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Buehler, C., M.E. Cox & G. Cuddeback
- 2003 Foster Parents' Perceptions of Factors that Promote or Inhibit Successful Fostering. *Qualitative Social Work* 2 (1):61-83.
- Butler, J.
- 1990 *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Butler, I. & H. Williamson
- 1994 *Children Speak. Children, Trauma and Social Work*. Essex: Longman.
- Carsten, J.
- 1991 Children In-Between: Fostering and the Process of Kinship on Pulau Langaki, Malaysia. *Man* 26(3):425-43.
- Carsten, J.
- 1997 *The Heat of the Hearth. The Process of Kinship in a Malay Fishing Community*. Oxford: Clarendon Press.
- Carsten, J.
- 2000 *Cultures of Relatedness. New Approaches to the Study of Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carsten, J.
- 2004 *After Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christoffersen, M.N.
- 1999 *Risikofaktorer i barndommen*. København: Socialforskningsinstituttet.

Christoffersen, M.N.

- 2003 An Upbringing to Violence? Identifying the Likelihood of Violent Crime among the 1966 Birth Cohort in Denmark. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology* 14(2):367-381.

Clarke, A. E.

- 2005 *Situational Analysis: Grounded Theory after the Postmodern Turn*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Clausen, J.M., J. Landsverk, W. Ganger, D. Chadwick & A. Litrownik

- 1998 Mental Health Problems of Children in Foster Care. *Journal of Child and Family Studies* 7(3):283-296.

Crozier, S.E. & Cassell

- 2016 Methodological Considerations in the Use of Audio Diaries in Work Psychology: Adding to the Qualitative Toolkit. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. 89:396-419.

Danmarks Statistik

- 2016 *Familier*. Lokaliseret på internettet d.25. maj på <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/husstande-familier-boern/familier#>.

Davies, B.

- 2014 Reading Anger in Early Childhood Intra-Actions: A Diffractive Analysis. *Qualitative Inquiry* July, 20(6):734-741.

De Robertis, M.T. & A.J. Litrownik

- 2004 The Experience of Foster Care: Relationship between Foster Parent Disciplinary Approaches and Aggression in a Sample of Young Foster Children. *Child Maltreatment*, February 2004, 9:92-102.

Dolphijn, R. & I. van der Tuin

- 2012 *New Materialism: Interviews and Cartographies*. Ann Arbor: Open Humanities Press, University of Michigan Library.

Dozier, M., K.C. Stovall, K.E. Albus & B. Bates

- 2001 Attachment for Infants in Foster Care: The Role of the Caregiver State of Mind. *Child Development* 72(5):1467-1477.

Dozier, M., K. Albus, P.A. Fisher & S. Sepulveda

- 2002 Interventions for Foster Parents: Implications for Developmental Theory. *Development and Psychopathology* December 2002, 4:843-860.

Dozier, M. & O. Lindhiem

- 2006 This Is My Child: Differences Among Foster Parents in Commitment to Their Young Children. *Child Maltreatment* 11 (4):338-345.

Dozier, M., J. Bick & K. Bernard

- 2011 Intervening with Foster Parents to Enhance Biobehavioral Outcomes among Infants and Toddlers. *ZeroThree* January, 31(3):17-22.

Dozier, M., C.H. Zeanah & K. Bernard

- 2013 Infants & Toddlers in Foster Care. *Child Development Perspectives* September, 7(3):166-171.

Ebsen, F.

- 2012 *Udsat til børneforsorg. Om etablering af familiepleje, børneanstalter og indsats i hjemmet for udsatte børn i Danmark.* Akademisk Avhandling, Lund: Lunds Universitet, Socialhögskolan.

Egelund, T.

- 2006 *Sammenbrud i anbringelser. En forskningsmæssig belysning.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Egelund, T. & A. Hestbæk

- 2003 *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt.* København: Socialforskningsinstituttet.

Egelund, T. & K. Vitus

- 2007 *Sammenbrud i anbringelser af unge. Risikofaktorer hos de unge, forældre, anbringelsessteder og i sagsbehandlingen.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Egelund, T., P.S. Christensen, T.B. Jakobsen, T.G. Jensen & R.F. Olsen

- 2009 *Anbragte børn og unge. En forskningsoversigt.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Egelund, T., T.B. Jakobsen, I. Hammen, M. Olsson og A. Høst

- 2010 *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Ejrnæs, M., G. Gabrielsen & P. Nørrung

- 2005 *Social opdrift – social arv.* 2. udgave. København: Akademisk Forlag.

Ertem, I.O., J.M. Leventhal & S. Dobbs

2000 Intergenerational Continuity of Child Physical Abuse: How Good Is the Evidence? *The Lancet* 356(9232):814-819.

Esser, F.

2016 Neither “thick” nor “Thin”. Reconceptualising Agency and Childhood Relationally. I F. Esser, M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.): *Reconceptualising Agency and Childhood. New Perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.

Esser, F., M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.)

2016a *Reconceptualising Agency and Childhood. New Perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.

Esser, F., M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland

2016b Reconceptualising Agency and Childhood. An Introduction. I F. Esser, M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.): *Reconceptualising Agency and Childhood. New Perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.

Esser, F., M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland

2016c Conclusion. Potentials of a Reconceptualised Concept of Agency. I F. Esser, M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.): *Reconceptualising Agency and Childhood. New Perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.

Fanshel, D. & E. Shinn

1978 *Children in Foster Care*. New York: Colombia University Press.

Fish, B & B. Chapman

2004 Mental Health Risks to Infants and Toddlers in Foster Care. *Clinical Social Work Journal*, June, 32(2):121-140.

Folden, M., M. Larsen & N.P. Rygaard (red.)

2014 *Plejerfamilie – gaver og opgaver*. Aarhus: Systime Profession.

Fortes, M.

1949 *The Web of Kinship among the Tallensi: The Second Part of an Analysis of the Social Structure of a Trans-Volta Tribe*. London: Oxford University Press.

Foucault, M.

2006 *Ordene og tingene. En arkæologi om humanvidenskaberne*. Helsingør: Det lille Forlag.

Gilligan, R.

- 1999 Enhancing the Resilience of Children and Young People in Public Care by Mentoring Their Talents and Interests. *Child and Family Social Work* 4:187-196.

Goldstein, J., A. Freud & A.J. Solnit

- 1973 *Beyond the Best Interests of the Child*. New York: Free Press.

Gulbrandsen, M.L., S. Seim & O.S. Ulvik

- 2012 Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sociologi I Dag* 42(3-4).

Gulbrandsen, M.L. (red.)

- 2014 *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis. En utforskende tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gullestad, M.

- 1997 'From Being of Use' to 'Finding Oneself': Dilemmas of Value Transmission between the Generations in Norway. I M. Gullestad og M. Sengalen (red.): *Family and Kinship in Europe*. London: Pinter.

Gulløv, E.

- 1999 *Betydningsdannelse blandt børn*. København: Gyldendal.

Gulløv, E. & S. Højlund

- 2006 *Feltarbejde blandt børn. Metodologi og etik i etnografisk børneforskning*. København: Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag A/S.

Hammarström, M.

- 2012 (Mis)understanding Intra-Active Entanglement – Comments on René Rosfort's Criticism of Karen Barad's Agential Realism. *Kvinder, Køn & Forskning*. 4:39-46.

Hammen, I.

- Under udgivelse* "Hej det er Nynne og i dag er det søndag" – brug af diktafondagbøger i kombination med interview med anbragte børn. I J. Kampmann, H. Warming & K. Rasmussen (red.): *Børneinterview*.

Hansen, R.L., F.L. Mawjee, K. Barton, M.B. Metcalf & N.R. Joye

- 2004 Comparing the Health Status of Low-Income Children in and out of Foster Care. *Child Welfare* July/August, 83(4):367-380.

Haraway, D.J.

- 1988 Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14(3):575-599.

Haraway, D.J.

- 1992 The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others. I L. Grossberg, C. Nelson & P.A. Treichler (red.): *Cultural Studies*. New York & London: Routledge.

Haraway, D.J.

- 1994 A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s. I S. Seidman (red.): *The Postmodern Turn. New Perspectives on Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Haraway, D.J.

- 2003 *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press.

Haraway, D.J.

- 2007 Monstrøse løfter: En regenerativ politisk vision for de upassende andre. I: D.M. Søndergaard (red.): *Feministiske tænkere. En tekstsamling*. 305-379. København: Hans Reitzel.

Haraway, D.J. & T.N. Goodeve

- 2000 *How Like a Leaf. An Interview with Thyrza Nichols Goodeve*. New York: Routledge.

Harden, B.J.

- 2004 Safety and Stability for Foster Children: A Developmental Perspective. *The Future of Children: Children, Families and Foster Care*, 14(1):30-47.

Harder, M.

- 2009 Legal tvang og dens begrundelser – forhold til udsatte børnefamilier igennem 100 år. *FoSo Arbejdspapir/Working Paper Series* Nr. 8. Aalborg: Aalborg Universitet.

Hastrup, K.

- 1988 Kultur som analytisk begreb. I: H. Hauge & H. Horstbøl: *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Århus: Aarhus Universitetsforlag).

Havik, T., K. Hassel & A. Poulsson

2003 Hjem igen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernslovens paragraf 4-21. *BVU 1*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter.

Hein, N.

2012 *Forældrepositioner i elevmobning*. Ph.d.-afhandling ved Graduate School of Arts. Forskeruddannelsesprogrammet Læring og Pædagogik. Emdrup: Aarhus Universitet.

Hislop, J., S. Arber, R. Meadows & S. Venn

2005 Narratives of the Night: The Use of Audio Diaries in Researching Sleep. *Sociological Research Online* 10(4).

Hochstadt, N.J., P.K. Jaudes, D.A. Zimo & J. Schachter

1987 The Medical and Psychosocial Needs of Children Entering Foster Care. *Child Abuse & Neglect* 11(1):53-62.

Holm Petersen, K. & M. Grostøl

2010 *Nordisk familieplejeanalyse*. Socialpædagogernes Landsforbund.

Holy, L.

1996 *Anthropological Perspectives on Kinship*. London: Pluto Press.

Hudson, P. & K. Levasseur

2002 Supporting Foster Parents: Caring Voices. *Child Welfare* November, 1.

Hughes, J.M. & P. Callery

2004 Parents' Experiences of Caring for Their Child Following Day Case Surgery: A Diary Study. *Journal of Child Health Care* 8(1):47-58.

Humphreys, C. & M. Kiraly

2011 High-Frequency Family Contact: A Road to Nowhere for Infants. *Child & Family Social Work* 16:1-11.

Hutchby, I. & J. Moran-Ellis (red.)

1997 *Children and Social Competence – Arenas of Action*. London: Falmer Press.

Höjer, I.

2002a Fosterfamiljer i Danmark, Norge och Sverige. *Nordisk Sosialt Arbeid* 22(1):2-6.

Höjer, I.

2002b Den belönade utmaningen – om att vara forsterförälder. *Nordisk Socialt Arbeid* 2:76-84.

Højgaard, L.

2007 Feministisk videnskabsfilosofi, introduktion. I D.M. Søndergaard (red.): *Feministiske tænkere. En tekstsamling*. København: Hans Reitzel.

Højgaard, L. & D.M. Søndergaard

2009 *Analyzing Multimodal Constitutive Processes in Empirical Research*. Institut for Statskundskab. Arbejdspapir 2009/03.

Højgaard, L. & D.M. Søndergaard

2011 Theorizing the Complexities of Discursive and Material Subjectivity: Agential Realism and Poststructural Analyses. *Theory & Psychology* 21(3):338-354.

Højlund, S.

2009 Hjemlighed som velfærdsparadoks. Om iscenesat autencitet i døgninstitutioner for anbragte børn. *Tidsskriftet Antropologi* 59/60.

Ingold, T.

2000 *The Perception of the Environment. Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London & New York: Routledge.

James, A. & A. Prout (red.)

1990 *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London & Philadelphia: The Farmer Press.

James, A., C. Jenks & A. Prout

1999 *Den teoretiske barndom*. København: Gyldendal.

Jensen, B.S.

2014 *Inddragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde – reel inddragelse eller symbolsk retorik?* Ph.d.-serien for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Aalborg og København: Aalborg Universitetsforlag.

Jensen, K.B.

2014 Space-Time Geography of Female Live-in Child Domestic Workers in Dhaka, Bangladesh. *Children's Geographies* 12(2):154-169.

Johansen, L.

2012 *Foldschack. Knud den Heldige*. København: People's Press.

Juelskjær, M.

2009 "En ny start" – bevægelser i/gennem tid, rum, krop og sociale kategorier via begivenheden skoleskift. Ph.d.-afhandling ved Institut for Læring, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Emdrup: Aarhus Universitet.

Juelskjær, M.

2013 Gendered subjectivities of spacetime matter. *Gender and Education*. 25 (6):754-768.

Juelskjær, M. & N. Schwennesen

2012 Intra-Active Entanglements – An Interview with Karen Barad. *Kvinder, køn og forskning* 1(2):10-24.

Juelskjær, M. & H. Plauborg

2013 Læring og didaktik udsat for poststrukturalistisk tænkning. I A. Qvortrup & M. Wiberg (red.): *Læringsteori & Didaktik*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jung, E. & T. Damgaard

2010 Eksperter lunkne ved børnerreform. *Berlingske Nationalt*. Lokaliseret på internettet d. 1.maj 2016 på: <http://www.b.dk/danmark/eksperter-lunkne-ved-boernereform>.

Justesen, L. & N. Mik-Meyer

2010 *Kvalitative metoder i organisations- og ledelsesstudier*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jønsson, H.V.

2008 *Samfundsborn. En analyse af de politiske debatter om børnelovene 1905 til 1933*. Speciale i Historie. Odense: Syddansk Universitet.

Jørgensen, S.

2014 Adoption som retlig relation. I L. Myong (red.): *Social Kritik, Transnational adoption*, 137, februar. København: Social Kritik.

Kampmann, J.

1998 *Børneperspektiv og børn som informanter*. Arbejdsnotat nr. 1, udarbejdet for Børnerådet af Jan Kampmann, Roskilde Universitetscenter. København: Socialministeriet.

Kaufman, J. & E. Zigler

- 1997 The intergenerational transmission of child abuse. I Cicchetti, D. & V. Carlson (red.): *Child Maltreatment. Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kelly, G

- 2001 Outcome Studies in Foster Care. I G. Kelly & R. Gilligan (red.): *Issues in Foster Care. Policy, Practice and Research*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Kendall-Tackett, K.A. & J. Eckenrode

- 1996 The effects of neglect on academic achievement and disciplinary problems: A developmental perspective. I: *Child Abuse & Neglect* 20 (3): 161-169.

Klyvø, L.

- 2011 *Når samværet er svært. Perspektiver på plejebørns samvær i Københavns Kommune*. København: Videnscenter for Familiepleje.

Kofoed, J.

- 2004 *Eleverpli. Inklusion- og eksklusionsprocesser blandt børn i skolen*. Pædagogisk psykologi. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.

Kofoed, J.

- 2007 Ansvar for egen elevhed. Suspensive komparationer på arbejde. I J. Kofoed & D. Staunæs (red.): *Magtballader. 14 fortællinger om magt, modstand og menneskers tilblivelse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Kofoed, J. & D. Staunæs

- 2014 En etisk forsvarlig tøven. I L. Tanggaard, F. Thuesen & K. Vitus (red.): *Konflikt i kvalitative studier*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kommunernes Landsforening

- 2016 *Plejefamilieområdet. Spørgsmål og svar*. Lokaliseret på internettet d. 1. august 2016 på: http://www.kl.dk/ImageVaultFiles/id_43417/cf_202/Sp-rgsm-l_og_svar_p-_familieplejeomr-det.PDF.

Krais, B. (red.)

- 1991 *The Craft of Sociology: Epistemological Preliminaries*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.

Lansdown, G.

- 2009 The Realization of Children's Participation Rights. Critical Reflections. I B. Percy-Smith & N. Thomas (red.), *A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from Theory and Practice*. London & New York: Routledge.

Larsen, M.

- 2009 *Børn med etnisk minoritetsbaggrund i familiepleje. Perspektiver på anbringelse i Københavns Kommune*. København: Videnscenter for Anbragte Børn og Unge.

Law, J

- 2000 *Objects, Spaces and Others*. Lancaster: Centre for Science Studies, Lancaster University. Lokaliseret den 30. juli 2013 på <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/Law-Objects-Spaces-Others.pdf>.

Law, J.

- 2004 *After Method. Mess in Social Science Research*. New York: Routledge.

Lenz Taguchi, H.

- 2012 A Diffractive and Deleuzian Approach to Analysing Interview Data. *Feminist Theory* 13(3):265-281.

Lévi-Strauss, C.

- 1969 *The Elementary Structures of Kinship*. London: Eyre & Spottiswoode.

Lindgren, A.

- 2008 *Bogen om Pippi Langstrømpe*. København: Gyldendal.

Lykke, N.

- 2008 *Kønsforskning. En guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

Løkke, A.

- 1990 *Vildfarende Børn – om forsømte og kriminelle børn mellem filantropi og stat 1880-1920*. Holte: Forlaget SocPol.

MacGregor, T.E., S. Rodger, A.L. Cummings & A.W. Leschied

- 2006 The Needs of Foster Parents. A Qualitative Study of Motivation, Support and Retention. *Qualitative Social Work* 5 (3):351-368.

Malinowski, B.

1929 *The Sexual Life of Savages*. New York: Harcourt, Brace & World.

Martinson, D.

2003 *In the Presence of Audience: The Self in Diaries and Fiction*. Columbus: Ohio State University Press.

Marx, V.

2012 Livet som plejebarn er et liv som sekundavare. *Information Weekend* 14.-15. april.

Mazzei, L.A.

2013 A Voice without Organs: Interviewing in Posthumanist Research. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26(6):732-740.

Meaney, M.J.

2001 Maternal Care, Gene Expression, and the Transmission of Individual Differences in Stress Reactivity across Generations. *Neuroscience* 24:1161-1192.

Mogensen, H.O. & K.F. Olwig (red.)

2013 *Familie og slægtskab. Antropologiske perspektiver*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Mol, A.

2002 *The Body Multiple: Ontology in Medical Practice*. Durham & London: Duke University Press.

Mol, A.

2008a *The Logic of care. Health and the Problem of Patient Choice*. Oxon: Routledge.

Mol, A.

2008b I Eat an Apple. On Theorizing Subjectivities. *Subjectivity* 22:28-37.

Mol, A. & J. Law

2004 Embodied Action, Enacted Bodies. The Example of Hypoglycaemia. *Body & Society* 10(2-3):43-62.

Monalto, D. & L.O. Linares

2011 Coparenting practices among families in the foster care system. I McHale, J.P. & K.M. Lindahl (red.): *Coparenting. A conceptual and clinical examination of family systems*. Washington: American Psychological Association.

Monrouxe, L.V.

- 2009 Solicited Audio Diaries in Longitudinal Narrative Research: A View from Inside. *Qualitative Research* 9(1):81-103.

Moran-Ellis, J. & S. Venn

- 2007 The Sleeping Lives of Children and Teenagers: Night-Worlds and Arenas of Action. *Sociological Research Online* 12(5).

Moyers, S., E. Farmer & J. Lipscombe

- 2006 Contact with Family Members and Its Impact on Adolescents and Their Foster Placements. *British Journal of Social Work* 36:541-559.

Myong, L. & M. Bissenbakker

- 2014 Forstyrret kærlighed: Affektiv assimilation som nyt ideal for transnational adoption. *Social Kritik* 137:56-67.

Myong Petersen, L.

- 2009 *Adopteret – Fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse*. Ph.d.-afhandling. Emdrup: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.

Nielsen, F.

- 2002 "Som plejeforældre ser det". Kortlægning og analyse af foranstaltningen "familiepleje" i Københavns Kommune. København: Københavns Universitet, Institut for Statskundskab.

Nielsen, H.E.

- 2015 *TABUKA: Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*. 1. e-bogsudgave. Frydenlund.

O'Neill, C.

- 2014 "I Remember the First Time I Went into Foster Care – It's a Long Story...": Children, Permanent Parents, and Other Supportive Adults Talk about the Experience of Moving from One Family to Another. *Journal of Family Studies* 10(2):205-219.

Orme, J.G. & C. Buehler

- 2001 Foster Family Characteristics and Behavioral and Emotional Problems of Foster Children: A Narrative Review. *Family Relations* 50(1):3-15.

Oswell, D.

- 2016 Re-Aligning Children's Agency and Re-Socialising Children in Childhood Studies. I: Esser, F., M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.): *Reconceptualising Agency and Childhood. New Perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.

Ottosen, M.H.

- 2012 Rigtige og forkerte familierelationer. Om sociale konstruktioner af genealogien. *Dansk Sociologi* 2(23):89-111.

Petersen, J.H., K. Petersen & N.F. Christiansen (red.)

- 2011 *Mellem skøn og ret. Dansk velfærds historie bd. 2, 1898-1933*. Odense: University of Southern Denmark, Studies in History and Social Science.

Petersen, K.E. & L. Ladefoged

- 2015 *Sundhedsplejens indsatser og betydning i arbejdet med små udsatte børn og familier – forsknings- og vidensopsamling*. Emdrup: DPU, Aarhus Universitet.

Ploug, N. (red.)

- 1999 *Social arv – en forskningsbaseret oversigt*. København: Socialforskningsinstituttet.

Ploug, N. (red.)

- 2003 *Vidensopsamling om social arv*. København: Socialministeriet, Sekretariatet for social arv.

Ploug, N.

- 2007 *Socialt udsatte børn. Identifikation, viden og handlemuligheder i daginstitutioner*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Prout, A.

- 2000 Childhood Bodies. Construction, Agency and Hybridity. I A. Prout (red.): *The Body, Childhood and Society*. 1-18. Houndmills: Macmillan.

Quinton, D., A. Rushton, C. Dance & D. Mayes

- 1997 Contact between Children Placed away from Home and Their Birth Parents: Research Issues and Evidence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 2(3):393-413.

Quinton, D., J. Selwyn, A. Rushton & C. Dance

- 1999 Contact between Children Placed away from Home and Their Birth Parents: Ryburn's 'Reanalysis' Analysed. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 4(4):519-531.

- Radcliffe-Brown, A.R. & D. Forde (red.)
1950 *African Systems of Kinship and Marriage*. London: Oxford University Press.
- Raffnsøe, S., M. Gudmand-Høyer & M.S. Thaning
2009 *Foucault*. København: Samfundslitteratur.
- Raitelhuber, E.
2016 Extending Agency: the Merit of Relational Approaches for Childhood Studies. I F. Esser, M.S. Baader, T. Betz & B. Hungerland (red.): *Reconceptualising Agency and Childhood. New Perspectives in Childhood Studies*. New York: Routledge.
- Rauch, J.B.
1990 Genetic Services for Foster Children: an Unmet Need? *Child Welfare*, July-August, 69(4):341-55.
- Rees, A. & A. Pithouse
2008 The Intimate World of Strangers: Embodying the Child in Foster Care. *Child & Family Social Work* August, 13(3):338-347.
- Renner, L.M. & K.S. Slack
2006 Intimate Partner Violence and Child Maltreatment: Understanding Intra- and Intergenerational Connections. *Child Abuse & Neglect* 30(6):599-617.
- Rhodes, K.W., J.G. Orme & C. Buehler
2001 A Comparison of Family Foster Parents Who Quit, Consider Quitting, and Plan to Continue Fostering. *Social Service Review* 75 (1):84-114.
- Rosenfeld, A.A., D.J. Pilowsky, P. Fine, M. Thorpe, E. Fein, M.D. Simms, N. Halfon, M. Irwin, J. Alfaro, R. Saletsky & S. Nickman
1997 Foster Care: An Update. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* April, 36(4):448-457.
- Rosfort, R.
2012 Different Kinds of Matter(s). Subjectivity, Body, and Ethics in Barad's Materialism. *Kvinder, Køn & Forskning* 1-2:55-65.
- Ryburn, M.
1999 Contact between Children Placed Away from Home and Their Birth Parents: A Reanalysis of the Evidence in Relation to Permanent Placements. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 4(4):505-518.

Sandholt, P.

- 2002 *Familieplejen for børn og unge – en undersøgelse af samarbejdet mellem Familieplejen for børn og unge, de kommunale forvaltninger og plejefamilierne*. København: Familieplejen for børn og unge.

Sauzet, S.

- 2015 *Versioner. Diffraktive analyser af tværprofessionalismens tilblivelse som fænomen i professionshøjskolen*. Ph.d.handling. Emdrup: DPU, Aarhus Universitet.

Schneider, D.M.

- 1968 *American Kinship: A Cultural Account*. 2. Edition. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Schneider, DM.

- 1984 *A Critique of the Study of Kinship*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Schweitzer, P.P.

- 2000 Introduction. I P.P. Schweitzer (red.): *Dividends of Kinship: Meanings and Uses of Social Relatedness*. London & New York: Routledge.

Servicebogen

- 2015 *Bekendtgørelse af Lov om Social Service*. Lokaliseret på internettet d. 1. februar 2016 på: <https://www.retsinformation.dk>.

Servicestyrelsen

- 2011 *Håndbog om Barnets Reform*. Odense: Servicestyrelsen.

Simms, M.D., H. Dubowitz & M.A. Szilagyi

- 2000 Health Care Needs of Children in the Foster Care System. *Pediatrics* October, 106 (supplement 3).

Simpson, B.

- 1994 Bringing the 'Unclear' Family into Focus: Divorce and Re-Marriage in Contemporary Britain. *Man* 29(4):831-851.

Simpson, B.

- 1998 *Changing Families. An Ethnographic Approach to Divorce and Separation*. Oxford and New York: Berg.

Simpson, B.

- 2001 On Gifts, Payments and Disputes: Divorce and Changing Family Structures in Contemporary Britain. *Journal of the Royal Anthropological Institute (N.S.)* 3:731-745.

Socialt Udviklingscenter SUS & Tryg Fonden

- 2012 *Vidensbaserede indsatser om anbragte børn: Fakta om anbragte børn*. Lokaliseret på internettet d. 24. maj 2016 på <http://www.sus.dk/wp-content/uploads/Fakta-anbragte-boern-070512.pdf>

Steincke, K.K.

- 1920 *Fremtidens Forsørgelsesvæsen I. Oversigt over og Kritik af den samlede Forsørgelseslovgivning samt Betænkning og motiverede Forslag til en systematisk Nyordning*. København: Indenrigsministeriets Foranstaltning.

Strathern, M.

- 2004 *Partial Connections*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.

Strolin-Goltzman, J., S. Kollar & J. Trinkle

- 2010 Listening to the Voices of Children in Foster Care: Youths Speak Out about Child Welfare Workforce Turnover and Selection. *Social Work* 55(1):47-53.

Søndergaard, D.M. (red.)

- 2007 *Feministiske tænkere. En tekstsamling*. København: Hans Reitzel.

Søndergaard, D.M.

- 2013 Virtual Materiality, Potentiality and Subjectivity: How Do We Conceptualize Real-Virtual Interaction Embodied and Enacted in Computer Gaming, Imagination and Night Dreams? *Subjectivity* 6(1):55-78.

Tangaard, L. & S. Brinkmann

- 2010 Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I Tangaard, L. & S. Brinkmann (red.) *Kvalitative metoder – en grundbog*.

Thomassen, B.

- 2014 *Liminality and the Modern: Living through the In-Between*. Farnham, Surrey: Ashgate.

Thuen, H.

- 2008 *Om Barnet. Oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Tjørnhøj-Thomsen, T.

- 1999 *Tilblivelseshistorier. Barnløshed, slægtskab og forplantningsteknologi i Danmark*. Ph.d.-række nr. 12. København: Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

Triseliotis, J.

- 1989 Foster Care Outcomes. A Review of Key Research Findings. *Adoption & Fostering* 13(3):5-17.

Ulvik, O.S.

- 2002 Barnevernsbarns kontakt med sine foreldre – en diskusjon av kunnskapssituasjonen. *Nordisk Socialt Arbeid* 2:66-75.

Ulvik, O.S.

- 2007 *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.

Ulvik, O.S.

- 2009 Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 46(12):1148-1154.

Ulvik, O.S., I. Øien & B.C.R. Olsen

- 2014 Barns hjem som utgangspunkt for deltakelse. I: L.M. Gulbrandsen (red.) *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis – en utforskende tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Unrau, Y.

- 2007 Research on Placement Moves: Seeking the Perspective of Foster Children. *Children & Youth Services Review* 29:122-137.

Vinnerljung, B., M. Sallnäs & P. Kyhle-Westmark

- 2001 *Sammanbrott vid tonårsplacering: om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Socialstyrelsen, Centrum för utvärdering av socialt arbete.

Warming, H.

- 2001 *Børn i medvind og modvind. En relativ analyse af børns livtag med livet i det refleksivt moderne*. Ph.d. afhandling nr. 27, Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi. Roskilde: Roskilde Universitetscenter.

Warming, H.

- 2006 “How Can You Know? You’re Not a Foster Child”: Dilemmas and Possibilities of Giving Voice to Children in Foster Care. *Children, Youth and Environments* 16(2):28-50.

- Warming, H.
- 2011a Getting under Their Skins? Accessing Young Children's Perspectives through Ethnographic Fieldwork. *Childhood* January, 13:1-15.
- Warming, H.
- 2011b Barndom og ungdom. Sociale kategorier og positioner – et medborgerskab i parentes. I B. Greve (red.): *Grundbog i Socialvidenskab – 4 perspektiver*. Frederiksberg: Nyt fra samfundsvidenskaberne.
- Warming, H. (red.)
- 2013 *Participation, Citizenship and Trust in Children's Lives*. London: Palgrave Macmillan.
- Warming, H.
- 2015 The Life of Children in Care in Denmark: A Struggle over Recognition. *Childhood* 22(2):248-262.
- Whatmore, S.
- 1996 Dissecting the Autonomous Self: Hybrid Cartographies for a Relational Ethics. *Environment & Planning D: Society and Space* 15:37-53.
- Wilfert, C.M., M.W. Kline, D. Futterman, P.L. Havens, S. King, L.M. Mofenson, G.B. Scott, D.W. Wara & P.N. Whitley-Williams
- 2000 Identification and Care of HIV-Exposed and HIV-Infected Infants, Children, and Adolescents in Foster Care. *Pediatrics* 106:149-153.
- Winther, I.W.
- 2006 *Hjemlighed – kulturfænomenologiske studier*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Winther, I.W., C. Palludan, E. Gulløv & M. Middelboe Rehder
- 2014 *Hvad er søskende. Praktiske og følsomme forbindelser*. København: Akademisk Forlag.
- Worth, N.
- 2009 Making use of audio diaries in research with young people: Examining narrative, participation and audience. *Sociological Research Online*. 14(4):1-9.
- Woodyer, T.
- 2008 The Body as Research Tool: Embodied Practice and Children's Geographies. *Children's Geographies* 6(4):349-362.

Yanagisako, S.J. & J.F. Collier

- 1987 Toward a Unified Analysis of Kinship and Gender. I J.F. Collier & S.J. Yanagisako (red.):
Gender and Kinship: Essays towards a Unified Analysis. Stanford CA: Stanford University
Press.

Yanagisako, S.J. & C. Delaney

- 1995 Naturalizing Power. I S.J. Yanagisako & C. Delaney (red.): *Naturalizing Power. Essays in
Feminist Cultural Analysis*. New York and London: Routledge.

Resumé:

Afhandlingen præsenterer kvalitative analyser af slægtskabspraksisser på familieplejeområdet mellem børn i pleje, forældre og plejeforældre. I afhandlingen udfoldes for det første, hvordan slægtskab bliver til på forskellige måder i hverdagen i familiepleje. For det andet undersøges i afhandlingen, hvordan man kan forstå slægtskab på familieplejeområdet ved at situere analysen i de praksisser, som slægtskab bliver til igennem. Afhandlingen tager dermed læseren med på en teoretisk funderet, eksplorativ rejse ind i en opdagelse af, hvad nye teorier i barndomsforskningen kan bidrage med i forståelsen af slægtskab på familieplejeområdet.

Afhandlingen tager afsæt i forskningsspørgsmålet: *Hvad er slægtskab i familiepleje, og hvordan bliver slægtskab til i praksis mellem familieplejeaanbragte børn, deres forældre og plejeforældre?* Dette spørgsmål er inspireret af og søges besvaret igennem et afsæt i teorier, der kan identificeres som tilhørende ”den materielle vending” (Alaimo & Hekman, 2008), og som på forskellig vis arbejder med, hvordan man kan forstå forholdet mellem materialitet og diskurs. Valget af Karen Barads agentiale realisme som metateori for afhandlingen begrundes i beskrivelser af, hvordan andre forskningsperspektiver i børne- og barndomsforskningen bruges i undersøgelser om udsatte/anbragte børn og familiepleje, og hvilke effekter disse perspektiver har på produktioner af viden om børn i pleje og deres relationer. I afhandlingen identificeres to forskningsperspektiver inden for børne- og barndomsforskningen, hhv. et anvendelsesorienteret og et kritisk perspektiv (sidstnævnte som to bølger). Karen Barads agentiale realisme og de dertilhørende begreber såsom intra-aktion, fænomen, agentiale skæringer, sammenfiltringer osv. muliggør, at det analytiske fokus kan flyttes fra slægtskab, som en a priori ontologi, til slægtskab som et fænomen, der bliver til i praksis – i afhandlingen kaldet for ”slægtskabelser”. Dette fokus på praksis inkluderer også forskerens forskningspraksis som medkonstituerende for de slægtskabelser, som forskeren undersøger. Den agential realistiske opmærksomhed på sammenhængen mellem epistemologi, ontologi og etik ligger til grund for og ekspliciteres på forskellige måder igennem afhandlingen.

Afhandlingens analyser udfoldes på baggrund af empiri, som bl.a. er produceret igennem fire metoder: kvalitative interview, netværksdiagrammer, diktafondagbøger og observationer i samvær, med hhv. børn i pleje, forældre, plejeforældre og samværskonsulenter. Analyserne er organiseret i fire analysekapitler, hvor hvert kapitel tager afsæt i ét begreb, der har betydning for forskning og praksis på familieplejeområdet i forhold til den enkelte informantgruppe. De fire begreber er 1/ motiv (plejeforældre), 2/ social arv (forældre), 3/ agens (børn) og 4/ kontinuitet (samværsordningen). Disse

begreber er ikke direkte relateret til slægtskab, men udgør snarere almindelige måder at tilgå hhv. plejeforældre, forældre og børn i pleje på i forskning og praksis, som samtidig konstituerer slægtskab på familieplejeområdet på særlige måder. Det vil fx sige, at brugen af begrebet social arv, i forskning og praksis i forhold til relationen mellem udsatte børn og deres forældre, (begrebet bruges ikke i forhold til relationen mellem børn i pleje og deres plejeforældre), samtidig konstituerer forældre og børn i pleje som a priori sammenhængende. I afhandlingen modsiges ikke, at der er en sammenhæng mellem forældre og deres børn, men frem for at bygge analysen på en antagelse om en a priori forbindelse undersøges det, hvordan denne sammenhæng bliver til på forskellige måder i praksis. Samme fremgangsmåde bruges i forhold til de andre begreber i de andre kapitler. Hvert af de fire analysekapitler begynder med en skitsering af, hvordan det udvalgte begreb bruges i forskning og praksis på området, og dernæst redegøres for, hvad den agentiale realisme kan bidrage med i en analyse, der tager afsæt i en agential realistisk definition af det samme eller et tilsvarende begreb ud fra en særlig interesse for slægtskab.

Hvert analysekapitel udfolder, hvordan slægtskab bliver til i flere versioner i praksisser, der særligt involverer én af informantgrupperne. Mellem disse versioner af slægtskab er der forskelle, som gør det muligt at tale om tilblivelser af slægtskab med forskellige, konkrete effekter i praksis. Jeg har valgt at systematisere de forskellige versioner ved at inddrage en analysemodel fra Donna Haraways tekst "Monstrøse løfter" (2007), i let omskrevet form. Analysemodellen muliggør en systematisering af de forskellige, fremanalyserede versioner af slægtskab i tre typer, som går igen i hvert analysekapitel. Disse kalder jeg i henhold til analysemodellen for hhv. populære praksisser, differentielle/oppositionelle praksisser og upassende praksisser. De populære praksisser defineres i afhandlingen som praksisser, hvorigennem slægtskab bliver til som en dikotomi mellem biologisk baserede og ikke-biologisk baserede relationer, og hvor det biologiske slægtskab som norm opretholdes for relationer mellem børn i pleje og voksne. I denne praksis ligger også en dominans, idet opretholdelsen af det biologiske slægtskab som norm samtidig marginaliserer andre slægtskabelser som mindre rigtige eller vigtige. De differentielle/oppositionelle praksisser defineres i afhandlingen som praksisser, hvor der gøres noget andet end eller et kritisk udfald imod de populære praksisser. De upassende praksisser defineres i afhandlingen som praksisser, hvor dikotomien mellem det biologiske slægtskab og andre relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne træder i baggrunden og bliver uvigtig til fordel for andre forskelle. I de upassende praksisser bliver nærheder, afstande, sammenhænge osv. synlige på overraskende måder, fordi de bliver til på tværs af de populære og almindelige forståelser af slægtskab på familieplejeområdet.

Især udfoldelsen af de upassende versioner af slægtskab udgør et interessant forskningsresultat i afhandlingen. Dette skyldes, at de upassende slægtskabelser normalt ikke optræder i forskning om udsatte børn, da de ikke kan indfanges i analyser, der tager afsæt i slægtskab som en ontologi, hvor børnene allerede som afsæt for analysen er placeret i en særlig afstand og nærhed i forhold til deres forældre og plejeforældre. Nærværende analyse af de upassende praksisser giver mulighed for at se relationer mellem børn i pleje, forældre og plejeforældre som nogle, der bliver til i forskellige versioner af forbindelse og adskillelse. Analysen af de upassende praksisser synliggør desuden i særlig grad forskellige effekter af den dominerende fortælling i forskning og praksis om børn i pleje, som adskilte og udfordrede.

På baggrund af de ovenfor beskrevne analytiske processer fører afhandlingen til to helt overordnede konklusioner:

For det første udfolder afhandlingens analyser slægtskab på familieplejeområdet i, i alt tolv forskellige versioner, som bliver til i praksisser, der involverer hhv. plejeforældre, forældre, børn i pleje og i mindre udstrækning samværskonsulenter/samværsordningen. Disse tolv eksempler på slægtskabelser belyses desuden igennem deres forskellige effekter, som er medkonstituerende for relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne på forskellige måder. Helt overordnet viser analyserne, hvordan **de populære praksisser** på forskellig vis er med til at stabilisere børnene i pleje, deres forældre og plejeforældre i slægtskaber, der både er entydige og entydigt forskellige i forhold til hinanden. De populære praksisser fremhæver det biologiske slægtskab som unikt og uerstatteligt i forhold til plejeforældreskabet, som i højere grad anskues som midlertidigt og erstatteligt. Prioriteringen af det biologiske slægtskab stabiliserer relationer på familieplejeområdet på en måde, så børnene i pleje sikres et entydigt tilhørsforhold til forældrene. Samtidig er de populære praksisser dominerende, idet de også marginaliserer praksisser af nærhed og afstand, der ikke passer ind i ovenstående entydige fortælling. De forskellige eksempler på **differentielle/oppositionelle praksisser** i afhandlingen viser anderledes måder at gøre slægtskab på, hvor hhv. plejeforældre, forældre, børn i pleje og samværskonsulenter markerer sig imod etablerede rammer i familiepleje og normer for slægtskab. Disse praksisser er i denne afhandling nok med til at forandre enkelte valg i praksis, men de er samtidig medvirkende til at opretholde normen om det biologiske slægtskab som et entydigt tilhørsforhold, idet de udspringer af og kun kan forstås som en modsætning hertil. Eksemplerne på **upassende praksisser** i afhandlingen fortæller om andre processer, hvor relationer mellem børn og deres særlige voksne bliver til uden samtidig at etablere eller forholde sig til dikotomien mellem biologisk slægtskab og andre relationer. Her bliver slægtskab til som et mere eller mindre selvfølgelig tilhørsforhold, der ikke kan forstås

fyldstgørende igennem det biologiske slægtskab som norm. I de upassende praksisser er børn og voksne sammen og beslægtede på måder, der ikke stræber mod entydighed, men i stedet i højere grad tillader relationerne at udfolde sig i processen. Afhandlingens tolv slægtskaber giver et indblik i familiepleje som et område, hvor børn i pleje og deres særlige voksne hele tiden gør slægtskab med hinanden på mange måder og i mange kvaliteter, der tilføjer en masse nuancer og kompleksitet til allerede eksisterende undersøgelser af relationer mellem børn i pleje og deres særlige voksne.

For det andet betyder afhandlingens meta-teoretiske afsæt i den agentiale realisme, at det bliver muligt at udfolde, ikke bare andre versioner af slægtskab på familieplejeområdet, men også indsigter i forhold til, hvordan disse versioner er afhængige af de praksisser, som de bliver til igennem. Afhandlingens resultater præsenteres således igennem afhandlingen som et metodologisk spor, der udfolder hvilke forskelle og deraf følgende inklusioner/eksklusioner, synliggørelser/usynliggørelser disse resultater er afhængige af og blevet til igennem. Dette sker bl.a. ved at løbende at sætte fokus på de forskningsmæssige og vidensproducerende greb i afhandlingen. Dermed har afhandlingen også en vis dekonstruerende effekt, som både afmonterer forskellige antagelser på familieplejeområdet (såsom fx antagelsen om en entydig og a priori sammenhæng mellem børn og deres forældre og en entydig og a priori adskillelse mellem børn og deres plejeforældre), og samtidig synliggør afhandlingens resultater, som et videnstilbud, der er afhængig af de praksisser, det er blevet til igennem. I den sammenhæng bidrager afhandlingen også med en belysning af de etiske konsekvenser det kan have, når forskning og praksis gør subtile adskillelser mellem børnene i pleje og deres voksne, informant og forsker, videnskabelsesproces og vidensprodukt osv.

Abstract:

The dissertation contributes with an ethnographically situated analysis of how kinship emerges through specific practices in foster care between children in care, their parents and foster parents. Firstly, through the analysis the dissertation manifests different versions of kinship that emerge through practices in foster care. Secondly the analysis explores different ways of understanding kinship in foster care by situating the analysis in the practices through which kinship is manifested. The dissertation thus embarks on a theoretically founded, yet exploratory research of how new perspectives in childhood studies can contribute to a further understanding of kinship and foster care.

The dissertation asks: *What is kinship in foster care and how does kinship emerge in practice between children in foster care, their parents and foster parents?* This question is inspired by and sought to be answered within theories that are ascribed to the “material turn” (Alaimo & Hekman 2008) which in different ways seek to grasp the inter-connectedness of materiality and discourse. The theoretic point of departure of the dissertation in Karen Barad’s agential realism is chosen through a tracing of research on children and childhood studies about foster care, and the ways in which children in care and their relationships to adults emerge in this research. Following this tracing, two perspectives are identified, namely what in the dissertation is called a practice-oriented research perspective and a critical research perspective (the critical research perspective is identified as consisting of two waves). The theoretic point of departure of the dissertation is unfolded through close readings of agential realism (Barad, 2007) and a few other texts, mainly from Donna Haraway (Haraway, 1992). Barad’s agential realism and the connected concepts of intra-action, phenomenon, agential cut, entanglement etc. make it possible to move the analytical focus away from the effects of kinship as an ontology prior to the analysis (which is the point of departure in the practice-oriented research perspective and the first wave of the critical research perspective as mentioned above) towards an understanding of kinship as a material-discursive and emerging phenomenon in practice with effects. In this dissertation the emergence of kinship in practice is called “kinship creations” which is also the title of the thesis. The practices through which kinship emerges as a phenomenon in different versions is viewed as inseparable from the research practice. The agential realist approach to ethics, ontology and epistemology as approaches that are no longer separate is a foundation for the dissertation and is also explored in different ways throughout the dissertation.

The empirical material is produced with the help of four methods: qualitative interviews with children in care, parents, foster parents and contact meeting facilitators, network-diagrams with children in care, parents and foster parents, dictaphone-diaries from children in care and their foster parents and

observations in regular contact meetings between children in foster care and their parents, facilitated by contact meeting facilitators. The empirical material is analyzed in four chapters, each organized around practices that particularly involve one of the informant groups (either foster parents, parents etc.) and one chosen concept that is often introduced in research in relation to this particular group. The four concepts are 1/ motive (foster parents), 2/ intergenerational transmissions (parents), 3/ agency (children in care) and 4/ continuity (the contact meeting program/contact meeting facilitators). These four concepts are not directly related to kinship, but are rather traditional ways that research and practice are approaching different challenges in foster care. These concepts are co-constitutive of kinship in foster care in powerful ways though, because the closeness and/or distances that they introduce between children and adults are often taken for granted. Each of the four analytical chapters begins with a draft of how one specific concept is used in research and how an agential realist approach can contribute to that.

In each analytical chapter, kinship is analyzed as emerging in different versions in practices that particularly involve one of the informant groups. The differences between the versions make it possible to explore their effects. The different versions are particularly articulated in this dissertation through the implementation of an “analytical technology” by Donna Haraway from her text “The Promises of Monsters” (1992:305). Haraway is using her analytical technology as a means to analyzing the relationship between real and virtual realities. This is not my aim here. I use the analytical technology in a slightly altered version in order to name and systematize the different practices through which different versions of kinship are produced. According to Haraway, these practices are called: popular practices, differential/oppositional practices and inappropriate practices. Here, the popular practices are defined as practices that produce kinship as a dichotomy between biologically and non-biologically based relationships between children and adults. The popular practices appear both compelling and friendly, but are also dominant in the continuation of biological kinship as a hegemonic model that marginalizes other kinship practices. The differential/oppositional practices show processes which are critical of the popular practices in various ways. The inappropriate practices show processes where the dichotomy of biological/non-biological kinship is not defining for the relationship between children and adults, but where other differences come to the fore. In the inappropriate practices, kinship is metamorphosing, boundaries shift and closeness and distance is revealed in surprising ways that do not follow the popular understanding of kinship between children and adults in foster care.

The inappropriate practices of kinship form a particularly important result of the analysis in this dissertation. This stems from the fact that these practices are usually not made explicit in research on

foster children, because they cannot be captured in research that works on the foundation of biological kinship as an a priori ontology. In this latter approach children will be understood as endowed with specific distances and closenesses to their parents and foster parents prior to the analysis. This point of departure cannot be changed before the ontology is incorporated as part of the analysis. The inappropriate practices challenge hegemonic understandings of closeness and distance in relationships between children in foster care and their adults by showing how the relationships between children in foster care, parents and foster parents can be understood, not in relation to definitions of biological kinship, but as different from and more than that. The inappropriate practices open up possibilities for seeing the relations between children in care, their parents and foster parents as kinship that emerges in different and changing combinations of connections and separations.

The dissertation presents two overall conclusions:

The first conclusion is made possible by the analytical technology that helps define in total twelve different versions of kinship that emerge in practices involving respectively foster parents, parents, children in care and contact meeting facilitators/contact meetings. These twelve versions have different effects that constitute foster care in particular ways with different distances and closenesses between the children and adults. **The popular practices** constitute the relationship between children in foster care and their parents as unique and irreplaceable and constitute the relationship between the children and their foster parents as important, but replaceable. On one hand, this practice stabilizes the relationships and identity of the children in foster care, because they get to keep a defined and clear kinship status. On the other hand, it is also a destabilizing practice in that it excludes practices of distance and closeness that differ from hegemonic understandings of how these relations should be lived. **The differential/oppositional practices** in the dissertation show different ways of doing kinship, where the foster parents, parents, children in care and contact meeting facilitators, respectively, oppose popular ways of organizing foster care and a defined and hegemonic understanding of kinship. The analysis shows that these practices do lead to minor changes sometimes, but in their opposition to it, they also unwillingly maintain the hegemonic status of biological kinship. **The inappropriate practices** in the dissertation reveal other processes, where relationships between children and their parents and foster parents emerge not out of or in opposition to, but alongside the dichotomy between biological kinship and non-biological relationships. Kinship is here of a non-spectacular sort which cannot be understood through the usual definition of kinship. In the inappropriate practices the relationship between children in care, parents and foster parents unfolds in ways that are not defined beforehand, but is emerging and changing in the process.

The emergence of the twelve versions of kinship gives a nuanced understanding of foster care as a field where relationships between children and adults can evolve in many ways and with many qualities. This analysis offers a more complex understanding of foster care than, say, a comparing strategy would be able to that seeks to understand where the foster child would rather live, who the foster child likes better – their parents or their foster parents etc. The twelve versions of kinship show how children in care, parents and foster parents are creating kinship in different and changing ways all the time.

The second conclusion is made possible through the foundation of the analysis in agential realism. This foundation makes it possible to unfold, not only different versions of kinship in foster care, but also an understanding of how these versions are dependent on the practices through which they emerge. The conclusions of the dissertation are presented together with methodological considerations about which differences, inclusions/exclusions etc. these results are dependent on and have emerged through. This is done by keeping an ongoing focus on the practices of knowledge production throughout the dissertation. This approach is both deconstructing some of the different assumptions about the relationships between children and adults within foster care (for example that children and parents are naturally connected or that children and their foster parents are naturally different), and it also makes the conclusions of the dissertation visible as a knowledge production that is dependent on specific practices. This also sheds light on the ethical consequences of the subtle separations between the children in care and their adults, the informants and the researcher, the knowledge production practices and the knowledge results that research and practice are co-constitutive of.